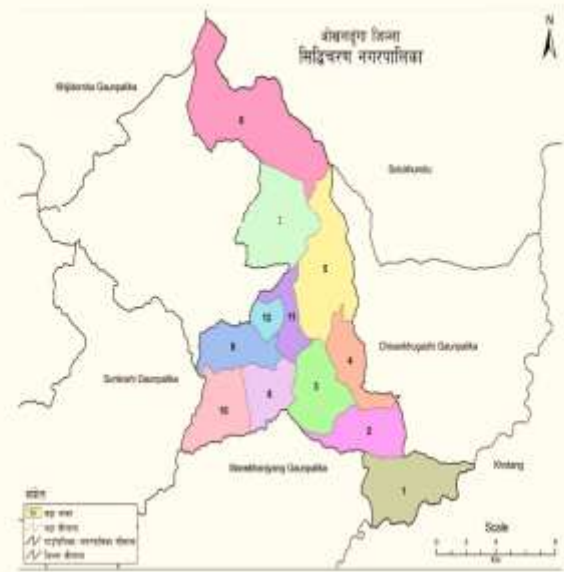

सिद्धिचरण नगरपालिकाको जनसांख्यिक प्रतिवेदन

२०८२

प्रकाशक

नेपाल सरकार

प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय

राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय

तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, खोटाङ

(खोटाङ, ओखलढुङ्गा, सोलुखुम्बु र भोजपुर)

फोन नं :- ०३६५९०१०४

मन्तव्य

नेपालको राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीको मार्गदर्शक कानूनको रूपमा रहेको साविक तथ्याङ्क ऐन, २०१५ लाई प्रतिस्थापन गरी नयाँ तथ्याङ्क ऐन, २०७९ जारी भएको छ। नेपाल सरकार राजपत्राङ्कित प्रथम श्रेणी (प्राविधिक) स्तरको महानिर्देशकको नेतृत्वमा रहेको साविकको केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागलाई स्तरोन्नति गरी नेपाल सरकारको विशिष्ट श्रेणी (सचिव) स्तरको प्रमुख तथ्याङ्क अधिकारीबाट नेतृत्व हुने गरी राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय स्थापना भएको छ। यस कार्यालयले स्थापनाकालदेखि नै मुलुकको आर्थिक, सामाजिक, जनसांख्यिक क्षेत्रका साथै अन्य विभिन्न प्रकारका तथ्याङ्कको संकलन, प्रशोधन, प्रकाशन, र वितरण गर्दै आइरहेको छ। यसका अतिरिक्त पछिल्लो समयमा वातावरणीय क्षेत्रका तथ्याङ्क समेत प्रकाशन गर्दै आएको छ। तथ्याङ्कको आधिकारिक निकायको रूपमा रहेको राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयले राज्यको नीति, निर्माण तथा योजना तर्जुमा र तिनको कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि आवश्यक पर्ने तथ्याङ्क आपूर्तिमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दै आएको छ। राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयबाट तथ्यमा आधारित योजना तथा कार्यक्रम निर्माणका लागि राज्यका तीनै तहका सरकार संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सम्पूर्ण निकायहरूका लागि राष्ट्रिय जनगणनाको माध्यमबाट खण्डीकृत र वृहत तथ्याङ्क प्रयोगकर्ताहरूका लागि सूचना एवं तथ्याङ्क उपलब्ध हुँदै आएका छन्।

राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको नयाँ संरचनाबाट स्थापित तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, खोटाङले आर्थिक वर्ष २०८२/०८३ को वार्षिक कार्यक्रम अन्तर्गत आफ्नो कार्य क्षेत्र भित्र रहेका स्थानीय तहहरूको जनसांख्यिक प्रतिवेदन तयार पार्ने क्रममा **ओखलढुङ्गा जिल्लाको सिद्धिचरण नगरपालिकाको जनसांख्यिक प्रतिवेदन** तयार गर्ने कार्य सम्पन्न गर्न पाउँदा अत्यन्तै हर्षित एवं गौरवान्वित भएको छ। तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, खोटाङबाट प्रकाशित यस प्रतिवेदनले सिद्धिचरण नगरपालिकालाई विभिन्न योजना, नीति तथा कार्यक्रमहरू निर्माण गर्नका लागि आवश्यक जनसांख्यिक, सामाजिक, आर्थिक लगायत अन्य विभिन्न क्षेत्रका आधारभूत तथ्याङ्क उपलब्ध हुने कुरामा विश्वस्त छ।

विभिन्न समयमा गरिएका गणना तथा सर्वेक्षण लगायत अन्य राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयबाट प्रकाशित विभिन्न विषयगत तथ्याङ्क यस सिद्धिचरण नगरपालिकाको प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको छ। यस प्रतिवेदन तयारीका लागि विभिन्न माध्यमबाट प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग तथा तथ्याङ्क संकलनमा मदत गर्ने सम्पूर्ण निकायहरूमा आभार प्रकट गर्न चाहन्छु। यस प्रतिवेदन तयारीमा मूर्तरूप दिनका लागि यस तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, खोटाङका तथ्याङ्क अधिकृत विमल कुमार यादव, तथ्याङ्क अधिकृत सन्तोष कोइराला, सुपरिवेक्षक सुवाश राई, सह-लेखापाल दिनेश खत्री, खरिदार नारायण राई, खरिदार मनोज दंगाल लगायत कार्यालय सहयोगी लक्ष्मी प्रसाद मोक्तान, पन्नादेवी आचार्य समेतलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु। यस प्रतिवेदन तयारीका लागि विभिन्न चरणमा समन्वय, सहयोग, सुझाव प्रदान गर्नु हुने नगरपालिकाका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरू प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु।

यस प्रकाशनमा कहीं कतै कमी, कमजोरी, त्रुटि भएमा यहाँहरूको उचित राय सुझावको अपेक्षासहित आगामी प्रकाशनमा त्रुटि न्यूनीकरण गर्ने तथा सच्याउने प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु।

विकाश मल्ल

तथ्याङ्क समन्वय अधिकारी

तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, खोटाङ

प्रकाशकीय

विभिन्न किसिमका योजना, नीति निर्माण तथा विकासका लागि वास्तविक, तथ्यपरक तथा आवधिक रुपमा अद्यावधिक गरिएको समसामयिक तथ्याङ्कको आवश्यकता पर्दछ। सार्वजनिक, निजी क्षेत्रका नीतिनिर्माण, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन मुल्याङ्कनका साथै अध्ययन, अनुसन्धानमा समेत तथ्याङ्कको महत्वपूर्ण स्थान रहने गर्दछ। सूचना र तथ्याङ्कमा आधारित रहेर गरिने नीति निर्माण र योजना प्रक्रिया मात्रै वैज्ञानिक र आवश्यकतामा आधारित हुन सक्दछन्। सोही आवश्यकतालाई पूरा गर्ने उद्देश्यले सिद्धिचरण नगरपालिका स्थित विभिन्न निकाय र क्षेत्रमा छरिएर रहेका तथ्याङ्कहरूलाई एकीकृत रुपमा सरल ढंगले प्रस्तुत गरी यो पुस्तक प्रकाशन गरिएको छ। यो प्रकाशनले केही हदसम्म भए तापनि तथ्याङ्क प्रयोगकर्ता (Data Users) को आवश्यकता पूरा गर्नेछ।

तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, खोटाङबाट ओखलढुङ्गा जिल्लाको दोस्रो प्रकाशनको रुपमा सिद्धिचरण नगरपालिकाको जनसांख्यिक प्रतिवेदन तयार गर्न लागिएको हो। स्थानीयस्तरको जनसांख्यिक विवरणलाई अद्यावधिक तथा परिमार्जन गर्न आवश्यक ठानी आगामी दिनमा स्थानीय तहको विभिन्न योजना निर्माणमा सहयोग पुगोस् र स्थानीय तहमा छरिएर रहेका तथ्याङ्कहरूलाई एकीकृत गरी एउटै प्रकाशन मार्फत् प्रयोगकर्ता माझ पुगोस् भनी यो जनसांख्यिक विवरण तयार गरिएको हो। स्थानीय तहसँग सम्बन्धित वडास्तरीय भौगोलिक, राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक सांस्कृतिक तथा जनसांख्यिक तथ्याङ्कहरूलाई स्थानीयस्तरको विभिन्न निकायहरूबाट संकलन गर्नुका साथै राष्ट्रिय जनगणना-२०७८, राष्ट्रिय कृषि गणना-२०७८ तथा राष्ट्रिय आर्थिक गणना-२०७५ बाट प्रकाशित तथ्याङ्क समेतको आधारमा यो पुस्तक तयार पारिएको छ।

यसको तयारीमा तथ्याङ्क उपलब्ध गराइदिनु हुने सबै पक्षहरूलाई म कार्यालय र आफ्नो व्यक्तिगत तर्फबाट हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु। तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, खोटाङका कर्मचारीहरू जसले यसको निमित्त तथ्याङ्क संकलन सम्पादन र प्रशोधन एवं सम्पादनमा प्रत्यक्ष रुपमा सहभागी भएकोमा वहाँहरू पनि श्रेयका हकदार हुनुहुन्छ। तथ्याङ्क संकलनमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने सुपरिवेक्षक सुवाश राई, सह-लेखापाल दिनेश खत्री, खरिदारहरू नारायण राई र मनोज दंगाल, कार्यालय सहयोगीहरू लक्ष्मीप्रसाद मोक्तान र पन्नादेवी आचार्यलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु। यसैगरी हामीलाई सिद्धिचरण नगरपालिकाको जनसांख्यिक प्रतिवेदन तयारीको लागि आवश्यक बजेटको व्यवस्था तथा मार्गदर्शन प्रदान गर्नुहुने राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय (योजना शाखा) प्रति आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु।

विमल कुमार यादव

तथ्याङ्क अधिकृत

तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, खोटाङ

दुई शब्द

नेपालमा जनगणनाको इतिहास एक शताब्दी भन्दा लामो रहेको छ। नेपालको इतिहासमा वि.स. १९६८ बाट सुरु भई हालको समयसम्म आइपुग्दा १२ (बाह्रौं) जनगणना सम्पन्न भइसकेको छ। राजनीतिक परिवर्तन पश्चात् संघीय नेपालको पहिलो जनगणना, २०७८ को अन्तिम नतिजा राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयले २०७९ साल चैत्र १० गते सार्वजनिक भए पश्चात् राष्ट्रिय, प्रादेशिक, स्थानीय र वडास्तरसम्मका नतिजासहितका तालिकाहरु सार्वजनिक गरेको छ र त्यसपछि विभिन्न समयमा विशिष्टीकृत तथ्याङ्कहरु सार्वजनिक गर्दै आएको छ। जनगणनाको मुख्य उद्देश्य जनसंख्याको आकार, संरचना, वितरण, जनसंख्याको वृद्धिदर र घरपरिवारसँग जोडिएका सामाजिक तथा आर्थिक सूचकका लागि आधार तथ्याङ्क उपलब्ध गराउनु हो। तथ्यमा आधारित योजना तथा कार्यक्रम निर्माणको लागि राज्यका तीनै तहका सरकार साथै सम्पूर्ण निकायहरुका लागि जनगणनाको माध्यमबाट खण्डीकृत र बृहत् तथ्याङ्क उपलब्ध हुने गर्दछ।

तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, खोटाङले स्थापनाकालदेखि आफ्नो वार्षिक कार्यक्रम अन्तर्गतको स्थानीय तहको जनसांख्यिक प्रतिवेदन तयार पार्ने क्रममा आर्थिक वर्ष २०८२/०८३ को वार्षिक कार्यक्रमबमोजिम ओखलढुङ्गा जिल्लाको सिद्धिचरण नगरपालिकाको समेत जनसांख्यिक प्रतिवेदन तयार गर्ने कार्य सम्पन्न हुँदा अत्यन्तै गौरवान्वित छु।

मूलतः राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को आधारमा तयार पारिएको यस प्रतिवेदनले सिद्धिचरण नगरपालिकालाई विभिन्न योजना, नीति तथा कार्यक्रम बनाउन साथै तिनको सफल कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्न आवश्यक जनसांख्यिक, सामाजिक, आर्थिक लगायत अन्य क्षेत्रका विश्वसनीय र समयानुकूल आधारभूत तथ्याङ्क उपलब्ध हुने कुरामा विश्वस्त छु।

विभिन्न गणना, सर्वेक्षणबाट प्राप्त नतिजा एवं राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयबाट प्रकाशित अन्य प्रतिवेदनबाट प्राप्त सिद्धिचरण नगरपालिकाको तथ्याङ्कलाई प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको हुँदा यस प्रतिवेदनभित्र विषयगत व्यापकता रहेको छ। यस जनसांख्यिक प्रतिवेदन तयारीमा संलग्न यस कार्यालयका कर्मचारीहरुलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु।

यस जनसांख्यिक प्रतिवेदन तयारीको लागि विभिन्न चरणमा समन्वय, सहयोग, सुझाव प्रदान गर्नु हुने सिद्धिचरण नगरपालिकाका पदाधिकारी तथा कर्मचारीप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु।

अन्त्यमा,

यस जनसांख्यिक प्रतिवेदनमा कहीं कतै केही कमी कमजोरी पहिचान भएमा यहाँहरुको उचित राय, सुझावको अपेक्षासहित आगामी प्रकाशनमा त्यस्ता त्रुटिहरुको न्यूनीकरण गर्दै जाने प्रतिबद्धता गर्दछु।

धन्यवाद।

सन्तोष कोइराला
तथ्याङ्क अधिकृत
तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, खोटाङ

विषय-सूची

खण्ड १ : सिद्धिचरण नगरपालिकाको परिचय

शिर्षक	पेज नं
१.१ भौगोलिक अवस्थिति.....	१
१.२ नगरपालिका तथा वडाहरूको नाम	१
१.३ प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा	३
१.४ धरातलिय अवस्था	३
१.५ सिद्धिचरण नगरपालिकाकोकार्यालयदेखि प्रत्येक वडा केन्द्रसम्मको दुरी, वडा कार्यालय रहेको स्थानको अक्षांश, देशान्तर र समुद्री सतह देखिको उचाइ सम्बन्धी विवरण	३
१.६ भू-उपयोग	४
१.७ आर्थिक विकास	५
१.७.१ कृषि र उत्पादन प्रवर्द्धन	५
१.७.२ पर्यटन, सांस्कृतिक र सामाजिक विकास	५
१.७.३ सवारी सञ्जाल विस्तार	५
१.८.१ मनोरञ्जन	५
१.८.२ सामाजिक सुरक्षा.....	६
१.८.३ प्रकोप	६
१.८.४ सुरक्षा	६
१.९ संस्कृति तथा सांस्कृतिक सम्पदा	६
१.१० भौतिक पूर्वाधार	६
१.१०.१ सडक तथा यातायात	६
१.११ सिद्धिचरण नगरपालिकाकोसम्भावना र चुनौतीहर.....	७
१.११.१ सम्भावना	७
१.११.२ चुनौती	७

खण्ड २ : घरपरिवार तथा जनसांख्यिक विवरण

२.१ घरको स्वामित्वअनुसार घरपरिवार संख्या.....	८
२.२ घरको जगको बनोटअनुसार घरपरिवार संख्या	९
२.३ घरको बाहिरी गाएको बनोटअनुसार घरपरिवार संख्या.	१०
२.४ घरको छानाअनुसार घरपरिवार संख्या	१०
२.५ घरको भुइँ सतहमा प्रयोग भएको वस्तुको प्रकारअनुसार घरपरिवार संख्या	११
२.६ मुख्य पिउने पानीको स्रोतअनुसार घरपरिवार संख्या	१२
२.७ घरपरिवारले खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गर्ने इन्धन	१३
२.८ घरपरिवारले बत्ती बाल्न प्रयोग गर्ने इन्धनअनुसार परिवार संख्या	१४
२.९ शौचालयको प्रकारअनुसार घरपरिवार संख्या	१५
२.१० घरपरिवारमा भएका सुविधासम्बन्धी विवरण.....	१६
२.११ लिङ्ग, औसत परिवारको आकार तथा लैङ्गिक अनुपातअनुसार घरपरिवार र जनसंख्या	१७
२.१२ पाँच वर्ष उमेर समूहअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिकाको तथा यसका वडाको जनसंख्या	१८
२.१२.१ पाँच वर्ष उमेर समूहअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं १ तलुवाको जनसंख्या	१९
२.१२.२ पाँच वर्ष उमेर समूहअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं २ ठूलाछापको जनसंख्या	२०
२.१२.३ पाँच वर्ष उमेर समूहअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं ३ अँधेरी नारायणस्थानको जनसंख्या	२१
२.१२.४ पाँच वर्ष उमेर समूहअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं ४ वड्का रुम्जाटारको जनसंख्या	२२
२.१२.५ पाँच वर्ष उमेर समूहअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं ५ वर्णालुको जनसंख्या	२३
२.१२.६ पाँच वर्ष उमेर समूहअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं ६ जन्तरखानीको जनसंख्या	२४
२.१२.७ पाँच वर्ष उमेर समूहअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं ७ बिगुटारको जनसंख्या	२५

२.१२.८ पाँच वर्ष उमेर समूहअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं ८ सल्लेरीको जनसंख्या	२६
२.१२.९ पाँच वर्ष उमेर समूहअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं ९ ज्यामिरेको जनसंख्या	२७
२.१२.१० पाँच वर्ष उमेर समूहअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं १० वेतिनीको जनसंख्या	२८
२.१२.११ पाँच वर्ष उमेर समूहअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं ११ ओखलढुङ्गाको जनसंख्या	२९
२.१२.१२ पाँच वर्ष उमेर समूहअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं १२ ओखलढुङ्गाको जनसंख्या	३०
२.१३ घर जग्गामा महिलाको स्वामित्वअनुसार घरपरिवार संख्या	३१
२.१४ लघु उद्यम (कृषि बाहेक) संचालकको लिङ्गअनुसार घरपरिवारको संख्या	३१
२.१५ परिवारको आकारअनुसार घरपरिवार संख्या	३२
२.१६ उमेरअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिकाको जनसंख्या (गणनाको समयमा)	३२
२.१७ घरपरिवारमूलीको सम्बन्धअनुसार घरपरिवारको सदस्य संख्या	३४
२.१८ पाँच वर्ष उमेर समूह र नागरिकको देश/क्षेत्रको आधारमा जनसंख्या	३५
२.१९ घरको मुख्य प्रयोग	३७
२.२० घरको तला	३७
२.२१ घरको आयु	३८
२.२२ आवासीय घर निर्माणमा सरकारी अनुदान प्राप्त परिवार	३९
२.२३ बैङ्क तथा वित्तीय संस्थामा बैङ्क खातासम्बन्धी विवरण	४०
२.२४ प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा वा तालिम	४०
२.२५ बैङ्क तथा वित्तीय संस्था (सहकारी समेत) बाट ऋण लिएको विवरण	४१
२.२६ सम्पन्नताको वर्गीकरणअनुसार परिवारको वितरण	४१

खण्ड ३ : अनुपस्थित जनसंख्यासम्बन्धी विवरण

३.१ कम्तिमा एक जना विदेशमा अनुपस्थित परिवार र अनुपस्थित संख्याको विवरण, राष्ट्रिय जनगणना २०७८	४४
३.२ पाँच वर्ष उमेर समूह तथा लिङ्गको आधारमा अनुपस्थित जनसंख्या	४४
३.३ उमेर समूह र देश अनुसार विदेशमा अनुपस्थित जनसंख्या, राष्ट्रिय जनगणना २०७८	४५
३.४ उमेर समूह तथा विदेश जानुको कारणअनुसार अनुपस्थित जनसंख्या	४६
३.५ अनुपस्थित हुनुको कारण तथा मुलुकअनुसार अनुपस्थित जनसंख्या	४८
३.६ अनुपस्थित अवधि तथा विदेश जाँदाको उमेरको आधारमा जनसंख्या	४९
३.७ उमेर समूह तथा विदेश जाँदाको शैक्षिक तहको आधारमा जनसंख्या	५०
३.८ लिङ्गका आधारमा प्रायः अनुपस्थित (मुलुकभित्र र मुलुक बाहिर) वडागत घरपरिवार तथा जनसंख्या	५२

खण्ड ४ : अपाङ्गतासम्बन्धी विवरण

४.१ घरको स्वामित्वको प्रकारअनुसार अपाङ्गता भएका परिवार संख्या	५३
४.२ घरको जगको प्रकारअनुसार अपाङ्गता भएका परिवार संख्या	५४
४.३ घरको बाहिरी भित्ताको बोनोटअनुसार अपाङ्गता भएका घरपरिवार संख्या.....	५४
४.४ घरको छानाको प्रकारअनुसार अपाङ्गता भएका घरपरिवार संख्या	५५
४.५ घरको भुइँको प्रकारअनुसार अपाङ्गता भएका घरपरिवार संख्या	५६
४.६ मुख्य पिउने पानीको स्रोतअनुसार अपाङ्गता भएका घरपरिवार संख्या	५६
४.७ वडागत आधारमा अपाङ्गता भएका जनसंख्या (संस्थागत जनसंख्या बाहेक) तथा अपाङ्गता प्रसार दर	५७
४.८ पाँच वर्ष उमेर समूह र अपाङ्गताको प्रकारअनुसार जनसंख्या	५७
४.९ अपाङ्गताको प्रकार तथा लिङ्गअनुसार परिवारमुलीको विवरण	६०

४.१० अपाङ्गताको प्रकारअनुसार घरमूलीको नातासम्बन्धी विवरण	६१
४.११ वैवाहिक स्थितिको आधारमा दश वर्ष र सोभन्दा माथिका अपाङ्गता भएकाको जनसंख्या	६३
४.१२ अपाङ्गता भएकाको साक्षरता अवस्थाको आधारमा पाँच वर्ष र सोभन्दा माथिका जनसंख्या	६४
४.१३ वडागत रूपमा साक्षरताको अवस्था अनुसार अपाङ्गता भएका जनसंख्या	६६
४.१४ हासिल गरेको शिक्षाको तह अनुसार पाँच वर्ष र सोभन्दा माथिका अपाङ्गता भएका जनसंख्या	६७
४.१५ विद्यालय/क्याम्पस गएको/नगएको (गणना अवधिमा) आधारमा ५-२५ वर्ष उमेरका अपाङ्गता भएका जनसंख्या	७०
४.१६ अध्ययनको प्रमुख क्षेत्रको (गणना अवधिमा) आधारमा दश जोड दुई वा सो सरह र उच्च शिक्षा तह उत्तीर्ण गर्ने १५ वर्ष र सोभन्दा माथि उमेरका अपाङ्गता भएका जनसंख्या	७१
४.१७ जन्म स्थानको आधारमा अपाङ्गता भएका जनसंख्या	७४
४.१८ आर्थिक रूपमा सक्रियताको आधारमा १० वर्ष र सोभन्दा बढी उमेरका अपाङ्गता भएका जनसंख्या	७६
४.१९ बसाइको अवस्थाको आधारमा १८ वर्षभन्दा कम उमेरका अपाङ्गता भएका बालबालिकाको संख्या	७७
४.२० जन्म दर्ता र अपाङ्गताको प्रकारअनुसार ५ वर्ष र सोभन्दा कम उमेरका अपाङ्गता भएका बालबालिकाको संख्या	७९

खण्ड ५ : सामाजिक तथ्याङ्क

५.१ धर्म	८१
५.१.१ सिद्धिचरण नगरपालिकाको धर्म अनुसारको जनसंख्या	८१
५.१.२ सिद्धिचरण नगरपालिकाको प्रमुख पाँच धर्म मान्नेहरूको जनसंख्या	८१
५.२.१ जातजाति.....	८१
५.२.२ जातजाति समूह र बिस्तृत उमेर समूह अनुसारको जनसंख्या, राष्ट्रिय जनगणना २०७८	८३
५.२.३ जातजातिको समूह अनुसार साक्षरता स्थिति, राष्ट्रिय जनगणना २०७८	८४
५.३.१ बोलिने मातृभाषाको विवरण.....	८४
५.३.२ सिद्धिचरण नगरपालिकामा बोलिने प्रमुख पाँच भाषा (मातृभाषा) को आधारमा जनसंख्या	८५
५.३.३ दोस्रो भाषासम्बन्धी विवरण	८६
५.३.४ सिद्धिचरण नगरपालिकामा बोलिने प्रमुख पाँच दोस्रो भाषाको आधारमा जनसंख्या	८६
५.३.५ पुर्ख्यौली भाषासम्बन्धी विवरण	८७
५.३.६ सिद्धिचरण नगरपालिकामा जनसंख्याको प्रमुख पाँच पुर्ख्यौली भाषा	८८

खण्ड ६ : सामुदायिक तथ्याङ्क

६.१ बस्ती/टोल/गाउँको संख्याका आधारमा वडाको वितरण	८९
६.२ सबैभन्दा टाढाको बस्ती, टोल वा गाउँमा जान प्रयोग गरिने सवारीको माध्यमअनुसार वडाको वितरण	८९
६.३ वडा कार्यालयबाट सबैभन्दा टाढाको बस्तीमा एकतर्फी पुग्न लाग्ने समयको आधारमा वडाको वितरण	८९
६.४ वडा कार्यालयको आम्दानीको प्रमुख राजस्व स्रोतअनुसार वडाको वितरण (गापा/नपा र अन्य निकायबाट प्राप्त रकमबाहेक)...	९०
६.५ मुख्य कृषिजन्य उत्पादनअनुसार वडाको वितरण	९०
६.७ मुख्य गैर कृषिजन्य उपजका आधारमा वडाहरूको वितरण	९१
६.८ वडाअनुसार मुख्य गैर-कृषिजन्य उपजका निर्यातको वितरण	९१
६.९ शिक्षासँग सम्बन्धित सेवा/सुविधाअनुसार वडाको वितरण	९१
६.१० प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रको सेवा/सुविधाअनुसार वडाको वितरण	९२
६.११ आधारभूत तहका विद्यालय (कक्षा १-८) अनुसार वडाको वितरण	९२
६.१२ माध्यमिक तह (कक्षा १२ सम्म) का विद्यालयअनुसार वडाको वितरण	९२
६.१३ महाविद्यालय (क्याम्पस/कलेज)अनुसार वडाको वितरण	९२
६.१४ विद्युत् पहुँच (सुविधा) भएका विद्यालयअनुसार वडाको वितरण	९२
६.१५ इन्टरनेट पहुँच (सुविधा) भएका विद्यालयअनुसार वडाको वितरण	९२
६.१६ वास (WASH) (सुविधा) भएका आधारभूत विद्यालयअनुसार वडाको वितरण	९२
६.१७ सार्वजनिक पुस्तकालय सुविधाअनुसार वडाको वितरण	९३
६.१८ सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको सुविधाअनुसार वडाको वितरण	९३
६.१९ स्वास्थ्य तथा पुनर्स्थापनाको सुविधाको पहुँचअनुसार वडाको वितरण	९३
६.२० आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्रअनुसार वडाको वितरण	९३
६.२१ स्वास्थ्य चौकीको सुविधाअनुसार वडाको वितरण.....	९३
६.२२ प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रको सुविधाअनुसार वडाको वितरण	९३
६.२३ पशु सेवा केन्द्रको सुविधाअनुसार वडाको वितरण	९४
६.२४ पुनर्स्थापना केन्द्रको सुविधाअनुसार वडाको वितरण	९४
६.२५ सरकारी अस्पताल को सुविधा अनुसार वडाको वितरण	९४
६.२६ सामुदायिक अस्पतालको सुविधाअनुसार वडाको वितरण	९४
६.२७ निजी अस्पतालको सुविधाअनुसार वडाको वितरण	९४
६.२८ एम्बुलेन्स सेवाको सुविधाअनुसार वडाको वितरण	९४

६.२९ सार्वजनिक शौचालय सेवाको सुविधाअनुसार वडाको वितरण	९४
६.३० पशु बधशाला सेवाको सुविधाअनुसार वडाको वितरण	९५
६.३१ वडा भित्र रहेका वित्तीय सेवा लगायतका सुविधाको उपलब्धताअनुसार वडाको वितरण	९५
६.३२ वडा भित्र रहेका हाटबजारको संख्याअनुसार वडाको वितरण	९५
६.३३ वडाभित्र रहेका मुख्य बजारको संख्याअनुसार वडाको वितरण	९५
६.३४ वडाभित्र रहेका कृषि उपज संकलन केन्द्रको संख्याअनुसार वडाको वितरण	९५
६.३५ वडाभित्र रहेका सहकारी संस्थाको संख्याअनुसार वडाको वितरण	९५
६.३६ वडा भित्र रहेका बैंकको संख्याअनुसार वडाको वितरण	९५
६.३७ वडाभित्र रहेका समाज कल्याणसँग सम्बन्धित सेवा सुविधाको संख्याअनुसार वडाको वितरण	९६
६.३८ वडाभित्र रहेका प्रहरी कार्यालय/चौकीको संख्याअनुसार वडाको वितरण	९६
६.३९ वडाभित्र रहेका वृद्धाश्रमको संख्याअनुसार वडाको वितरण	९६
६.४० वडाभित्र रहेका बालगृहको संख्याअनुसार वडाको वितरण	९६
६.४१ वडाभित्र रहेका सामुदायिक भवन वा सभा हलको संख्याअनुसार वडाको वितरण	९६
६.४२ वडाभित्र रहेका व्यवस्थित शवदाह स्थल/शव गाड्ने स्थलको संख्याअनुसार वडाको वितरण.....	९६
६.४३ वडाभित्र रहेका खेलमैदान/टुँडिखेलको संख्याअनुसार वडाको वितरण	९७
६.४४ वडाभित्र रहेका सार्वजनिक पार्कको संख्याअनुसार वडाको वितरण	९७
६.४५ वडाभित्र रहेका ताल/सिमसार र तलाउ पोखरीहरुको संख्याअनुसार वडाको वितरण	९७
६.४६ वडा कार्यालयको आफ्नै प्रशासनिक भवनअनुसार वडाको वितरण (गणनाको अवधिसम्ममा)	९७
६.४७ वडाभित्र रहेका मठ मन्दिर, गुम्बा/चैत्य/विहार, मस्जिद, चर्चको संख्याअनुसार वडाको वितरण	९७
६.४८ वडाभित्र रहेका स्वास्थ्य संस्थामा उपलब्ध सुविधाअनुसार वडाको वितरण	९८
६.४९ वडाभित्र उपलब्ध सडक सुविधाअनुसार वडाको वितरण	९८
६.५० वर्षैभरि चलन सक्ने कालोपत्रे सडकको लम्बाइअनुसारको वडाको वर्गीकरण	९८
६.५१ वर्षैभरि चलन सक्ने ग्राभेल सडकको लम्बाइअनुसारको वडाको वर्गीकरण	९८
६.५२ वडाभित्र रहेको धुले-माटे सडकको लम्बाइअनुसारको वडाको वर्गीकरण	९८
६.५३ बहुसंख्यक वडाबासीहरुले वडाभित्र वा आधाघण्टा पैदल दूरीमा रहेको स्थानबाट उपभोग गर्दै आएको सेवा सुविधाअनुसार वडाको वर्गीकरण	९९
६.५४ बसाइँसराइको अवस्थाअनुसार वडाको वितरण	९९
६.५५ प्राकृतिक विपद् वा प्रकोपको खतराअनुसारको वडाको वर्गीकरण	९९

खण्ड ७ : प्रजनन तथा जन्मसम्बन्धी विवरण

- ७.१ आमाको उमेर समूह र हाल (गणनाको अवधि) सम्म जीवित जन्मेका बच्चाको संख्याअनुसार पन्ध्रदेखि उन्चास वर्ष उमेरका हालसम्म विवाहित महिलाको संख्या.....१००
- ७.२ आमाको उमेर समूह र विगत (गणनाको अवधिभन्दा अघि) १२ महिनाभित्र जीवित जन्मेका बच्चाको संख्याअनुसार १५-४९ वर्ष उमेरका हालसम्मका विवाहित महिलाको संख्या१०१
- ७.३ आमाको उमेर समूह र बच्चाको लिङ्गअनुसार हाल (गणनाको अवधि) सम्म जीवित जन्मेका, जीवितै रहेका र जन्मेर मरेका बच्चाको संख्या १०२
- ७.३ आमाको उमेर समूह र बच्चाको लिङ्गअनुसार हाल (गणनाको अवधि) सम्म जीवित जन्मेका, जीवितै रहेका र जन्मेर मरेका बच्चाको संख्या १०२
- ७.४ आमाको साक्षरता/उत्तीर्ण शैक्षिक तहअनुसार पन्ध्रदेखि उन्चास वर्षका महिलाबाट हाल (गणनाको समय) सम्म जन्मेका बच्चाको संख्या.....१०२
- ७.५ आमाको साक्षरता/उत्तीर्ण शैक्षिक तहअनुसार विगत (गणनाको समयभन्दा अघि) १२ महिनामा जीवित जन्मेका बच्चाको संख्या.....१०४
- ७.६ आमाको मुख्य उद्योगमा संलग्नता र उमेर समूह अनुसार गत १२ महिना (गणनाको अवधिभन्दा अघि) मा जीवित जन्मेका बच्चाको संख्या.....१०५
- ७.७ आमाको आर्थिक रूपमा सक्रिय नहुनुको कारण र उमेर समूहअनुसार हाल (गणनाको अवधि) सम्ममा जन्मेका बच्चाको संख्या१०७
- ७.८ आमा आर्थिक रूपमा सक्रिय नहुनुको कारण र उमेर समूह अनुसार गत (गणनाको अवधिभन्दा) १२ महिनामा जीवित जन्मेका बच्चाको संख्या१०७

खण्ड ८ : मृत्युसम्बन्धी विवरण

- ८.१ लिङ्गको आधारमा गत (गणनाको समयभन्दा अघि) १२ महिनामा कम्तीमा एक सदस्यको मृत्यु भएको घरपरिवार संख्या ...१०९
- ८.२ मृतकको उमेर समूह र लिङ्गअनुसार गत (गणना अवधिभन्दा अघि) १२ महिनामा मृत्यु हुनेको संख्या१०९
- ८.३ मृतकको उमेर समूह र मृत्युको कारणअनुसार गत (गणना अवधिभन्दा अघि) १२ महिनामा मृत्यु हुनेहरुको संख्या.....११०
- ८.४ बृहत् उमेर समूह र मृत्यु हुँदाको अवस्थाअनुसार मृतक महिलाको संख्या११२
- ८.५ आमाको उमेर समूह र मृत्यु भएका बच्चाको संख्याअनुसार पन्ध्रदेखि उन्चास वर्षका हालसम्मको विवाहित महिलाको संख्या११३

८.६	आमाको साक्षरता अवस्था/उत्तीर्ण गरेको शिक्षाको तहअनुसार मृत्यु हुने बच्चाको संख्या	११४
८.७	आमाको पेशा र उमेर समूहअनुसार मृत बच्चाको जनसंख्या.....	११५
८.८	आमाको मुख्य उद्योगमा संलग्नता र उमेर समूहअनुसार मृत्यु हुने बच्चाको संख्या	११६
८.९	आमाको आर्थिक रूपमा सक्रिय नहुनुको कारण र उमेर समूहअनुसार मृत्यु हुने बच्चाको संख्या	११८

खण्ड ९ : बसाइँसराइसम्बन्धी विवरण

९.१	जन्मस्थान, लिङ्ग तथा ५ वर्ष उमेर समूहअनुसार जनसंख्या	१२०
९.२	प्रदेशगत जन्म, लिङ्ग र उमेरअनुसार मूल जन्मथलोको जनसंख्या	१२२
९.३	देश/क्षेत्र र वृहत् उमेर समूहअनुसार विदेशमा जन्मेकाको जनसंख्या	१२४
९.४	पछिल्लो पटकको बसाइको स्थानको आधारमा जनसंख्या	१२५
९.५	पछिल्लो पटक बसाइँ सरेको भौगोलिक अवस्थितिको आधारमा जनसंख्या	१२७
९.६	पछिल्लो पटक बसाइँ सरेको प्रदेशको आधारमा जनसंख्या	१३०
९.७	बसाइको अवधि, लिङ्ग र उमेर समूहअनुसार भर्खर (गणनाको समयमा) बसाइँ सरी आएकाको* जनसंख्या	१३२
९.८	अघिल्लो बसोबास हाल (गणना अवधि) को भन्दा फरक भएको र बसाइँ सरी आउनुको कारणको आधारमा जनसंख्या	१३४
९.९	अघिल्लो बसोबास विदेश (देश/क्षेत्र) भएको आधारमा जनसंख्या	१३६
९.१०	अघिल्लो बसोबास विदेश (देश/क्षेत्र) भएको र बसाइ अवधिको आधारमा जनसंख्या	१३८
९.११	अघिल्लो बसोबास विदेश (देश/क्षेत्र) भएको र बसाइँसराइको कारणको आधारमा जनसंख्या	१३९
९.१२	आजीवन (Life-time) बसाइँसराइको अवस्था	१४२

खण्ड १० : शैक्षिक तथ्याङ्क

१०.१	पाँच वर्ष वा सो भन्दा माथिका व्यक्तिको साक्षरताको अवस्थाअनुसार जनसंख्या	१४४
१०.२	हाल (गणनाको अवधिमा) विद्यालयमा उपस्थितिको आधारमा एसएलसी/एसईई भन्दा मुनिको शैक्षिक तह पूरा गरेका वा कहिल्यै कुनै विद्यालयमा नगएका ५ देखि २५ वर्ष उमेरका जनसंख्या.....	१४६
१०.३	साक्षरताको अवस्थाको आधारमा पाँच वर्ष र सो भन्दा माथिका व्यक्तिको उमेर जनसंख्या	१४७
१०.४	पाँच वर्ष र सो भन्दा माथिका व्यक्तिले उत्तीर्ण गरेका शैक्षिक तहको अध्ययनको विषयअनुसार गाउँपालिकाको जनसंख्या	१५०
१०.५	वर्तमानमा (गणनाको समय) स्कूल जाने र पुरा गरेको शैक्षिक तहअनुसार एसएलसी/एसईई तहभन्दा मुनिको शैक्षिक तह उत्तीर्ण गरेको ५ वर्षदेखि २५ वर्ष उमेरको जनसंख्या	१५३

१०.६ गणनाको अवधिमा विद्यालय जाने नजाने, गएको वा कहिल्यै नगएको आधारमा जनसंख्या ५-२५ वर्ष उमेरको जनसंख्या	१५८
१०.७ अध्ययन गरेको विषयअनुसार पन्ध्र वर्षमाथिका दश जोड २ वा सो सरह र सोभन्दा माथिल्लो तह उत्तीर्ण गरेकाको जनसंख्या	१६०

खण्ड ११ : वैवाहिक स्थितिसम्बन्धी विवरण

११.१ पाँच वर्ष उमेर समूह र तिनको वैवाहिक स्थितिअनुसार दश वर्ष र सोभन्दा माथि उमेरका जनसंख्या	१६३
११.२ पाँच वर्ष उमेर समूह र पहिलो विवाह गर्दाको उमेरअनुसार दश वर्ष र सोभन्दा माथिका विवाहित जनसंख्या.....	१६५
११.३ आमाको प्रमुख पेशा र उमेर समूहअनुसार १५-४९ वर्ष उमेर भित्रका हाल (गणनाको अवधिमा) सम्मका विवाहित महिलाको जनसंख्या	१६७
११.४ पहिलो विवाहको लिङ्गअनुसार औषत उमेर	१६८
११.५ लिङ्गअनुसार १५ वर्ष उमेर अघि हुने बाल विवाहको अवस्था	१६९
११.६ १८ वर्षभन्दा पहिले लिङ्गअनुसार बालविवाह गर्ने जनसंख्याको स्थिति	१७०

खण्ड १२ : बालबालिका (जन्मदर्ता तथा बसाइ स्थितिसमेत) सम्बन्धी विवरण

१२.१ घरको स्वामित्वको प्रकारअनुसार बालबालिका भएका/नभएका घरपरिवार संख्या	१७२
१२.२ घरको छानाको प्रकारअनुसार बालबालिका भएका/नभएका घरपरिवार संख्या	१७२
१२.३ मुख्य पिउने पानीको स्रोतअनुसार बालबालिका भएका/नभएका घरपरिवार संख्या	१७२
१२.४ बालबालिका सम्बन्धी घरको संरचना अनुसार पारिवारिक विवरण, राष्ट्रिय जनगणना २०७८	१७३
१२.५ जन्म दर्ताको अवस्थाअनुसार पाँच वर्ष र सोभन्दा मुनिका बालबालिकाको वडागत संख्य	१७३
१२.६ अठार वर्ष मुनिका बालबालिकाको बसाइ स्थितिसम्बन्धी विवरण (वडागत)	१७३
१२.७ बसाइ स्थिति तथा उमेर समूहअनुसार अठार वर्ष मुनिका बालबालिकाको विवरण	१७६
१२.८ बसाइ स्थिति तथा साक्षरता अवस्थाअनुसार अठार वर्ष मुनिका बालबालिकाको विवरण	१७७
१२.९ लिङ्गका आधारमा घरपरिवार तथा बालबालिका संख्या	१७८
१२.१० उमेर तथा लिङ्गका आधारमा बालबालिका संख्या	१७९
१२.११ दश वर्षदिखि सत्र वर्षका बालबालिकाको रोजगारीको अवस्था	१८०

खण्ड १३ : आर्थिक क्रियाकलाप र रोजगारी

१३.१ दश वर्ष र सो भन्दा माथिका आर्थिक रूपमा सक्रिय रहेका र सक्रिय रूपमा नरहेका जनसंख्या.....	१८२
१३.२ गणनाको अवधिदेखि अघिको १२ महिनासम्म आर्थिक काम गरेको अवधि (महिना) तथा उमेर समूहअनुसारको दश वर्ष र सो भन्दा माथिका जनसंख्या	१८४
१३.३ दश वर्ष र सो भन्दा माथिका व्यक्तिले गणनाको समयदेखि अघिको १२ महिनासम्म गरेको आर्थिक क्रियाकलापको पेशाअनुसारको जनसंख्या	१८४
१३.४ दश वर्ष र सो भन्दा माथिका व्यक्तिले गणनाको समयदेखि अघिको १२ महिनासम्म गरेको आर्थिक क्रियाकलापको औद्योगिक क्षेत्रअनुसारको जनसंख्या	१८५
१३.५ दश वर्ष र सो भन्दा माथिका आर्थिक क्रियाकलापमा सक्रिय रहेको अवधि र कामको खोजीको अवस्था अनुसारको जनसंख्या.....	१८७
१३.६ दश वर्ष र सो भन्दा माथिका आर्थिक रूपमा सक्रिय रहेका व्यक्तिहरूको आर्थिक क्रियाकलापमा सक्रियताको अवस्थाअनुसारको जनसंख्या	१८९
१३.७ साक्षरता अवस्था/शैक्षिक उपलब्धि र आर्थिक क्रियाकलापको आधारमा दश वर्ष र सो भन्दा माथिका जनसंख्या	१८९
१३.८ पेशा र उमेर समूहका आधारमा दश वर्ष र सो भन्दा माथिका आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या	१९०
१३.९ काम गर्ने उद्योग र उमेर समूहगत रूपमा १० दश वर्ष र सो भन्दा माथिको आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या विवरण....	१९२
१३.१० मुख्य उद्योग र मुख्य पेशाअनुसार दश वर्ष र सोभन्दा बढी उमेरका आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या	१९६
१३.११ साक्षरताको अवस्था/उत्तीर्ण गरेको शैक्षिक तह र मुख्य पेशाअनुसार दश वर्ष र सो भन्दा बढी उमेरका आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या	२०२
१३.१२ साक्षरताको अवस्था /उत्तीर्ण गरेको शैक्षिक तह र मुख्य उद्योगअनुसार दश वर्ष र सो भन्दा बढी उमेरका आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या	२०५
१३.१३ रोजगारीको अवस्था र उमेर समूहअनुसार दश वर्ष र सो भन्दा बढी उमेरका आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या.....	२११
१३.१४ मुख्य पेशा र रोजगारको अवस्थाअनुसार दश वर्ष र सो भन्दा बढी उमेरका आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या	२१२
१३.१५ रोजगारको संस्थागत क्षेत्र र उमेर समूहअनुसार दश वर्ष र सो भन्दा माथिका आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या	२१४
१३.१६ साक्षरता अवस्था/उत्तीर्ण गरेको शैक्षिक तह र रोजगारको संस्थागत क्षेत्रका आधारमा १० वर्ष र सो भन्दा माथि उमेरका आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या	२१५
१३.१७ मुख्य पेशा र काम गरेको संस्थागत क्षेत्रअनुसार दश वर्ष र सो भन्दा बढी उमेरका आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या.....	२१७

१३.१८ मुख्य उद्योग तथा रोजगारको संस्थागत क्षेत्रअनुसार दश वर्ष र सो भन्दा माथिका आर्थिक रुपमा सक्रिय जनसंख्या	२१९
१३.१९ आर्थिक रुपमा बढी सक्रिय नहुनुको मुख्य कारणअनुसार गणनाको समय भन्दा १२ महिना पहिले कुनै पनि आर्थिक काम नगर्ने वा ६ महिनाभन्दा कम समय काम गर्ने १० वर्ष र सो भन्दा बढी उमेरको जनसंख्या	२२२
१३.२० साक्षरता अवस्था/उत्तीर्ण गरेको तहअनुसार पछिल्लो १२ महिनामा कुनै पनि आर्थिक काम नगर्ने वा ६ महिनाभन्दा कम समय काम गर्ने दश वर्ष र सो भन्दा माथि उमेरको जनसंख्या	२२४
१३.२१ आर्थिक रुपमा सक्रिय नहुनुको कारणअनुसार पछिल्लो १२ महिनामा कुनै पनि आर्थिक काम नगर्नु वा ६ महिनाभन्दा कम समय काम गर्ने दश वर्ष र सो भन्दा माथि उमेरको जनसंख्या	२२६

खण्ड १४ : कृषि, वन तथा वातावरण तथ्याङ्क

१४.१ सिद्धिचरण नगरपालिकाका कृषक परिवार संख्या, क्षेत्रफल, कित्ता संख्या तथा सिंचित क्षेत्रफल	२२८
१४.२ सिद्धिचरण नगरपालिकाको कृषि चलनले चलन गरेको जग्गाको उपभोग	२२८
१४.३ सिद्धिचरण नगरपालिकामा कृषिचलनले चलन गरेको जग्गाको उपयोग.....	२२८
१४.४.१ सिद्धिचरण नगरपालिकामा तहअनुसार पाल्तु चौपाया तथा पन्छीको संख्या र कृषक परिवार	२२९
१४.४.२ सिद्धिचरण नगरपालिकाको अस्थायी बाली लागेका जग्गाको क्षेत्रफल तथा कृषक परिवार संख्या	२२९
१४.५ बगैँचाको रुपमा लगाइएका जम्मा स्थायी बालीको क्षेत्रफल, बोट संख्या, छरिएर रहेका बोट संख्या र कृषक परिवार संख्या	२२९
१४.५.१ बगैँचाको रुपमा लगाइएका मुख्य स्थायी बालीको क्षेत्रफल, बोट संख्या, छरिएर रहेका बोट र कृषक परिवार संख्या...	२२९
१४.५.२ बगैँचाको रुपमा लगाइएका मुख्य स्थायी बालीको क्षेत्रफल, बोट संख्या, छरिएर रहेका बोट संख्या र कृषक परिवार संख्या	२३०
१४.६ प्रमुख बालीहरूमा कृषि सामग्री (बीउविजन, विषादी, मल) प्रयोग गर्ने कृषक परिवार संख्या	२३०
१४.६.१ प्रमुख बालीहरूमा कृषि सामग्री (बीउविजन, विषादी, मल) प्रयोग गर्ने कृषक परिवार संख्या	२३०
१४.६.२ प्रमुख बालीहरूमा कृषि सामग्री (बीउविजन, विषादी, मल) प्रयोग गर्ने कृषक परिवार संख्या	२३०
१४.७ पाल्तु चौपाया तथा पन्छीको संख्या र कृषक परिवार	२३०
१४.८ कृषि कामदारको किसिमअनुसार कामदारहरूको संख्या र कामदार प्रयोग गर्ने कृषक परिवार संख्या	२३१
१४.८.१ कृषि कामदारको किसिमअनुसार कामदारहरूको संख्या र कामदार प्रयोग गर्ने कृषक परिवार संख्या	२३१
१४.९ कृषि ऋण, थप ऋणको आवश्यकता, बीमा तथा अनुदान प्राप्त गर्ने कृषक परिवार संख्या	२३१
१४.१० जलवायु परिवर्तन बारे जानकारी राख्ने र कृषि कार्यमा जलवायु परिवर्तनले पुऱ्याएको प्रभावअनुसार कृषक परिवार संख्या.....	२३१

१४.११ कृषि चलनबाट निस्किएका फोहोरको निम्नानुसार व्यवस्थापन गरेका कृषक परिवार संख्या	२३१.
१४.१२ लिङ्गानुसार मुख्य कृषकको संख्या तथा कृषक परिवारको जनसंख्या	२३२
१४.१३ लिङ्गानुसार कृषि तालिम, कृषि कार्यसम्बन्धी निर्णयमा सहभागिता तथा कृषि क्रियाकलापमा सरदर दिएको समयानुसार १० वर्ष वा सोभन्दा माथि उमेरका कृषक परिवारको जनसंख्या	२३२
१४.१४ कृषि चलनमा परिवारमूली र कृषि चलनको स्थिति	२३२
१४.१५ कृषि चलनको प्रमुख उत्पादन/क्रियाकलापानुसार कृषक परिवार संख्या	२३२
१४.१६ कृषि चलनबाट भएको प्रमुख उत्पादनको मुख्य प्रयोगानुसार कृषक परिवार संख्या	२३२
१४.१७ कृषक परिवारको आम्दानीको मुख्य स्रोत, आफ्नै कृषि उत्पादनबाट भएको आम्दानीले मात्र वर्षभरि परिवारलाई खान नपुग्ने कृषि चलनको अवस्था तथा परिवारलाई खान नपुग्ने अवधिअनुसार कृषक परिवार संख्या	२३३

खण्ड १५ : उद्योग तथा वाणिज्य

१५.१.१ वडागत व्यावसायिक प्रतिष्ठान र संलग्न जनशक्ति विवरण	२३३
१५.१.२ एनएसआइसी (NSIC) अनुसार व्यावसायिक प्रतिष्ठान* र संलग्न व्यक्तिको संख्या.....	२३४
१५.१.३ संलग्न जनशक्तिको संख्याअनुसार वडागत व्यावसायिक प्रतिष्ठान र संलग्न व्यक्तिको संख्या	२३४

खण्ड १६ : विविध

१६.१ राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयसम्बन्धी विवरण.....	२३४
१६.२ आधिकारिक तथ्याङ्कका १० प्रमुख सिद्धान्तहरू	२३७
१६.३ नेपालको जनगणनाहरू	२३८
१६.४ नेपालको तथ्याङ्क प्रणाली र यसका अङ्गहरू	२३९
१६.५ तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, खोटाङसम्बन्धी विवरण	२३९

खण्ड १ : सिद्धिचरण नगरपालिकाको परिचय

सिद्धिचरण नगरपालिका ओखलढुंगा जिल्लामा अवस्थित एकमात्र नगरपालिका हो। यस पालिकाको भौगोलिक अवस्थिति, नामाकरण सन्दर्भ, प्राकृतिक सम्पदा, राजनैतिक तथा प्रशासनिक संरचना, भू-उपयोग, आर्थिक, सामाजिक पक्ष तथा लैङ्गिक समानताको सामान्य अवस्थालाई यस खण्डमा उल्लेख गरिएको छ।

१.१ भौगोलिक अवस्थिति

ओखलढुंगा जिल्लामा आठ वटा स्थानियतहहरू छन्। जहाँ एक नगरपालिका र सात गाउँपालिकाहरू छन्। सिद्धिचरण नगरपालिका ओखलढुंगा जिल्लाको एकमात्र नगरपालिका हो। यो क्षेत्रफलको हिसाबले ओखलढुंगा जिल्लाको दोस्रो ठूलो स्थानियतह हो। जिल्लाको सदरमुकाम रहेको सिद्धिचरण नगरपालिकाको कार्यालय समुद्र सतहबाट १,८८९ मिटरमा अवस्थित छ। नेपालमा ७५३ स्थानीय तह(गाउँपालिका/नगरपालिका) लागू हुँदा ओखलढुंगा जिल्लाको तत्कालीन रुम्जाटार, बर्नालु, ओखलढुङ्गा, ज्यामिरे, सल्लेरी, अँधेरी नारायणस्थान, तलुवा, ठूलाछाप, जन्तरखानी, विगुटार, बेतिनी, बरुणेश्वर गा.वि.स.को वडा नं-९ समेटि यो नगरपालिकाको स्थापना गरिएको हो। यस नगरपालिकामा हाल जम्मा १२ वटा वडाहरू छन्। गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति सम्बन्धी अन्य विवरण निम्नानुसार रहेका छन्।

क्र.सं.	विवरण	मान/व्याख्या	कैफियत	
१	अक्षांश	२७ डिग्री १८ मिनेट १३.६१ सेकेन्ड उत्तर	(श्रोत : सिद्धिचरण नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण)	
	देशान्तर	८६ डिग्री ३२ मिनेट ४४.०२ सेकेन्ड दक्षिण		
२	उचाइ	समुद्री सतहदेखि करिब १,७१५ मिटर		
३	सीमाना	पूर्व		चिसंखुगढी गा.पा.
		उत्तर		खिजिदिम्बा गा.पा. र सोलुखुम्बु जिल्ला
		पश्चिम	मोलुङ गा.पा.	
		दक्षिण	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.	
४	क्षेत्रफल	१६६.८८ वर्ग किलोमिटर	https://www.sthaniya.gov.np/gis/	
५	केन्द्र	ओखलढुंगा बजार	जिल्ला सदरमुकाम तथा गाउँ कार्यपालिकाको प्रशासनिक केन्द्र	

१.२ नगरपालिका तथा वडाहरूको नामाकरण

नेपाल सरकार (मन्त्रपरिषद्) को २०७१।०१।२५ को निर्णयानुसार ओखलढुङ्गा जिल्लामा नगरपालिका घोषणा गर्दा सिद्धिचरण नगरपालिकाको नामकरण युगकवि सिद्धिचरण श्रेष्ठको सम्मानमा गरिएको हो। उनको जन्म वि.सं. १९६८ जेठ ९ मा ओखलढुङ्गा (हाल सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं. १२) मा भएको थियो। नेपालको साहित्यिक क्षेत्रमा उनको योगदान र ख्यातिको कदर गर्दै यो नगरपालिकाको नाम सिद्धिचरण राखिएको हो। यस नगरपालिकाका विभिन्न वडाहरूको नामाकरण तल प्रस्तुत गरिन्छ।

वडा नं.१ तलुवाको नामाकरण: धेरै पहिले यस क्षेत्रमा बाहिङ् तोलोवाहरूको शासन थियो। यिनै तोलोवाहरूलाई पछि तोलाचा भन्न थालियो। तोलोचा बाहिङ् रुम्दालीहरूको एक पाछा हो। यहि तोलोचा शब्द अपभ्रंस भएर तलुवा भएको भनाई छ। अर्को प्रसंग त्यस ताका तलुवा पुग्ने पाहुनाहरूले पानी कहाँ छ भनेर सोध्दा तल छ भनेर जवाफ दिइन्थ्यो। बाहिङ् राइहरूले तल वाकु छ भन्थे। बाहिङ् भाषामा वाकु भनेको पानी हुन्छ। यही आधारमा तलवाकु शब्द अपभ्रंस भई तलुवा भएको भन्ने सन्दर्भ प्रचलनमा रहेको छ।

वडा नम्बर २ को नाम ठूलाछापको नामाकरण : पृथ्वी नारायण शाहको पूर्वी नेपाल एकीकरण सफल भएपछि आफूले जितेका ठाउँहरू चर्ची खानु भन्ने आदेश भएपछि सात वटा छापहरूको नामबाट नामाकरण भएको इतिहास कारहरूको भनाई छ। ती

सातवटा छापहरू क्रमशः आँगेछाप, चुवानछाप, स्यावनछाप, ठुलाछाप, केउरिनीछाप, खनियाछाप र वानियाछाप हुन। यिनै छापहरूको आधारमा स्थानीय बुद्धिजीविहरूले ठुलाछाप नामाकरण गरेका थिए।

वडा नम्बर ३ को नाम अघेरी नारायणस्थानको नामाकरण : धेरै पहिले यस क्षेत्रको माथिल्लो भागमा घना जंगल थियो। सधैं बादल लागेर अघ्यारै हुन्थ्यो। त्यसैले यो भागलाई अघेरी भनियो। यसै क्षेत्रको असिनेको बीच भागमा सन् १९३१ मा स्थानीय व्यक्ति इन्द्रवीर गुरुङ्गले काठमाण्डौंबाट चार नारायणका मूर्तिहरू ल्याएर वडाको बीच भागमा स्थापना गरे। त्यसपछि अघेरी र असिनेको भागलाई संयोजन गरी अघेरी नारायणस्थान नामाकरण गरियो भन्ने पुराना अभिलेखहरूमा देखिन्छ।

वडा नम्बर ४ को नाम रुम्जाटारको नामाकरण : यस वडाको नामाकरण सम्बन्धमा धेरै पहिले यस क्षेत्रमा रुम राइहरूको शासन थियो। नेपाल एकीकरण अभियानमा पृथ्वी नारायण शाहका गुरुङ्ग र राई पल्टनले यस क्षेत्रमा आक्रमण गरे। यस क्षेत्रमा विजय प्राप्त गरेपछि लामा गुरुङ्गहरूको बसोबास शुरु भयो। राइहरूको पैत्रिक थलो भएकोले रुम वा रुम्जा भनिएको र सिस्नेखोलाको पूर्वमा ठोटनेखोलाको पश्चिममा प्रायःदिप झै बनेको भूभाग अग्लिएर माथिसम्म परेको हुनाले रुम्जाटार नाम रहन गएको हो भन्ने भनाई रहेको छ।

वडा नम्बर ५ को नाम बर्नालुको नामाकरण : यसलाई पहिला चुप्लु चुल्हो भनेर चिनिन्थ्यो। रुम्जाटारमा गुरुङ्गहरूको बसोबास भएपछि चुप्लुको सिमसार क्षेत्रमा आलुखेति तथा भेडापालन शुरु गरियो। उर्वर माटो भएको हुनाले यो ठाउँको वनमा प्रशस्त आलु फलन थालेपछि चुप्लु वनका आलु भन्ने गरियो। पछि यही शब्द अपभ्रंश भएर भेडा व्यवसायीहरूबाटै यो क्षेत्रको नाम बर्नालु भएको भन्ने प्रसंग जोसमुनी साहित्यमा पाइन्छ।

वडा नम्बर ६ को नाम जन्तरखानीको नामाकरण : यो तामाखानी रहेको क्षेत्र हो। कुनै समय घरको छाना छाउन दुङ्गा खन्ने गरिन्थ्यो। दुङ्गा खानीमा जन्तरको आकृति भएका दुङ्गाका टुक्राहरू प्रशस्त भेटिन्थे। स्थानीय रूपमा यस्ता टुक्राहरूलाई जन्तरको रूपमा केटाकेटीहरूले लगाउथे। जन्तर जस्ता पत्थरहरूलाई शुभ मानिन्थ्यो। यही आधारमा जन्तर र खानी शब्दको संयोजन भई जन्तरखानी नामाकरण भएको हो भन्ने भनाई रहेको छ।

वडा नम्बर ७ को नाम विगुटारको नामाकरण : किराँत शासनकालमा टक (पैसा) काटने प्रचलन थियो। सो समयमा यहाँ त्यस्तो टक (पैसा) काटिने भएकोले टक्सार भन्ने गरिन्थ्यो। विगु नामका व्यक्तिले त्यस क्षेत्रको सुरक्षा गर्दथे। यही टक्सारको तल्लो समथर भागमा आवादी बाक्लो हुन थालेपछि कालान्तरमा यसको नाम विगुटार भनिएको हो भन्ने भनाई रहेको छ।

वडा नम्बर ८ को नाम सल्लेरीको नामाकरण : जैविक विविधताले भरिएको यस स्थानमा सिसिर चिसो हावा चलिरहने, मनोरम हावापानी देखेर पूर्वी नेपाल एकीकरणका फौजी कमाण्डर रामकृष्ण कुँवरले लगलगे क्षेत्रको भूभागलाई सल्लेरी नामाकरण गरेका थिए भन्ने भनाई चार्ल्स मोदगुलले The Gurkha Conquests भन्ने पुस्तकमा उल्लेख गरेका छन्।

वडा नम्बर ९ को नाम ज्यामिरेको नामाकरण : किराँतकालीन समयमा वल्लो किराँत क्षेत्र हेर्ने ज्यामे नाम गरेका किराँत प्रशासक थिए। मोलुङ्ग आसपासको क्षेत्रमा ज्यामेले वल्लो किराँतको किपट प्रथा अन्तरगतको कर उठाउने काम गर्थे भन्ने कुरा इतिहासकार ग्रियर्सनको Gurkhas भन्ने पुस्तकको पेज नं. ९६ मा ज्यामेर रैकर शब्दको प्रशस्त रूपमा प्रयोग भएको हुनाले पछि वस्ती विस्तार शुरु भएपछि नेपाली भाषामा ज्यामे र रैकर शब्दको योगबाट नै ज्यामिरे बनेको भन्ने भनाई रहेको छ।

वडा नम्बर १० को नाम बेतिनीको नामाकरण : हालको बेतिनी क्षेत्र कुनै समय वल्लो किराँत अन्तर्गत शासित थियो। बेति नाम गरेका व्यक्तिले यस क्षेत्रको प्रशासन हेर्ने गर्दथे। यहाँ ब्वासो बास बस्ने एउटा ओडार थियो, त्यस स्थानमा जनघनत्व बढदै जाँदा बेती, ब्वासो, बेतघारी शब्दबाट भाषिक सुधार भई यस स्थानको नाम बेतिनी रहन गएको भन्ने भनाई टेनियल राइटको History of Nepal भन्ने पुस्तकको पेज नं. २७ मा उल्लेख छ।

वडा नम्बर ११ र १२ को नाम ओखलदुङ्गाको नामाकरण : किम्वदन्ती अनुसार महाभारतको पात्र भिमसेनले यहाँको दुङ्गालाई ओखल बनाई धान कुटेर खाएकोले यसलाई प्राचिन कालदेखि नै ओखलदुङ्गा भनिएको जनश्रुती छ। अर्को प्रसंगमा मल्लकालीन राज्य विस्तारको क्रममा लक्ष्मी नरसिंह मल्लले आफ्ना काजी भिम मल्लको नेतृत्वमा यहाँ पठाएको सेनाले खानको लागि नजिकै गाउँबाट ल्याएको धान यहाँकै ठुलो दुङ्गामा कुटेर खाएकोले यस ठाउँको नाम ओखलदुङ्गा रहेको हो भन्ने लोकोक्ति रहेको छ।

१.३ प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा

सिद्धिचरण नगरपालिका पहाडी भू-भागमा अवस्थित छ। जहाँ हरियाली जंगल, रमणीय पहाडी दृश्य र स्वच्छ हावापानीले पर्यटकहरूको मन लोभ्याउँछ। यहाँको भौगोलिक बनावटले जैविक विविधतालाई संरक्षण गरेको छ। विभिन्न प्रजातिका वनस्पति र जीवजन्तुले यो क्षेत्रलाई प्राकृतिक सम्पदाको खजानाको रूपमा स्थापित गरेको छ। यो नगरपालिकाको उचाइ र हावापानीले यहाँको प्राकृतिक सौन्दर्यलाई थप आकर्षक बनाएको छ। पहाडी क्षेत्रको शान्त वातावरण र हरियालीले यहाँ आउने जोकोहीलाई प्रकृतिसँग जोडिन प्रेरित गर्छ। यस्ता प्राकृतिक सम्पदाहरूको संरक्षण र समुचित उपयोगले सिद्धिचरण नगरपालिकालाई पर्यावरणीय र पर्यटकीय दृष्टिकोणले अझ समृद्ध बनाउन सकिन्छ।

सिद्धिचरण नगरपालिकाको सांस्कृतिक सम्पदा यसको पहिचानको मुख्य आधार हो। यो क्षेत्र युगकवि सिद्धिचरण श्रेष्ठको जन्मस्थल भएकोले साहित्यिक दृष्टिकोणले प्रसिद्ध छ। सिद्धिचरणको साहित्यिक योगदानले नेपाली साहित्यलाई नयाँ उचाइ प्रदान गरेको छ। उनको जन्मस्थल र उनको नाममा रहेको जग्गा (कि.नं. ३५, क्षेत्रफल ०-८-०-२) हालसम्म नापी दर्तामा कायम छ, जुन सांस्कृतिक सम्पदाको महत्त्वपूर्ण हिस्सा हो। यो स्थल साहित्यप्रेमीहरूका लागि तीर्थस्थलजस्तै बनेको छ, र यसले साहित्यिक पर्यटनको सम्भावनालाई बढाएको छ। नगरपालिकाको नामकरणसँग जोडिएको ऐतिहासिक किम्वदन्तीले पनि यहाँको सांस्कृतिक महत्त्वलाई झल्काउँछ। किम्वदन्तीअनुसार, १७औँ शताब्दीमा मल्ल राजा लक्ष्मीनरसिंह मल्लको पालामा काजी भीम मल्लको सेनाले ओखल आकारको खोपिल्टोमा धान कुटेर भात खाएकाले यो ठाउँको नाम "ओखलहुङ्गा" राखिएको हो। यो कथाले नगरपालिकाको ऐतिहासिक पहिचानलाई जीवन्त राखेको छ र यो क्षेत्रको नामकरणको आधार बनेको छ।

सिद्धिचरण नगरपालिकामा राई, तामाङ, शेर्पा, मगर, नेवार, क्षेत्री, बाहुनलगायत विभिन्न जातजातिको बसोबास छ। यी समुदायका आ-आफ्नै चाडपर्व, रीतिरिवाज र परम्पराले यहाँको सांस्कृतिक विविधतालाई समृद्ध बनाएका छन्। दसैं, तिहार, माघे संक्रान्ति, उधौली—उभौलीजस्ता पर्वहरू यहाँ हर्षोल्लासका साथ मनाइन्छ। यस्ता सांस्कृतिक उत्सवहरूले सामुदायिक एकता र सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षणमा महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्छन्।

यहाँका मन्दिर, गुम्बा र अन्य धार्मिक स्थलहरू सांस्कृतिक र धार्मिक पर्यटनको आधार हुन्। यी स्थलहरू स्थानीय समुदायको आस्थाको केन्द्र मात्र नभई सांस्कृतिक सम्पदाको प्रतीक पनि हुन्। साथै, स्थानीय हस्तकला, परम्परागत वस्त्र र काठका सामग्रीहरूले यहाँको सांस्कृतिक सम्पदालाई थप उजागर गर्छ। यी हस्तकलाहरू स्थानीय समुदायको कला र सीपको प्रतिनिधित्व गर्छन्।

१.४ धरातलिय अवस्था

सिद्धिचरण नगरपालिकाको भौगोलिक बनावटमा विविधता छ, जहाँ पाखा, पखेरा, जंगल, खोल्सा, खोल्सी, खोंच र बेंसी आदि विविध धरातलीय स्वरूप पाइन्छ। सिद्धिचरण नगरपालिकाको सबै भाग पहाडी धरातल रहेकाले मूलतः सिद्धिचरण नगरपालिकामा उष्ण, शीतोष्ण तथा समशितोष्ण हावापानीको प्रभाव पाइन्छ। समथर भुभाग कम भएता पनि बसोबास कृषि तथा पशुपालनका लागि उपयुक्त धरातल रहेको छ।

१.५ सिद्धिचरण नगरपालिकाको कार्यालयदेखि प्रत्येक वडा केन्द्रसम्मको दुरी, वडा कार्यालय रहेको स्थानको अक्षांश, देशान्तर र समुद्री सतह देखिको उचाइ सम्बन्धी विवरण

वडा नं.	वडा कार्यालय रहेको स्थान	नगरपालिकाको केन्द्रबाट दूरी (कि.मि.)	अक्षांश	देशान्तर	समुद्री सतहबाट उँचाई (मिटर)
१	तलुवा	१७	२७°१४'३४.३३"	८६°४४'४९.७५"	१०१४
२	ठुलाछाप	१४	२७°१५'२३.९७"	८६°३४'११.१५"	१४१७
३	अँधेरी नारायणस्थान	६	२७°१७'११.१२"	८६°३१'२८.५०"	१६२८
४	रुम्जाटार	११	२७°१८'१३.८०"	८६°३२'४४.२२"	१३३६
५	बर्नालु	६	२७°१९'४३.०१"	८६°३२'१६.११"	१६५०

वडा नं.	वडा कार्यालय रहेको स्थान	नगरपालिकाको केन्द्रबाट दूरी (कि.मि.)	अक्षांश	देशान्तर	समुद्री सतहबाट उँचाई (मिटर)
६	जन्तरखानी	२३	२७°२३'५२.५०"	८६°३०'५३.१३"	२५०२
७	बिगुटार	१३	२७°२१'२०.२७"	८६°२९'१६.७५"	१५३५
८	सल्लेरी	८	२७°२२'२९.९५"	८६°३१'१४.९९"	१५२४
९	ज्यामिरे	६	२७°१८'२२.५९"	८६°२८'३४.३१"	१४३६
१०	बेतिनी	११	२७°१७'२१.३७"	८६°२८'१५.०३"	१२८६
११	ओखलढुङ्गा	२	२७°१८'२८.७४"	८६°३०'१५.७२"	१६६२
१२	ओखलढुङ्गा	०	२७°१८'१३.६१"	८६°३२'४४.०२"	१७१५

श्रोत : सिद्धिचरण नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण

१.६ भू-उपयोग

जग्गाको उपयोगका विभिन्न स्वरूपहरूमध्ये सिद्धिचरण नगरपालिकामा रहेको कुल ३६६२.१९६ हेक्टर क्षेत्रफलको जग्गा विभिन्न प्रयोजनमा उपयोग भएको पाइन्छ। यसमध्ये सबैभन्दा ठूलो भाग खेतीयोग्य जमिनले ओगटेको छ, जसको कुल क्षेत्रफल २७९२.११६ हेक्टर रहेको छ। खेतीयोग्य जमिनभित्र पनि उल्लेखनीय रूपमा अस्थायी बाली लगाइएको क्षेत्रफल २३६६.३८६ हेक्टर छ, जहाँ वर्षेनी धान, मकै, गहुँजस्ता मौसमी बालीहरू उत्पादन गरिन्छन्। यस्ता बालीहरू कृषि उत्पादनको मेरुदण्ड मानिन्छन्, जसले स्थानीय खाद्य सुरक्षामा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँछन्। अस्थायी बालीबाहेक बाँकी खेतीयोग्य जग्गामध्ये ४२५.७३० हेक्टर जमिन अन्य खेतीयोग्य तर हाल बाली नभएको अवस्थामा रहेको छ। यस्ता जमिनहरू विश्राम अवधिमा रहनुका साथै भौगोलिक, वातावरणीय वा सामाजिक कारणले हाल उपयोगमा नआएको पनि हुन सक्छ। यसरी विश्राम अवस्थामा रहेको खेतलाई भविष्यमा उत्पादनमूलक बनाउन सकिने सम्भावना पनि रहन्छ।

जग्गाको विवरण	क्षेत्रफल (हेक्टर)
चलन गरेको जग्गा	३६६२.१९६
खेतीयोग्य जग्गा	२७९२.११७
अस्थायी बाली लागेको जग्गा	२३६६.३८६
अन्य खेति योग्य जग्गा	४२५.७३०
स्थायी बाली लागेको जग्गा	३०.४२७
स्थायी चैर चरन ,निजि बन बनेलो,पोखरी तथा अन्य जग्गा	८३९.६५३

१.७ आर्थिक विकास

सिद्धिचरण नगरपालिका ओखलढुङ्गा जिल्लाको एकमात्र नगरपालिका हो। यस नगरपालिकाले पछिल्ला वर्षहरूमा आर्थिक विकासका लागि विविध कार्यक्रम र बजेट विनियोजनमार्फत ग्रामीण र शहरी दुवै क्षेत्रमा समग्र रूपमा विकास अवलम्बन गर्ने प्रयास गरेको छ। नगरपालिकाले कृषि, स्वास्थ्य, सडक निर्माण, सांस्कृतिक स्थापनालगायत विभिन्न खण्डहरूमा सार्वजनिक खरिद र विद्युतीय बोलपत्र माध्यमबाट परियोजना कार्यान्वयन गरेको उल्लेखित छन्। यसबाट स्थानीय तहमा बजेट विनियोजन र खर्च प्रक्रियाको पारदर्शिता र सञ्चालकीय क्षमता देखिन्छ। सार्वजनिक खरिद र विद्युतीय बोलपत्र प्रणालीमार्फत परियोजनाहरू सञ्चालन गरिनुले स्थानीय सरकारको सञ्चालकीय क्षमता र जवाफदेहिता प्रस्ट हुन्छ। यस्ता प्रयासहरूले स्थानीय स्तरमा विश्वास र सहभागिता बढाएको छ, जुन आर्थिक विकासको लागि महत्त्वपूर्ण आधार हो।

१.७.१ कृषि र उत्पादन प्रवर्द्धन

नगरपालिकाको कृषि तथा पशु सेवा शाखा तथा प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना मार्फत तरकारी प्याकेट, फलफूल जात विस्तार, मकै कृषि प्रवर्द्धन, प्लाष्टिक टनेल लगायत कार्यक्रमहरू नगरपालिकामा सञ्चालन गरिएको छ। यसले कृषि क्षेत्रको सुदृढीकरण र कृषकहरूको आय वृद्धि गराउने उद्देश्य राख्दछ।

१.७.२ पर्यटन, सांस्कृतिक र सामाजिक विकास

सिद्धिचरण नगरपालिकाको सांस्कृतिक र प्राकृतिक सम्पदाहरू पर्यटन विकासको लागि ठूलो सम्भावना बोकेका क्षेत्र हुन्। स्रष्टापार्कको बौद्ध स्तुपा, रुम्जाटार विमानस्थल आसपासका पर्यटकीय क्षेत्र, मगर समुदायको होमस्टे, र कवि सिद्धिचरण श्रेष्ठको स्मृति स्थलहरूले पर्यटकहरूलाई आकर्षित गर्ने सम्भावना राख्छन्। नगरपालिकाले यी सम्पदाहरूको संरक्षण र प्रवर्द्धनका लागि लगानी बढाएको छ। यस्ता गतिविधिहरूले स्थानीय स्तरमा रोजगारी सिर्जना, घरेलु आय वृद्धि, र सांस्कृतिक पहिचानको संरक्षणमा योगदान पुऱ्याउँछ। होमस्टे र ट्रेकिङ रुटहरूको विकासले विशेष गरी ग्रामीण क्षेत्रमा आर्थिक अवसरहरू सिर्जना गरेको छ।

१.७.३ सवारी सञ्जाल विस्तार

सिद्धिचरण नगरपालिकामा सिद्धिचरण राजमार्ग र सगरमाथा पर्दछन्। यी सडक परियोजनाले विभिन्न गाउँघरहरूलाई बजार, पर्यटन तथा श्रम प्रवाहसँग जोड्दै आर्थिक गतिशीलता अभिवृद्धि गर्ने दृष्टिकोण राख्दछ। १.७.२ स्वास्थ्य यस सिद्धिचरण नगरपालिकाकोखुँडे, लुक्ला र खरिखोलामा गरी तीनओटा गैरसरकारी संगठनहरूको सहयोगमा स्थापित अस्पतालहरू रहेका छन्। नाम्चे, चौरीखर्क र खुम्जुङमा स्वास्थ्य चौकी र बुप्सामा एक प्राथमिक स्वास्थ्य चौकी रहेको छ। यहाँका केही स्वास्थ्य संस्थामा बाहेक अन्यमा अधिकांश जनताका लागि निःशुल्क औषधी र आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको पहुँच छैन। यहाँका जनतामा ग्याष्ट्रिक, रक्तचाप, मधुमेह, मुटुसम्बन्धी स्वास्थ्य समस्या देखिएको पाइएको छ। यहाँका नागरिकलाई स्वास्थ्य संस्थामा पुग्न औसतमा ५० मिनेट लाग्छ।

१.८.१ मनोरञ्जन

यस सिद्धिचरण नगरपालिकामा भएका सांस्कृतिक सम्पदाअन्तर्गतका क्रियाकलापहरू नै यहाँका बासिन्दाका मनोरञ्जनको प्रमुख स्रोत रहेको छ। त्यसैले यहाँको सांस्कृतिक संरक्षणका लागि स्थानीय बासिन्दाको प्राचीन ज्ञान, स्थानीय संस्कृति, परम्परा जस्ता सामाजिक संरचना र सांस्कृतिक सम्पदाहरूको संरक्षण गर्नु आजको आवश्यकता हो। पर्यटकीय गतिविधिको कारणले खुम्बु क्षेत्रको सांस्कृतिक मूल्य र मान्यता, धार्मिक तथा सांस्कृतिक नैतिकता विस्तारै लोप हुन थालेको छ। यसकारण यहाँका स्थानीय बासिन्दालाई आफ्ना भावी पुस्ताको लागि समेत सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण गर्नु पर्ने विषयमा सचेत तथा संवेदनशील बनाउनु

पर्ने देखिन्छ। त्यस्तै खुम्बु क्षेत्रमा बालमैत्री पार्कहरू, वनभोज स्थल, जिप फ्लाईड, सांस्कृतिक रङ्गमञ्चहरूको निर्माण गरी मनोरञ्जन क्षेत्रको व्यवस्थाद्वारा स्थानीयको स्वस्थ जीवनशैली र पर्यटनको प्रवर्द्धन समेत गर्न सकिन्छ।

१.८.२ सामाजिक सुरक्षा

यस सिद्धिचरण नगरपालिकामा बालबालिकाको अधिकार, सुरक्षा, वृद्धि र विकाससम्बन्धी समस्या नदेखिए तापनि यस क्षेत्रका बालबालिकाका अभिभावक पर्यटन व्यवसायमा व्यस्त हुनाले बालबालिका लागि पर्याप्त समय प्रदान गर्न नसक्ने भएकाले यस क्षेत्रमा पर्याप्त चाइल्ड केयर सेन्टर, बाल उद्यान तथा खेलमैदान आवश्यक देखिन्छ।

यस सिद्धिचरण नगरपालिका ज्येष्ठ नागरिकहरू गाउँपालिकामार्फत् प्रदान गरिने सामाजिक सुरक्षा भत्ताप्रति सन्तुष्ट छन्। तथापि यस क्षेत्रमा ज्येष्ठ नागरिकका लागि डेकेयर सेन्टर, छलफल तथा अनुभव आदानप्रदान स्थलका साथै अपाङ्गता भएका जनताको लागि अपाङ्ग मैत्री सार्वजनिक पूर्वाधार निर्माण गर्नुपर्ने देखिन्छ।

१.८.३ प्रकोप

यस सिद्धिचरण नगरपालिका हिमालय क्षेत्र हुनुका साथै यहाँ भू-कम्प तथा पहिरोको जोखिम हुनाले प्राकृतिक प्रकोपको उच्च जोखिम क्षेत्रको रूपमा रहेको देखिन्छ। जलवायु परिवर्तनको कारण यस क्षेत्रमा हिमताल विष्फोट, हिमस्खलन, भारी हिमपात, अनियमित वर्षा तथा खडेरी जस्ता प्राकृतिक प्रकोपजन्य घटनाहरू नियमित भइरहन्छ। यसकारण यस क्षेत्रमा हुने प्रकोपका सम्भावनाहरूको विस्तृत वैज्ञानिक अध्ययन गरी प्रकोपबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण तथा सोको लागि प्रभावकारी बस्ती व्यवस्थापन समेत गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ।

१.८.४ सुरक्षा

यस सिद्धिचरण नगरपालिकाको सुरक्षाको अवस्था सन्तोषजनक देखिन्छ। यहाँ विभिन्न निकायद्वारा प्रभावकारी सुरक्षा सेवा प्रदान गरिँदै आएको छ। यद्यपि नाम्चे तथा लुक्ला जस्ता पर्यटकीय क्षेत्रमा भने नियमित रूपमा सुरक्षा गस्ती राख्नु पर्ने देखिन्छ साथै यहाँ भुस्याहा कुकुरहरूले बढी दुःख दिने भएकोले यसको व्यवस्थापन समेत यहाँको चुनौतीको रूपमा रहेको छ।

१.९ संस्कृति तथा सांस्कृतिक सम्पदा

खुम्बु क्षेत्र सांस्कृतिक विविधतायुक्त र सांस्कृतिक सम्पदामा धनी छ। शेर्पा र तामाङ यस क्षेत्रका प्रमुख जाति हुन्। यहाँ बौद्धधर्मावलम्बीको बाहुल्यता भएकोले बौद्ध धर्मसम्बन्धित रीतिरिवाज तथा प्रथाहरू मनाउने गरिन्छ। गाउँपालिका क्षेत्रमा करिब २५ स्तुपा रहेका छन् जसले बुद्ध पूर्णिमा, मणि रिम्दु, दुम्जे, निग्ने, केन्ज्युर, दुम्जी र बुद्धजयन्ती जस्ता पर्वहरूको लागि नियमित प्रार्थना र विशेष समारोहको आयोजना गर्ने प्रचलन छ।

१.१० भौतिक पूर्वाधार

१.१०.१ सडक तथा यातायात

सडकले छोटो तथा मध्यम दूरीमा मालसामान र यात्रुहरू ओसारपसार गर्न महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ। खुम्बु क्षेत्रमा यातायातको लागि पदमार्गहरू प्रशस्त रहेका छन्, जसले यहाँका बस्तीहरूलाई जोडेको छ। यस गाउँपालिकाको महत्वपूर्ण पदमार्गको रूपमा एभरेष्ट बेस क्याम्प रहेको छ। सार्वजनिक यातायातको रूपमा जीपको सुविधा एभरेष्ट बेस क्याम्पसम्म नभएकोले यहाँ जान पैदल यात्रा र मालसामान ढुवानीको प्रमुख माध्यमको रूपमा याक, नाक, गधा र केही साना जातका घोडाहरूको प्रयोग गरिन्छ। हिमाली क्षेत्रको यस्तो पैदल यात्रा केही असहज तर साहसिक किसिमको छ। प्रमुख एभरेष्ट ट्रेकिङ ट्रेलका साथै अधिकांश पदमार्गहरूमा सडक संकेत, सडक बत्ती, नक्सा, सूचना पाटी र आराम चौतारीको बाटोमा अपर्याप्तता देखिन्छ। उकालो बाटोमा हरेक ३०० मिटरको पदमार्गको दूरीमा तथा समतल सडकको हकमा हरेक ५०० मिटरको दूरीमा आराम चौतारी हुनु पर्ने र

त्यस्ता स्थानमा सफा पिउने पानी, छहारी, सार्वजनिक शौचालय तथा ठोस फोहोरमैला व्यवस्थापन जस्ता न्यूनतम आधारभूत सुविधा हुन आवश्यक देखिन्छ।

१.११ सिद्धिचरण नगरपालिकाकोसम्भावना र चुनौतीहरू

१.११.१ सम्भावना

- ☉ पर्यटन क्षेत्र प्रवर्द्धन
- ☉ सांस्कृतिक सम्पदाको विविधता
- ☉ भौगोलिक संरचनाले सिर्जना गरेका सम्भावना
- ☉ आधुनिक कृषिको प्रबलीकरण

१.११.२ चुनौती

- ☉ भौगोलिक विकटता
- ☉ महंगी
- ☉ प्राकृतिक प्रकोपको असरहरू।
- ☉ मौसम प्रतिकूलता
- ☉ जलवायु परिवर्तनका प्रतिकूल असरहरू

खण्ड २ : घरपरिवार तथा जनसांख्यिक विवरण

यहाँ प्रस्तुत गरिएको खण्ड सिद्धिचरण नगरपालिकाको घरपरिवार तथा जनसंख्यासम्बन्धी समग्र जानकारीलाई समेट्ने उद्देश्यले तयार गरिएको हो। यसमा विशेष गरी राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ का आधारमा संकलित तथ्यांकहरूलाई आधार बनाई, नगरपालिकाका सामाजिक तथा भौतिक अवस्थाबारे स्पष्ट चित्र प्रस्तुत गरिएको छ। यो खण्डमा घरको स्वामित्व अवस्था, घरको जगको बनेट, बाहिरी भित्ताको सामग्री, छाना तथा भुईँको प्रकार, मुख्य पिउने पानीको स्रोत, खाना पकाउने इन्धन, प्रयोग हुने प्रकाशको स्रोत, शौचालयको अवस्था, घरपरिवारमा रहेका सुविधाहरू, औसत परिवारको संख्या, वडागत उमेर समूहअनुसारको जनसंख्या वितरण, महिलाको घरजग्गा स्वामित्व, कृषि बाहेकका लघु उद्यमको सञ्चालन अवस्था, परिवारको आकार, परिवारमूलीको उमेर तथा नाताको विवरण, नागरिकताको अवस्था, घरको मुख्य प्रयोग, तला संख्या, घरको आयु, आवास निर्माणमा सरकारी अनुदान प्राप्त परिवारको संख्या, बैंक खाता पहुँच, प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिम लिएका व्यक्तिहरूको संख्या, ऋण लिएका परिवारहरूजस्ता विषय समावेश गरिएको छ।

विषयवस्तुलाई अझ स्पष्ट र बुझ्न सजिलो बनाउन प्रत्येक शीर्षकअनुसार विवरणहरू तालिकात्मक रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ। अध्ययन, योजना निर्माण तथा नीतिगत निर्णयका लागि आवश्यक पर्ने सूचनाको सहज पहुँच सुनिश्चित गर्न विस्तृत विवरण समेत समावेश गरिएको छ। यस किसिमको तथ्यांकले सिद्धिचरण नगरपालिकाको सामाजिक-आर्थिक अवस्थाको यथार्थ चित्र प्रस्तुत गर्नुका साथै समावेशी तथा साक्ष्यमा आधारित योजना निर्माणमा योगदान पुऱ्याउने विश्वास लिइएको छ।

२.१ घरको स्वामित्वअनुसार घरपरिवार संख्या

आवास परिवारको जीवनस्तर निर्धारण गर्ने महत्वपूर्ण आधारभूत आवश्यकता हो। राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को नतिजाका आधारमा सिद्धिचरण नगरपालिकाका अधिकांश परिवारहरू आफ्नै स्वामित्वको घरमा बसोबास गर्ने गरेको देखिएको छ, जसले परिवारको आर्थिक स्थायित्व र सामाजिक सुरक्षाको अवस्था पनि संकेत गर्दछ। नगरपालिकाभरिका कुल ७,१२६ घरपरिवारमध्ये ६,८६३ (९६.३%) परिवार आफ्नै घरमा, २२५ (३.२%) भाडामा, १२ (०.२%) संस्थागत स्वामित्वको घरमा तथा २६ (०.३%) अन्य स्वरूपका आवासमा बसोबास गरिरहेका छन्। वडा नं. १ र ६ मा सबै घरपरिवार आफ्नै घरमा रहेको देखिन्छ, जुन स्वामित्व सुरक्षाको दृष्टिकोणले उल्लेखनीय छ। विपरीत, वडा नं. १२ मा सबैभन्दा बढी १२१ घरपरिवार भाडामा बसोबास गरिरहेका छन्, जुन नगरभित्रको आन्तरिक आवासीय विविधता झल्काउँछ।

यो तथ्याङ्कले सिद्धिचरण नगरपालिकाको आवासीय स्वरूप, स्वामित्व अवस्था तथा आवासको पहुँचबारे स्पष्ट जानकारी प्रदान गर्दछ, जसले नीति निर्माण र आवाससम्बन्धी योजना तयार गर्न सशक्त आधार प्रदान गर्नेछ।

क्षेत्र तथा वडा	जम्मा	घरको स्वामित्व			
		आफ्नै	भाडामा	संस्थागत*	अन्य
सबै वडाको जम्मा	७१२६	६८६३	२२५	१२	२६
१	४४३	४४३	०	०	०
२	७५१	७४७	१	०	३
३	६१५	६०२	०	०	१३
४	७५१	६७०	७५	४	२
५	७३४	७२३	९	१	१
६	४६२	४६२	०	०	०
७	५७७	५७२	५	०	०
८	४२३	४२२	१	०	०
९	५६४	५६२	०	१	१
१०	४७२	४७१	१	०	०

क्षेत्र तथा वडा	जम्मा	घरको स्वामित्व			
		आफ्नै	भाडामा	संस्थागत*	अन्य
११	८३८	८२०	१२	३	३
१२	४९६	३६९	१२१	३	३

* These refer to those housing units which are neither owned nor rented but are provided to the household by any institution

२.२ घरको जगको बनोटअनुसार घरपरिवार संख्या

घरको जग आवासीय सुरक्षाको आधार हो। विशेषतः भूकम्पजस्ता प्राकृतिक प्रकोपको जोखिम रहने मुलुक नेपालका लागि यस उपखण्डमा राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को आधारमा सिद्धिचरण नगरपालिकाका घरपरिवारको आवासीय संरचनाको जग निर्माणमा प्रयोग भएका सामग्रीका विवरणहरू विश्लेषण गरिएको छ। जम्मा ७,१२६ घरमध्ये ८६.२% (६,१४५ घर) माटोले जडित ईँटा वा ढुङ्गाले बनेका छन्, ५.५% (३९३ घर) सिमेन्टले जडित ईँटा वा ढुङ्गाले बनेका छन्, ५.९% (४१८ घर) ढलान पिलर प्रयोग गरिएका छन्, १.९% (१३४ घर) काठ पिलर भएका छन्, बाँकी ०.५% (३६ घर) अन्य बनोटमा परेका छन्।

यस तथ्याङ्कले स्पष्ट पार्दछ कि नगरपालिकामा अझै पनि परम्परागत र सापेक्षतः कमजोर संरचना (माटो जडित ईँटा वा ढुङ्गा) नै प्रचुर मात्रामा प्रयोगमा छन्। वडा नं. १, ६, ८, ९, १० जस्ता वडाहरूमा झन्डै सबै घर परम्परागत बनोटकै छन्, जुन जोखिमपूर्ण अवस्थालाई संकेत गर्दछ। उल्लेखनीय रूपमा वडा नं. ११ र १२ मा आधुनिक निर्माण प्रविधि (ढलान पिलर, सिमेन्ट जडित बनोट) को प्रयोग बढी देखिन्छ। वडा नं. ११ मा २६२ घर ढलान पिलरमा आधारित छन् भने वडा नं. १२ मा १०३ घर, जसले ती वडामा निर्माण प्रविधिको हस्तक्षेप तुलनात्मक रूपमा बढी भएको देखाउँछ। सिद्धिचरण नगरपालिकामा सुरक्षित आवास प्रवर्द्धनका लागि अझै व्यापक पूर्वाधार सुधार, निर्माण सामग्रीमा विविधता, र प्राविधिक परामर्श आवश्यक रहेको देखिन्छ। यो विवरण सुरक्षित, दिगो तथा भूकम्प प्रतिरोधी आवास योजनाको रणनीतिक आधार बन्न सक्छ।

क्षेत्र	जम्मा	घरको जगको बनोटको प्रकार				
		माटोले जडित ईँटा वा ढुङ्गाले बनेको	सिमेन्टले जडित ईँटा वा ढुङ्गाले बनेको	ढलान पिलर भएको	काठ पिलर भएको	अन्य
सबै वडा	७१२६	६१४५	३९३	४१८	१३४	३६
वडा नम्बर १	४४३	४३९	३	१	०	०
वडा नम्बर २	७५१	७३४	६	३	८	०
वडा नम्बर ३	६१५	५८९	१४	५	५	२
वडा नम्बर ४	७५१	६५४	५९	२०	१८	०
वडा नम्बर ५	७३४	६३५	४१	१५	३४	९
वडा नम्बर ६	४६२	४४५	४	३	८	२
वडा नम्बर ७	५७७	५३७	२७	२	१०	१
वडा नम्बर ८	४२३	४१६	५	१	१	०
वडा नम्बर ९	५६४	५३९	२०	३	२	०
वडा नम्बर १०	४७२	४६९	२	०	१	०
वडा नम्बर ११	८३८	४१९	१०२	२६२	३८	१७
वडा नम्बर १२	४९६	२६९	११०	१०३	९	५

२.३ घरको बाहिरी गाएको बनोटअनुसार घरपरिवार संख्या

घरको बाहिरी भित्ताको बनावट आवासीय सुरक्षाको महत्वपूर्ण पक्ष मात्र नभई परिवारको जीवनस्तर, आर्थिक स्थिति र निर्माण प्रविधिको सूचकसमेत हो। राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ का आधारमा सिद्धिचरण नगरपालिकामा बसोबास गरिएका घरहरूको बाहिरी भित्ताको बनोटसम्बन्धी विवरण विश्लेषण गर्दा परम्परागत शैलीको निर्माण अझै प्रमुख रूपमा देखिन्छ। जम्मा ७,१२६ घरमध्ये: ८२.९% (५,८९२ घर) को बाहिरी भित्तामा माटोले जडित ईँटा वा ढुङ्गा प्रयोग गरिएको छ, १२.२% (८७१ घर) मा सिमेन्टले जडित ईँटा वा ढुङ्गा, बाँकी ५.२% मा काठ/प्लाई (५२), बाँस (३६), काँचो ईँटा (६८), जस्ता च्यादर (२०३), प्रिफ्याब (२), तथा अन्य (२) सामग्री प्रयोग भएका छन्। वडा नं. १, २, ३ र ६ मा परम्परागत माटो जडित भित्तावाला घरहरू प्रायः सबै छन्, जुन निर्माण सुरक्षितताको दृष्टिकोणले चुनौतीपूर्ण अवस्था हो। वडा नं. ११ मा सिमेन्टले जडित भित्तावाला घरको संख्या (३६८ घर) उल्लेखनीय छ, जुन आधुनिक निर्माण प्रविधितर्फको रूपान्तरण देखाउँछ। वडा नं. १२ मा पनि सिमेन्ट (२१४) र अन्य सामग्री (जस्तै जस्ता च्यादर — २९) को प्रयोग तुलनात्मक रूपमा बढी देखिन्छ।

सिद्धिचरण नगरपालिकामा अझै पनि ठूलो संख्यामा परम्परागत सामग्री (माटो—ढुङ्गा) प्रयोगमा रहेको छ, जसले भूकम्पीय जोखिम तथा दीर्घकालीन आवास सुरक्षामा असर पार्न सक्छ। तथापि, केही वडाहरूमा सिमेन्ट, जस्ता च्यादर, प्रिफ्याबजस्ता आधुनिक सामग्रीको प्रयोगले स्थानीय निर्माण प्रविधिमा क्रमिक सुधारको संकेत पनि गरेको छ। यस प्रकारको विवरणले आवास सुधारका लागि लक्षित कार्यक्रम, जोखिम न्यूनीकरण र पूर्वाधार विकासका योजनाहरू निर्माण गर्न सशक्त आधार प्रदान गर्दछ।

क्षेत्र	जम्मा	घरको बाहिरी भित्ताको प्रकार							अन्य
		माटोले जडित ईँटा वा ढुङ्गाले बनेको	सिमेन्टले जडित ईँटा वा ढुङ्गाले बनेको	काठ वा प्लाईले बनेको	बाँसले बनेको	काँचो ईँटाले बनेको	जस्ता च्यादर	प्रिफ्याब	
सबै वडा	७१२६	५८९२	८७१	५२	३६	६८	२०३	२	२
वडा नम्बर १	४४३	४३७	३	२	०	०	१	०	०
वडा नम्बर २	७५१	७२९	१०	२	६	०	४	०	०
वडा नम्बर ३	६१५	५८१	२०	१	४	०	९	०	०
वडा नम्बर ४	७५१	५७९	८९	६	०	६४	१३	०	०
वडा नम्बर ५	७३४	६१९	६०	५	१६	०	३४	०	०
वडा नम्बर ६	४६२	४४१	३	१७	०	०	०	०	१
वडा नम्बर ७	५७७	५१५	४०	४	४	०	१४	०	०
वडा नम्बर ८	४२३	३८९	२९	०	०	१	४	०	०
वडा नम्बर ९	५६४	५३५	२५	१	०	०	३	०	०
वडा नम्बर १०	४७२	४५८	१०	१	०	२	१	०	०
वडा नम्बर ११	८३८	३७०	३६८	३	३	१	९१	२	०
वडा नम्बर १२	४९६	२३९	२१४	१०	३	०	२९	०	१

२.४ घरको छानाअनुसार घरपरिवार संख्या

घरको छाना आवास संरचनाको एक महत्वपूर्ण पाटो हो। जसले घरधनी परिवारको आर्थिक स्थिति, जीवनशैली र भौगोलिक अनुकूलतालाई समेत प्रतिबिम्बित गर्छ। सिद्धिचरण नगरपालिकाको सन्दर्भमा राष्ट्रिय जनगणना २०७८ का आधारमा प्राप्त तथ्यांकले देखाउँछ कि यहाँका अधिकांश परिवार जस्ताको छाना भएको घरमा बसोबास गर्दै आएका छन्, जुन नेपालको ग्रामीण तथा अर्ध-शहरी क्षेत्रका लागि सर्वाधिक प्रचलित विकल्प मानिन्छ। ७,१२६ घरमध्ये ८३.४% (५,९४३ घर) मा जस्ता को छाना रहेको छ, ७.८% (५५७ घर) मा सिमेन्ट ढलान, ५.७% (४०५ घर) मा खर/पराल, बाँकीमा छवाली (११), टायल/खपड/झिँगटी

(१८४), ढुङ्गा/स्लेट (१५), माटो (११) प्रयोग भएका छन्। वडा नं. १, २, ३, ५, ६, ८, ९ मा जस्ताको छाना अत्यधिक प्रयोगमा रहेको छ ' ९०% भन्दा माथि। वडा नं. ११ मा २७२ घर सिमेन्ट ढलान भएका छन्, जुन नगरभित्र आधुनिक र दीर्घकालीन संरचनाको उपस्थिति देखाउने महत्वपूर्ण सूचक हो। वडा नं. ७ र १० मा छवाली र टायल/खपड/झिँगीको प्रयोग तुलनात्मक रूपमा उल्लेखनीय छ, जुन सांस्कृतिक तथा भौगोलिक विशेषताको प्रतिबिम्ब हुन सक्छ। वडा नं. १२ मा सिमेन्ट ढलान (१६३ घर) दोस्रो सबैभन्दा बढी प्रयोग भएको छ।

सिद्धिचरण नगरपालिकामा अधिकांश घरहरूमा जस्ताको छाना रहेकोले परम्परागत तथा सुलभ विकल्पको वर्चस्व देखिन्छ। तर केही वडाहरूमा सिमेन्ट ढलान र अन्य टिकाउ सामग्रीहरूको प्रयोग वृद्धि हुँदै गएको पाइन्छ, जसले आधुनिक आवास प्रवृत्तितर्फको क्रमिक रूपान्तरण झल्काउँछ। छानाको यो विविधता स्थानीय हावापानी, आर्थिक अवस्था, उपलब्ध स्रोतसाधन र निर्माण प्रविधिमा पहुँचसँग गहिरो रूपमा जोडिएको छ। सुरक्षित, दिगो र जलवायुअनुकूल आवास विकासका लागि यो तथ्यांक महत्वपूर्ण मार्गनिर्देशक बन्न सक्छ।

क्षेत्र	जम्मा	घरको छाना							अन्य
		जस्ता	सिमेन्ट ढलान	खर/पराल छवाली	टायल/खपड/झिँगी	ढुङ्गा/स्लेट	काठ फल्याक	माटो	
सबै वडा	७१२६	५९४३	५५७	४०५	११	१८४	१५	०	११
वडा नम्बर १	४४३	३६१	५	७२	४	१	०	०	०
वडा नम्बर २	७५१	६३४	५	१११	०	१	०	०	०
वडा नम्बर ३	६१५	५०६	१०	९५	०	४	०	०	०
वडा नम्बर ४	७५१	६६३	४५	३१	१	१०	१	०	०
वडा नम्बर ५	७३४	६७१	२७	२१	३	५	२	०	५
वडा नम्बर ६	४६२	४४९	९	०	०	०	४	०	०
वडा नम्बर ७	५७७	४७१	१	३	०	९७	२	०	३
वडा नम्बर ८	४२३	४००	२	१६	०	५	०	०	०
वडा नम्बर ९	५६४	५२६	१७	१४	१	६	०	०	०
वडा नम्बर १०	४७२	४१४	१	३५	१	२०	०	०	१
वडा नम्बर ११	८३८	५२५	२७२	६	१	३०	४	०	०
वडा नम्बर १२	४९६	३२३	१६३	१	०	५	२	०	२

२.५ घरको भुइँ सतहमा प्रयोग भएको वस्तुको प्रकारअनुसार घरपरिवार संख्या

घरको भुइँ सतह आवासको स्थायित्व, स्वच्छता, जीवनस्तर र आर्थिक-सामाजिक अवस्थाको संकेतक हो। राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को आधारमा सिद्धिचरण नगरपालिकाका घरहरूको भुइँ सतहमा प्रयोग गरिएका निर्माण सामग्रीहरूको विवरण विश्लेषण गर्दा अधिकांश परिवार परम्परागत प्रविधिमा आधारित माटो, काठको फल्याक वा बाँस प्रयोगमा आश्रित रहेको स्पष्ट हुन्छ। सिद्धिचरण नगरपालिकामा रहेका कुल ४,११५ घरमध्ये ७२५ घर (१०.५२%) को भुइँ सतह माटो वा काठ/बाँस बाट बनेको छ। सिमेन्ट प्रयोग गरिएको घर २३६ (५.७३%), ईटा/ढुङ्गा ६८ घर, सेरामिक टायल १० घर, अन्य सामग्री १६ घर मा प्रयोग भएको देखिन्छ। वडा नं. १ मा कुल ७,१२६ घरमध्ये ५,७०२ घर मा माटो प्रयोग गरिएको छ, जुन परम्परागत अभ्यासको बलियो उपस्थिति हो। वडा नं. १२ मा सिमेन्टको प्रयोग सबैभन्दा धेरै (३५२ घर) रहेको छ, जुन आधुनिक निर्माण प्रविधितर्फको रूपान्तरणको संकेत हो। वडा नं. ६, ८, १० मा पनि सिमेन्ट प्रयोग तुलनात्मक रूपमा उल्लेखनीय देखिन्छ। सेरामिक टायल प्रयोग न्यूनतम देखिएको छ — जम्मा १० घरमा मात्र। सिद्धिचरण नगरपालिकाको अधिकांश घरमा अझै पनि परम्परागत, स्थानीय रूपमा उपलब्ध र सस्तो निर्माण सामग्री (माटो, बाँस, काठ) प्रयोग भइरहेको छ, जुन आर्थिक अवस्था, स्थानीय स्रोत तथा

सांस्कृतिक अभ्याससँग जोडिएको छ। तथापि, केही वडाहरूमा सिमेन्टलगायत आधुनिक सामग्रीको प्रयोग बढ्दो क्रममा रहेको देखिन्छ, जसले नगरको समग्र आवासीय संरचनामा क्रमिक सुधारको संकेत दिन्छ। यो विवरण सुरक्षित, दिगो र आधुनिक आवास योजनाको लागि सशक्त तथ्यगत आधारका रूपमा उपयोगी बन्न सक्छ।

क्षेत्र	जम्मा	घरको भुइँको प्रकार					
		माटो	काठको फल्याक/बाँस	इँटा/ढुङ्गा	सेरामिक टायल	सिमेन्ट	अन्य
सबै वडा	४११५	३७२५	६८	६०	१०	२३६	१६
वडा नम्बर १	७१२६	५७०२	१८२	३३	२५	११५९	२५
वडा नम्बर २	४४३	४२८	६	२	०	५	२
वडा नम्बर ३	७५१	७१२	२	१	१	३५	०
वडा नम्बर ४	६१५	५३३	२	४	०	७६	०
वडा नम्बर ५	७५१	६२६	४	१०	७	१०४	०
वडा नम्बर ६	७३४	५७८	९	३	१	१३७	६
वडा नम्बर ७	४६२	४५५	३	०	०	४	०
वडा नम्बर ८	५७७	४७६	३	३	०	९१	४
वडा नम्बर ९	४२३	३६६	०	०	१	५५	१
वडा नम्बर १०	५६४	४८९	२७	१	५	४२	०
वडा नम्बर ११	४७२	४३७	०	०	०	३३	२
वडा नम्बर १२	८३८	४१५	५६	२	७	३५२	६

२.६ मुख्य पिउने पानीको स्रोतअनुसार घरपरिवार संख्या

पिउने पानीको स्रोत कुनै पनि परिवारको जीवनस्तर, स्वास्थ्य अवस्था र पहुँच संकेत गर्ने महत्वपूर्ण सूचक हो। राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ का अनुसार सिद्धिचरण नगरपालिकाका अधिकांश घरपरिवारले धारा/पाइप (घर परिसरभित्र) बाट पिउने पानी लिने गरेका छन्, जुन सुरक्षित र सुविधाजनक स्रोतको रूपमा लिइन्छ। कुल ७,१२६ घरपरिवारमध्ये ८४.२% (६,००६ घर) ले घर परिसरभित्रको धारा/पाइप प्रयोग गर्छन्, १४.५% (१,०३६ घर) ले घर परिसरबाहिरको धारा/पाइप प्रयोग गर्छन्, बाँकी १.३% (८४ घर) ले टयुबवेल, इनार, मूल/धारा, खोला/झरना, जार/बोटल आदि बाट पिउने पानी लिने गरेका छन्। यसरी कुल मिलाएर ९८.७% घरपरिवारले धारा/पाइपमार्फत नै पिउने पानीको आवश्यकता पूरा गरिरहेका छन्। वडा नं. १, २, ३, ५, ६, ७, ८, ९, १० मा घर परिसरभित्रको धारा/पाइप प्रयोग गर्ने घरहरूको संख्या अत्यधिक छ (९५% भन्दा बढी)। वडा नं. ११ र १२ मा घरबाहिरको धारा/पाइप प्रयोग गर्ने परिवारको संख्या उल्लेखनीय रूपमा उच्च छ ' वडा ११ मा ३९४ घर, वडा १२ मा ३०० घर। अन्य वैकल्पिक स्रोतहरूको प्रयोग अत्यन्त न्यून देखिन्छ, जुन सुरक्षित पानीको पहुँच विस्तार भएको संकेत हो।

सिद्धिचरण नगरपालिकाका अधिकांश घरपरिवार सुरक्षित र स्थायी पिउने पानीको स्रोत (घरभित्रको धारा/पाइप) सँग जोडिएका छन्, जसले नगरपालिकाको आधारभूत सेवामा पहुँचको राम्रो स्थिति देखाउँछ। तथापि, केही वडाहरू ' विशेषतः वडा नं. ११ र १२ ' मा अझै पनि बाहिरी स्रोतमा निर्भरता उच्च देखिएकोले, ती क्षेत्रमा भौतिक पूर्वाधार विस्तार तथा घरेलु धारा सेवा विस्तारका कार्यक्रमहरू आवश्यक देखिन्छ। यो विवरण स्वास्थ्य, सरसफाइ र खानेपानीसम्बन्धी योजना निर्माणमा निर्णायक रूपमा सहयोगी हुन सक्छ।

क्षेत्र	जम्मा	पिउने पानीको स्रोत								
		धारा पाइप (घर परिसर भित्र)	धारा पाइप (घर परिसर बाहिर)	ट्युबवेल हाते पम्प	ढाकिएको इनार वा कुवा	खुला इनार वा कुवा	मूला/धारा	खोला/झरना	जार/बोटल	अन्य
सबै वडा	७१२६	६००६	१०३६	५	२	६८	४	५	७१२६	६००६
वडा नम्बर १	४४३	४४०	२	०	०	०	१	०	४४३	४४०
वडा नम्बर २	७५१	७२३	२७	०	०	०	१	०	७५१	७२३
वडा नम्बर ३	६१५	६०१	१४	०	०	०	०	०	६१५	६०१
वडा नम्बर ४	७५१	५९२	१५३	२	०	४	०	०	७५१	५९२
वडा नम्बर ५	७३४	६७६	५८	०	०	०	०	०	७३४	६७६
वडा नम्बर ६	४६२	४५४	५	०	०	३	०	०	४६२	४५४
वडा नम्बर ७	५७७	५६३	१३	१	०	०	०	०	५७७	५६३
वडा नम्बर ८	४२३	४१३	१०	०	०	०	०	०	४२३	४१३
वडा नम्बर ९	५६४	५३४	२८	०	०	०	१	१	५६४	५३४
वडा नम्बर १०	४७२	४३७	३२	०	१	०	०	२	४७२	४३७
वडा नम्बर ११	८३८	३८२	३९४	१	१	६०	०	०	८३८	३८२
वडा नम्बर १२	४९६	१९१	३००	१	०	१	१	२	४९६	१९१

२.७ घरपरिवारले खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गर्ने इन्धन

सिद्धिचरण नगरपालिकाका घरपरिवारले दैनिक खाना पकाउन कुन प्रकारको इन्धन प्रयोग गर्छन् भन्ने जानकारीले स्थानीय जनताको जीवनशैली, ऊर्जा पहुँच र वातावरणीय प्रभावबारे महत्वपूर्ण संकेत गर्दछ। यस उपखण्डमा प्राप्त विवरण अनुसार अधिकांश घरपरिवारले परम्परागत रूपमा काठ वा दाउरा प्रयोग गर्ने गरेकामा, पछिल्लो समयमा एल.पी. ग्यास प्रयोगमा उल्लेखनीय वृद्धि भएको देखिन्छ। कुल घरपरिवार ७,१२६ काठ वा दाउरा प्रयोग गर्ने: ६,००६ (८४.२%) एल.पी. ग्यास प्रयोग गर्ने: १,०३६ (१४.५%) अन्य (विद्युत्, बायोग्यास, मट्टितेल आदि): १.३% मात्र देखिन्छ। यसबाट देखिन्छ कि अझै पनि उच्च प्रतिशत घरपरिवार परम्परागत इन्धन (काठ/दाउरा) मा निर्भर छन्, जसले वातावरणीय जोखिम र स्वास्थ्य समस्याको सूचक दिन्छ।

क्षेत्र	जम्मा	खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गर्ने इन्धन						
		काठ वा दाउरा	एल.पी. ग्यास	विद्युत्	गाई भैँसीको गोबर गुडैठा	बायो ग्यास	मट्टितेल	अन्य
सबै वडा	७१२६	६००६	१०३६	५	२	६८	४	५
वडा नम्बर १	४४३	४४०	२	०	०	०	१	०
वडा नम्बर २	७५१	७२३	२७	०	०	०	१	०
वडा नम्बर ३	६१५	६०१	१४	०	०	०	०	०
वडा नम्बर ४	७५१	५९२	१५३	२	०	४	०	०
वडा नम्बर ५	७३४	६७६	५८	०	०	०	०	०
वडा नम्बर ६	४६२	४५४	५	०	०	३	०	०
वडा नम्बर ७	५७७	५६३	१३	१	०	०	०	०

क्षेत्र	जम्मा	खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गर्ने इन्धन						
		काठ वा दाउरा	एल.पी. ग्यास	विद्युत्	गाई भैसीको गोबर गुइँठा	बायो ग्यास	मट्टितेल	अन्य
वडा नम्बर ८	४२३	४१३	१०	०	०	०	०	०
वडा नम्बर ९	५६४	५३४	२८	०	०	०	१	१
वडा नम्बर १०	४७२	४३७	३२	०	१	०	०	२
वडा नम्बर ११	८३८	३८२	३९४	१	१	६०	०	०
वडा नम्बर १२	४९६	१९१	३००	१	०	१	१	२

२.८ घरपरिवारले बत्ती बाल्न प्रयोग गर्ने इन्धनअनुसार परिवार संख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा घरपरिवारले दैनिक रूपमा प्रयोग गर्ने प्रकाशको स्रोत सामाजिक र पूर्वाधार विकासको एक महत्त्वपूर्ण सूचक हो। राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को नतिजाका आधारमा यहाँका अधिकांश घरपरिवारले प्रमुख रूपमा विद्युत् को प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ। समग्र अवस्था कुल घरपरिवार: ७,१२६ विद्युत् प्रयोग गर्ने: ६,५०३ (९१.९%) सौर्य ऊर्जा प्रयोग गर्ने: ५४४ (७.६%) मट्टितेल प्रयोग गर्ने: ३७ (०.५%) अन्य स्रोत प्रयोग गर्ने: ४२ (०.६%) बायोग्यास: शून्य प्रयोग सिद्धिचरण नगरपालिकामा विद्युत् सेवा उच्च पहुँचमा पुगेको देखिन्छ, जसले स्थानीय विकास, प्रविधि प्रयोग र जीवनशैलीमा सकारात्मक परिवर्तन देखाउँछ। वडागत रूपमा उच्च विद्युत् पहुँच भएका वडा: वडा ४: ९८.८% (७४२/७५१) वडा ५: ९९% (७२६/७३४) वडा १२: ९६.५% (४७९/४९६) वडा १, ८, ११ पनि उच्च विद्युत् पहुँचमा (९५% भन्दा माथि) छन्। कम विद्युत् पहुँच भएका वडा १०: केवल ५८% (२७४/४७२) परिवारले विद्युत् प्रयोग गर्छन्। वडा ६: ८२.७% (३८२/४६२) यी वडामा सौर्य ऊर्जा प्रयोग तुलनात्मक रूपमा बढी छ: वडा १०: १९४ परिवार (४१%), वडा ६: ७७ परिवार (१६.६%)

मट्टितेल प्रयोग अझै केही वडामा जीवित छ (१-९ घरपरिवारसम्म), विशेषतः वडा ३ मा ९ घरले प्रयोग गरेका छन्। अन्य स्रोतहरू (जस्तै जेनेरेटर वा बैट्री) सिमित वडाहरूमा प्रयोगमा छन्, अधिकतम वडा २ मा (२२ घर)। बायोग्यास प्रयोग भने पूर्ण रूपमा अनुपस्थित छ, जुन नवीकरणीय ऊर्जाको दृष्टिले चुनौतीपूर्ण पक्ष हो। सिद्धिचरण नगरपालिकामा ९०% भन्दा बढी घरपरिवार विद्युत् पहुँचमा रहेका छन्, जसले नगरपालिकाको ऊर्जा पूर्वाधारमा उल्लेखनीय सुधार दर्शाउँछ। यद्यपि, वडा नं. १० र वडा नं. ६ मा अझै पनि सौर्य ऊर्जा र वैकल्पिक स्रोतमा निर्भर रहनु परेको देखिन्छ, जसले ती क्षेत्रमा विद्युत् सेवा सुदृढीकरणको आवश्यकता औल्याउँछ।

क्षेत्र	जम्मा	अक्सर प्रयोग गर्ने प्रकाशको स्रोत				
		विद्युत्	सोलार/सौर्य ऊर्जा	मट्टितेल	बायो ग्यास	अन्य
सबै वडा	७१२६	६५०३	५४४	३७	०	४२
वडा नम्बर १	४४३	४३३	८	२	०	०
वडा नम्बर २	७५१	६८३	४३	३	०	२२
वडा नम्बर ३	६१५	५५२	५०	९	०	४
वडा नम्बर ४	७५१	७४२	५	४	०	०
वडा नम्बर ५	७३४	७२६	४	३	०	१
वडा नम्बर ६	४६२	३८२	७७	३	०	०
वडा नम्बर ७	५७७	५४२	२९	४	०	२
वडा नम्बर ८	४२३	४११	१०	१	०	१
वडा नम्बर ९	५६४	५३५	२४	३	०	२

क्षेत्र	जम्मा	अक्सर प्रयोग गर्ने प्रकाशको स्रोत				
		विद्युत्	सोलार/सौर्य ऊर्जा	मट्टितेल	बायो ग्यास	अन्य
वडा नम्बर १०	४७२	२७४	१९४	०	०	४
वडा नम्बर ११	८३८	७४४	९०	२	०	२
वडा नम्बर १२	४९६	४७९	१०	३	०	४

२.९ शौचालयको प्रकारअनुसार घरपरिवार संख्या

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ का अनुसार सिद्धिचरण नगरपालिकामा रहेका घरपरिवारहरूले प्रयोग गर्ने शौचालयको अवस्थाबाट स्थानीय पूर्वाधार र सरसफाइ सचेतनाको स्तर झल्किन्छ। तथ्याङ्कअनुसार अधिकांश परिवारले फलस भएको सेप्टिक ट्याङ्कयुक्त शौचालय प्रयोग गर्दै आएका छन् भने दोस्रो ठूलो समूहले साधारण शौचालय प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ। कुल घरपरिवार: ७,१२६मा फलस भएको सेप्टिक ट्याङ्क प्रयोग गर्ने: ५,६४५ (७९.१६%) साधारण शौचालय प्रयोग गर्ने: १,०८८ (१५.२६%) फलस भएको सार्वजनिक ढल प्रयोग गर्ने: ३१८ (४.४६%) सार्वजनिक शौचालय प्रयोग गर्ने: १२ शौचालय नभएका घरपरिवार: ६३ (०.८८%) छन्। यस तथ्याङ्कले देखाउँछ कि नगरपालिकामा ८४% भन्दा बढी घर आधुनिक प्रणाली (फलस भएको शौचालय) मा पहुँच राख्छन्। यो अवस्था देशको अन्य भागको तुलनामा उच्च सरसफाइ अवस्थाको संकेत हो। वडागत रूपमा विश्लेषण गर्दा फलस भएको सेप्टिक ट्याङ्क प्रयोगमा अगाडि रहेका वडा ६: ४४२ परिवार (९५.६%) वडा ११: ७५१ परिवार (८९.६%) वडा १२: ४४० परिवार (८८.७%) छन्। साधारण शौचालय प्रयोग उच्च वडाहरू: वडा ५: ३५७ परिवार (४८.६%) वडा ४: २१५ परिवार (२८.९%) वडा ९: १९२ परिवार (३४%) हुन्। शौचालय नभएको घर भएका वडाहरू वडा २मा २२ परिवार वडा ८ मा ७ परिवार वडा ११ मा ६ परिवार छन्। कुल ८ वडामा केही परिवार अझै शौचालयविहीन अवस्थामा छन्।

सिद्धिचरण नगरपालिकामा शौचालय प्रयोगको अवस्था उल्लेखनीय रूपमा सुधारिएको छ। अधिकांश घरपरिवार आधुनिक फलसयुक्त शौचालयमा निर्भर छन्, जसले स्वास्थ्य, सरसफाइ र जीवनशैलीमा गुणात्मक सुधार आएको संकेत गर्छ। तथापि, वडा ५, ४, र ९ मा साधारण शौचालय प्रयोग गर्ने घरको संख्या अझै उच्च रहेको देखिन्छ, जसले ती क्षेत्रमा सुविधा र सचेतनाको अभाव रहेको संकेत दिन्छ। ती वडामा आधुनिक शौचालय स्थापनाको अभियान, जनचेतना कार्यक्रम, र आर्थिक सहायतासम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गर्नु उपयुक्त हुनेछ। साथै, शौचालयविहीन घरपरिवारलाई यथाशीघ्र पूर्ण पहुँचमा ल्याउनु अत्यावश्यक देखिन्छ, जसले सार्वजनिक स्वास्थ्य र दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तमा मद्दत पुर्याउनेछ।

क्षेत्र	जम्मा	प्रयोग भएको शौचालयको प्रकार				शौचालय नभएको
		फलस भएको (सार्वजनिक ढल)	फलस भएको (सेप्टिक ट्याङ्क)	साधारण	सार्वजनिक	
सबै वडा	७१२६	३१८	५६४५	१०८८	१२	६३
वडा नम्बर १	४४३	४६	३८८	४	४	१
वडा नम्बर २	७५१	७२	५७९	७६	२	२२
वडा नम्बर ३	६१५	१९	४८१	१०१	३	११
वडा नम्बर ४	७५१	१५	५१७	२१५	३	१
वडा नम्बर ५	७३४	११	३६४	३५७	०	२
वडा नम्बर ६	४६२	१८	४४२	१	०	१
वडा नम्बर ७	५७७	१०	५३७	२८	०	२
वडा नम्बर ८	४२३	५	४०३	८	०	७
वडा नम्बर ९	५६४	२०	३५०	१९२	०	२
वडा नम्बर १०	४७२	२३	३९३	५१	०	५

क्षेत्र	जम्मा	प्रयोग भएको शौचालयको प्रकार				शौचालय नभएको
		फलस भएको (सार्वजनिक ढल)	फलस भएको (सेप्टिक ट्याङ्क)	साधारण	सार्वजनिक	
वडा नम्बर ११	८३८	३८	७५१	४३	०	६
वडा नम्बर १२	४९६	४१	४४०	१२	०	३

२.१० घरपरिवारमा भएका सुविधासम्बन्धी विवरण

सिद्धिचरण नगरपालिकामा घरपरिवारले प्रयोग गर्ने सुविधाहरूको बारेमा राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ बाट प्राप्त तथ्याङ्कका आधारमा एक समग्र विश्लेषण प्रस्तुत गरिएको छ। जनगणनाले परिवारमा उपलब्ध सञ्चार, सूचना प्रविधि, यातायात, र घरायसी उपकरणहरूको उपस्थिति कति रहेको छ भन्ने तथ्याङ्क संकलन गरेको थियो। यसले नगरपालिकाको प्रविधि पहुँच, जीवनस्तर, र विकास अवस्थाको समग्र झल्को दिन्छ। नगरपालिकामा कूल ७,१२६ घरपरिवारमध्ये ५९४ (झण्डै ८.३३%) घरपरिवारमा कुनै पनि सुविधा छैन भन्ने देखिन्छ, जुन एक चुनौतीको विषय हो। यद्यपि, बाँकी ६,५३२ (९१.६७%) घरपरिवारमा कम्तीमा एउटा सुविधा रहेको देखिन्छ, जुन उत्साहजनक अवस्था हो। सबैभन्दा बढी प्रयोगमा रहेको सुविधा सामान्य मोबाइल फोन हो, जुन ५,५७६ परिवारले प्रयोग गरेका छन्। यसपछि स्मार्टफोन प्रयोगकर्ताको संख्या पनि उल्लेख्य छ ' ३,८९३ परिवारमा स्मार्ट मोबाइल फोन प्रयोग भइरहेको छ। रेडियो ३,४५० र टेलिभिजन २,७६३ परिवारमा उपलब्ध छन्, जसले सञ्चार पहुँचको राम्रो स्थिति देखाउँछ। सूचना प्रविधिको पहुँचतर्फ हेर्दा, ४८१ घरमा कम्प्युटर वा ल्यापटप र ५६८ घरमा इन्टरनेट सेवा उपलब्ध रहेको देखिन्छ। यो सन्दर्भमा वडा नं. ११ र १२ सबैभन्दा अगाडि छन्, जहाँ इन्टरनेट पहुँच र डिजिटल उपकरणको प्रयोग तुलनात्मक रूपमा बढी छ। वडा नं. ६ र ७ मा भने सूचना प्रविधिमा पहुँच कमजोर देखिन्छ। यातायातका साधनहरू मध्ये ३२८ घरमा मोटरसाइकल वा स्कूटर, २२ घरमा कार/जीप/भ्यान छन् भने ७ घरमा एयर कण्डिशन सुविधा उपलब्ध रहेको पाइन्छ। यद्यपि, एयर कण्डिशन, रेफ्रिजेरेटर (१५१ घरमा), र वाशिङ मेशिन (६६ घरमा) जस्ता सुविधा अझै सीमित घरपरिवारमा मात्र देखिन्छ, जसले जीवनस्तरको असमानता संकेत गर्छ।

वडागत रूपमा विश्लेषण गर्दा वडा नं. ११ सबैभन्दा सुविधा सम्पन्न देखिन्छ, जहाँ लगभग सबै प्रकारका सुविधा उच्च संख्यामा उपलब्ध छन्। यस वडामा स्मार्टफोन (६२७), इन्टरनेट (१९०), मोटरसाइकल (३५१), रेफ्रिजेरेटर (९७), वाशिङ मेशिन (१२६) लगायतका सुविधाहरू उल्लेख्य रूपमा देखिन्छन्। यसको विपरीत वडा नं. ६, ७ र १० मा सुविधाको पहुँच निकै कम देखिन्छ। सिद्धिचरण नगरपालिकामा अधिकांश घरपरिवारले आधारभूत सञ्चार र सूचना प्रविधि सेवा प्रयोग गरिरहेका छन्। तर, अझै पनि केही वडामा विशेषगरी वडा नं. ६ र ७ जस्ता क्षेत्रमा सुविधाको पहुँच कमजोर छ। यसले समावेशी विकासका लागि स्थानीय तहबाट योजना र कार्यक्रममार्फत प्रविधि, यातायात, र ऊर्जा पहुँच विस्तार गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ। यस प्रकारको तथ्याङ्कले नीतिनिर्माण र सेवा प्रवाहमा लक्ष्यअनुसार प्राथमिकता निर्धारण गर्न सघाउँछ।

घरपरिवार आकार ३.८४ रहेको छ, जुन ग्रामीण पहाडी क्षेत्रको अवस्थसँग मेल खान्छ। लैङ्गिक अनुपात प्रति १०० महिलामा ९१.८८ पुरुष रहेको छ, जसले महिला जनसंख्याको थोरै बहुलता देखाउँछ।

वडागत विश्लेषणले वडा नं. ११ मा सबैभन्दा बढी जनसंख्या (३,३४१) रहेको र वडा नं. ८ मा सबैभन्दा कम (१,५७१) जनसंख्या रहेको देखाउँछ। औसत घरपरिवार आकार वडा नं. ६ मा उच्च (४.३८) छ, जसले त्यहाँ ठूलो परिवार संरचना रहेको संकेत गर्छ। लैङ्गिक अनुपात सबैभन्दा सन्तुलित वडा नं. ७ मा छ (१०२.५७ पुरुष प्रति १०० महिला), जबकि वडा नं. ८ मा यो अनुपात सबैभन्दा न्यून (८३.९६) छ।

यस विश्लेषणले नगरपालिकाभित्र सामाजिक संरचना, लैङ्गिक सन्तुलन र जनसंख्या वितरणमा रहेको विविधता प्रस्ट्याउँछ। यस्ता सूचनाले महिला सशक्तिकरण, परिवार कल्याण र सेवा वितरणका कार्यक्रमहरूलाई वडागत प्राथमिकताका साथ लक्षित गर्न सघाउ पुऱ्याउँछ।

क्षेत्र	परिवार संख्या	जनसंख्या			औसत परिवार संख्या	लैङ्गिक अनुपात
		जम्मा	पुरुष	महिला		
(सबै वडा)	७१२६	२७३५१	१३०९७	१४२५४	३.८४	९१.८८
वडा १	४४३	१८८९	९३१	९५८	४.२६	९७.१८
वडा २	७५१	२७६६	१३१५	१४५१	३.६८	९०.६३
वडा ३	६१५	२२०३	१०६६	११३७	३.५८	९३.७६
वडा ४	७५१	२६८२	१२५२	१४३०	३.५७	८७.५५
वडा ५	७३४	२९१८	१३९७	१५२१	३.९८	९१.८५
वडा ६	४६२	२०२२	९८७	१०३५	४.३८	९५.३६
वडा ७	५७७	२२८५	११५७	११२८	३.९६	१०२.५७
वडा ८	४२३	१५७१	७१७	८५४	३.७१	८३.९६
वडा ९	५६४	१९८२	९२१	१०६१	३.५१	८६.८०
वडा १०	४७२	१८१४	८३०	९८४	३.८४	८४.३५
वडा ११	८३८	३३४१	१६२३	१७१८	३.९९	९४.४७
वडा १२	४९६	१८७८	९०१	९७७	३.७९	९२.२२

२.१२ पाँच वर्ष उमेर समूहअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिकाको तथा यसका वडाको जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को आधारमा सिद्धिचरण नगरपालिकाको जनसंख्या संरचनालाई पाँच-पाँच वर्षको अन्तरालमा विभाजन गरी गरिएको विश्लेषणले नगरपालिकाको सामाजिक, आर्थिक र विकास सम्बन्धी योजना निर्माणका लागि महत्वपूर्ण दिशा प्रदान गर्दछ। कुल जनसंख्या २७,३५१ रहेकोमा महिलाको संख्या (१४,२५४) पुरुषभन्दा (१३,०९७) बढी देखिनु, विशेषतः वृद्ध उमेर समूहमा महिलाको दीर्घायु प्रकट हुनु, जनसांख्यिक विविधताको स्पष्ट प्रमाण हो। १५-१९ वर्षको उमेर समूहमा सबैभन्दा धेरै (२,६७९) जनसंख्या रहेको छ, जसले शिक्षा, स्वास्थ्य र रोजगारीको क्षेत्रमा विशेष ध्यान दिनुपर्ने आवश्यकता औल्याउँछ। बालबालिका (०-१४ वर्ष) को संख्या झन्डै ६,४४६ छ, जसले विद्यालय पूर्व शिक्षा, पोषण र स्वास्थ्य सेवामा लगानीको माग गर्दछ। सक्रिय श्रमशक्ति मानिने १५-५९ वर्ष समूहमा करिब १६,२६३ जना छन्, जसले नगरपालिकाको आर्थिक समृद्धिमा योगदान पुऱ्याउने सम्भावना बोकेको छ। वृद्ध जनसंख्या (६० वर्षमाथि) करिब ३,४५२ जना रहेकाले सामाजिक सुरक्षा, वृद्धमैत्री पूर्वाधार र सेवा प्रणालीको आवश्यकता देखिन्छ। यस विश्लेषणले सिद्धिचरण नगरपालिकामा उमेर र लिंग अनुसारको योजनाबद्ध नीति, समावेशी विकास र सेवा वितरण प्रणाली विकास गर्न सहयोग पुऱ्याउनेछ। युवाशक्ति र वृद्ध अनुभवको सन्तुलित प्रयोगमार्फत नगरको दिगो विकास सुनिश्चित गर्न सकिनेछ।

उमेर समुह	जम्मा	पुरुष	महिला
सबै उमेर समुह	२७३५१	१३०९७	१४२५४
००-०४ वर्ष	१७७६	९३२	८४४
०५-०९ वर्ष	२२२९	११२२	११०७
१०-१४ वर्ष	२४४१	१२२५	१२१६
१५-१९ वर्ष	२६७९	१३४२	१३३७
२०-२४ वर्ष	२३७५	११३३	१२४२
२५-२९ वर्ष	२२१४	१०११	१२०३
३०-३४ वर्ष	१८९४	८७३	१०२१
३५-३९ वर्ष	१७६३	७९७	९६६
४०-४४ वर्ष	१६३०	७५८	८७२
४५-४९ वर्ष	१४०८	६४८	७६०
५०-५४ वर्ष	१७४५	८६४	८८१
५५-५९ वर्ष	१३०२	६१९	६८३
६०-६४ वर्ष	१२२३	५६७	६५६
६५-६९ वर्ष	८७७	४०५	४७२
७०-७४ वर्ष	७५२	३४६	४०६
७५-७९ वर्ष	५०९	२२२	२८७
८०-८४ वर्ष	२८७	१२०	१६७
८५-८९ वर्ष	१६९	७५	९४
९०-९४ वर्ष	५७	३०	२७
९५+ वर्ष	२१	८	१३

२.१२.१ पाँच वर्ष उमेर समूहअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं १ तलुवाको जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं. १ तलुवामा कुल १,८८९ जनसंख्या रहेको छ, जसमा महिलाको संख्या पुरुषभन्दा थोरै बढी देखिएको छ। यस्तो लैङ्गिक सन्तुलन सन्तोषजनक सामाजिक अवस्थाको सूचक हो। उमेर समूहअनुसार सबैभन्दा बढी जनसंख्या १५-१९ वर्ष समूहमा छ, जुन सक्रिय किशोर तथा युवा विद्यार्थीहरूको समुह हो। यसलाई शिक्षा, सीप विकास, तथा भविष्यका रोजगारी अवसरसँग जोड्न आवश्यक छ। बालबालिकाको संख्या करिब ४५५ जना रहेकोले विद्यालय पूर्व शिक्षा, पोषण तथा स्वास्थ्य सेवामा ध्यान केन्द्रित गर्नु जरुरी देखिन्छ। त्यस्तै, सबैभन्दा कम जनसंख्या ९५ वर्षभन्दा माथि रहेको छ, जसले वृद्ध वर्गको अवस्था झल्काउँछ। उनीहरूलाई लक्षित गर्दै स्वास्थ्य सेवा, हेरचाह तथा सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम विस्तार गर्नु आवश्यक छ। काम गर्ने उमेर समूह (१५-५९ वर्ष) जनसंख्याको ठूलो हिस्सा ओगट्ने भएकाले, यस वर्गलाई उत्पादक र स्वावलम्बी बनाउनेतर्फ स्थानीय तहले प्राथमिकता दिनु जरुरी छ। समग्रमा तलुवाको जनसंख्या संरचना सन्तुलित देखिए पनि, उमेर र लिङ्गअनुसार लक्षित योजना र कार्यक्रम आवश्यक छन्। विशेष गरी बालबालिका, किशोर र वृद्ध वर्गको आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्दै शिक्षा, स्वास्थ्य र सामाजिक सुरक्षामा लगानी गर्नु नगर विकासको आधारशिला बन्नेछ।

उमेर समुह	जम्मा	पुरुष	महिला
सबै उमेर समूह	१८८९	९३१	९५८
००-०४ वर्ष	१२८	६९	५९

उमेर समुह	जम्मा	पुरुष	महिला
०५-०९ वर्ष	१४८	७३	७५
१०-१४ वर्ष	१७९	७९	१००
१५-१९ वर्ष	२००	१०३	९७
२०-२४ वर्ष	१८०	९५	८५
२५-२९ वर्ष	१४०	७०	७०
३०-३४ वर्ष	१०७	५४	५३
३५-३९ वर्ष	११५	५८	५७
४०-४४ वर्ष	१०४	४९	५५
४५-४९ वर्ष	९०	३८	५२
५०-५४ वर्ष	१३३	७१	६२
५५-५९ वर्ष	८३	३६	४७
६०-६४ वर्ष	९२	४५	४७
६५-६९ वर्ष	५५	२५	३०
७०-७४ वर्ष	४६	२६	२०
७५-७९ वर्ष	३२	१४	१८
८०-८४ वर्ष	३२	१६	१६
८५-८९ वर्ष	१३	६	७
९०-९४ वर्ष	८	३	५
९५+ वर्ष	४	१	३

२.१.२.२ पाँच वर्ष उमेर समूहअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं २ ठूलाछापको जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं. २ ठूलाछापमा कुल २,७६६ जनसंख्या रहेको छ, जसमा १,३१५ जना पुरुष र १,४५१ जना महिला छन्। महिलाको संख्या थोरै बढी देखिनु लिङ्ग सन्तुलनको दृष्टिले सकारात्मक संकेत हो, जुन सामाजिक योजनाको दृष्टिले विचारणीय पक्ष हो। उमेर समूहअनुसार विश्लेषण गर्दा, सबैभन्दा बढी जनसंख्या १५-१९ वर्ष समूहमा (२८३ जना) देखिन्छ, जुन किशोर तथा युवा उमेर समूह हो। यो वर्गलाई लक्षित गरी गुणस्तरीय शिक्षा, सीप विकास र रोजगारीका अवसरहरू सुनिश्चित गर्नु विकासको आधार बन्न सक्छ। सबैभन्दा कम जनसंख्या ९५ वर्षभन्दा माथि उमेर समूहमा (२ जना) मात्र देखिन्छ, जसमा दुवै जना महिला हुन्। यो वृद्ध वर्गलाई लक्षित गरेर सामाजिक सुरक्षा, स्वास्थ्य सेवा तथा हेरचाह केन्द्रित कार्यक्रम आवश्यक छन्। बालबालिका (०-१४ वर्ष) को संख्या झन्डै ६७१ जना रहेको छ, जसले विद्यालय पूर्व शिक्षा, पोषण तथा बालमैत्री संरचनामा लगानीको खाँचो औँल्याउँछ। त्यस्तै, १५-५९ वर्ष उमेर समूह ' जो सक्रिय श्रमशक्ति हो ' यस वडाको ठूलो हिस्सा हो। उनीहरूलाई उत्पादनमूलक कार्यमा संलग्न गराउन सीप अभिवृद्धि, रोजगारीका अवसर र उद्यमशीलतामा जोड दिनुपर्ने देखिन्छ। समग्रमा, ठूलाछापको जनसंख्या संरचना सन्तुलित देखिए तापनि उमेरअनुसारको विविध आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्ने नीतिगत योजना आवश्यक छन्। बालबालिका, युवाहरू तथा वृद्धहरूका लागि लक्षित सेवा प्रवाहका माध्यमबाट वडाको समावेशी र सन्तुलित विकास सम्भव हुनेछ।

उमेर समुह	जम्मा	पुरुष	महिला
सबै उमेर समूह	२७६६	१३१५	१४५१
००-०४ वर्ष	२०७	११६	९१
०५-०९ वर्ष	२२४	११०	११४
१०-१४ वर्ष	२४०	११३	१२७
१५-१९ वर्ष	२८३	१४५	१३८

उमेर समुह	जम्मा	पुरुष	महिला
२०-२४ वर्ष	१९३	९०	१०३
२५-२९ वर्ष	२०२	८७	११५
३०-३४ वर्ष	१७१	७६	९५
३५-३९ वर्ष	१६२	७१	९१
४०-४४ वर्ष	१५०	७१	७९
४५-४९ वर्ष	१४५	६६	७९
५०-५४ वर्ष	१८३	७८	१०५
५५-५९ वर्ष	१५९	७६	८३
६०-६४ वर्ष	१४४	७९	६५
६५-६९ वर्ष	९३	३९	५४
७०-७४ वर्ष	८२	४१	४१
७५-७९ वर्ष	६२	२५	३७
८०-८४ वर्ष	३६	१८	१८
८५-८९ वर्ष	२३	१२	११
९०-९४ वर्ष	५	२	३
९५+ वर्ष	२	०	२

२.१.२.३ पाँच वर्ष उमेर समूहअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं ३ अँधेरी नारायणस्थानको जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ का तथ्याङ्कअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं. ३, अँधेरी नारायणस्थानमा कुल २,२०३ जना जनसंख्या रहेको छ, जसमा १,०६६ जना पुरुष र १,१३७ जना महिला रहेका छन्। यसले वडामा महिला जनसंख्या थोरै मात्रामा बढी रहेको देखाउँछ, जुन लैङ्गिक सन्तुलनको दृष्टिले सकारात्मक सूचक हो। उमेर समूहको विश्लेषण गर्दा, सबैभन्दा बढी जनसंख्या १५-१९ वर्ष उमेर समूहमा १९८ जना रहेको देखिन्छ। यो अवस्था भविष्यका लागि श्रमशक्ति, शैक्षिक लगानी, सीप विकास र उद्यमशीलता प्रवर्द्धनको राम्रो अवसरका रूपमा देख्न सकिन्छ। यस्तै, सबैभन्दा कम जनसंख्या ९५ वर्षभन्दा माथि उमेर समूहमा ३ जना मात्रै रहेका छन्, जसले वृद्धजन हेरचाह र सामाजिक सुरक्षाको आवश्यकता औँल्याउँछ। बालबालिकाको (०-१४ वर्ष) संख्या ५०८ जना रहेको छ, जसले शिक्षा, पोषण र स्वास्थ्य सेवामा स्थानीय तहले विशेष ध्यान दिनु पर्ने देखिन्छ। बालमैत्री पूर्वाधार र कार्यक्रमहरू यस समूहको हितमा प्रभावकारी हुनेछन्। कामकाजी उमेर समूह (१५-५९ वर्ष) मा झण्डै १,१५१ जना जनसंख्या छ, जुन कुल जनसंख्याको आधाभन्दा बढी हो। यसले रोजगारी, सीपमूलक तालिम र स्थानीय उद्यममा लगानी गर्न सकिने बलियो आधार प्रदान गर्छ। यसरी, अँधेरी नारायणस्थानको जनसंख्या संरचना सामाजिक विकासका दृष्टिकोणले सन्तुलित देखिन्छ। बालबालिकादेखि वृद्धजनसम्म सबै उमेर समूहको उपस्थितिले समावेशी योजना निर्माणको आधार बनाउँछ। यदि योजना र स्रोतको उपयुक्त व्यवस्थापन गरियो भने, यो वडा समृद्ध र समावेशी विकासको उदाहरण बन्न सक्ने सम्भावना राख्दछ।

उमेर समुह	जम्मा	पुरुष	महिला
सबै उमेर समूह	२२०३	१०६६	११३७
००-०४ वर्ष	१२०	६०	६०
०५-०९ वर्ष	२०३	१०७	९६
१०-१४ वर्ष	१८५	९४	९१
१५-१९ वर्ष	१९८	११४	८४
२०-२४ वर्ष	१७९	७५	१०४
२५-२९ वर्ष	१५६	७१	८५
३०-३४ वर्ष	१२८	६२	६६

उमेर समुह	जम्मा	पुरुष	महिला
३५-३९ वर्ष	१३७	६४	७३
४०-४४ वर्ष	१४७	६६	८१
४५-४९ वर्ष	१०७	४३	६४
५०-५४ वर्ष	१५८	७९	७९
५५-५९ वर्ष	९६	४८	४८
६०-६४ वर्ष	११७	४९	६८
६५-६९ वर्ष	१०४	५६	४८
७०-७४ वर्ष	७१	२७	४४
७५-७९ वर्ष	४९	२३	२६
८०-८४ वर्ष	२१	१३	८
८५-८९ वर्ष	१६	९	७
९०-९४ वर्ष	८	४	४
९५+ वर्ष	३	२	१

२.१२.४ पाँच वर्ष उमेर समूहअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं ४ वडका रुम्जाटारको जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को तथ्याङ्कअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं. ४, रुम्जाटारमा कुल २,६८२ जना जनसंख्या रहेको छ, जसमा १,२५२ जना पुरुष र १,४३० जना महिला छन्। महिलाको संख्या पुरुषभन्दा केही बढी देखिनु सामाजिक र लैङ्गिक सन्तुलनको दृष्टिले सकारात्मक संकेत हो। उमेर समूहअनुसार सबैभन्दा बढी जनसंख्या २५-२९ वर्ष उमेर समूहमा रहेको छ, जसमा २१९ जना छन्। यो युवा वर्गले वडाको सामाजिक र आर्थिक गतिशीलतामा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने संभावना राख्दछ। यस समूहमा विशेष गरी युवाहरूका लागि रोजगारी, शिक्षा र सीप विकासका अवसरहरू प्रदान गर्न आवश्यक छ। सबैभन्दा कम जनसंख्या ९५ वर्षभन्दा माथि उमेर समूहमा मात्र ३ जना रहेको छ, जसले वृद्ध जनसंख्या हेरचाह, स्वास्थ्य सेवा र सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमहरूको महत्वलाई औल्याउँछ। बालबालिका (०-१४ वर्ष) को कुल संख्या करिब ६२४ जना रहेको छ, जसले प्राथमिक शिक्षा, पोषण र बालमैत्री पूर्वाधारमा लगानीको माग गर्दछ। काम गर्ने उमेर समूह (१५-५९ वर्ष) वडाको ठूलो हिस्सा ओगट्दछ, जसले आर्थिक विकास र स्थानीय उत्पादनशिलताको लागि बलियो आधार तयार पार्दछ। यस समूहलाई लक्षित गर्दै स्वरोजगार, उद्यमशीलता र सीप अभिवृद्धिमा जोड दिन आवश्यक छ। समग्रमा, रुम्जाटारको जनसंख्या संरचना विभिन्न उमेर समूहमा सन्तुलित देखिन्छ। यस्ता तथ्याङ्कहरूले लक्षित योजना र सेवा विकासका लागि मार्गदर्शन दिनेछन् जसले वडाको समावेशी र दिगो विकासलाई सुनिश्चित गर्नेछ।

उमेर समुह	जम्मा	पुरुष	महिला
सबैउमेर समूह	२६८२	१२५२	१४३०
००-०४ वर्ष	१७७	८९	८८
०५-०९ वर्ष	२१८	११३	१०५
१०-१४ वर्ष	२२९	१२१	१०८
१५-१९ वर्ष	२०३	१०६	९७
२०-२४ वर्ष	१८५	८४	१०१
२५-२९ वर्ष	२१९	८७	१३२
३०-३४ वर्ष	१८६	८६	१००
३५-३९ वर्ष	१८६	७६	११०
४०-४४ वर्ष	१७४	८१	९३
४५-४९ वर्ष	१३६	६०	७६
५०-५४ वर्ष	१९६	१०६	९०

उमेर समुह	जम्मा	पुरुष	महिला
५५-५९ वर्ष	१२४	५७	६७
६०-६४ वर्ष	१२५	५९	७४
६५-६९ वर्ष	८८	३९	४९
७०-७४ वर्ष	१०७	४३	६४
७५-७९ वर्ष	६३	३२	३१
८०-८४ वर्ष	३०	६	२४
८५-८९ वर्ष	२७	११	१६
९०-९४ वर्ष	६	३	३
९५+ वर्ष	३	१	२

२.१२.५ पाँच वर्ष उमेर समूह अनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं ५ वर्णालुको जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ का अनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं. ५, वर्णालुमा कुल २,९१८ जना जनसंख्या रहेको छ, जसमा १,३९७ जना पुरुष र १,५२१ जना महिला रहेका छन्। यसले वडामा महिलाको संख्या पुरुषभन्दा अलिक बढी रहेको देखाउँछ, जुन सामाजिक र लैङ्गिक सन्तुलनका दृष्टिले सकारात्मक पक्ष हो। उमेर समूह अनुसार सबैभन्दा बढी जनसंख्या १५-१९ वर्ष समूहमा रहेको छ, जहाँ ३२३ जना छन्। यो किशोर-युवा उमेर समूहले शिक्षा, सीप विकास र रोजगारीका अवसरहरूमा विशेष प्राथमिकता पाउनु आवश्यक छ। सबैभन्दा कम जनसंख्या वृद्ध उमेर समूहमा छ, जहाँ ९५ वर्षभन्दा माथि उमेर समूहमा जम्मा १ जना मात्र रहेको छ। वृद्ध वर्गलाई लक्षित गरी स्वास्थ्य सेवा, सामाजिक सुरक्षा र वृद्धमैत्री कार्यक्रमहरूको आवश्यकता स्पष्ट देखिन्छ। बालबालिका (०-१४ वर्ष) को संख्या करिब ६७० जना रहेको छ, जसले आधारभूत शिक्षा, पोषण र बालमैत्री सेवामा लगानी गर्ने आवश्यकता औल्याउँछ। काम गर्ने उमेर समूह (१५-५९ वर्ष) वडाको ठूलो भाग ओगट्दछ, जसले आर्थिक उत्पादनशीलता र स्थानीय विकासमा महत्त्वपूर्ण योगदान दिन सक्छ। यस समूहलाई लक्षित गर्दै स्वरोजगार, उद्यमशीलता र सीप विकास कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिनुपर्ने देखिन्छ। समग्रमा, वर्णालुको जनसंख्या संरचना विभिन्न उमेर समूहमा सन्तुलित देखिन्छ। यसले लक्षित नीति, योजना र सेवा प्रवाहमा फर्त समावेशी विकासलाई सुनिश्चित गर्ने अवसर प्रदान गर्दछ। बालबालिका, युवा र वृद्ध सबैका लागि आवश्यक सेवा र अवसरहरू सुदृढ गर्न स्थानीय तहले विशेष ध्यान दिनु जरुरी छ।

उमेर समुह	जम्मा	पुरुष	महिला
सबै उमेर समूह	२९१८	१३९७	१५२१
००-०४ वर्ष	१५९	८३	७६
०५-०९ वर्ष	२४३	१२७	११६
१०-१४ वर्ष	२६८	१३१	१३७
१५-१९ वर्ष	३२३	१६०	१६३
२०-२४ वर्ष	२९७	१४७	१५०
२५-२९ वर्ष	२४५	११४	१३१
३०-३४ वर्ष	१९६	९१	१०५
३५-३९ वर्ष	१९७	९२	१०५
४०-४४ वर्ष	१८४	८२	१०२
४५-४९ वर्ष	१५६	७७	७९
५०-५४ वर्ष	१३७	६४	७३
५५-५९ वर्ष	१०८	५७	५१
६०-६४ वर्ष	१२६	५२	७४

उमेर समुह	जम्मा	पुरुष	महिला
६५-६९ वर्ष	९४	४५	४९
७०-७४ वर्ष	८०	३८	४२
७५-७९ वर्ष	५२	१८	३४
८०-८४ वर्ष	३६	१२	२४
८५-८९ वर्ष	१५	५	१०
९०-९४ वर्ष	१	१	०
९५+ वर्ष	१	१	०

२.१२.६ पाँच वर्ष उमेर समूहअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं ६ जन्तरखानीको जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को तथ्याङ्क अनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं. ६, जन्तरखानीमा कुल २०२२ जना जनसंख्या रहेको छ, जसमा ९८७ जना पुरुष र १०३५ जना महिला रहेका छन्। यस वडामा महिलाको संख्या पुरुषभन्दा अलि बढी रहेको छ, जुन लैङ्गिक सन्तुलनको दृष्टिले सकारात्मक संकेत हो। उमेर समूहअनुसार सबैभन्दा बढी जनसंख्या १५-१९ वर्ष उमेर समूहमा रहेको छ, जहाँ २३० जना छन्। यो किशोर-युवा वर्गले शिक्षा, सीप विकास, स्वास्थ्य सेवा र रोजगारीका अवसरहरूमा प्राथमिकता पाउन आवश्यक छ। सबैभन्दा कम जनसंख्या वृद्ध उमेर समूहमा रहेको छ, जहाँ ९५ वर्षभन्दा माथि उमेर समूहमा जम्मा १ जना मात्र छ। वृद्धवृद्धालाई लक्षित गरी सामाजिक सुरक्षा, स्वास्थ्य सेवा र वृद्धमैत्री कार्यक्रमहरू संचालन गर्न जरुरी देखिन्छ। बालबालिका (०-१४ वर्ष) को संख्या करिब ४७६ जना रहेको छ, जसले प्राथमिक शिक्षा, पोषण र बालमैत्री वातावरण विकासमा विशेष ध्यान दिनुपर्ने आवश्यकता औल्याउँछ। काम गर्ने उमेर समूह (१५-५९ वर्ष) वडाको प्रमुख जनसंख्या हो, जसले स्थानीय आर्थिक गतिविधि र विकासमा योगदान दिन्छ। यस समूहलाई लक्षित गर्दै स्वरोजगार, सीप विकास र उद्यमशीलता प्रवर्द्धनमा जोड दिन आवश्यक छ। समग्रमा, जन्तरखानीको जनसंख्या संरचना उमेर र लैङ्गिक हिसाबले सन्तुलित छ। यस आधारमा लक्षित नीति, योजना र कार्यक्रमहरू विकास गरिएमा वडाको समावेशी र दिगो विकास सुनिश्चित गर्न सकिनेछ। बालबालिका, युवा र वृद्ध सबैका लागि आवश्यक सेवा प्रवाहमा स्थानीय तहले विशेष ध्यान दिनु आवश्यक छ।

उमेर समुह	जम्मा	पुरुष	महिला
सबै समुह	२०२२	९८७	१०३५
००-०४ वर्ष	१४६	७५	७१
०५-०९ वर्ष	१४६	८०	६६
१०-१४ वर्ष	१८४	८८	९६
१५-१९ वर्ष	२३०	१०८	१२२
२०-२४ वर्ष	२०१	१०४	९७
२५-२९ वर्ष	२०८	१०४	१०४
३०-३४ वर्ष	१५८	७६	८२
३५-३९ वर्ष	१३९	६५	७४
४०-४४ वर्ष	९१	४०	५१
४५-४९ वर्ष	९८	४२	५६
५०-५४ वर्ष	११०	५७	५३
५५-५९ वर्ष	९०	४१	४९
६०-६४ वर्ष	७१	३७	३४

उमेर समुह	जम्मा	पुरुष	महिला
६५-६९ वर्ष	६४	३३	३१
७०-७४ वर्ष	४४	२१	२३
७५-७९ वर्ष	२८	१०	१८
८०-८४ वर्ष	९	३	६
८५-८९ वर्ष	३	२	१
९०-९४ वर्ष	१	१	०
९५+ वर्ष	१	०	१

२.१२.७ पाँच वर्ष उमेर समूहअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं ७ बिगुटारको जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं. ७, बिगुटारमा कुल २,२८५ जना जनसंख्या रहेको छ, जसमा १,१५७ जना पुरुष र १,१२८ जना महिला छन्। यस वडामा पुरुष र महिलाको संख्या सन्तुलित रहेको देखिन्छ, जुन सामाजिक सन्तुलनका लागि सकारात्मक संकेत हो। उमेर समूह अनुसार सबैभन्दा बढी जनसंख्या २०-२४ वर्ष उमेर समूहमा रहेको छ, जहाँ २६८ जना छन्। यो युवा वर्गले शिक्षा, रोजगारी, सीप विकास र सामाजिक सहभागितामा विशेष प्राथमिकता पाउन आवश्यक छ। सबैभन्दा कम जनसंख्या वृद्ध उमेर समूहमा छ, जहाँ ९५ वर्षभन्दा माथि उमेर समूहमा जम्मा १ जना मात्र रहेको छ। वृद्धवृद्धाको स्वास्थ्य, सामाजिक सुरक्षा र हेरचाहका लागि लक्षित कार्यक्रमहरू आवश्यक छन्। बालबालिका (०-१४ वर्ष) को संख्या करिब ५२८ जना रहेको छ, जसले प्राथमिक शिक्षा, पोषण र बालमैत्री सेवा विस्तार गर्नुपर्ने आवश्यकतालाई संकेत गर्दछ। काम गर्ने उमेर समूह (१५-५९ वर्ष) वडाको महत्वपूर्ण हिस्सा ओगट्दछ, जसले वडाको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा ठूलो योगदान पुर्याउँछ। यस समूहलाई लक्षित गर्दै रोजगारी, उद्यमशीलता र सीप विकासमा जोड दिन आवश्यक छ। समग्रमा, बिगुटारको जनसंख्या संरचना विभिन्न उमेर समूहमा सन्तुलित र विविध छ। यस आधारमा स्थानीय तहले लक्षित नीति, योजना र कार्यक्रमहरू विकास गरी समावेशी र दिगो विकास सुनिश्चित गर्न सक्नेछ। बालबालिका, युवा र वृद्ध सबैका लागि आवश्यक सेवा र अवसरहरू सृजना गर्न विशेष ध्यान दिनु आवश्यक छ।

उमेर समुह	जम्मा	पुरुष	महिला
सबै उमेर समूह	२२८५	११५७	११२८
००-०४ वर्ष.	१३७	८४	५३
०५-०९ वर्ष.	१७६	८९	८७
१०-१४ वर्ष.	२१५	१०७	१०८
१५-१९ वर्ष.	२४३	१२७	११६
२०-२४ वर्ष.	२६८	१५३	११५
२५-२९ वर्ष.	१९७	१०४	९३
३०-३४ वर्ष.	१६५	८५	८०
३५-३९ वर्ष.	१२४	६०	६४
४०-४४ वर्ष.	१०६	४५	६१
४५-४९ वर्ष.	१२१	५४	६७
५०-५४ वर्ष.	१४७	७०	७७
५५-५९ वर्ष.	१३८	७०	६८
६०-६४ वर्ष.	८५	४४	४१
६५-६९ वर्ष.	५२	१७	३५
७०-७४ वर्ष.	४४	२२	२२

उमेर समुह	जम्मा	पुरुष	महिला
७५-७९ वर्ष.	३२	११	२१
८०-८४ वर्ष.	२३	९	१४
८५-८९ वर्ष.	९	५	४
९०-९४ वर्ष.	२	१	१
९५+ वर्ष.	१	०	१

२.१२.८ पाँच वर्ष उमेर समूहअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं ८ सल्लेरीको जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं. ८, सल्लेरीमा कुल १,५७१ जना जनसंख्या रहेको छ, जसमा ७१७ जना पुरुष र ८५४ जना महिला छन्। महिलाको संख्या पुरुषको तुलनामा उल्लेखनीय रूपमा बढी रहेको छ, जसले सामाजिक तथा पारिवारिक संरचनामा महिलाको भूमिकालाई झल्काउँछ। उमेर समूहको विश्लेषण गर्दा, सबैभन्दा बढी जनसंख्या १५-१९ वर्ष उमेर समूहमा १४७ जना रहेको पाइन्छ, जुन किशोर-किशोरीको शिक्षादेखि व्यावसायिक मार्गदर्शनसम्मका सेवाहरूमा लगानी गर्नुपर्ने आवश्यकतालाई संकेत गर्छ। यसैगरी, सबैभन्दा कम जनसंख्या ९५ वर्षभन्दा माथि उमेर समूहमा १ जना मात्र रहेको छ, जुन वृद्धजनको संख्या क्रमशः घट्दै गएको संकेत हो। बालबालिका (०-१४ वर्ष) को संख्या झन्डै ३६३ जना रहेको छ, जसले बालबालिकामैत्री शिक्षा, स्वास्थ्य तथा सुरक्षाका कार्यक्रमहरू आवश्यक रहेको देखाउँछ। साथै, काम गर्ने उमेर (१५-५९ वर्ष) को जनसंख्या उल्लेखनीय छ, जुन वडाको श्रमशक्ति र आर्थिक क्रियाशीलताको मुख्य आधार हो। वृद्ध वर्ग (६० वर्ष माथिका) को जनसंख्या पनि उल्लेख गर्न लायक छ, जसको संख्या करिब २३८ जना छ। यसले सामाजिक सुरक्षा, स्वास्थ्य सेवा र वृद्धमैत्री कार्यक्रमहरूको आवश्यकता औंल्याउँछ। समग्रमा, सल्लेरी वडाको जनसंख्या संरचना विविध उमेर समूहको सन्तुलनमा आधारित छ। बालबालिका, युवावर्ग, महिलाहरू र वृद्धहरूको सहभागिता सुनिश्चित गरी, सामाजिक समावेशता, दिगो विकास र मानवीय सशक्तिकरणमा केन्द्रित स्थानीय नीति निर्माण अत्यावश्यक देखिन्छ।

उमेर समुह	जम्मा	पुरुष	महिला
सबै उमेर समूह	१५७१	७१७	८५४
००-०४ वर्ष	१०६	५८	४८
०५-०९ वर्ष	११९	५४	६५
१०-१४ वर्ष	१३८	७३	६५
१५-१९ वर्ष	१४७	७२	७५
२०-२४ वर्ष	१०३	३७	६६
२५-२९ वर्ष	९७	३८	५९
३०-३४ वर्ष	११७	४५	७२
३५-३९ वर्ष	८९	४४	४५
४०-४४ वर्ष	९५	३६	५९
४५-४९ वर्ष	८२	३४	४८
५०-५४ वर्ष	११८	६६	५२
५५-५९ वर्ष	७५	३४	४१
६०-६४ वर्ष	८७	४०	४७
६५-६९ वर्ष	४७	१६	३१
७०-७४ वर्ष	६३	२७	३६
७५-७९ वर्ष	४६	२२	२४
८०-८४ वर्ष	१६	६	१०

उमेर समुह	जम्मा	पुरुष	महिला
८५-८९ वर्ष	२१	१२	९
९०-९४ वर्ष	४	२	२
९५+ वर्ष	१	१	०

२.१.२.९ पाँच वर्ष उमेर समूह अनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं ९ ज्यामिरेको जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ का तथ्यांकहरूमा आधारित रहेर तयार पारिएको विश्लेषण अनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं. ९ ज्यामिरेमा कुल १,९८२ जना जनसंख्या रहेका छन्, जसमा ९२१ जना पुरुष र १,०६१ जना महिला रहेका छन्। महिलाको संख्या पुरुषभन्दा उच्च हुनु सामाजिक समावेशिता र लैङ्गिक सन्तुलनको दृष्टिले सकारात्मक संकेत हो। उमेर समूहको विवरण हेर्दा, २०-२४ वर्ष उमेर समूहमा १८९ जना जनसंख्या रहेर सबैभन्दा बढी प्रतिनिधित्व देखिएको छ, जसले वडामा युवा कार्यशील जनसंख्या उच्च रहेको देखाउँछ। युवा जमातको यति व्यापक उपस्थिति यस वडाको भविष्य निर्माणमा एक आधारस्तम्भको रूपमा रहेको छ। यदि तिनलाई उचित शिक्षा, सीप विकास, रोजगार तथा उद्यमशीलताको अवसर उपलब्ध गराइयो भने समाजको समग्र उन्नति सम्भव छ। यही विवरणमा हेर्दा सबैभन्दा कम जनसंख्या ९५ वर्षभन्दा माथिको उमेर समूहमा २ जना मात्र रहेको छ। यो अवस्था वृद्धजनको हेरचाह, स्वास्थ्य सुरक्षा र सामाजिक संरक्षणजस्ता विषयमा स्थानीय सरकार तथा सरोकारवालाको ध्यान आवश्यक छ भन्ने संकेत हो। वृद्ध व्यक्तिहरूको लागि आत्मसम्मानपूर्वक बाँच्न सकिने वातावरण निर्माण गर्नु एक मानव अधिकारसम्बन्धी जिम्मेवारी हो। बालबालिका अर्थात् ०-१४ वर्ष समूहमा कुल ४१५ जना छन्, जुन विद्यालय तहको शिक्षाको प्रभावकारिता, पोषण, र बाल अधिकार सुनिश्चितताका लागि लक्षित कार्यक्रमहरूको आवश्यकता दर्शाउँछ। महिला र किशोरीहरूको संख्या पनि उल्लेखनीय रहेकोले उनीहरूको स्वास्थ्य, शिक्षा र सशक्तीकरणका पहलहरूलाई प्राथमिकता दिनु सान्दर्भिक हुनेछ। समग्रमा, वडा नं. ९ ज्यामिरेको जनसंख्या संरचना कार्यशील युवा, महिला, बालबालिका र वृद्ध व्यक्तिहरू सबैको उपस्थितिबाट समावेशी देखिन्छ। यसले समावेशी योजनाको विकास, मानव अधिकारको संरक्षण, र भविष्यप्रति उत्तरदायी रणनीतिहरू निर्माण गर्न सहजीकरण गर्नेछ।

उमेर समुह	जम्मा	पुरुष	महिला
सबै उमेर समूह	१९८२	९२१	१०६१
००-०४ वर्ष	११७	६९	४८
०५-०९ वर्ष	१५०	६८	८२
१०-१४ वर्ष	१४८	७४	७४
१५-१९ वर्ष	१६१	७३	८८
२०-२४ वर्ष	१८९	८४	१०५
२५-२९ वर्ष	१३८	६३	७५
३०-३४ वर्ष	१०८	४७	६१
३५-३९ वर्ष	९७	३८	५९
४०-४४ वर्ष	१११	५०	६१
४५-४९ वर्ष	१२३	५१	७२
५०-५४ वर्ष	१४८	६७	८१
५५-५९ वर्ष	१३०	६६	६४
६०-६४ वर्ष	१०९	५२	५७
६५-६९ वर्ष	९०	४४	४६
७०-७४ वर्ष	६९	३३	३६

उमेर समुह	जम्मा	पुरुष	महिला
७५-७९ वर्ष	४६	२५	२१
८०-८४ वर्ष	३०	११	१९
८५-८९ वर्ष	१२	६	६
९०-९४ वर्ष	४	०	४
९५+ वर्ष	२	०	२

२.१२.१० पाँच वर्ष उमेर समूहअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं १० बेतिनीको जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को विवरणअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं. १० बेतिनीमा कुल जनसंख्या १,८१४ जना रहेको छ, जसमा ८३० जना पुरुष र ९८४ जना महिला रहेका छन्। यसले महिलाको संख्या पुरुषभन्दा थोरै बढी भएको देखाउँछ, जसले महिला सशक्तिकरण, स्वास्थ्य र सेवामा संवेदनशील नीति आवश्यक छ भन्ने संकेत दिन्छ। उमेर समूहअनुसार विश्लेषण गर्दा, १५-१९ वर्ष उमेर समूहमा सबैभन्दा धेरै — १८६ जना व्यक्ति छन्। यो समूह शैक्षिक, सीप विकास, स्वास्थ्य सचेतना र रोजगारी पूर्वतयारीका लागि प्रमुख मानिन्छ। त्यसैगरी, २०-२४ र २५-२९ वर्ष समूहमा समेत उल्लेख्य युवा जनशक्ति उपस्थित छ — क्रमशः १५९ र १४१ जना। यो जनसंख्या नेपालको सामाजिक र आर्थिक रूपान्तरणमा सक्रिय शक्ति बन्न सक्छ, यदि उनीहरूलाई सक्षम बनाउने योजना निर्माण गरियो भने। उता, ९५ वर्षभन्दा माथिका २ जना मात्र जनसंख्या देखिएको छ, जुन वडामा दीर्घायु व्यक्तिको उपस्थिति न्यून भए पनि वृद्ध जनसंख्या सेवामा संवेदनशीलता आवश्यक रहेको देखाउँछ। शून्यदेखि १४ वर्षसम्मका बालबालिकाको संख्या पनि उल्लेखनीय छ — ४५२ जना जसले वडामा बालमैत्री पूर्वाधार, शिक्षा र स्वास्थ्य प्रणालीमा लगानीको खाँचोलाई पुष्टि गर्छ। समग्रमा, वडा नं. १० बेतिनीको जनसंख्या संरचना बालबालिका, युवा र वृद्ध सबै समूहलाई समेटिएको छ। यसले मानवकेन्द्रित, समावेशी, र जीवनचक्रमा आधारित योजना बनाउने अवसर प्रदान गर्छ। दिगो विकासका लागि, यस्तो तथ्यांकलाई आधार बनाएर शिक्षा, स्वास्थ्य, सामाजिक सुरक्षा, रोजगार र महिला सशक्तिकरण मा जोड दिन सकिन्छ, जसबाट वडा समृद्धि र समावेशीताको दिशामा अघि बढ्न सक्छ।

उमेर समुह	जम्मा	पुरुष	महिला
सबै उमेर समूह	१८१४	८३०	९८४
००-०४ वर्ष	१४८	७०	७८
०५-०९ वर्ष	१४३	७६	६७
१०-१४ वर्ष	१६१	८२	७९
१५-१९ वर्ष	१८६	७३	११३
२०-२४ वर्ष	१५९	६९	९०
२५-२९ वर्ष	१४१	५५	८६
३०-३४ वर्ष	१०१	४७	५४
३५-३९ वर्ष	९८	४३	५५
४०-४४ वर्ष	९६	४४	५२
४५-४९ वर्ष	८३	४०	४३
५०-५४ वर्ष	९९	४०	५९
५५-५९ वर्ष	११२	५०	६२
६०-६४ वर्ष	१०७	५०	५७
६५-६९ वर्ष	५९	२७	३२
७०-७४ वर्ष	५४	२८	२६
७५-७९ वर्ष	३१	१४	१७

उमेर समुह	जम्मा	पुरुष	महिला
८०-८४ वर्ष	१४	१०	४
८५-८९ वर्ष	११	२	९
९०-९४ वर्ष	९	८	१
९५+ वर्ष	२	२	०

२.१२.११ पाँच वर्ष उमेर समूह अनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं ११ ओखलढुङ्गाको जनसंख्या

सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं. ११ मा कुल जनसंख्या ३,३४१ जना छ, जसमध्ये १,६२३ जना पुरुष र १,७१८ जना महिला रहेका छन्। महिला जनसंख्या थोरै उच्च भएकाले लैङ्गिक समताका दृष्टिले यो वडाले सन्तुलित अवस्था प्रदर्शन गरेको देखिन्छ। यसले महिलालाई लक्षित कार्यक्रम, स्वास्थ्य सेवा, शिक्षा तथा आर्थिक सशक्तिकरणमा अझ बढी लगानी गर्नुपर्ने संकेत दिन्छ। उमेर संरचना अनुसार सबैभन्दा बढी जनसंख्या १५-१९ वर्ष उमेर समूहमा छ, जहाँ ३२८ जना रहेका छन्। यो उमेर समूह किशोरावस्था र युवावस्थाबीचको संक्रमणको चरण भएकाले शिक्षा, करियर मार्गदर्शन, मानसिक स्वास्थ्य र सीप विकासमा केन्द्रित सेवा आवश्यक छ। दोस्रो ठूलो जनसंख्या २५-२९ वर्ष (३१० जना) र १०-१४ वर्ष (३१० जना) उमेर समूहमा छ, जसले गर्दा वडामा कार्यशील जनशक्ति र बालबालिकाको घनत्व दुवै उच्च देखिन्छ। यसले शिक्षा र रोजगारीबीचको सन्तुलनको आवश्यकता दर्शाउँछ। सबैभन्दा न्यून जनसंख्या ९५ वर्षभन्दा माथि उमेर समूहमा छ, जहाँ केवल १ जना छन्। यस्ता दीर्घायु नागरिकको जीवनस्तर सुधार तथा वृद्ध-मैत्री सेवा प्रणाली निर्माण गर्ने अवसर पनि यो तथ्यांकले देखाउँछ।

शून्यदेखि १४ वर्षसम्मका बालबालिकाको संख्या ८२३ जना रहेको छ, जसले वडामा बालमैत्री पूर्वाधार, गुणस्तरीय शिक्षण संस्था, पोषण र बाल स्वास्थ्य सेवाको आवश्यकता औल्याउँछ। समग्रमा, वडा नं. ११ को जनसंख्या संरचना बालबालिका, युवा र वृद्ध सबै उमेर समूहरूपमा सन्तुलित रूपमा फैलिएको छ। यस्तो बहुविध संरचनाले स्थानीय सरकारलाई वर्गीकृत नीति निर्माणको आधार प्रदान गर्छ। जसमा शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी, लैङ्गिक समानता र सामाजिक सुरक्षा सबै पक्ष समेटिनुपर्ने देखिन्छ। दिगो विकासको लागि, यस्ता तथ्यांकहरूलाई आधार बनाएर कार्य योजना बनाउने हो भने, यो वडा समावेशी, समृद्ध र मानवीय आवश्यकता-केन्द्रित सामाजिक संरचना निर्माणतर्फ अघि बढ्न सक्नेछ।

उमेर समुह	जम्मा	पुरुष	महिला
सबै उमेर समूह	३३४१	१६२३	१७१८
००-०४ वर्ष	२१७	११०	१०७
०५-०९ वर्ष	२९६	१४२	१५४
१०-१४ वर्ष	३१०	१६५	१४५
१५-१९ वर्ष	३२८	१७०	१५८
२०-२४ वर्ष	२७२	१२४	१४८
२५-२९ वर्ष	३१०	१४२	१६८
३०-३४ वर्ष	३०९	१४९	१६०
३५-३९ वर्ष	२५६	११३	१४३
४०-४४ वर्ष	२२८	११७	१११
४५-४९ वर्ष	१७२	९३	७९
५०-५४ वर्ष	१९९	११०	८९
५५-५९ वर्ष	११५	४५	७०
६०-६४ वर्ष	९६	४३	५३
६५-६९ वर्ष	८४	४१	४३
७०-७४ वर्ष	६२	२७	३५

उमेर समूह	जम्मा	पुरुष	महिला
७५-७९ वर्ष	४६	१९	२७
८०-८४ वर्ष	२७	१०	१७
८५-८९ वर्ष	७	०	७
९०-९४ वर्ष	६	३	३
९५+ वर्ष	१	०	१

२.१२.१२ पाँच वर्ष उमेर समूहअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं १२ ओखलढुङ्गाको जनसंख्या

सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं. १२ मा कुल जनसंख्या १,८७८ जना रहेको छ, जसमा ९०१ जना पुरुष र ९७७ जना महिला छन्। महिलाको संख्या पुरुषको तुलनामा केही बढी देखिन्छ, जुन वडाको लैङ्गिक सन्तुलन राम्रो रहेको संकेत हो। उमेर समूह अनुसार सबैभन्दा बढी जनसंख्या १०-१४ वर्ष उमेर समूहमा १८४ जना छन्, जुन स्कूली उमेरको समूह हो। यो तथ्यले शिक्षा प्रणाली, बालमैत्री पूर्वाधार तथा बालबालिकाको समग्र विकासका पक्षमा विशेष ध्यान दिनुपर्ने आवश्यकता देखाउँछ। सबैभन्दा कम जनसंख्या ९५ वर्षभन्दा माथिको उमेर समूहमा शून्य देखिन्छ। दीर्घायु जनसंख्या नदेखिनु वृद्धहरूको स्वास्थ्य अवस्था, जीवनशैली, पहुँचयोग्य सेवा तथा सामाजिक सुरक्षाको अवस्था जस्ता पक्षसँग सम्बन्धित हुनसक्छ, जसले वृद्धमैत्री सेवाको आवश्यकता संकेत गर्दछ। शून्यदेखि १४ वर्ष उमेर समूहमा करिब ४६१ जना बालबालिका छन्, जुन कुल जनसंख्याको महत्वपूर्ण अंश हो। यसले बाल शिक्षा, स्वास्थ्य, पोषण र सुरक्षाका कार्यक्रमहरूको प्राथमिकता निर्धारणमा सहयोग पुऱ्याउँछ। यसैगरी, १५ देखि ५९ वर्ष उमेर समूहमा करिब १०१० जना कार्यशील जनसंख्या रहेको छ, जुन आर्थिक रूपले सक्रिय जनशक्ति हो। यो समूहको दक्षता अभिवृद्धि, रोजगारी सिर्जना र उद्यमशिलता विकासमा लगानी गरेमा वडाको समग्र सामाजिक-आर्थिक अवस्था अझ सुधार गर्न सकिन्छ। वडामा ६० वर्षभन्दा माथिको वृद्ध जनसंख्या कुल १९१ जना मात्र छन्, जसले वृद्ध जनसंख्याको न्यूनता दर्शाउँछ। वृद्ध व्यक्तिहरूका लागि लक्षित कार्यक्रम र पहुँचयोग्य स्वास्थ्य सेवाको आवश्यकता यहाँ विशेष देखिन्छ। समग्रमा, वडा नं. १२ को जनसंख्या संरचना बालबालिका र कार्यशील उमेर समूहमा केन्द्रित देखिन्छ। यस्तो संरचनाले शिक्षा, रोजगार र स्वास्थ्यलाई समन्वय गरी स्थानीय विकास योजनाहरू निर्माण गर्नुपर्ने आवश्यकता प्रष्ट पार्दछ। जनगणनाबाट प्राप्त यस्ता सूचनाहरूलाई व्यवहारिक नीति निर्माणमा प्रयोग गर्दा, वडाको सामाजिक तथा आर्थिक उत्थानमा सार्थक परिणाम हासिल गर्न सकिन्छ।

उमेर समूह	जम्मा	पुरुष	महिला
सबै उमेर समूह	१८७८	९०१	९७७
००-०४ वर्ष	११४	४९	६५
०५-०९ वर्ष	१६३	८३	८०
१०-१४ वर्ष	१८४	९८	८६
१५-१९ वर्ष	१७७	९१	८६
२०-२४ वर्ष	१४९	७१	७८
२५-२९ वर्ष	१६१	७६	८५
३०-३४ वर्ष	१४८	५५	९३
३५-३९ वर्ष	१६३	७३	९०
४०-४४ वर्ष	१४४	७७	६७
४५-४९ वर्ष	९५	५०	४५
५०-५४ वर्ष	११७	५६	६१
५५-५९ वर्ष	७२	३९	३३
६०-६४ वर्ष	६४	२५	३९
६५-६९ वर्ष	४७	२३	२४

उमेर समुह	जम्मा	पुरुष	महिला
७०-७४ वर्ष	३०	१३	१७
७५-७९ वर्ष	२२	९	१३
८०-८४ वर्ष	१३	६	७
८५-८९ वर्ष	१२	५	७
९०-९४ वर्ष	३	२	१
९५+ वर्ष	०	०	०

२.१३ घर जग्गामा महिलाको स्वामित्वअनुसार घरपरिवार संख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ का अनुसार, सिद्धिचरण नगरपालिकामा कुल ७,१२६ परिवार रहेका छन्। तीमध्ये महिलाको स्वामित्वमा रहेका घर मात्र १७६ परिवार, जग्गा मात्र १,१५२ परिवार, र घर र जग्गा दुवै १,४३६ परिवारमा रहेको देखिएको छ। यसरी कुल २,७६४ परिवार (करिब ३८.७%) मा महिलाको कुनै न कुनै सम्पत्तिमा स्वामित्व देखिन्छ। यद्यपि यो प्रगतिको संकेत हो, अझै पनि ४,२७५ परिवार (करिब ६०%) मा महिलाको न त घरमा, न जग्गामा स्वामित्व रहेको तथ्यले लैङ्गिक असमानता अझै विद्यमान रहेको स्पष्ट गर्छ। बाँकी ८७ परिवारमा स्वामित्व सम्बन्धी विवरण उल्लिखित छैन, जुन तथ्यांक संकलनको पूर्णतामा सुधार आवश्यक देखिन्छ। यदि यो तथ्याङ्कलाई फराकिलो सन्दर्भमा तुलना गरियो भने, नेपालभर कुल परिवारमध्ये करिब २३.५% मा मात्रै महिलाको स्वामित्वमा घर र जग्गा दुवै देखिन्छ, कोशी प्रदेशमा यो अनुपात करिब १४.२४% रहेको छ। सिद्धिचरण नगरपालिकाको करिब २०.१% मा महिलाको घर—जग्गा दुवैमा स्वामित्व देखिनु कोशी प्रदेशको औसतभन्दा उच्च छ, जुन स्थानीयस्तरमा सकारात्मक परिवर्तनको संकेत हो। मानवीय दृष्टिकोणबाट हेर्दा, घर र जग्गामा महिलाको स्वामित्व हुनु केवल कानुनी वा भौतिक स्वामित्वको मात्र कुरा होइन, यसले महिलाको सामाजिक सशक्तीकरण, आत्मनिर्भरता र निर्णय लिने क्षमताको विकासमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ। यस्तो स्वामित्वले महिलालाई सुरक्षित जीवन, आत्मविश्वास र भविष्यप्रतिको आश्वस्त प्रदान गर्छ। सिद्धिचरण नगरपालिकामा महिलाको सम्पत्ति स्वामित्वको अवस्था राष्ट्रिय औसतभन्दा केही राम्रो भए पनि अझै धेरै सुधारको आवश्यकता छ। लैङ्गिक समावेशिता, सम्पत्ति हस्तान्तरणमा महिला प्राथमिकता, र सार्वजनिक सचेतनाका कार्यक्रमहरूलाई अझ प्रभावकारी बनाएर समतामूलक समाज निर्माण गर्न सकिन्छ।

क्षेत्र	जम्मा परिवार संख्या	महिलाको स्वामित्व				
		घर मात्र	जग्गामात्र	घर र जग्गा दुवै	घर र जग्गा दुवै नभएको	उल्लेख नभएको
नेपाल	६६६०८४१	१५६३७६	६४३६७५	७८८९१७	४९६६५४८	१०५३२५
कोशी प्रदेश	११९०७५५	१८७१८	१४९७०३	१६९७०७	८४१५६४	११०६३
ओखलढुंगा जिल्ला	३४२८६	४०४	३६८०	४३२५	२५५०६	३७१
सिद्धिचरण न पा	७१२६	१७६	११५२	१४३६	४२७५	८७

२.१४ लघु उद्यम (कृषि बाहेक) संचालकको लिङ्गअनुसार घरपरिवारको संख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार, सिद्धिचरण नगरपालिकामा कुल ७,१२६ घरपरिवार रहेका छन्। तीमध्ये ६,५३३ घरपरिवार (९१.७%) ले कुनै पनि साना घरेलु व्यवसाय नगरेको देखिन्छ। बाँकी ५९३ घरपरिवार (८.३%) ले भने कुनै न कुनै साना घरेलु व्यवसाय संचालन गरिरहेको पाइएको छ। यिनीहरू घरेलु उद्योग, व्यापार, यातायात, सेवा, वा अन्य व्यवसायसँग संलग्न छन्। विशेष गरेर घरेलु उद्योगमा ५५ पुरुष र ४६ महिला, व्यापारमा १३० पुरुष र १२७ महिला, यातायातमा १५ पुरुष र ९ महिला, सेवामा ५४ पुरुष र ३९ महिला, अन्य व्यवसायमा ८९ पुरुष र २३ महिला संलग्न छन्। उल्लेख्य कुरा के छ भने, साना घरेलु व्यवसायमा महिलाको सहभागिता उल्लेखनीय रूपमा देखिएको छ, विशेषतः व्यापार र घरेलु उद्योगमा। उदाहरणका लागि, व्यापारमा महिलाको संलग्नता पुरुषको तुलनामा झण्डै बराबरी रहेको छ (१२७ महिला बनाम १३० पुरुष), जुन लैङ्गिक सशक्तीकरणतर्फ सकारात्मक संकेत हो। यद्यपि ९०% भन्दा बढी घरपरिवारले कुनै साना घरेलु व्यवसाय नगरेको तथ्यले स्थानीय

आर्थिक सक्रियता अझै न्यून स्तरमा रहेको देखाउँछ। यसले रोजगारीको सीमित अवसर, सीप अभाव वा लगानीको कठिनाइ जस्ता संरचनात्मक चुनौतीहरूलाई जनाउन सक्छ। मानवीय दृष्टिकोणबाट, साना घरेलु व्यवसायहरू व्यक्तिको जीविकोपार्जन, आत्मनिर्भरता र समुदायमा योगदानको सशक्त माध्यम हुन्। महिलाको सहभागिता अझ व्यापक हुन सकेमा, समग्र स्थानीय अर्थतन्त्रमा विविधता र लचिलोपन आउन सक्छ।

सिद्धिचरण नगरपालिकाले साना व्यवसाय प्रवर्द्धनका लागि सीपमूलक तालिम, सुलभ ऋण, बजार पहुँच र महिला-मैत्री नीतिहरूलाई प्राथमिकता दिन सकेमा, आर्थिक गतिविधिमा उल्लेखनीय वृद्धि हुन सक्छ। यस्तो नीतिले स्थानीयस्तरमै रोजगारी सृजना र आर्थिक समावेशितामा ठूलो परिवर्तन ल्याउन सक्छ।

क्षेत्र	जम्मा	साना घरेलु व्यवसाय नभएका घरपरिवार संख्या	साना घरेलु व्यवसायका प्रकार										उल्लेख नभएको
			घरेलु उद्योग		व्यापार		यातायात		सेवा		अन्य		
			पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	
नेपाल	६६६०८४१	६०११३४९	७२५३६	६५१०८	१५५८६६	१५४९८५	२७५५९	७०९७	४३९३७	२५२४०	४५६३५	२९९२४	२१६०५
कोशी	११९०७५५	१०७२१४१	१२९३०	१५६१७	२२१८७	३५१०५	६०५५	१३४८	६९७२	४६८७	६०५६	५५२२	२१३५
ओखलढुंगा	३४२८६	३१६८७	४९०	२४१	४५९	५७६	६८	३६	१८८	१०४	२४३	१३२	६२
सिद्धिचरण	७१२६	६५३३	५५	४६	१३०	१२७	१५	९	५४	३९	८९	२३	६

२.१५ परिवारको आकारअनुसार घरपरिवार संख्या

ष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार सिद्धिचरण नगरपालिकामा कुल ७,१२६ घरपरिवार छन्। जसमा सबैभन्दा बढी पाँच सदस्य भएका परिवार (१,७२३) पाइएका छन्। चार, दुई, र छ सदस्य भएका परिवारहरूको संख्या पनि उल्लेखनीय छ, जबकि एक जना र नौ वा सोभन्दा बढी सदस्य भएका परिवारहरू निकै कम छन्। यो प्रवृत्तिले देखाउँछ कि नगरपालिकामा साना र मध्यम आकारका परिवारहरू सामान्य छन्, जबकि संयुक्त (ठूला) परिवारहरू घट्दो अवस्थामा छन्। यो परिवर्तन बसाइँसराइ, वैदेशिक रोजगार र आधुनिक जीवनशैलीसँग सम्बन्धित देखिन्छ।

नेपाल, कोशी प्रदेश र ओखलढुंगासँग तुलना गर्दा पनि सिद्धिचरणमा साना परिवारको संख्या बढी र ठूला परिवारको संख्या कम पाइएको छ। यस्तो तथ्यांकले स्थानीय सेवा योजना, सामाजिक सुरक्षा, र आवास नीति निर्माणमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँछ।

क्षेत्र	जम्मा घरपरिवार संख्या	घरपरिवार संख्या								
		१ जना सदस्य भएको	२ जना सदस्य भएको	३ जना सदस्य भएको	४ जना सदस्य भएको	५ जना सदस्य भएको	६ जना सदस्य भएको	७ जना सदस्य भएको	८ जना सदस्य भएको	९ र सोभन्दा बढी सदस्य भएको
नेपाल	६६६६९३७	३५७३१५	८८६२२१	१२३५८००	१५२१९३०	११०७२१८	६९५४८४	३७१९२९	२२००६६	२७०९७४
कोशी	११९०७५५	५९२६६	१५९९५४	२४४८९३	२९२७५०	२०१०५५	११८१८८	५७३३९	२९८३०	२८४८१
ओखलढुंगा	२६३१९	२१८२	३९४८	५१७८	५९९६	४३०२	२४२८	१२४९	६१४	४२२
सिद्धिचरण	७१२६	५५०	१२१९	१४०५	१७२३	११२५	५९०	२८४	१२२	१०८

२.१६ उमेरअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिकाको जनसंख्या (गणनाको समयमा)

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार सिद्धिचरण नगरपालिकाको कुल जनसंख्या २७,३५१ रहेको छ, जसमा पुरुष १३,०९७ र महिला १४,२५४ जना छन्। यसबाट स्पष्ट हुन्छ कि महिलाको संख्या पुरुषभन्दा बढी छ, जसले लैङ्गिक सन्तुलन र महिला सशक्तिकरणको दृष्टिले सकारात्मक संकेत प्रदान गर्दछ। उमेर अनुसार हेर्दा, ० देखि १४ वर्ष उमेर समूहमा करिब २५ प्रतिशत

जनसंख्या रहेको छ। यो अनुपातले पालिकामा बालबालिका लक्षित शिक्षा, पोषण तथा स्वास्थ्य सेवा सुदृढ गर्नुपर्ने देखिन्छ। १५ देखि ५९ वर्ष उमेर समूह, जुन काम गर्ने उमेरको मुख्य श्रेणी हो, करिब ५९ प्रतिशत जनसंख्या समेटिएको छ। यो समूह नगरपालिका आर्थिक रूपमा सक्षम हुनसक्ने सम्भावना देखाउँछ, जसको लागि प्राविधिक शिक्षा, उद्यमशीलता प्रवर्द्धन र रोजगारी सृजनालाई प्राथमिकता दिनुपर्छ। ६० वर्षभन्दा माथिका जेष्ठ नागरिकको संख्या पनि उल्लेख्य छ, करिब १६ प्रतिशतको हाराहारीमा, जसमा महिलाको संख्या पुरुषभन्दा बढी देखिन्छ। यो वृद्धजनमैत्री सेवा, सामाजिक सुरक्षा र स्वास्थ्य बीमाजस्ता कार्यक्रम आवश्यक भएको संकेत हो।

समग्रमा सिद्धिचरण नगरपालिकाको जनसंख्या संरचना सन्तुलित देखिए पनि लक्षित सेवा र नीति आवश्यक छन्। युवा वर्गलाई उत्पादनशील बनाउने, वृद्ध जनसंख्याको सम्मानजनक जीवन सुनिश्चित गर्ने र महिला सशक्तिकरणलाई थप बल पुऱ्याउने खालका नीति तथा कार्यक्रमले पालिकाको समावेशी र दिगो विकासमा सकारात्मक योगदान पुऱ्याउन सक्छ।

उमेर	जनसंख्या			उमेर	जनसंख्या		
	जम्मा	पुरुष	महिला		जम्मा	पुरुष	महिला
सबै उमेर समूह	२७३५१	१३०९७	१४२५४	५० वर्ष	५२९	२४४	२८५
० वर्ष	३०२	१६१	१४१	५१ वर्ष	२६२	१४५	११७
१ वर्ष	३५१	१९१	१६०	५२ वर्ष	३३५	१७३	१६२
२ वर्ष	३६३	१८६	१७७	५३ वर्ष	२८५	१४०	१४५
३ वर्ष	३६३	१८७	१७६	५४ वर्ष	३३४	१६२	१७२
४ वर्ष	३९७	२०७	१९०	५५ वर्ष	२८९	१५१	१३८
५ वर्ष	३८०	२१३	१६७	५६ वर्ष	३०७	१४२	१६५
६ वर्ष	५०८	२४६	२६२	५७ वर्ष	२०९	९९	११०
७ वर्ष	४२८	२१४	२१४	५८ वर्ष	२९९	१३४	१६५
८ वर्ष	४८१	२४८	२३३	५९ वर्ष	१९८	९३	१०५
९ वर्ष	४३२	२०१	२३१	६० वर्ष	४१९	१९१	२२८
१० वर्ष	४५१	२४३	२०८	६१ वर्ष	१८७	८५	१०२
११ वर्ष	४२६	२१६	२१०	६२ वर्ष	२२४	१०१	१२३
१२ वर्ष	५२०	२६६	२५४	६३ वर्ष	२०९	९८	१११
१३ वर्ष	५११	२३६	२७५	६४ वर्ष	१८४	९२	९२
१४ वर्ष	५३३	२६४	२६९	६५ वर्ष	१९०	७६	११४
१५ वर्ष	५७०	२७०	३००	६६ वर्ष	१८१	८१	१००
१६ वर्ष	५४०	२६९	२७१	६७ वर्ष	१७९	८४	९५
१७ वर्ष	४९३	२५४	२३९	६८ वर्ष	१७६	८९	८७
१८ वर्ष	६०४	३०६	२९८	६९ वर्ष	१५१	७५	७६
१९ वर्ष	४७२	२४३	२२९	७० वर्ष	१९८	८७	१११
२० वर्ष	५५४	२७१	२८३	७१ वर्ष	१५०	६४	८६
२१ वर्ष	४२८	२०६	२२२	७२ वर्ष	१६९	८७	८२
२२ वर्ष	५२३	२३९	२८४	७३ वर्ष	१२२	५३	६९
२३ वर्ष	४०५	१७८	२२७	७४ वर्ष	११३	५५	५८
२४ वर्ष	४६५	२३९	२२६	७५ वर्ष	११८	४९	६९
२५ वर्ष	४७६	२०३	२७३	७६ वर्ष	९४	४२	५२

उमेर	जनसंख्या			उमेर	जनसंख्या		
	जम्मा	पुरुष	महिला		जम्मा	पुरुष	महिला
२६ वर्ष	४८३	२३२	२५१	७७ वर्ष	१५३	६०	९३
२७ वर्ष	३६७	१६३	२०४	७८ वर्ष	८७	४४	४३
२८ वर्ष	५६१	२६०	३०१	७९ वर्ष	५७	२७	३०
२९ वर्ष	३२७	१५३	१७४	८० वर्ष	१०२	३९	६३
३० वर्ष	४८७	२०४	२८३	८१ वर्ष	३९	२०	१९
३१ वर्ष	३०२	१४८	१५४	८२ वर्ष	५१	२६	२५
३२ वर्ष	३९३	१७७	२१६	८३ वर्ष	५३	१८	३५
३३ वर्ष	३९०	१८२	२०८	८४ वर्ष	४२	१७	२५
३४ वर्ष	३२२	१६२	१६०	८५ वर्ष	५१	२२	२९
३५ वर्ष	४२३	१९१	२३२	८६ वर्ष	३६	१४	२२
३६ वर्ष	३८१	१६८	२१३	८७ वर्ष	२५	१२	१३
३७ वर्ष	२८५	१२९	१५६	८८ वर्ष	४३	१८	२५
३८ वर्ष	४१८	१८५	२३३	८९ वर्ष	१४	९	५
३९ वर्ष	२५६	१२४	१३२	९० वर्ष	२०	११	९
४० वर्ष	४८१	२१८	२६३	९१ वर्ष	११	९	२
४१ वर्ष	२२९	१२३	१०६	९२ वर्ष	११	३	८
४२ वर्ष	३४३	१५२	१९१	९३ वर्ष	९	६	३
४३ वर्ष	३१७	१५२	१६५	९४ वर्ष	६	१	५
४४ वर्ष	२६०	११३	१४७	९५ वर्ष	८	१	७
४५ वर्ष	३४४	१५९	१८५	९६ वर्ष	५	३	२
४६ वर्ष	२९२	१४१	१५१	९७ वर्ष	०	०	०
४७ वर्ष	१९५	९५	१००	९८ वर्ष	३	२	१
४८ वर्ष	३५१	१४९	२०२	९९ वर्ष	०	०	०
४९ वर्ष	२२६	१०४	१२२	१०० वर्ष भन्दा बढी	५	२	३

२.१७ घरपरिवारमूलीको सम्बन्धअनुसार घरपरिवारको सदस्य संख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा परिवारमूलीको लिङ्ग तथा नातागत संरचना सम्बन्धी तथ्याङ्कले यहाँको सामाजिक संरचना, परिवारको नेतृत्व प्रणाली, तथा लैङ्गिक भूमिकाको वितरणबारे स्पष्ट तस्वीर प्रस्तुत गर्दछ। राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ का नतिजाअनुसार, यस नगरपालिकामा जम्मा २७,३५१ परिवार दर्ता भएका छन्, जसमा पुरुष परिवारमूलीको संख्या १३,०९७ (करिब ४८%) र महिला परिवारमूलीको संख्या १४,२५४ (करिब ५२%) रहेको छ। यो तथ्यांकले देखाउँछ कि सिद्धिचरण नगरपालिकामा महिला परिवारमूलीको अनुपात उल्लेखनीय रूपमा उच्च छ, जुन प्रायः पुरुषको अभाव (विदेशी रोजगारी, मृत्युदर, वा अन्य कारण) र महिलाको बढ्दो जिम्मेवारी वहन क्षमतासँग सम्बन्धित हुन सक्छ। **परिवारमूलीसँगको नातागत संरचना** विश्लेषण गर्दा, सबैभन्दा ठूलो समूह "छोरा/बुहारी"को हो, जसमा ७,२७० परिवार (जम्मा परिवारको करिब २६.६%) पर्दछन्। यसले देखाउँछ कि बहुपुस्तिय वा संयुक्त परिवारको प्रचलन अझै पनि यहाँ बलियो छ, जहाँ अभिभावक वा पुराना पुस्ताका सदस्यहरू परिवारमूली नभई दोस्रो पुस्ताले नेतृत्व लिन्छन्। "पति/पत्नी" सम्बन्धमा आधारित परिवारमूली पनि उल्लेख्य संख्यामा (७,१२६ परिवार) देखिन्छन्, जसले परम्परागत रूपमा दाम्पत्य नेतृत्वको संरचना अझै पनि कायम रहेको देखाउँछ। त्यस्तै "बुबा/आमा" सम्बन्धी परिवारमूली ४,२९५ (१५.७%) छन्, जसले पुरानो पुस्ताको प्रत्यक्ष नेतृत्वलाई जनाउँछ। अन्य नातागत श्रेणीहरू जस्तै "छोरी/जवाई" (६,४९

परिवार), “ससुरा/सासू” (१५३ परिवार), “दाजुभाइ/दिदीबहिनी” (३५६ परिवार), “नाति/नातिनी” (२,०१६ परिवार) तथा “अन्य नातेदार” (१९५ परिवार)को हिस्सा तुलनात्मक रूपमा कम छ। अत्यन्त न्यून मात्रामा (२३ परिवार) सम्बन्ध नभएका व्यक्तिहरू परिवारमूलीको रूपमा दर्ता भएका छन्, र “घरेलु सहयोगी” वा “उल्लेख नभएको” श्रेणी नगण्य स्तरमा मात्र छ। लिङ्गीय विभाजनमा हेर्दा, “पति/पत्नी” श्रेणीमा पुरुषको हिस्सा (४,९९३) महिला भन्दा धेरै छ (२,१३३), तर “छोरा/बुहारी” र “बुबा/आमा” श्रेणीमा महिलाको हिस्सा उल्लेखनीय रूपमा बढी छ। उदाहरणका लागि, “बुबा/आमा” श्रेणीमा महिलाको संख्या ४,२६८ छ भने पुरुषको संख्या मात्र २७ हो, जुन स्पष्ट रूपमा पारिवारिक नेतृत्वको हस्तान्तरणमा लिङ्गीय भिन्नता र सामाजिक—आर्थिक परिस्थितिको प्रभावलाई देखाउँछ। सिद्धिचरण नगरपालिकाको परिवारमूली संरचना मिश्रित छ जहाँ परम्परागत पितृसत्तात्मक नेतृत्व अझै पनि विद्यमान भए पनि महिला नेतृत्वको दर उल्लेखनीय रूपमा बढेको छ। यो प्रवृत्ति लामो समयसम्मको पुरुष बाह्य रोजगारी, परिवार विभाजनको ढाँचा, र महिलाको सामाजिक भूमिकामा आएको परिवर्तनसँग जोडिएको देखिन्छ। यसले भविष्यमा लैङ्गिक सन्तुलन, परिवारको निर्णय प्रक्रिया, तथा सामाजिक संरचनामा महत्वपूर्ण परिवर्तन ल्याउने सम्भावना प्रकट गर्दछ।

लिङ्ग	जम्मा	घरपरिवारमूलीको नाता											
		घरपरिवार मूली	पति/पत्नी	छोरा/बुहारी	छोरी/ज्वाइँ	बुबा/आमा	ससुरा/सासू	दाजुभाइ/दिदीबहिनी	नाति/नातिनी	अन्य नातेदार	घरेलु सहयोगी	सम्बन्ध नभएको	उल्लेख नभएको
ओखलढुङ्गा जिल्ला													
जम्मा	१३९५५२	३४२९४	२५१९५	३९२११	२२५९९	२८९७	७०८	१७६९	१११२६	९८४	५२	७१७	०
पुरुष	६८०८०	२५२५०	२३९४	३१५६४	१५७	८२४	२३१	८९३	५७१७	३८६	३८	६२६	०
महिला	७१४७२	९०४४	२२८०१	७६४७	२२४४२	२०७३	४७७	८७६	५४०९	५९८	१४	९१	०
सिद्धिचरण नगरपालिका													
जम्मा	२७३५१	७१२६	५१९४	७२७०	४२९५	६४९	१५३	३५६	२०१६	१९५	२३	७४	०
पुरुष	१३०९७	४९९३	६४२	५८५८	२७	१८२	४०	१६६	१०४४	७८	१७	५०	०
महिला	१४२५४	२१३३	४५५२	१४१२	४२६८	४६७	११३	१९०	९७२	११७	६	२४	०

२.१८ पाँच वर्ष उमेर समूह र नागरिकको देश/क्षेत्रको आधारमा जनसंख्या

२०७८ सालको बाह्रौँ राष्ट्रिय जनगणनाले देखाएको तथ्याङ्क अनुसार सिद्धिचरण नगरपालिकामा कुल २७,३५१ जनसंख्या मध्ये लगभग सम्पूर्ण (९९.९९%) व्यक्तिहरू नेपालमै जन्मेका वा बसोबास गर्ने नेपाली नागरिक हुन्। मात्र ४ जना विदेशी नागरिक दर्ता भएका छन्। तीमध्ये ३ जना भारतका र १ जना “अन्य” देशका, जसमा चीन वा अन्य सार्क मुलुकबाट कुनै पनि बसोबासकर्ता छैनन्। यसले स्पष्ट देखाउँछ कि यस नगरपालिकामा विदेशी बसोबासीको उपस्थिति नगण्य छ। उमेर समूह अनुसार जनसंख्या वितरणमा, सबै उमेर समूहमा नेपाली नागरिकको पूर्ण वर्चस्व छ। ०—१४ वर्ष उमेर समूहमा कुनै पनि विदेशी नागरिक छैन, जबकि विदेशीको उपस्थिति मात्र १५—२४ वर्ष (१ जना), २५—३४ वर्ष (२ जना) र ५५—६४ वर्ष (१ जना) समूहमा सीमित छ। लिङ्ग अनुसार हेर्दा, पुरुषमध्ये १ जना मात्र विदेशी (भारतका) रहेका छन् भने महिलामध्ये ३ जना विदेशी (२ जना भारतका र १ जना अन्य देशका) छन्। समग्रमा, तथ्याङ्कले सिद्धिचरण नगरपालिकाको जनसांख्यिक संरचना अत्यन्तै “एकरूप” (homogeneous) रहेको संकेत गर्छ, जहाँ विदेशीको स्थायी बसोबास अत्यन्त न्यून छ। यस किसिमको संरचना प्रायः ग्रामीण वा अर्ध—शहरी क्षेत्रमा देखिन्छ, जहाँ आब्रजन दर न्यून र स्थानीय जन्मदर उच्च हुन्छ। यस प्रवृत्तिले नगरपालिकाको सामाजिक, सांस्कृतिक र भाषिक संरचनामा बाह्य प्रभाव नगण्य हुने अवस्था देखाउँछ।

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	देश/क्षेत्र					उल्लेख नभएको
		नेपाल	भारत	चीन	सार्क मुलुक (भारत बाहेक)	अन्य	
सिद्धिचरण नगरपालिका							
जम्मा							
जम्मा	२७३५१	२७३४७	३	०	०	१	०
००-०४ वर्ष	१७७६	१७७६	०	०	०	०	०
०५-१४ वर्ष	४६७०	४६७०	०	०	०	०	०
१५-२४ वर्ष	५०५४	५०५३	१	०	०	०	०
२५-३४ वर्ष	४१०८	४१०६	२	०	०	०	०
३५-४४ वर्ष	३३९३	३३९३	०	०	०	०	०
४५-५४ वर्ष	३१५३	३१५३	०	०	०	०	०
५५-६४ वर्ष	२५२५	२५२४	०	०	०	१	०
६५-७४ वर्ष	१६२९	१६२९	०	०	०	०	०
७५+ वर्ष	१०४३	१०४३	०	०	०	०	०
पुरुष							
जम्मा	१३०९७	१३०९६	१	०	०	०	०
००-०४ वर्ष	९३२	९३२	०	०	०	०	०
०५-१४ वर्ष	२३४७	२३४७	०	०	०	०	०
१५-२४ वर्ष	२४७५	२४७५	०	०	०	०	०
२५-३४ वर्ष	१८८४	१८८३	१	०	०	०	०
३५-४४ वर्ष	१५५५	१५५५	०	०	०	०	०
४५-५४ वर्ष	१५१२	१५१२	०	०	०	०	०
५५-६४ वर्ष	११८६	११८६	०	०	०	०	०
६५-७४ वर्ष	७५१	७५१	०	०	०	०	०
७५+ वर्ष	४५५	४५५	०	०	०	०	०
महिला							
जम्मा	१४२५४	१४२५१	३	०	०	१	०
००-०४ वर्ष	८४४	८४४	०	०	०	०	०
०५-१४ वर्ष	२३२३	२३२३	०	०	०	०	०
१५-२४ वर्ष	२५७९	२५७८	१	०	०	०	०
२५-३४ वर्ष	२२२४	२२२३	१	०	०	०	०
३५-४४ वर्ष	१८३८	१८३८	०	०	०	०	०
४५-५४ वर्ष	१६४१	१६४१	०	०	०	०	०
५५-६४ वर्ष	१३३९	१३३८	०	०	०	१	०
६५-७४ वर्ष	८७८	८७८	०	०	०	०	०
७५+ वर्ष	५८८	५८८	०	०	०	०	०

२.१९ घरको मुख्य प्रयोग

२०७८ को राष्ट्रिय जनगणनाले सिद्धिचरण नगरपालिका समेतका सम्पूर्ण घरहरूको प्रयोग अवस्थाबारे विस्तृत तथ्याङ्क उपलब्ध गराएको छ, जसले आवासीय र गैरआवासीय प्रयोजनको वितरण बुझ्न मद्दत गर्दछ। ओखलढुंगा जिल्लास्तरमा कुल ५६,१०९ घरमध्ये ६०.८२% घर आवासीय प्रयोजनमा प्रयोग भइरहेका छन् भने ९.५९% घर खाली छन्। बाँकी घरहरू व्यापार/व्यवसाय (१.३५%), सरकारी (०.१०%), शैक्षिक (०.१८%), स्वास्थ्य (०.१०%), उद्योग—कलकारखाना (०.०४%), बैंक तथा वित्तीय संस्था (०.०२%), संस्थागत (०.०९%), होटल/लज (०.१०%), गोठ वा धनसार (१७.४६%) र अन्य (१०.१५%) प्रयोजनमा प्रयोग भइरहेको तथ्याङ्कले देखाउँछ। तुलनात्मक रूपमा हेर्दा, खोटेहाडमा कुल १०,६७९ घरमध्ये आवासीय घरको हिस्सा अझै बढी (६५.३७%) छ, खाली घरको प्रतिशत ५.३६% मात्र रहेको छ। यहाँ गोठ वा धनसारको अनुपात १९.४६% छ, जुन कृषि—पशुपालन आधारित जीवनशैलीको स्पष्ट संकेत हो। यस विश्लेषणले देखाउँछ कि जिल्लाभित्र घरहरूको प्रमुख प्रयोग आवासीय भए पनि, उल्लेखनीय प्रतिशत घरहरू कृषि, पशुपालन र सेवा—व्यवसाय जस्ता गैरआवासीय प्रयोजनमा प्रयोग भइरहेका छन्। साथै, खाली घरको दर ओखलढुंगामा अपेक्षाकृत उच्च हुनु, जनसंख्या बाह्य रोजगारीमा निर्भर हुनु वा आन्तरिक—बाह्य आब्रजनका कारण घर प्रयोग दरमा कमी आउनु जस्ता कारणसँग सम्बन्धित हुन सक्छ।

घरको मुख्य प्रयोग अनुसारको विवरण (प्रतिशतमा)

क्षेत्र	जम्मा घर संख्या	घरको मुख्य प्रयोग अनुसारको प्रतिशत											
		आवासीय	व्यापार व्यवसाय	सरकारी	शैक्षिक	स्वास्थ्य	उद्योग कलकारखाना	बैंक तथा वित्तीय संस्था	संस्थागत	होटल तथा लज	गोठ/धनसार	अन्य	खाली
ओखलढुंगा जिल्ला	५६१०९	६०.८२	१.३५	०.१०	०.१८	०.१०	०.०४	०.०२	०.०९	०.१०	१७.४६	९.५९	१०.१५
खोटेहाड	१०६७९	६५.३७	२.२७	०.१७	०.२३	०.२२	०.०४	०.०२	०.११	०.१३	१९.४६	६.६३	५.३६

२.२० घरको तला

२०७८ को राष्ट्रिय जनगणनाका तथ्याङ्कअनुसार, सिद्धिचरण नगरपालिकामा आवासीय संरचनाको तला—वितरणले यहाँको बस्तीको बनावट र आवासको प्रकारबारे महत्वपूर्ण जानकारी दिन्छ। नगरपालिकामा जम्मा १०,६७९ घरमध्ये सबैभन्दा बढी ४९.६४% घर एक तलाका छन्, जसले परम्परागत बसोबास शैली र सानो परिवार संरचनाको प्रचलनलाई देखाउँछ। दोस्रो ठूलो हिस्सा ३६.०७% घर दुई तलाका छन्, जसले शहरीकरण, परिवार विस्तार वा व्यवसायिक प्रयोजनका लागि थप तला निर्माणको प्रवृत्तिलाई संकेत गर्छ। तेस्रो स्थानमा १३.२०% घर तीन तलाका छन्, जुन सम्भवतः बजार क्षेत्र वा घना आवासीय क्षेत्रमा जमिनको सीमितता र उच्च जनघनत्वको कारण बनेका हुन्। चार तलाका घरको हिस्सा ०.६१% मात्र छ, र पाँचदेखि सात तलासम्मका घर ०.४६% मात्र रहेका छन्, जुन उन्नत शहरी पूर्वाधार वा ठूला भवन निर्माणको अभावको सूचक हो। यो वितरणले देखाउँछ कि सिद्धिचरण नगरपालिका अझै पनि मध्यम—तल्ला आवास संरचनामा आधारित छ, जहाँ उच्च—तल्ला भवन निर्माणको प्रवृत्ति न्यून छ। यसबाट शहरी योजना, भू—उपयोग नीति र भविष्यको आवासीय पूर्वाधार विकासका लागि स्पष्ट आधार तयार गर्न सकिन्छ।

घरको तला अनुसारको विवरण (प्रतिशतमा)

क्षेत्र	जम्मा घर संख्या	घरको तला अनुसार (प्रतिशतमा)							
		१	२	३	४	५-७	८-९	१०+	नखुलेको
ओखलढुंगा जिल्ला	५६१०९	५२.३८	३७.२९	१०.०४	०.१६	०.१३	०.००	०.००	०.०१
सिद्धिचरण न पा	१०६७९	४९.६४	३६.०७	१३.२०	०.६१	०.४६	०.००	०.००	०.०२

२.२१ घरको आयु

२०७८ को राष्ट्रिय जनगणनाका तथ्याङ्क अनुसार सिद्धिचरण नगरपालिकामा घरहरूको आयु वितरणले यहाँको निर्माण गतिविधि, संरचनाको टिकाउपन र आवासीय तथा गैर-आवासीय प्रयोगको अवस्था बुझ्न महत्वपूर्ण आधार प्रदान गर्दछ। कुल १०,६७९ घरमध्ये सर्वाधिक १४.१८% घरहरू ५-९ वर्ष पुराना छन्, जुन पछिल्लो दशकमा तीव्र रूपमा निर्माण भएका नयाँ संरचनाको संकेत हो। दोस्रो ठूलो हिस्सा १२.५५% घरहरू २०-२९ वर्ष पुराना छन्, जसले मध्यम आयुका भवनहरूको व्यापक उपस्थिति देखाउँछ। ३०-४९ वर्ष उमेर समूहका घरहरू पनि ११.८३% छन्, जसले स्थायीत्व र दीर्घकालीन प्रयोगलाई दर्शाउँछ। आवासीय घरहरूमा पनि समान प्रवृत्ति देखिन्छ। सबैभन्दा धेरै १६.३६% घरहरू ५-९ वर्ष पुराना छन्, र १३.६४% घरहरू २०-२९ वर्ष उमेरका छन्। सरकारी भवनहरूमा भने ६१.११% घरहरू १ वर्ष मुनिका छन्, जसले नयाँ पूर्वाधार विकास र सेवा सुधारको संकेत दिन्छ। व्यापार-व्यवसायका भवनहरूमा १७.७७% घरहरू २ वर्षका छन्, जसले व्यावसायिक विस्तारलाई देखाउँछ। त्यसैगरी, स्वास्थ्य क्षेत्रका भवनहरूमा ४७.८३% घरहरू ३ वर्षका छन्, जुन हालैका स्वास्थ्य सेवा पूर्वाधार सुधारको परिणाम हुनसक्छ। बैंक तथा वित्तीय संस्थाका भवनहरूमा आधाभन्दा बढी (५०%) भवनहरू ५-९ वर्षका छन्, जुन संस्थागत स्थिरता र विस्तारको सूचक हो। समग्रमा, सिद्धिचरण नगरपालिकामा नयाँ र मध्यम आयुका घरहरूको संख्या बढी छ, जसले स्थानीय विकास, जनसंख्या वृद्धि, र सेवा आवश्यकताहरूको प्रभाव देखाउँछ। यस्ता तथ्याङ्कले भवन संरक्षण, पुनर्निर्माण, र शहरी योजना निर्माणमा आवश्यक निर्देशन प्रदान गर्न मद्दत गर्छ।

घरको मुख्य उपयोग तथा घरको आयु (घर निर्माण भएको अवधि) अनुसारको विवरण (प्रतिशतमा)

घरको मुख्य प्रयोग	जम्मा घर संख्या	घरको आयु (वर्षमा) अनुसार प्रतिशत												
		० वर्ष	१ वर्ष	२ वर्ष	३ वर्ष	४ वर्ष	५-९	१०-१४	१५-१९	२०-२९	३०-४९	५०-९९	१००+	उल्लेख नभएको
सिद्धिचरण नगरपालिका														
जम्मा	१०६७९	०.८३	१०.१६	६.५५	९.३१	७.१६	१४.१८	११.९५	७.३४	१२.५५	११.८३	३.३८	०.४९	४.२७
आवासीय	६९८१	०.५०	८.६२	५.६७	९.१४	७.९५	१६.३६	११.०९	८.२८	१३.६४	१३.०८	३.५५	०.५३	१.५९
व्यापार व्यवसाय	२४२	२.०७	१२.४०	१७.७७	४.५५	७.०२	१३.६४	१३.६४	५.३७	८.२६	३.७२	६.६१	०.४१	४.५५
सरकारी	१८	०.००	६१.११	११.११	११.११	११.११	०.००	५.५६	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००

घरको मुख्य प्रयोग	जम्मा घर संख्या	घरको आयु (वर्षमा) अनुसार प्रतिशत										उल्लेख नभएको			
		० वर्ष	१ वर्ष	२ वर्ष	३ वर्ष	४ वर्ष	५-९	१०-१४	१५-१९	२०-२९	३०-४९		५०-९९	१००+	
शैक्षिक	२५	०.००	८.००	०.००	४.००	८.००	१२.००	५.००	०.००	१६.००	०.००	४.००	०.००	०.००	४०.००
स्वास्थ्य	२३	०.००	०.००	१३.०४	४७.८३	१३.०४	५.७०	४.३५	०.००	०.००	४.३५	०.००	०.००	०.००	५.७०
उद्योग	४	०.००	०.००	०.००	५०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	२५.००	०.००	०.००	०.००	०.००	२५.००
बैंक तथा वित्तीय संस्था	२	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	५०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	५०.००	५०.००
संस्थागत	१२	८.३३	८.३३	०.००	१६.६७	०.००	१६.६७	२५.००	०.००	१६.६७	०.००	०.००	५.३३	०.००	०.००
होटल तथा लज	१४	०.००	२१.४३	७.१४	७.१४	७.१४	२१.४३	७.१४	०.००	०.००	०.००	०.००	७.१४	२१.४३	२१.४३
गोठ/ धनसार	२०७८	०.४८	९.००	६.४५	९.४३	५.८७	१०.७८	१४.२९	६.९३	११.८९	१०.८३	२.८४	०.४३	१०.७८	१०.७८
अन्य	७०८	३.११	१३.४२	१२.४३	९.१८	४.१०	१०.८८	१६.८१	४.९४	९.७५	१०.४५	३.५३	०.२८	१.१३	१.१३
खाली	५७२	२.८०	२६.९२	५.७७	११.३६	५.९४	४.७२	७.८७	२.४५	७.८७	७.१७	२.१०	०.१७	१४.८६	१४.८६

२.२.२ आवासीय घर निर्माणमा सरकारी अनुदान प्राप्त परिवार

विक्रम सम्वत् २०७२ मा आएको शक्तिशाली भूकम्पपछि नेपाल सरकारले भूकम्पबाट पूर्ण वा आंशिक रूपमा क्षति भएका घरपरिवारलाई पुनःनिर्माणका लागि अनुदान उपलब्ध गराएको थियो। २०७८ सालको राष्ट्रिय जनगणनाका तथ्याङ्कअनुसार, राष्ट्रिय स्तरमा नेपालका कुल ६६,६०,८४१ घरपरिवारमध्ये करिब १०.३% परिवारले मात्र सरकारी अनुदान लिएका छन्, जबकि ८९.३% परिवारले अनुदान लिएको छैन। ओखलढुङ्गा जिल्लामा यो प्रतिशत केही बढी देखिन्छ, जहाँ जम्मा ३४,२८६ परिवारमध्ये २९.१८% परिवारले सरकारी अनुदान लिएको तथ्यांकले जनाउँछ कि भूकम्पपीडित पुनर्निर्माण कार्यक्रम यहाँ तुलनात्मक रूपमा बढी प्रभावकारी वा पहुँचयोग्य रहेको छ। सिद्धिचरण नगरपालिकामा पनि अनुदान लिएको परिवारको प्रतिशत ३०.०२% रहेको छ, जुन जिल्लाको औसतसँग मिल्दोजुल्दो छ र यसले स्थानीय पुनर्निर्माण प्रयासमा सरकारी सहयोगको ठोस उपस्थिति देखाउँछ।

यस तथ्यांकले प्रष्ट पार्छ कि भूकम्पपीडित पुनःनिर्माणमा सरकारी अनुदानको पहुँचमा क्षेत्रीय भिन्नता छ। सिद्धिचरण नगरपालिकामा करिब एक तिहाइ परिवारले अनुदान लिइ पुनःनिर्माण सम्पन्न गरेका छन् भने बाँकी परिवारहरूले विभिन्न कारणले अनुदान नलिएको वा अन्य स्रोतबाट पुनःनिर्माण गरेका हुन सक्छन्। यो जानकारी आवास सुधार र आपतकालीन व्यवस्थापनका लागि नीति निर्माण र लक्ष्य निर्धारणमा महत्त्वपूर्ण आधार बन्न सक्छ।

आवासीय घर निर्माणमा सरकारी अनुदान प्राप्त परिवार

क्षेत्र	परिवार संख्या (संस्थागत बाहेक)	आवासीय घर निर्माणमा सरकारी अनुदान प्राप्त परिवारको प्रतिशत		
		लिएका	नलिएका	उल्लेख नभएको
नेपाल	६६,६०,८४१	१०.३	८९.३	०.४
ओखलढुंगा जिल्ला	३४२८६	२९.१८	७०.६८	०.१५
सिद्धिचरण न पा	७१२६	३०.०२	६९.७२	०.२६

२.२३ बैङ्क तथा वित्तीय संस्थामा बैङ्क खातासम्बन्धी विवरण

वि.सं. २०७८ को १२ औं राष्ट्रिय जनगणनामा पहिलो पटक घरपरिवारका सदस्यहरूले कम्तीमा एउटा बैंक खाता राखेको तथ्यांक संकलन गरिएको थियो। सिद्धिचरण नगरपालिकामा ४४.८४% परिवारमा कम्तीमा एक सदस्यको बैंक खाता रहेको देखिएको छ, जुन ओखलढुंगा जिल्लाको औसतभन्दा बढी हो। कुल जनसंख्यामा बैंक खाता भएको प्रतिशत १८.८७% छ, जसमा पुरुष २०.५२% र महिला १७.३६% रहेका छन्। यसले स्थानीय तहमा वित्तीय पहुँच र डिजिटल कारोबारमा सकारात्मक विकास भएको संकेत गर्छ। यद्यपि, पुरुष र महिलाबीच बैंक खातामा केही अन्तर छ, जसले लैङ्गिक समानतामा थप सुधार आवश्यक रहेको देखाउँछ। समग्रमा, यो तथ्यांकले वित्तीय समावेशीकरण र डिजिटल कारोबार विस्तारमा प्रभावकारी प्रगति भएको देखाउँछ र आगामी दिनमा थप नीति तथा कार्यक्रममार्फत यसलाई अझ सुदृढ बनाउन सकिने सम्भावना देखाउँछ।

बैङ्क तथा वित्तीय संस्थामा (सहकारी बाहेक) बैङ्क खाता भएका परिवार तथा जनसंख्या

क्षेत्र	जम्मा परिवार संख्या (संस्थागत बाहेक)	जनसंख्या (संस्थागत बाहेक)			कम्तीमा एउटा खाता भएको परिवारको प्रतिशत	बैङ्क खाता भएको व्यक्तिको प्रतिशत		
		जम्मा	पुरुष	महिला		जम्मा	पुरुष	महिला
ओखलढुंगा जिल्ला	३४२८६	१३८९,८९	६७५६८	७१४२१	३७.०८	१४.४२	१६.१४	१२.७९
सिद्धिचरण न पा	७१२६	२७३५१	१३०९७	१४२५४	४४.८४	१८.८७	२०.५२	१७.३६

२.२४ प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा वा तालिम

वि.सं. २०७८ को राष्ट्रिय जनगणनामा पहिलो पटक प्राविधिक र व्यावसायिक शिक्षा वा तालिम लिएका जनसंख्या र परिवारहरूको तथ्यांक संकलन गरिएको छ। यस तथ्यांकले नेपालको आर्थिक विकास र जनशक्तिको गुणस्तरीय क्षमता निर्माणका लागि अत्यावश्यक सूचना उपलब्ध गराएको छ। नेपालमा १८ वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसंख्यामध्ये करिब ५.६% ले प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिम प्राप्त गरेका छन्। यसले देखाउँछ कि देशको ठूलो जनसंख्याले अझै पनि प्राविधिक शिक्षा र सीपमा पहुँच कम राखेको छ, जसले आर्थिक अवसर र उत्पादनशीलता वृद्धि गर्न चुनौती उत्पन्न गर्दछ। ओखलढुंगा जिल्लामा १८ वर्षमाथिको जनसंख्यामध्ये ५.४२% ले मात्र प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिम लिएका छन्। यो जिल्ला स्तरमा पनि समान रूपमा प्राविधिक शिक्षा र तालिमको पहुँच सीमित रहेको देखिन्छ। विशेषगरी सिद्धिचरण नगरपालिकामा यो प्रतिशत अझ कम छ; ६६०० परिवारमध्ये ६.६% अर्थात् २१८ परिवारमा कम्तीमा एकजना सदस्यले प्राविधिक वा व्यावसायिक तालिम प्राप्त गरेका छन्। ९,६१२ जनसंख्यामध्ये मात्र ३.३८% ले यस्तो तालिम लिएका छन्। यसले स्पष्ट पार्छ कि स्थानीय तहमा प्राविधिक सीप र तालिमको पहुँच अझै पनि न्यून छ, जुन क्षेत्रीय विकास र रोजगारी सिर्जनामा बाधक हुनसक्छ। यस तथ्यांकको महत्त्व यसमा निहित छ कि प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षालाई प्राथमिकतामा राखेर नीति र कार्यक्रमहरू बनाउने आधार

तयार हुन्छ। आर्थिक विकासको गति बढाउन र युवाहरूलाई स्वरोजगार र रोजगारीमा सहज पहुँच दिन प्राविधिक शिक्षा आवश्यक छ। सिद्धिचरण नगरपालिकाको सन्दर्भमा तालिम प्राप्त जनशक्तिको कम अनुपातले देखाउँछ कि यहाँ थप लगानी, तालिमका अवसर र जनचेतना अभिवृद्धि गर्नुपर्ने आवश्यक छ।

यस तथ्यांकले प्राविधिक र व्यावसायिक शिक्षा सम्बन्धी समृद्ध योजना बनाउने, स्थानीय आवश्यकताअनुसार तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने र युवाहरूलाई दक्ष जनशक्ति बनाउन केन्द्रित नीति निर्माणमा सहयोग पुर्याउनेछ। यसले दीर्घकालीन रूपमा आर्थिक वृद्धि, गरिबी निवारण र समावेशी विकासमा योगदान पुर्याउने सम्भावना राख्दछ।

प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा वा तालिम लिएका परिवार तथा जनसंख्या

परिवार संख्या (संस्थागत बाहेक)	१८ वर्ष र सो भन्दा माथिका जनसंख्या	व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिम लिएको परिवार संख्या			
		कम्तीमा एक जना व्यक्ति तालिम प्राप्त भएका परिवार		जनसंख्या	
		संख्या	प्रतिशत	तालिम लिएका जम्मा जनसंख्या	प्रतिशत (१८ वर्ष र सो भन्दा माथिको)
(i)	(ii)	(iii)	(iii)/(i)	(v)	(v)/(ii)
नेपाल					
६६,६०,८४१	१,९२,९४,९९५	८,३६,१२७	१२.६	१०८१६४६	५.६
ओखलढुंगा जिल्ला (जम्मा)					
३४२८६	९५३४६	३५५७	१०.३७	५१७१	५.४२
सिद्धिचरण नगरपालिका					
३३०५	९६१२	२१८	६.६०	३२५	३.३८

२.२५ बैङ्क तथा वित्तीय संस्था (सहकारी समेत) बाट ऋण लिएको विवरण

वि.सं. २०७८ को १२ औं राष्ट्रिय जनगणनामा पहिलोपटक परिवारहरूले बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट ऋण लिएको तथ्यांक संकलन गरिएको छ। यस तथ्यांकले हाम्रो समाजमा वित्तीय पहुँच र ऋणप्रतिको व्यवहारलाई बुझ्न महत्त्वपूर्ण भूमिका खेलेको छ। ऋण लिनुको मुख्य उद्देश्य चाहे उपभोगका लागि होस् वा व्यावसायिक प्रयोजनका लागि, यसले परिवारको आर्थिक अवस्था, वित्तीय आवश्यकताहरू र विकासका अवसरहरूमा प्रतिबिम्ब प्रस्तुत गर्दछ। सिद्धिचरण नगरपालिका तथा ओखलढुंगा जिल्लामा ऋण लिएको परिवारको प्रतिशत राष्ट्रिय औसतभन्दा कम देखिन्छ। नेपालमा कुल ६६ लाख ६० हजार ८४१ परिवारमध्ये २५.६% परिवारले बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट ऋण लिएका छन् भने ७४.४% परिवारले ऋण लिएका छैनन्। यसले देखाउँछ कि अझै पनि धेरै परिवार वित्तीय संस्थाबाट ऋण लिन पहुँच वा आवश्यकताको अभावमा छन्। ओखलढुंगा जिल्लामा ऋण लिएका परिवारको प्रतिशत १२.०९% मात्र रहेको छ, जुन राष्ट्रिय औसतको तुलनामा निकै कम हो। यसले आर्थिक समावेशीकरण र वित्तीय पहुँचमा जिल्लामा रहेका चुनौतीहरूलाई दर्शाउँछ। यस जिल्लामा वित्तीय सेवाहरूको पहुँच कम हुनु, जागरूकताको कमी वा ऋण लिनुको जोखिमप्रति भयका कारणहरूले यस्तो स्थिति आउन सक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ। सिद्धिचरण नगरपालिकामा भने ७१२६ कुल परिवारमध्ये १७.५९% परिवारले कुनै न कुनै बैंक वा वित्तीय संस्थाबाट ऋण लिएका छन्। यो प्रतिशत जिल्लाको औसतभन्दा केही बढी भए पनि राष्ट्रिय औसतभन्दा अझै कम छ। यसले देखाउँछ कि स्थानीय तहमा पनि ऋण सेवा उपयोग गर्ने अवसर र पहुँच अझै सीमित रहेको छ। ऋण लिने दर कम हुनुको मतलब नकारात्मक मात्र होइन; यो कतिपय अवस्थामा वित्तीय सचेतना, आत्मनिर्भरता, वा परम्परागत बचत-रोक्का प्रणालीमा विश्वास भएको संकेत हुन सक्छ। तर, व्यावसायिक तथा आर्थिक विकासका लागि उचित ऋण सुविधा र पहुँचको आवश्यकतालाई नजरअन्दाज गर्न सकिदैन।

यस तथ्यांकले हामीलाई नेपालको ग्रामीण र सहर क्षेत्रका वित्तीय व्यवहार तथा ऋणको पहुँचको अवस्थाबारे विस्तृत जानकारी दिन्छ। वित्तीय समावेशीकरणको लक्ष्य पूरा गर्नका लागि सिद्धिचरण लगायत जिल्लाहरूमा ऋण सुविधा प्रवाह, वित्तीय साक्षरता अभिवृद्धि र जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रमहरूलाई थप सुदृढ बनाउनुपर्ने देखिन्छ। यसले दीर्घकालीन रूपमा स्थानीय आर्थिक विकास र जनजीवनस्तर सुधारमा सकारात्मक प्रभाव पार्नेछ।

बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाबाट ऋण लिएका परिवारको विवरण (प्रतिशतमा)

क्षेत्र	जम्मा परिवार संख्या (संस्थागत बाहेक)	ऋण लिएका/नलिएका परिवार प्रतिशतमा	
		लिएका	नलिएका
नेपाल	६६,६०,८४१	२५.६	७४.४
ओखलढुङ्गा जिल्ला	३४२८६	१२.०९	८७.९१
सिद्धिचरण न पा	७१२६	१७.५९	८२.४१

२.२६ सम्पन्नताको वर्गीकरणअनुसार परिवारको वितरण

वि.सं. २०७८ को राष्ट्रिय जनगणनामा घरपरिवारका विविध पक्षहरू जस्तै घरको बनोट संरचना, खानेपानीको स्रोत, इन्धन प्रयोग, शौचालय सुविधा र अन्य घरायसी सम्पत्ति आधारमा देशभरका परिवारहरूलाई पाँच बराबर भागमा (पञ्चमक) विभाजन गरी सम्पन्नताको स्तर निर्धारण गरिएको छ। यस पञ्चमकले प्रत्येक परिवारलाई आर्थिक र सामाजिक सुविधाको पहुँचका आधारमा समान २० प्रतिशतमा वर्गीकरण गर्दछ, जसले देशभरिका न्यूनदेखि उच्च स्तरसम्मका वर्गहरूको स्थिति स्पष्ट पार्छ। सिद्धिचरण नगरपालिकामा ७१२६ परिवारहरूको पञ्चमक अनुसार विश्लेषण गर्दा, सबैभन्दा तल्लो आर्थिक वर्ग अर्थात् 'अति न्यून' अवस्थामा पर्ने परिवारहरूको संख्या २७९८ (३९.२६%) रहेको छ, जुन जिल्लाको कुल परिवारको तुलनामा निकै उच्च प्रतिशत हो। त्यसैगरी 'न्यून वर्गमा पर्ने परिवार ३७.७१% र मध्यम वर्गमा १३.२३% परिवार छन्। माथिल्लो वर्गहरू, अर्थात् 'उच्च' र 'अति उच्च वर्गमा क्रमशः ५.८९% र ३.९०% मात्र परिवार पर्दछन्। यस तथ्याङ्कले सिद्धिचरण नगरपालिका भित्र अत्यन्त असमान आर्थिक वितरण रहेको देखाउँछ, जहाँ करीब ७७% परिवारहरू तल्लो दुई तहमा रहेका छन्, र माथिल्लो वर्गमा पुग्ने परिवारहरू न्यून रहेको तथ्य स्पष्ट छ। यसले यस क्षेत्रको आर्थिक विकास र समृद्धिमा अझ धेरै चुनौतिहरू रहेको सङ्केत गर्छ। वडा स्तरमा हेर्दा यो असमानता अझ स्पष्ट हुन्छ। उदाहरणका लागि, वडा नम्बर ६ मा ९२.८६% परिवार 'अति न्यून' वर्गमा पर्दछन्, जुन अत्यन्त चिन्ताजनक स्थिति हो भने, वडा नम्बर ११ र १२ मा 'अति उच्च' वर्गका परिवारको प्रतिशत क्रमशः १९.२१% र १७.९४% छ। यसले सिद्धिचरण नगरपालिकामा भौगोलिक तथा सामाजिक-आर्थिक दृष्टिले ठूलो भिन्नता रहेको देखाउँछ। यस प्रकारको विश्लेषणले नीति निर्माताहरूलाई लक्षित क्षेत्रमा लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गर्न, समृद्धि वितरणमा असमानता कम गर्न र न्यून वर्गका परिवारहरूको जीवनस्तर सुधार गर्न आवश्यक कदम चाल्न मद्दत पुऱ्याउँछ। आर्थिक र सामाजिक सूचकांकहरूमा सुधार ल्याउन वडास्तरमै विशिष्ट रणनीति बनाउनु आवश्यक देखिन्छ।

सम्पन्नताको पञ्चमकअनुसार परिवारको वितरण

वडा	जम्मा घरपरिवार	परिवारको पञ्चमक सम्पन्नता सूचक (संख्या)					परिवारको पञ्चमक सम्पन्नता सूचक (%)				
		अति न्यून	न्यून	मध्यम	उच्च	अति उच्च	अति न्यून	न्यून	मध्यम	उच्च	अति उच्च
ओखलढुङ्गा जिल्ला											
जम्मा	३४२८६	१५२४५	१३३७०	४२६४	९९२	४१५	४४.४६	३९	१२.४४	२.८९	१.२१
सिद्धिचरण नगरपालिका											
जम्मा	७१२६	२७९८	२६८७	९४३	४२०	२७८	३९.२६	३७.७१	१३.२३	५.८९	३.९
१	४४३	२९८	१३१	१४	०	०	६७.२७	२९.५७	३.१६	०	०
२	७५१	४३०	२७०	४२	७	२	५७.२६	३५.९५	५.५९	०.९३	०.२७
३	६१५	२८८	२५६	६१	७	३	४६.८३	४१.६३	९.९२	१.१४	०.४९
४	७५१	१८४	३७८	१३१	४१	१७	२४.५	५०.३३	१७.४४	५.४६	२.२६

वडा	जम्मा घरपरिवार	परिवारको पञ्चम सम्पन्नता सूचक (संख्या)					परिवारको पञ्चम सम्पन्नता सूचक (%)				
		अति न्यून	न्यून	मध्यम	उच्च	अति उच्च	अति न्यून	न्यून	मध्यम	उच्च	अति उच्च
५	७३४	३१८	२७७	१२१	१३	५	४३.३२	३७.७४	१६.४९	१.७७	०.६८
६	४६२	४२९	३२	१	०	०	९२.८६	६.९३	०.२२	०	०
७	५७७	२०७	३०१	६२	७	०	३५.८८	५२.१७	१०.७५	१.२१	०
८	४२३	१०९	२१३	९६	५	०	२५.७७	५०.३५	२२.७	१.१८	०
९	५६४	२३२	२६४	५९	८	१	४१.१३	४६.८१	१०.४६	१.४२	०.१८
१०	४७२	१७७	२६२	२८	५	०	३७.५	५५.५१	५.९३	१.०६	०
११	८३८	७३	१९९	२१४	१९१	१६१	८.७१	२३.७५	२५.५४	२२.७९	१९.२१
१२	४९६	५३	१०४	११४	१३६	८९	१०.६९	२०.९७	२२.९८	२७.४२	१७.९४

खण्ड ३ : अनुपस्थित जनसंख्यासम्बन्धी विवरण

यो भागमा राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को परिणामअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिकामा गणनाको समयमा अनुपस्थित रहेको जनसंख्याको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ। अनुपस्थित जनसंख्या भनेको ती परिवारका सदस्यहरू हुन् जो गणना गरिँदा कम्तिमा एक जना विदेशमा रहेका छन् वा नेपालकै अन्य ठाउँमा प्रायः बसोबास गरिरहेका हुन्छन्। यहाँ विशेष गरी विदेशमा रहेका सदस्यहरूको विवरणमाथि ध्यान दिइएको छ। यसमा अनुपस्थित सदस्यहरूको उमेर, लिङ्ग, गन्तव्य मुलुक, विदेश जानुको कारण, विदेश जाँदा उनको उमेर, शिक्षा स्तर तथा वडागत अनुपस्थित परिवार र जनसंख्या सम्बन्धी तथ्यांकहरू समेटिएका छन्। यी सबै विवरणहरू तालिकाको रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ, जसले सिद्धिचरण नगरपालिकाको अनुपस्थित जनसंख्या स्थिति बुझ्न सहयोग पुऱ्याउँछ।

३.१ कम्तिमा एक जना विदेशमा अनुपस्थित परिवार र अनुपस्थित संख्याको विवरण, राष्ट्रिय जनगणना २०७८

यस उपखण्डमा ओखलढुङ्गा जिल्ला र सिद्धिचरण नगरपालिकामा कम्तीमा एक जना सदस्य विदेश गएका परिवारहरूको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ। उपलब्ध तथ्यांकले सामाजिक र आर्थिक दृष्टिले महत्वपूर्ण अवस्थालाई उद्घाटित गर्दछ। ओखलढुङ्गा जिल्लामा जम्मा ३४,२८६ परिवारमध्ये ५,४५३ परिवारमा कम्तीमा एक जना सदस्य विदेश गएका छन्। यसले करिब १५.९ प्रतिशत परिवारमा परदेशी श्रमिकको उपस्थिति रहेको देखाउँछ। ती अनुपस्थित परिवारमा कुल ७,४४९ जना सदस्य विदेशमा रहेका छन्, जसमा पुरुष ६,२५८ र महिला १,१९१ छन्। यस तथ्यांकले पुरुष सदस्यहरूको परदेश प्रस्थान तुलनात्मक रूपमा बढी रहेको देखाउँछ, जुन परम्परागत रोजगारी संरचनासँग मेल खान्छ। त्यसैगरी, सिद्धिचरण नगरपालिकामा जम्मा ७,१२६ परिवारमध्ये १,०२९ परिवारमा कम्तीमा एक जना सदस्य विदेश गएका छन्, जुन लगभग १४.४ प्रतिशत हो। यस क्षेत्रका अनुपस्थित सदस्यहरूको संख्या १,३३३ रहेको छ, जसमा पुरुष १,११८ र महिला २१५ छन्। यसले संकेत गर्छ कि सिद्धिचरण नगरपालिकामा पनि धेरै परिवारले रोजगारी वा अन्य कारणले विदेश जानुलाई प्राथमिकता दिएका छन्। विदेश गएका सदस्यहरू मुख्यतः आर्थिक कारणले रोजगारको खोजीमा जान्छन्, जसले स्थानीय परिवारहरूको आर्थिक स्थिति सुधार गर्ने र घरायसी खर्च धान्ने काममा सहयोग पुऱ्याउँछ। तर, यसले परिवारमा सदस्यहरूको अनुपस्थितिले सामाजिक सम्बन्ध र समुदायमा असर पार्ने सम्भावना पनि रहन्छ। साथै, महिला अनुपस्थितिको तुलनात्मक कम संख्या सांस्कृतिक र सामाजिक संरचनाको प्रतिबिम्ब हो। समग्रमा, ओखलढुङ्गा जिल्ला र सिद्धिचरण नगरपालिकामा परिवारहरूको ठूलो हिस्सा परदेशी रोजगारीमा निर्भर रहेको देखिन्छ। यसले स्थानीय आर्थिक विकासमा धनराशिको प्रवाह तर्फ सकारात्मक प्रभाव पार्ने भए पनि, परिवार र सामाजिक संरचनामा असन्तुलन र चुनौतीहरू पनि निम्त्याउन सक्छ। यसकारण, भविष्यमा विदेशिएका सदस्यहरूको सामाजिक सुरक्षा, स्थानीय रोजगार सिर्जना र परिवारका भौतिक तथा भावनात्मक आवश्यकताहरूलाई ध्यानमा राखी योजनागत पहल आवश्यक छ।

क्षेत्र	जम्मा	कम्तीमा एकजना अनुपस्थित (विदेश गएका) परिवार	अनुपस्थित जनसंख्या		
			जम्मा	पुरुष	महिला
ओखलढुङ्गा जिल्ला	३४२८६	५४५३	७४४९	६२५८	११९१
सिद्धिचरण नगरपालिका	७१२६	१०२९	१३३३	१११८	२१५

३.२ पाँच वर्ष उमेर समूह तथा लिङ्गको आधारमा अनुपस्थित जनसंख्या

लिङ्ग	जम्मा	उमेर समूह (वर्षमा) मुलुक छोड्दाको अवस्थामा														उल्लेख नभएको
		००-०४	०५-०९	१०-१४	१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९	५०-५४	५५-५९	६०-६४	६५+	
सिद्धिचरण नगरपालिका																
जम्मा	३५५	९	६	१२	४७	१२१	७१	४९	२१	६	५	१	१	२	०	४

पुरुष	१९८	५	६	९	२५	५१	४३	२६	१८	६	४	१	१	१	०	२
महिला	१५७	४	०	३	२२	७०	२८	२३	३	०	१	०	०	१	०	२

३.३ उमेर समूह र देश अनुसार विदेशमा अनुपस्थित जनसंख्या, राष्ट्रिय जनगणना २०७८

नेपालका सबै जिल्ला र स्थानीय तहबाट विभिन्न उद्देश्यले विदेश जाने क्रम सामान्य रहेको छ। यसमा मानिसहरूको आर्थिक अवस्था, शैक्षिक योग्यता, सीप, पेशा, सामाजिक सम्बन्ध तथा अन्य व्यक्तिगत कारणहरूले गन्तव्य मुलुक र विदेश जानुको उद्देश्य फरक—फरक देखिन्छ। परिवारको कम्तीमा एक जना सदस्य अक्सर विदेशमा बसोबास गर्ने भएमा ती सदस्यहरूलाई अनुपस्थित जनसंख्याको रूपमा गणना गरिन्छ। यसरी प्राप्त तथ्यांकले देशको श्रम र सामाजिक संरचनाको एक महत्वपूर्ण पक्षलाई उजागर गर्छ। सिद्धिचरण नगरपालिकाको राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को तथ्यांक अनुसार, गणनाको समयमा विदेशमा अक्सर बसोबास गर्ने कुल १३३३ जना सदस्य थिए। यसमा १५—२४ वर्ष उमेर समूहका ६०४ जना (४७.३२%) सबैभन्दा बढी रहेका छन्, जसले देखाउँछ कि युवाहरू विदेश जाने प्राथमिक उमेर समूह हो। यो उमेर समूह मुख्यतः रोजगारी, उच्च शिक्षा, वा अन्य अवसरहरूको खोजीमा विदेश जान रुचाउँछन्। दोस्रो ठूलो समूह २५—३४ वर्षका ४९२ जना (३३.८%) छन्, जसले युवा वयस्क श्रमिक वर्गको ठूलो हिस्सा विदेश गइसकेको संकेत गर्छ। उमेर समूह अनुसार विदेश गएका सदस्यहरूको वितरणले युवा र सक्रिय उमेर समूहमा बढी अवसर खोज्ने प्रवृत्ति स्पष्ट पार्दछ। यसले नेपालको मानव संसाधनको केही हिस्सा विदेशी मुलुकमा कार्यरत रहेको देखाउँछ, जसले घरेलु श्रम बजारमा असन्तुलन ल्याउन सक्छ भने त्यहीबेला आर्थिक रूपमा घरपरिवारमा रेमिट्यान्सको माध्यमबाट ठूलो योगदान पुऱ्याउँछ। गन्तव्य मुलुकका आधारमा हेर्दा, सिद्धिचरण नगरपालिकाबाट सबैभन्दा धेरै संख्या उत्तर अमेरिकन मुलुक (१०१ जना) गएका छन्। यसका साथै आशियाली मुलुकहरूमा पनि ठूलो संख्या रहेको देखिन्छ, जसमा मध्य पूर्वी एशियाली र अन्य आशियाली मुलुकहरू समावेश छन्। भारत र सार्क क्षेत्रका अन्य मुलुकहरूमा गएका सदस्यहरूको संख्या भने तुलनात्मक रूपमा कम छ। यस तथ्यांकले देखाउँछ कि सिद्धिचरण नगरपालिकाका विदेश जाने सदस्यहरू विविध क्षेत्रहरूमा कार्यरत छन् र तिनका गन्तव्य देशहरूमा भौगोलिक तथा आर्थिक दृष्टिले फरक—फरक अवसरहरूको खोजी गरिरहेका छन्। यो विविधता उनीहरूको शैक्षिक योग्यता, सीप र आर्थिक आवश्यकता अनुसारको छनोट हुनसक्छ।

समग्रमा, सिद्धिचरण नगरपालिकाको अनुपस्थित जनसंख्या तथ्यांकले युवालाई विदेश रोजगार र शिक्षा तर्फ उन्मुख देखाउँछ। यो प्रवृत्ति दीर्घकालीन रूपमा सामाजिक र आर्थिक परिवर्तन ल्याउन सक्ने हुँदा यसको प्रभावलाई बुझेर नीति तथा कार्यक्रमहरू तयार पार्नु आवश्यक हुन्छ।

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	भारत	सार्क मुलुक (भारतबाहेक)	आशियन मुलुक	मध्य पूर्वी एशियन	अन्य एशियन मुलुक	ईयु मा आबद्ध मुलुक	अन्य युरोपियन मुलुक	उत्तर अमेरिकन मुलुक	दक्षिण अमेरिकन मुलुक	अफ्रिकी मुलुक	प्यासिफिक	अन्य	उल्लेख नभएको
सिद्धिचरण नगरपालिका														
जम्मा														
सबै उमेर	१३३३	१५०	३	२६४	५९४	१०४	५१	८१	४४	०	८	३०	१	३
००-१४	५८	२२	०	३	३	२	५	१६	७	०	०	०	०	०
१५-२४	६०४	६४	२	१२५	२६०	६४	१९	३४	१६	०	०	१८	०	२
२५-३४	४९२	३७	१	१०७	२४२	३१	२३	१५	१६	०	७	११	१	१
३५-४४	११९	१२	०	२०	६६	६	३	६	४	०	१	१	०	०
४५-५४	१६	६	०	१	७	०	०	२	०	०	०	०	०	०
५५-६४	८	२	०	०	४	०	०	२	०	०	०	०	०	०
६५+	१	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	भारत	सार्क मुलुक (भारतबाहेक)	आशियन मुलुक	मध्य पूर्वी एशियन	अन्य एशियन मुलुक	ईयु मा आबद्ध मुलुक	अन्य युरोपियन मुलुक	उत्तर अमेरिकन मुलुक	दक्षिण अमेरिकन मुलुक	अफ्रिकी मुलुक	प्यासिफिक	अन्य	उल्लेख नभएको
उल्लेख नभएको	३५	७	०	५	११	१	१	६	१	०	०	०	०	०
पुरुष														
सबै उमेर	१११८	११४	३	२४९	५३७	७९	३३	५१	२७	०	५	१३	१	३
००-१४	३२	१३	०	१	२	२	२	५	४	०	०	०	०	०
१५-२४	५०४	५०	२	११९	२३४	४७	१३	२३	७	०	०	७	०	२
२५-३४	४२५	२९	१	१०१	२२२	२३	१४	९	१२	०	७	५	१	१
३५-४४	११०	११	०	२०	५९	६	३	६	३	०	१	१	०	०
४५-५४	१४	६	०	१	६	०	०	१	०	०	०	०	०	०
५५-६४	६	१	०	०	४	०	०	१	०	०	०	०	०	०
६५+	१	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
उल्लेख नभएको	२६	४	०	७	९	१	१	३	१	०	०	०	०	०
महिला														
सबै उमेर	२१५	३६	०	१५	५७	२५	१८	३०	१७	०	०	१७	०	०
००-१४	२६	९	०	२	१	०	३	५	३	०	०	०	०	०
१५-२४	१००	१४	०	६	२६	१७	६	११	९	०	०	११	०	०
२५-३४	६७	८	०	६	२०	८	९	६	४	०	०	६	०	०
३५-४४	९	१	०	०	७	०	०	०	१	०	०	०	०	०
४५-५४	२	०	०	०	१	०	०	१	०	०	०	०	०	०
५५-६४	२	१	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०
६५+	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
उल्लेख नभएको	९	३	०	१	२	०	०	३	०	०	०	०	०	०

३.४ उमेर समूह तथा विदेश जानुको कारणअनुसार अनुपस्थित जनसंख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकाबाट विदेश गएका १३३३ मध्ये अधिकांश मानिसहरू तलब/ज्याला/नोकरीको लागि विदेश गएको देखिन्छ, जसको संख्या ९१३ जना रहेको छ। यो संख्या कुल अनुपस्थित जनसंख्याको करिब ६८.५% हो, जसले रोजगारको लागि विदेश जाने प्रवृत्ति यहाँ प्रमुख रहेको जनाउँछ। त्यसैगरी, व्यापार/व्यवसायका लागि ९ जना मात्रै विदेश गएका छन्, जुन तुलनात्मक रूपमा निकै कम छ। अध्ययन/तालिमका लागि विदेश गएका व्यक्तिहरूको संख्या ८५ रहेको छ, जुन करिब ६.४% हो। यसले देखाउँछ कि शैक्षिक र तालिम सम्बन्धी उद्देश्यले पनि केही मानिसहरू विदेश जान्छन्, तर रोजगारभन्दा कम। कामको खोजी (१९३ जना) र आश्रित (११० जना) भएर विदेश गएका संख्या पनि उल्लेखनीय छन्, जसले रोजगार र आर्थिक कारणले परिवारको सदस्यहरू विदेश बसोबासमा छन् भन्ने संकेत गर्छ। अन्य कारणले विदेश गएका १६ जना छन् भने उल्लेख नभएको कारणले ७ जना अनुपस्थित छन्। पुरुषहरूको संख्या १११८ र महिलाहरू २१५ छन्। पुरुषहरूमा तलब/ज्याला/नोकरीको कारण सबैभन्दा बढी (८०२ जना) छ भने महिलाहरूमा तलब/ज्याला/नोकरीका साथै अध्ययन/तालिम (३७ जना) र व्यापार/व्यवसाय (३७ जना) को संख्या पनि उल्लेखनीय छ। यो तथ्यांकले सिद्ध गर्दछ कि सिद्धिचरण

नगरपालिकामा अधिकांश विदेश गएका मानिसहरू रोजगारका लागि गएका हुन्। साथै, अध्ययन र तालिमका लागि जानेहरू पनि रहेका छन्, जसले यहाँको सामाजिक र आर्थिक परिप्रेक्ष्यलाई राम्रोसँग प्रतिबिम्बित गर्दछ।

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	अनुपस्थित हुनु (विदेशिनु) को कारण						उल्लेख नभएको
		तलब/ज्याला /नोकरी	व्यापार/ व्यवसाय	अध्ययन/ तालिम	कामको खोजी	आश्रित	अन्य	
सिद्धिचरण नगरपालिका								
जम्मा								
सबै उमेर	१३३३	९१३	९	८५	१९३	११०	१६	७
००-१४	५८	०	०	४	०	४३	११	०
१५-२४	६०४	४२६	६	६१	८३	२७	१	०
२५-३४	४९२	३७७	१	१८	८७	६	१	२
३५-४४	११९	९०	२	२	२३	०	२	०
४५-५४	१६	१५	०	०	०	०	०	१
५५-६४	८	५	०	०	०	३	०	०
६५+	१	०	०	०	०	०	१	०
उल्लेख नभएको	३५	०	०	०	०	३१	०	४
पुरुष								
सबै उमेर	१११८	८०२	६	४८	१७७	७३	८	४
००-१४	३२	०	०	३	०	२३	६	०
१५-२४	५०४	३६९	३	३१	७९	२२	०	०
२५-३४	४२५	३३२	१	१२	७५	३	०	२
३५-४४	११०	८२	२	२	२३	०	१	०
४५-५४	१४	१४	०	०	०	०	०	०
५५-६४	६	५	०	०	०	१	०	०
६५+	१	०	०	०	०	०	१	०
उल्लेख नभएको	२६	०	०	०	०	२४	०	२
महिला								
सबै उमेर	२१५	१११	३	३७	१६	३७	८	३
००-१४	२६	०	०	१	०	२०	५	०
१५-२४	१००	५७	३	३०	४	५	१	०
२५-३४	६७	४५	०	६	१२	३	१	०
३५-४४	९	८	०	०	०	०	१	०
४५-५४	२	१	०	०	०	०	०	१
५५-६४	२	०	०	०	०	२	०	०
६५+	०	०	०	०	०	०	०	०
उल्लेख नभएको	९	०	०	०	०	७	०	२

३.५ अनुपस्थित हुनुको कारण तथा मुलुकअनुसार अनुपस्थित जनसंख्या

अनुपस्थितिको कारण	जम्मा	मुलुक												उल्लेख नभएको
		भारत	सार्क मुलुक (भारतबाहेक)	आशियन मुलुक	मध्य पूर्वी एशियन	अन्य एशियन मुलुक	ईयु मा आबद्ध मुलुक	अन्य यूरोपियन मुलुक	उत्तर अमेरिकन मुलुक	दक्षिण अमेरिकन मुलुक	अफ्रिकी मुलुक	प्यासिफिक	अन्य	
सिद्धिचरण नगरपालिका														
जम्मा														
जम्मा	१३३३	१५०	३	२६४	५९४	१०४	५१	८४	०	८	३०	१	३	
तलब/ज्याला, नोकरी	९१३	८८	३	१८१	४६८	५८	३२	४१	२२	०	८	८	१	३
व्यापार/व्यवसाय	९	४	०	१	०	०	२	१	१	०	०	०	०	
अध्ययन/तालिम	८५	८	०	०	३	३१	५	७	१०	०	०	२१	०	०
कामको खोजी	१९३	१५	०	६३	९६	११	३	२	२	०	०	१	०	०
आश्रित	११०	२६	०	१९	२६	४	६	२२	७	०	०	०	०	०
अन्य	१६	७	०	०	१	०	३	३	२	०	०	०	०	०
उल्लेख नभएको	७	२	०	०	०	०	०	५	०	०	०	०	०	०
पुरुष														
जम्मा	१११८	११४	३	२४९	५३७	७९	३३	५१	२७	०	८	१३	१	३
तलब/भत्ता, नोकरी	८०२	७३	३	१७५	४१८	४७	२५	३१	१३	०	८	५	१	३
व्यापार/व्यवसाय	६	३	०	१	०	०	१	१	०	०	०	०	०	
अध्ययन/तालिम	४८	५	०	०	३	२१	२	४	६	०	०	७	०	०
कामको खोजी	१७७	१३	०	५९	९२	७	१	२	२	०	०	१	०	०
आश्रित	७३	१४	०	१४	२३	४	३	१०	५	०	०	०	०	०
अन्य	८	४	०	०	१	०	१	१	१	०	०	०	०	०
उल्लेख नभएको	४	२	०	०	०	०	०	२	०	०	०	०	०	०
महिला														
जम्मा	२१५	३६	०	१५	५७	२५	१८	३०	१७	०	०	१७	०	०
तलब/भत्ता, नोकरी	१११	१५	०	६	५०	११	७	१०	९	०	०	३	०	०
व्यापार/व्यवसाय	३	१	०	०	०	०	१	०	१	०	०	०	०	०
अध्ययन/तालिम	३७	३	०	०	०	१०	३	३	४	०	०	१४	०	०
कामको खोजी	१६	२	०	४	४	४	२	०	०	०	०	०	०	०
आश्रित	३७	१२	०	५	३	०	३	१२	२	०	०	०	०	०
अन्य	८	३	०	०	०	०	२	२	१	०	०	०	०	०
उल्लेख नभएको	३	०	०	०	०	०	०	३	०	०	०	०	०	०

३.६ अनुपस्थित अवधि तथा विदेश जाँदाको उमेरको आधारमा जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को तथ्यांक अनुसार सिद्धिचरण नगरपालिकामा कम्तीमा एक जना सदस्य विदेश गएको परिवारहरूमा अनुपस्थित सदस्यहरूको विदेश जानुको अवधि र उमेर समूह अनुसारको वितरणलाई विश्लेषण गर्दा केहि महत्वपूर्ण तथ्यहरू देखिन्छन्। सबैभन्दा पहिलो कुरा, कुल १३३३३ जना अनुपस्थित सदस्यहरू मध्ये अधिकांश (४०७ जना) ३-५ वर्षको अवधिमा विदेशमा छन्, जुन करिब ३०.५% हो। त्यसपछि १-२ वर्षका अनुपस्थित सदस्य ३७९ जना (२८.४%) र ६-९ वर्षका २०३ जना (१५.२%) छन्। यी तथ्याङ्कले हालका ५ वर्षभित्र बढी संख्या विदेशमा गएकाले हालसालैको प्रवृत्ति विदेश रोजगार वा बसोबासमा केन्द्रित भएको देखाउँछ। उमेर समूह अनुसार हेर्दा, १५-२४ वर्षका सदस्यहरू सबैभन्दा बढी अनुपस्थित छन् (६०४ जना), जुन लगभग ४५.३% हो। त्यसपछि २५-३४ वर्ष उमेर समूहका ४९२ जना (३६.९%) छन्। युवावस्थामा पर्ने यी दुई समूहले सिद्धिचरण नगरपालिकाबाट विदेश जाने मुख्य उमेर समूहहरू रहेको पुष्टि गर्छ। विदेश जानुको अवधि र उमेर समूहलाई जोडेर हेर्दा, १५-२४ वर्षका युवाहरू बढी १-५ वर्ष अवधिमा विदेशमा छन् भने २५-३४ वर्षका समूह पनि लगभग उस्तै अवधिमा अनुपस्थित छन्। यो तथ्यांकले युवा वर्गको सक्रिय रोजगार खोजी र लामो अवधिका लागि विदेश बसोबासलाई संकेत गर्दछ। पुरुष र महिलामा तुलनात्मक विश्लेषण गर्दा, पुरुष अनुपस्थित सदस्यहरू १११८ जना छन्, जसमा अधिकांस ३-५ वर्ष र १-२ वर्ष अवधिमा विदेश बसेका छन्। महिलाहरू २१५ जनामा कम छन्, तर उनीहरू पनि ३-५ वर्ष र १-२ वर्ष अवधिमा अनुपस्थित रहेको देखिन्छ। यो लिङ्गीय अन्तरले पुरुषहरूको परदेशी रोजगारीमा बढी संलग्नता रहेको प्रमाणित गर्छ। विदेश जानुको अवधि उल्लेख नभएको केसहरू १८ वटा छन्, जुन तुलनात्मक रूपमा थोरै हो र तथ्यांकमा केही अस्पष्टता हुनसक्ने संकेत हो। समग्रमा, सिद्धिचरण नगरपालिकाबाट विदेश गएका सदस्यहरूको बढी संख्याले पछिल्ला ५ वर्षमा विदेश जानुलाई प्राथमिकता दिएका छन्। युवावर्ग मुख्यतया विदेश गएका छन्, जसले क्षेत्रीय रोजगारी र शिक्षा अवसरहरूको सीमितता तथा विदेश रोजगारीमा निर्भरता दर्शाउँछ। यसले स्थानीय स्तरमा दीर्घकालीन आर्थिक र सामाजिक प्रभावहरू निम्त्याउन सक्ने भएकाले नीति निर्माताहरूले यसको व्यवस्थापन र सामाजिक सुरक्षाका उपायहरूलाई ध्यानमा राख्न आवश्यक छ।

अनुपस्थित समय	जम्मा अनुपस्थित जनसंख्या	विदेश जाँदाको उमेर (वर्षमा)							उल्लेख नभएको
		१४ वर्ष मुनि	१५-२४	२५-३४	३५-४४	४५-५४	५५-६४	६५+	
सिद्धिचरण नगरपालिका									
जम्मा									
जम्मा	१३३३३	५८	६०४	४९२	११९	१६	८	१	३५
१ वर्षभन्दा कम	९२	१५	३३	३३	८	२	१	०	०
१-२ वर्ष	३७९	७	१५५	१६१	४४	६	०	०	६
३-५ वर्ष	४०७	९	१९१	१५३	३५	५	३	०	११
६-९ वर्ष	२०३	६	९८	८३	१०	१	१	१	३
१०-२४ वर्ष	१९७	१३	१०९	५३	१९	०	१	०	२
२५-४९ वर्ष	३५	४	१४	९	२	१	०	०	५
५० वर्ष र सो भन्दा बढी	२	१	१	०	०	०	०	०	०
उल्लेख नभएको	१८	३	३	०	१	१	२	०	८
पुरुष									
जम्मा	१११८	३२	५०४	४२५	११०	१४	६	१	२६
१ वर्षभन्दा कम	७४	८	२९	२७	७	२	१	०	०
१-२ वर्ष	३२९	३	१३२	१४४	४२	५	०	०	३
३-५ वर्ष	३३२	६	१५३	१२३	३३	५	३	०	९
६-९ वर्ष	१७८	३	८७	७३	९	१	१	१	३

अनुपस्थित समय	जम्मा अनुपस्थित जनसंख्या	विदेश जाँदाको उमेर (वर्षमा)							उल्लेख नभएको
		१४ वर्ष मुनि	१५-२४	२५-३४	३५-४४	४५-५४	५५-६४	६५+	
१०-२४ वर्ष	१६७	८	९०	५१	१६	०	०	०	२
२५-४९ वर्ष	२८	३	११	७	२	१	०	०	४
५० वर्ष र सो भन्दा बढी	१	१	०	०	०	०	०	०	०
उल्लेख नभएको	९	०	२	०	१	०	१	०	५
महिला									
जम्मा	२१५	२६	१००	६७	९	२	२	०	९
१ वर्षभन्दा कम	१८	७	४	६	१	०	०	०	०
१-२ वर्ष	५०	४	२३	१७	२	१	०	०	३
३-५ वर्ष	७५	३	३८	३०	२	०	०	०	२
६-९ वर्ष	२५	३	११	१०	१	०	०	०	०
१०-२४ वर्ष	३०	५	१९	२	३	०	१	०	०
२५-४९ वर्ष	७	१	३	२	०	०	०	०	१
५० वर्ष र सो भन्दा बढी	१	०	१	०	०	०	०	०	०
उल्लेख नभएको	९	३	१	०	०	१	१	०	३

३.७ उमेर समूह तथा विदेश जाँदाको शैक्षिक तहको आधारमा जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार सिद्धिचरण नगरपालिकाबाट विदेश गएका जनसंख्याको उमेर समूह र शैक्षिक तहका आधारमा विश्लेषण गर्दा केही महत्वपूर्ण तथ्यहरू देखिन्छन्। कुल १२९९ जना विदेश गएका सदस्यहरू मध्ये विभिन्न शैक्षिक तहमा पर्नेहरूको वितरण यस प्रकार छ। सबै उमेर समूहमा, अधिकांशले माध्यमिक तह (३६९ जना) र एसएलसी/एसईई तह (२८१ जना) पूरा गरेका छन्। यो तथ्यांकले देखाउँछ कि धेरै जना आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा हासिल गरेर विदेश गएका छन्। स्नातक वा सो सरह तहको संख्या १०६ जना रहेको छ भने प्रवीणता प्रमाणपत्र तहमा १०८ जना छन्, जसले मध्यमदेखि उच्च स्तरसम्मको शैक्षिक योग्यता भएका व्यक्तिहरू पनि विदेश गएका छन्। स्नातकोत्तर वा सो भन्दा बढी तहको संख्या भने ३८ जना छ, जुन तुलनात्मक रूपमा कम भए पनि शैक्षिक योग्यता अनुसार विदेश जाने केही मानिसहरू उच्च शिक्षित पनि छन् भन्ने देखाउँछ। उमेर समूहअनुसार हेर्दा, १५-२४ वर्ष समूहमा सबैभन्दा बढी संख्या (६०४ जना) रहेका छन्। यस समूहमा प्राथमिकदेखि स्नातक तहसम्मको शैक्षिक तहमा रहेका धेरै व्यक्ति छन्, जुन युवा वर्गले विदेशबाट रोजगारी वा उच्च शिक्षा हासिल गर्ने प्रयास गरिरहेको संकेत गर्छ। २५-३४ वर्ष समूहमा ४९२ जना छन्, जसमा पनि माध्यमिक, एसएलसी र स्नातक तहका शिक्षित व्यक्ति धेरै छन्। पुरुष र महिलाको तुलनामा, पुरुषहरूको संख्या ११०२ र महिलाहरूको संख्या १९७ रहेको छ। पुरुषहरूमा माध्यमिक र एसएलसी तहमा बढी संख्या छ भने महिलाहरूमा पनि समानान्तर रूपमा माध्यमिक शिक्षा प्राप्त गर्नेहरूको संख्या देखिन्छ, साथै महिलामा स्नातक तहको संख्या पुरुषको तुलनामा केही कम छ। शैक्षिक तह उल्लेख नभएको ४७ जना छन्, जुन तथ्यांकको केही अस्पष्टता जनाउँछ। समग्रमा, सिद्धिचरण नगरपालिकाका विदेश गएका अधिकांश व्यक्ति माध्यमिक र एसएलसी तहसम्मको शिक्षा हासिल गरेर रोजगारी वा अध्ययनका लागि विदेश गएका छन्। यसले देखाउँछ कि शैक्षिक स्तर बढेसँगै विदेश जाने प्रवृत्ति पनि बढ्दो छ र युवा वर्गमा शिक्षा र रोजगारका अवसरका लागि विदेश जानुपर्ने अवस्थालाई संकेत गर्दछ। नीति निर्माताहरूले यस तथ्यलाई ध्यानमा राखेर स्थानीय स्तरमा शैक्षिक र रोजगार अवसर सृजना गर्न आवश्यक छ।

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	शैक्षिक तह									तह उल्लेख नभएको	
		प्रारम्भिक	प्राथमिक	निम्न माध्यमिक	कक्षा ९, १०	एसएलसी /एसईई	प्रवीणाता प्रमाणपत्र तह	स्नातक वा सो सरह	स्नातकोत्तर वा सो सरह र सो भन्दा बढी	अन्य		तह नभएको
सिद्धिचरण नगरपालिका												
जम्मा												
सबै उमेर	१२९९	२७	१८२	२२७	३६९	१०६	२८१	३८	२२	०	०	४७
००-१४	२४	९	११	०	०	०	०	०	०	०	०	४
१५-२४	६०४	३	६०	१११	१७७	५६	१५८	१६	७	०	०	१६
२५-३४	४९२	८	६९	८६	१३८	४२	११०	१७	१२	०	०	१०
३५-४४	११९	४	३३	२५	३२	७	८	५	३	०	०	२
४५-५४	१६	२	२	३	७	०	१	०	०	०	०	१
५५-६४	८	१	२	०	३	०	०	०	०	०	०	२
६५+	१	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
उल्लेख नभएको	३५	०	५	२	११	१	४	०	०	०	०	१२
पुरुष												
सबै उमेर	११०२	२१	१५६	२१२	३२७	९४	२१६	२४	१४	०	०	३८
००-१४	१६	८	६	०	०	०	०	०	०	०	०	२
१५-२४	५०४	२	५१	१०३	१५५	४८	११६	९	४	०	०	१६
२५-३४	४२५	६	६०	८१	१२३	३८	८९	१०	८	०	०	१०
३५-४४	११०	३	३०	२४	२९	७	८	५	२	०	०	२
४५-५४	१४	२	२	३	६	०	१	०	०	०	०	०
५५-६४	६	०	२	०	३	०	०	०	०	०	०	१
६५+	१	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
उल्लेख नभएको	२६	०	५	१	१०	१	२	०	०	०	०	७
महिला												
सबै उमेर	१९७	६	२६	१५	४२	१२	६५	१४	८	०	०	९
००-१४	८	१	५	०	०	०	०	०	०	०	०	२
१५-२४	१००	१	९	८	२२	८	४२	७	३	०	०	०
२५-३४	६७	२	९	५	१५	४	२१	७	४	०	०	०
३५-४४	९	१	३	१	३	०	०	०	१	०	०	०
४५-५४	२	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	१
५५-६४	२	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१
६५+	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
उल्लेख नभएको	९	०	०	१	१	०	२	०	०	०	०	५

३.८ लिङ्गका आधारमा प्रायः अनुपस्थित (मुलुकभित्र र मुलुक बाहिर) वडागत घरपरिवार तथा जनसंख्या

यस उपखण्डमा राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ बाट प्राप्त नतिजाअनुसार गणनाको समयमा सिद्धिचरण नगरपालिकामा अक्सर बसोबास गर्ने, अनुपस्थित (मुलुकभित्र) तथा अनुपस्थित (मुलुकबाहिर) जनसंख्याको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ। जसअनुसार गणनाको समयमा यस सिद्धिचरण नगरपालिका अक्सर बसोबास गर्ने २,४८९ घरपरिवारका ८,७२० जना, प्रायः अनुपस्थित (मुलुकभित्र) ४९६ घरपरिवारका ९७९ जना र प्रायः अनुपस्थित (मुलुक बाहिर) २६७ घरपरिवारका ३५५ जना रहेको देखिएको छ।

त्यसै गरी वडागत आधारमा हेर्दा सर्वाधिक वडा नम्बर ५ का १४८ घरपरिवारका २९९ जना प्रायः अनुपस्थित (मुलुकभित्र) रहेको पाइएको छ।

यस उपखण्डमा प्रयोग गरिएका मुख्य शब्दावली:

- अक्सर बसोबास गर्ने जनसंख्या: गणना गर्न लागेको परिवारमा प्रायःजसो/धेरैजसो (सामान्यतया: विगत १ वर्षमा कम्तीमा ६ महिना) बसोबास गर्ने सदस्य संख्या।
- प्रायः अनुपस्थित (मुलुकभित्र) सदस्य: परिवारबाट छुट्टी भित्र नभएका, परिवारमा पुनः फर्की आउने सम्भावना भएका र स्वदेशभित्रै अन्यत्र बसोबास गरेका परिवारका कुनै सदस्य।
- प्रायःअनुपस्थित (मुलुक बाहिर) सदस्य: गणना गर्न लागेको परिवारमा अक्सर बसोबास गर्ने व्यक्तिबाहेक परिवारबाट छुट्टी भित्र नभएका, विदेशमा रहेका र परिवारमा पुनः फर्की आउँदा सो परिवारको सदस्य हुन सक्ने कुनै सदस्य।

वडा	अक्सर बसोबास गर्ने परिवार/जनसंख्या				प्रायः अनुपस्थित (मुलुकभित्र)				प्रायः अनुपस्थित (मुलुक बाहिर)			
	घर परिवार	जनसंख्या			घर परिवार	जनसंख्या			घर परिवार	जनसंख्या		
		जम्मा	पुरुष	महिला		जम्मा	पुरुष	महिला		जम्मा	पुरुष	महिला
जम्मा	२४८९	८७२०	४३९९	४३२९	४९६	९७९	४८१	४९८	२६७	३५५	१९८	१५७
१	४२५	१५५७	७९७	७६०	५४	८७	४१	४६	५५	६७	३७	३०
२	५५५	२२८६	११४७	११३९	८७	१६५	६९	९६	४९	६०	२६	३४
३	५०८	१६१०	८२०	७९०	१०६	२१४	११३	१०१	६८	९६	५९	३७
४	५८३	२०१२	९७६	१०३६	१०१	२१४	१०४	११०	५०	७२	४०	३२
५	४१८	१२५५	६५१	६०४	१४८	२९९	१५४	१४५	४५	६०	३६	२४

प्रतिशतमा अनुपस्थित घरपरिवार तथा जनसंख्या

वडा	अक्सर बसोबास गर्ने परिवार/जनसंख्या				प्रायः अनुपस्थित (मुलुकभित्र) %				प्रायः अनुपस्थित (मुलुक बाहिर)%			
	घर परिवार	जनसंख्या			घर परिवार	जनसंख्या			घर परिवार	जनसंख्या		
		जम्मा	पुरुष	महिला		जम्मा	पुरुष	महिला		जम्मा	पुरुष	महिला
जम्मा	२४८९	८७२०	४३९९	४३२९	१९.९३	११.२३	१०.९५	११.५	१०.७३	४.०७	४.५१	३.६३
१	४२५	१५५७	७९७	७६०	१२.७१	५.५९	५.१४	६.०५	१२.९४	४.३	४.६४	३.९५
२	५५५	२२८६	११४७	११३९	१५.६८	७.२२	६.०२	८.४३	८.८३	२.६२	२.२७	२.९९
३	५०८	१६१०	८२०	७९०	२०.८७	१३.२९	१३.७८	१२.७८	१३.३९	५.९६	७.२	४.६८
४	५८३	२०१२	९७६	१०३६	१७.३२	१०.६४	१०.६६	१०.६२	८.५८	३.५८	४.१	३.०९
५	४१८	१२५५	६५१	६०४	३५.४१	२३.८२	२३.६६	२४.०१	१०.७७	४.७८	५.५३	३.९७

नोट: अनुपस्थित जनसंख्यासम्बन्धी थप तथ्याङ्कका लागि www.censusnepal.cbs.gov.np मा अध्ययन गर्न सकिनेछ।

खण्ड ४ : अपाङ्गतासम्बन्धी विवरण

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ मा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू सम्बन्धी तथ्याङ्क संकलनको प्रमुख उद्देश्य राज्यले अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सामाजिक, आर्थिक र भौतिक अवस्थालाई बुझेर उनीहरूको अधिकार र आवश्यकताहरू पूरा गर्न नीति तथा कार्यक्रमहरू निर्माण गर्न सहयोग गर्नु हो। सिद्धिचरण नगरपालिकाको सन्दर्भमा सोधिएका विभिन्न प्रश्नावलीबाट संकलित तथ्याङ्कहरूले अपाङ्गता सम्बन्धी बहुआयामिक विवरण प्रस्तुत गरेका छन्। पहिलो रूपमा, घरको भौतिक अवस्थसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क (जस्तै घरको स्वामित्व, जगको प्रकार, बाहिरी भित्ता, छाना, भुईँ) माफत अपाङ्गता भएका परिवारहरूको आवासीय सुरक्षा र अवस्थालाई चित्रण गरिएको छ। यसले अपाङ्ग व्यक्तिहरूको जीवनस्तर र आवासीय वातावरणको बारेमा महत्वपूर्ण जानकारी प्रदान गर्दछ, जुन पुनःनिर्माण, सुधार र पहुँचयोग्यता सुनिश्चित गर्ने नीतिहरूको लागि आधार बनिन्छ। दोस्रो, अपाङ्गतासम्बन्धी वडागत जनसंख्या विवरण र अपाङ्गताको प्रकार, लिङ्ग अनुसारको वितरणले अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सामाजिक र जनसांख्यिकीय संरचना बुझ्न मद्दत पुर्याउँछ। यसले समुदायमा अपाङ्गता सम्बन्धी विविधता र त्यसबाट उत्पन्न आवश्यकतालाई दर्शाउँछ। तेस्रो, परिवारमूलीको अपाङ्गताको प्रकार र त्यसको आधारमा नाता, वैवाहिक स्थिति तथा साक्षरता अवस्थाको तथ्यांकले अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सामाजिक सञ्जाल, पारिवारिक सम्बन्ध र शिक्षा स्तरको अवस्थाको व्यापक दृष्टि दिन्छ। यी तथ्यहरूले सामाजिक सहभागिता र जीवनस्तर सुधारका लागि लक्षित कार्यक्रमहरू बनाउन सकिन्छ।

४.१ घरको स्वामित्वको प्रकारअनुसार अपाङ्गता भएका परिवार संख्या

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को तथ्यांक अनुसार सिद्धिचरण नगरपालिकामा अपाङ्गता भएका सदस्य रहेका परिवारहरूको आवासीय स्थिति र घरको स्वामित्व प्रकार विश्लेषण गर्दा केहि महत्वपूर्ण तथ्यहरू देखिन्छन्। सिद्धिचरण नगरपालिकामा जम्मा ७,१२६ परिवारहरू रहेका छन्, जसमा ५६२ परिवारमा कम्तिमा एक जना अपाङ्गता भएका सदस्य छन्। यसले करिब ७.९ प्रतिशत परिवारहरूमा अपाङ्गता भएका सदस्यको उपस्थिति देखाउँछ, जुन स्थानीय स्तरमा अपाङ्गता सम्बन्धी सेवा र स्रोत व्यवस्थापनका लागि महत्वपूर्ण संकेत हो। घरको स्वामित्वको आधारमा हेर्दा, अधिकांश अपाङ्गता भएका सदस्यहरू रहेका परिवारहरू आफ्नै घरमा बस्ने (५४८ परिवार) छन्, जुन अपाङ्गता भएका परिवारहरूको लगभग ९७.५ प्रतिशत हो। यसले देखाउँछ कि अपाङ्गता भएका सदस्य भएका परिवारहरू प्रायः आफ्नै स्थायी आवासमा बसोबास गर्ने गर्छन्, जसले उनीहरूको सामाजिक र आर्थिक स्थिरता सम्बन्धी संकेत दिन सक्छ। भाडाको घरमा बस्ने अपाङ्गता भएका परिवारको संख्या ९ रहेको छ, जुन सानो प्रतिशत (१.६%) हो। संस्थागत बसोबास गर्ने परिवार १ मात्र छ, र अन्य प्रकारका आवासमा बस्ने परिवार ४ रहेको तथ्यांकले अपाङ्गता भएका सदस्यहरूको आवासीय अवस्थालाई विभिन्न प्रकारले दर्शाउँछ, तर ती संख्या अत्यन्त कम छन्। यी तथ्यांकले अपाङ्गता भएका परिवारहरूमा आवासीय स्थायित्व उच्च रहेको र अधिकांश परिवार आफ्नै घरमा बसोबास गर्ने प्रबल सम्भावना रहेको देखाउँछ। यसले नीतिगत रूपमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको आवास सुधार, पहुँचयुक्त संरचना निर्माण तथा सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दा घरधनी परिवारहरूलाई लक्षित गरिनु आवश्यक छ भन्ने संकेत दिन्छ।

समग्रमा, सिद्धिचरण नगरपालिकाको अपाङ्गता सम्बन्धी तथ्यांकले स्थानीय स्तरमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको आवासीय अवस्था र परिवारगत वितरणको स्पष्ट तस्वीर प्रस्तुत गरेको छ, जसले सेवा प्रवाह र नीति निर्माणमा आधारभूत भूमिका निर्वाह गर्न सक्छ।

क्षेत्र	अपाङ्गता भएका/नभएका परिवार	जम्मा	घरको स्वामित्वको प्रकार			
			आफ्नै	भाडाको	संस्थागत*	अन्य
सिद्धिचरण नगरपालिका	सबै घरपरिवार	७१२६	६८६३	२२५	१२	२६
	अपाङ्गता नभएका परिवार	६५६४	६३१५	२१६	११	२२
	अपाङ्गता भएका परिवार	५६२	५४८	९	१	४

* These refer to those housing units which are neither owned nor rented but are provided to the household by any institution.

४.२ घरको जगको प्रकारअनुसार अपाङ्गता भएका परिवार संख्या

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ बाट प्राप्त तथ्यांक अनुसार सिद्धिचरण नगरपालिकामा माटोले जडित ईँटा वा ढुङ्गाले बनेको जग भएको घरमा बस्ने परिवारहरूको अपाङ्गता स्थिति विश्लेषण गर्दा निम्न महत्वपूर्ण तथ्यहरू देखिन्छन्। नगरपालिकामा जम्मा ७,१२६ घरपरिवार रहेका छन्, जसमा अधिकांश परिवार (६,१४५; करिब ८६.२%) को घर माटोले जडित ईँटा वा ढुङ्गाले बनेको जग भएको छ। यसमा अपाङ्गता भएका सदस्य रहेका परिवारहरूको संख्या ५६२ रहेको छ, जसमा ५०७ परिवार (९०.२%) यस्तै माटोले जडित ईँटा वा ढुङ्गाले बनेको जग भएको घरमा बस्छन्। यो तथ्यांकले देखाउँछ कि अपाङ्गता भएका परिवारहरूको ठूलो भाग पुराना वा परम्परागत प्रकारका घरमा बसोबास गर्ने सम्भावना बढी छ। सिमेन्टले जडित ईँटा वा ढुङ्गाले बनेको जग भएको घरमा बस्ने परिवार ३९३ छन्, जसमा अपाङ्गता भएका परिवार २४ रहेका छन्, जुन करिब ६.१% हो। ढलान पिलर भएको घरमा ४१८ परिवार छन् र अपाङ्गता भएका परिवार १८ छन्। काठ पिलर भएको घरमा बस्ने १३४ मध्ये अपाङ्गता भएका परिवार १० छन् भने अन्य प्रकारका घरमा बस्ने ३६ परिवारमध्ये ३ मा अपाङ्गता देखिएको छ। यसले संकेत गर्छ कि अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू प्रायः माटोले जडित परम्परागत घरमा बसोबास गर्छन्, जहाँ संरचनागत कमजोरी हुन सक्ने सम्भावना छ, जुन उनीहरूको दैनिक जीवनमा चुनौतीपूर्ण हुन सक्छ। आधुनिक संरचनामा बस्ने अपाङ्गता भएका परिवारको संख्या कम भए तापनि यी परिवारहरूको आवासीय सुरक्षा र पहुँचयोग्यता विषयमा समेत ध्यान दिन आवश्यक छ। समग्रमा, सिद्धिचरण नगरपालिकामा अपाङ्गता भएका परिवारहरूको आवासीय जगको प्रकारले उनीहरूको जीवनस्तर र आवासीय सुरक्षा सम्बन्धी महत्वपूर्ण संकेत दिन्छ। नीति निर्माताहरूले विशेष गरी माटोले जडित घरमा बसोबास गर्ने अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि सुरक्षित र पहुँचयुक्त आवासीय सुविधा प्रदान गर्न प्राथमिकता दिनु पर्ने हुन्छ।

अपाङ्गता भएका/नभएका परिवार	जम्मा	घरको जगको प्रकार				
		माटोले जडित ईँटा वा ढुङ्गाले बनेको	सिमेन्टले जडित ईँटा वा ढुङ्गाले बनेको	ढलान पिलर भएको	काठ पिलर भएको	अन्य
सिद्धिचरण नगरपालिका						
सबै घरपरिवार	७१२६	६१४५	३९३	४१८	१३४	३६
अपाङ्गता नभएका परिवार	६५६४	५६३८	३६९	४००	१२४	३३
अपाङ्गता भएका परिवार	५६२	५०७	२४	१८	१०	३

४.३ घरको बाहिरी भित्ताको बोटअनुसार अपाङ्गता भएका घरपरिवार संख्या

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को तथ्यांक अनुसार सिद्धिचरण नगरपालिकामा अपाङ्गता भएका र नभएका परिवारहरूको घरको बाहिरी भित्ताको प्रकारको विश्लेषणले आवासीय संरचनाको विविधता र अपाङ्गता भएका परिवारहरूको आवासीय अवस्थाबारे महत्वपूर्ण जानकारी प्रदान गर्दछ। नगरपालिकामा जम्मा ७,१२६ घरपरिवारहरू रहेका छन्, जसमा अधिकांश घरको बाहिरी भित्तो माटोले जडित ईँटा वा ढुङ्गाले बनेको छ (५,८९२ परिवार; करिब ८२.७%)। यसमा अपाङ्गता भएका परिवारहरूको संख्या ५६२ रहेको छ, जसमा ४८७ परिवारको भित्तो माटोले जडित ईँटा वा ढुङ्गाले बनेको छ, जुन अपाङ्गता भएका परिवारहरूको लगभग ८६.५% हो। सिमेन्टले जडित ईँटा वा ढुङ्गाले बनेको भित्तो भएको घर ८७१ छन्, जसमा अपाङ्गता भएका परिवार ४७ छन्। यसले देखाउँछ कि आधुनिक निर्माण सामग्री प्रयोग भएका घरमा बस्ने अपाङ्गता भएका परिवारको संख्या तुलनात्मक रूपमा कम छ। काठ वा प्लाईले बनेको भित्तो भएको घर ५२ मध्ये ३ मा, बाँसले बनेको ३६ मध्ये ३ मा, काँचो ईँटाले बनेको ६८ मध्ये ८ मा अपाङ्गता भएका सदस्य रहेका परिवार छन्। जस्ता च्यादर भएको २०३ घरमध्ये १४ मा अपाङ्गता भएका सदस्य छन्। प्रिफ्याब र अन्य प्रकारका घरमा अपाङ्गता भएका परिवार नगण्य छन्।

यस तथ्याङ्कले देखाउँछ कि अपाङ्गता भएका परिवारहरू प्रायः परम्परागत र सुलभ सामग्रीबाट बनेको घरमा बसोबास गर्ने प्रवृत्ति बढी रहेको छ, जुन आवासीय सुरक्षा र सुविधा दृष्टिले चुनौतीपूर्ण हुन सक्छ। माटो र जस्ता च्यादर जस्ता कमजोर सामग्रीको प्रयोगले विशेषगरी अपाङ्ग व्यक्तिहरूको जीवनमा असुविधा र जोखिम निम्त्याउन सक्छ। सिद्धिचरण नगरपालिकामा अपाङ्गता भएका

परिवारहरूको आवासीय बाहिरी भित्तको प्रकारले उनीहरूको जीवनस्तर र संरचनागत सुरक्षा सम्बन्धी महत्त्वपूर्ण संकेत दिन्छ। नीति निर्माताहरूले यी परिवारहरूको लागि सुरक्षित, टिकाउ र पहुँचयोग्य आवास सुविधा प्रदान गर्ने कार्यक्रममा प्राथमिकता दिन आवश्यक छ, जसले अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सामाजिक समावेशीकरण र जीवनस्तर सुधारमा सहयोग पुऱ्याउनेछ।

अपाङ्गता भएका/नभएका परिवार	जम्मा	घरको बाहिरी भित्ताको प्रकार							
		माटोले जडित ईटा वा ढुङ्गाले बनेको	सिमेन्टले जडित ईटा वा ढुङ्गाले बनेको	काठ वा प्लाईले बनेको	बाँसले बनेको	कौचो ईटाले बनेको	जस्ता च्यादर	प्रिफ्याब	अन्य
सिद्धिचरण नगरपालिका									
सबै घरपरिवार	७१२६	५८९२	८७१	५२	३६	६८	२०३	२	२
अपाङ्गता नभएका परिवार	६५६४	५४०५	८२४	४९	३३	६०	१८९	२	२
अपाङ्गता भएका परिवार	५६२	४८७	४७	३	३	८	१४	०	०

४.४ घरको छानाको प्रकारअनुसार अपाङ्गता भएका घरपरिवार संख्या

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को तथ्यांक अनुसार सिद्धिचरण नगरपालिकामा अपाङ्गता भएका सदस्य भएको परिवारहरूको घरको छानाको प्रकार विश्लेषण गर्दा आवासीय सुरक्षासँग सम्बन्धित महत्त्वपूर्ण तथ्यहरू प्रकट हुन्छन्। नगरपालिकामा जम्मा ७,१२६ परिवार छन्, जसमा अधिकांश (५,९४३; करिब ८३.४%) को छानो जस्ताबाट बनेको छ। अपाङ्गता भएका परिवारहरूमा पनि जस्ताको छानो भएको परिवार सबैभन्दा धेरै छ ' ५६२ मध्ये ४५९ परिवार, जसले अपाङ्गता भएका परिवारहरूको लगभग ८१.५% प्रतिनिधित्व गर्दछ। यो तथ्यले देखाउँछ कि धेरै अपाङ्गता भएका सदस्य भएका परिवारहरू जस्ताको छानो भएको घरमा बसोबास गरिरहेका छन्, जुन मौसमको प्रतिकूलताका लागि कमजोर हुनसक्ने सम्भावना हुन्छ। ढुङ्गा वा स्लेटको छानो भएको घरमा बस्ने कुल परिवार संख्या १८४ छ, जसमा अपाङ्गता भएका परिवार १६ छन्। यसले २.८४% अपाङ्गता भएका परिवारलाई संकेत गर्छ, जुन जस्ताको छानो भएका परिवारको तुलनामा कम छ तर अझै महत्त्वपूर्ण छ। सिमेन्ट ढलान छानो भएका परिवार ५५७ छन्, जसमा अपाङ्गता भएका परिवार ३० रहेको छ। खर/पराल छवाली छानो भएका घरहरू ४०५ मध्ये ५५ मा अपाङ्गता भएका सदस्य रहेका परिवार छन्। टायल/खपड/झिँगटी छानो भएका घरमा अपाङ्गता भएका परिवार १ छन् भने काठ फल्याक छानो भएका र माटो छानो भएका घरमा अपाङ्गता भएका परिवार संख्या क्रमशः १ र ० देखिएको छ। यस तथ्यांकले अपाङ्गता भएका परिवारहरूको घरको छानो प्रायः कमजोर र परम्परागत सामग्रीबाट बनेको रहेको देखाउँछ, जुन उनीहरूको सुरक्षा र स्वास्थ्यका लागि चुनौतीपूर्ण हुन सक्छ। विशेषगरी जस्ता र पराल छानो भएका घरहरूमा बसोबास गर्दा वर्षा, हावा र चिसोबाट सुरक्षा कम हुने सम्भावना बढी हुन्छ। सिद्धिचरण नगरपालिकामा अपाङ्गता भएका परिवारहरूको छानो प्रकारले उनीहरूको आवासीय सुरक्षा र सुविधा स्तरको प्रतिबिम्ब प्रस्तुत गर्दछ। नीति निर्माणकर्ताहरूले यी परिवारहरूको लागि सुरक्षित, टिकाउ र पहुँचयोग्य छानो निर्माण तथा सुधारमा प्राथमिकता दिन आवश्यक छ, जसले अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको जीवन गुणस्तरमा सुधार ल्याउनेछ।

अपाङ्गता भएका/नभएका परिवार	जम्मा	घरको छानाको प्रकार							
		जस्ता	सिमेन्ट ढलान	खर/पराल छवाली	टायल/खपड / झिँगटी	ढुङ्गा/स्लेट	काठ फल्याक	माटो	अन्य
सिद्धिचरण नगरपालिका									
सबै घरपरिवार	७१२६	५९४३	५५७	४०५	११	१८४	१५	०	११
अपाङ्गता नभएका परिवार	६५६४	५४८४	५२७	३५०	१०	१६८	१४	०	११
अपाङ्गता भएका परिवार	५६२	४५९	३०	५५	१	१६	१	०	०

४.५ घरको भुईँको प्रकारअनुसार अपाङ्गता भएका घरपरिवार संख्या

ष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को तथ्यांक अनुसार सिद्धिचरण नगरपालिकामा घरको भुईँको प्रकारअनुसार अपाङ्गता भएका परिवारहरूको स्थिति विश्लेषण गर्दा, सबै घरपरिवारमध्ये धेरैजसो (५,७०२; करिब ८०%) घरको भुईँ माटोको छ। अपाङ्गता भएका ५६२ परिवारमध्ये पनि अधिकांश (४७४; करिब ८४%) माटोको भुईँ भएको घरमा बस्छन्। काठको फल्याक वा बाँसको भुईँ भएको घर १८२ छन्, जसमा अपाङ्गता भएका परिवार ८ छन्। इँटा वा ढुङ्गाको भुईँ भएको घर ३३ मध्ये ४, सेरामिक टायल भएको २५ घरमध्ये २, र सिमेन्टको भुईँ भएको १,१५९ घरमध्ये ७२ अपाङ्गता भएका परिवार छन्। यो तथ्यांकले देखाउँछ कि अपाङ्गता भएका परिवारहरूको ठूलो हिस्सा परम्परागत माटोको भुईँ भएका घरमा बसोबास गर्छन्, जुन स्वास्थ्य र आवागमनका लागि चुनौतीपूर्ण हुनसक्छ। आधुनिक र टिकाउ भुईँ भएका घरमा अपाङ्गता भएका परिवारहरूको संख्या कम छ। सिद्धिचरण नगरपालिकामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू प्रायः कमजोर संरचनाका घरमा बसोबास गर्ने भएकाले उनीहरूको आवास सुधार र पहुँचयोग्य भुईँ निर्माणमा विशेष ध्यान दिनु आवश्यक छ।

अपाङ्गता भएका/नभएका परिवार	जम्मा	घरको भुईँको प्रकार					
		माटो	काठको फल्याक/बाँस	इँटा/ढुङ्गा	सेरामिक टायल	सिमेन्ट	अन्य
सिद्धिचरण नगरपालिका							
सबै घरपरिवार	७१२६	५७०२	१८२	३३	२५	११५९	२५
अपाङ्गता नभएका परिवार	६५६४	५२२८	१७४	२९	२३	१०८७	२३
अपाङ्गता भएका परिवार	५६२	४७४	८	४	२	७२	२

४.६ मुख्य पिउने पानीको स्रोतअनुसार अपाङ्गता भएका घरपरिवार संख्या

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार सिद्धिचरण नगरपालिकामा मुख्य पिउने पानीको स्रोतको विवरण विश्लेषण गर्दा, जम्मा ७,१२६ घरपरिवारमध्ये धेरैले धारा पाइपबाट पानी प्राप्त गरिरहेका छन्। घरपरिसर भित्र पाइपबाट पानी पाउने परिवारको संख्या ४,९५९ (६९.६%) र घरपरिसर बाहिर पाइपबाट पानी पाउने १,७७८ (२४.९%) छन्। अपाङ्गता भएका ५६२ परिवारमध्ये ३८३ (६८.१%) ले घरपरिसर भित्र र १७९ (२२.६%) ले घरपरिसर बाहिर पाइपबाट पानी पाउँछन्। अपाङ्गता भएका परिवारहरूमा ढाकिएको इनार वा कुँवा र खुला इनार वा कुँवाबाट पानी पाउने संख्या क्रमशः १८ (३.२%) र ३० (५.३%) रहेको छ, जुन अपाङ्गता नभएका परिवारहरूको तुलनामा उच्च छ। ट्युबवेल/हाते पम्प र अन्य स्रोतबाट पानी पाउने अपाङ्गता भएका परिवारहरू नगण्य छन्। यस विश्लेषणले देखाउँछ कि अधिकांश परिवारहरू स्वच्छ र पहुँचयोग्य पानी स्रोत प्रयोग गरिरहेका छन्, तर अपाङ्गता भएका परिवारहरूमा अझै केहीले जोखिमयुक्त र असुरक्षित स्रोतमा निर्भरता राखेका छन्। यसले लक्षित सुधार र पहुँच विस्तारका लागि नीति निर्माणमा ध्यान दिन आवश्यक देखाउँछ।

अपाङ्गता भएका/नभएका परिवार	जम्मा	मुख्य पिउने पानीको स्रोत								
		धारा पाइप (घर परिसर भित्र)	धारा पाइप (घर परिसर बाहिर)	ट्युबवेल हाते पम्प	ढाकिएको इनार वा कुँवा	खुला इनार वा कुँवा	मुल/धारा	खोला/झरना	जार/बोटल	अन्य
सिद्धिचरण नगरपालिका										
सबै घरपरिवार	७१२६	४९५९	१७७८	०	१७	११३	२०१	३६	१४	८
अपाङ्गता नभएका परिवार	६५६४	४५७६	१६५१	०	१७	९५	१७१	३३	१३	८
अपाङ्गता भएका परिवार	५६२	३८३	१२७	०	०	१८	३०	३	१	०

४.७ वडागत आधारमा अपाङ्गता भएका जनसंख्या (संस्थागत जनसंख्या बाहेक) तथा अपाङ्गता प्रसार दर

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ का नतिजाअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिकामा कुल २७,३५१ जनसंख्या मध्ये ६५१ जना (२.३८%) मा कुनै न कुनै प्रकारको अपाङ्गता रहेको पाइएको छ। पुरुषमा अपाङ्गता दर २.३८% र महिलामा पनि सोही अनुपात देखिन्छ, जसले लिङ्गगत अन्तर खासै नदेखाएको संकेत गर्दछ। वडागत रूपमा हेर्दा, सबैभन्दा उच्च अपाङ्गता प्रसार दर वडा नं. १२ मा ४.३१% र त्यसपछि वडा नं. २ (३.५८%) तथा वडा नं. ४ (३.४३%) मा देखिएको छ। सबैभन्दा न्यून दर वडा नं. ६ मा ०.६४% मात्र रहेको छ। यसले वडागत स्वास्थ्य तथा सामाजिक अवस्था बीचको भिन्नता स्पष्ट देखाउँछ। संख्यात्मक रूपमा, सबैभन्दा बढी ९२ अपाङ्गता भएका व्यक्ति वडा नं. ४ मा २ जना र वडा नं. २ मा ९९ जना छन्, जुन त्यहाँको जनसंख्या आकारसँग मेल खाने देखिन्छ। त्यस्तै, वडा नं. ६ मा जम्मा १४ जना (०.६४%) मात्र अपाङ्गता भएका छन्, जसले सम्भवतः त्यहाँको तुलनात्मक रूपमा राम्रो स्वास्थ्य अवस्था वा जनसंख्या संरचनाको प्रभाव देखाउँछ। सिद्धिचरण नगरपालिकामा अपाङ्गता दर राष्ट्रिय औसतसँग मिल्दोजुल्दो रहे पनि वडागत असमानता उल्लेखनीय छ। यसले स्वास्थ्य सेवा पहुँच, सामाजिक सहारा, तथा पूर्वरोकथामका कार्यक्रमहरूमा लक्षित हस्तक्षेप आवश्यक रहेको संकेत गर्दछ।

वडा	जम्मा जनसंख्या			अपाङ्गता नभएका			अपाङ्गता भएका			नखुलेको			अपाङ्गता प्रसार दर
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	
सिद्धिचरण नगरपालिका													
जम्मा	२७३५१	६५१	२६६९८	२	२.३८	२७३५१	६५१	२६६९८	२	२.३८	२७३५१	६५१	२६६९८
१	१८८९	३८	१८५०	१	२.०१	१८८९	३८	१८५०	१	२.०१	१८८९	३८	१८५०
२	२७६६	९९	२६६७	०	३.५८	२७६६	९९	२६६७	०	३.५८	२७६६	९९	२६६७
३	२२०३	३५	२१६८	०	१.५९	२२०३	३५	२१६८	०	१.५९	२२०३	३५	२१६८
४	२६८२	९२	२५९०	०	३.४३	२६८२	९२	२५९०	०	३.४३	२६८२	९२	२५९०
५	२९१८	७३	२८४५	०	२.५	२९१८	७३	२८४५	०	२.५	२९१८	७३	२८४५
६	२०२२	१३	२००८	१	०.६४	२०२२	१३	२००८	१	०.६४	२०२२	१३	२००८
७	२२८५	६१	२२२४	०	२.६७	२२८५	६१	२२२४	०	२.६७	२२८५	६१	२२२४
८	१५७१	३८	१५३३	०	२.४२	१५७१	३८	१५३३	०	२.४२	१५७१	३८	१५३३
९	१९८२	४३	१९३९	०	२.१७	१९८२	४३	१९३९	०	२.१७	१९८२	४३	१९३९
१०	१८१४	३७	१७७७	०	२.०४	१८१४	३७	१७७७	०	२.०४	१८१४	३७	१७७७
११	३३४१	४१	३३००	०	१.२३	३३४१	४१	३३००	०	१.२३	३३४१	४१	३३००
१२	१८७८	८१	१७९७	०	४.३१	१८७८	८१	१७९७	०	४.३१	१८७८	८१	१७९७

नोट: अपाङ्गता प्रसार दर = (अपाङ्गता भएका जनसंख्या/जम्मा जनसंख्या) × १००

४.८ पाँच वर्ष उमेर समूह र अपाङ्गताको प्रकारअनुसार जनसंख्या

यस तथ्याङ्क विश्लेषणले सिद्धिचरण नगरपालिकामा अपाङ्गता भएका जनसंख्याको अवस्था, प्रकार र उमेर समूहअनुसारको वितरणलाई स्पष्ट रूपमा देखाएको छ। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ का नतिजाअनुसार, यस नगरपालिकाको कुल जनसंख्या २७,३५१ मध्ये ६५३ जना (करीब २.४%) मा विभिन्न प्रकारका अपाङ्गता देखिएका छन्, बाँकी २६,६९८ जना अपाङ्गता नभएका हुन् र २ जनाको अपाङ्गताको अवस्था उल्लेख नगरिएको छ।

अपाङ्गताको प्रकारगत वितरण: सबैभन्दा बढी शारीरिक अपाङ्गता भएका (२५० जना) देखिएका छन्, जसको अनुपात कुल अपाङ्गता जनसंख्यामा करिब ३८% हुन्छ। त्यसपछि न्यून दृष्टि (८८ जना), बहिरोपन (६० जना), न्यून श्रवणशक्ति (६२ जना),

स्वर/बोलाइसम्बन्धी (३७ जना), मनोसामाजिक अपाङ्गता (२९ जना), बौद्धिक अपाङ्गता (१७ जना) र बहु-अपाङ्गता (५० जना) रहेका छन्। दृष्टिविहीन (३० जना), बहिरोपन एवं दृष्टिविहीन (१८ जना), आनुवंशिक रक्तश्राव (५ जना) र अटिज्म (५ जना) अपेक्षाकृत कम संख्यामा देखिएका छन्।

लिङ्गीय वितरण: पुरुष अपाङ्गता जनसंख्या १३२ जना शारीरिक अपाङ्गता सहित कुल ४७३ जना रहेका छन् भने महिला अपाङ्गता जनसंख्या ११८ जना शारीरिक अपाङ्गता सहित कुल ४८० जना छन्। लिङ्गीय अन्तर उल्लेख्य नभए पनि शारीरिक अपाङ्गता पुरुषमा अलिक बढी र दृष्टिविहीन तथा अटिज्म महिला भन्दा पुरुषमा बढी देखिन्छ।

उमेर समूहगत वितरण: अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू सबै उमेर समूहमा फैलिएका छन् तर वृद्ध उमेर समूह (६० वर्ष भन्दा माथि) मा अनुपातिक रूपमा बढी देखिन्छ। उदाहरणका लागि, ७५ वर्ष माथिको समूहमा ७९ जना (७.५% भन्दा बढी) अपाङ्गता देखिन्छ। विपरीत, ०-४ वर्षमा अपाङ्गता भएका १६ जना मात्र छन्, जसमा पनि अधिकांश शारीरिक वा दृष्टि सम्बन्धी छन्। यो तथ्य वृद्ध उमेरसँगै अपाङ्गताको सम्भावना बढ्ने प्रवृत्तिलाई देखाउँछ। मुख्य अवलोकनहरूमा शारीरिक अपाङ्गता प्रमुख प्रकार हो, जसको संख्या अन्य सबै प्रकारभन्दा धेरै छ। वृद्ध जनसंख्यामा अपाङ्गता बढी देखिन्छ, विशेष गरी ६५+ उमेर समूहमा। लिङ्गीय अन्तर सानो भए पनि केही प्रकारका अपाङ्गतामा पुरुष र महिलाबीच उल्लेखनीय भिन्नता छ। बहु-अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको संख्या पनि उल्लेख्य (५० जना) रहेकोले सेवा तथा सहयोगका लागि बहुआयामिक दृष्टिकोण आवश्यक छ।

यो तथ्याङ्कले सिद्धिचरण नगरपालिकामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको अवस्था बुझ्न, नीति निर्माण तथा लक्षित सेवा-कार्यक्रमको लागि आधार प्रदान गर्दछ। विशेष गरी वृद्ध र शारीरिक अपाङ्गता भएका जनसंख्यामा केन्द्रित स्वास्थ्य, पहुँच र पुनर्स्थापना सेवाको आवश्यकता स्पष्ट देखिन्छ।

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा जनसंख्या	अपाङ्गताको प्रकार											अपाङ्गता नभएका जनसंख्या	उल्लेख नभएको	
		शारीरिक अपाङ्गता	न्यून दृष्टि	दृष्टिविहीन	बहिरोपन	न्यून श्रवणशक्ति	बहिरोपन एवं दृष्टिविहीन	स्वर र बोलाइ सम्बन्धी	मनो सामाजिक अपाङ्गता	बौद्धिक अपाङ्गता	आनुवंशिक रक्तश्राव	अटिज्म			बहु-अपाङ्गता
सिद्धिचरण नगरपालिका															
जम्मा															
जम्मा	२७३५१	२५०	८८	३०	६०	६२	१८	३७	२९	१७	५	५	५०	२६६९८	२
००-०४	१७७६	१६	०	७	४	१	०	१	०	०	०	१	१	१७४५	०
०५-०९	२२२९	१२	१	३	३	१	१	१	०	१	०	१	१	२२०४	०
१०-१४	२४४१	१३	३	३	२	१	२	२	३	१	०	०	५	२४०६	०
१५-१९	२६७९	१८	४	२	७	३	०	५	१	३	३	०	२	२६३०	१
२०-२४	२३७५	१०	४	३	१	५	२	५	७	२	१	०	७	२३२८	०
२५-२९	२२१४	१६	१	२	१	१	०	२	१	१	०	०	०	२१८९	०
३०-३४	१८९४	१२	०	०	२	१	२	२	१	०	०	०	५	१८६९	०
३५-३९	१७६३	९	४	१	१	०	३	३	६	१	०	०	२	१७३३	०
४०-४४	१६३०	१२	५	२	२	१	०	२	२	३	०	०	४	१५९७	०
४५-४९	१४०८	१५	३	०	०	०	१	२	१	०	०	०	२	१३८४	०
५०-५४	१७४५	२२	६	०	४	६	०	१	२	०	०	१	२	१७०१	०
५५-५९	१३०२	२२	२	१	४	६	२	३	०	१	१	०	१	१२५९	०
६०-६४	१२२३	२०	८	२	४	५	१	४	३	२	०	१	५	११६८	०

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा जनसंख्या	अपाङ्गताको प्रकार												अपाङ्गता नभएका जनसंख्या	उल्लेख नभएको
		शारीरिक अपाङ्गता	न्यून दृष्टि	दृष्टिविहीन	बहिरोपन	न्यून श्रवणशक्ति	बहिरोपना एवं दृष्टिविहीन	स्वर र बोलाइ सम्बन्धी	मनो सामाजिक अपाङ्गता	बौद्धिक अपाङ्गता	आनुवंशिक रक्तश्राव	अटिज्म	बहु-अपाङ्गता		
६५-६९	८७७	१२	१३	०	४	१०	०	३	०	०	०	०	२	८३३	०
७०-७४	७५२	१३	१२	३	११	५	१	१	०	०	०	०	३	७०३	०
७५+	१०४३	२८	२२	१	१०	१६	३	०	२	२	०	१	८	९४९	१
पुरुष															
जम्मा	१३०९७	१३२	४३	१३	२७	३१	१२	१७	१६	६	३	०	२५	१२७७१	१
००-०४	९३२	८	०	४	२	०	०	०	०	०	०	०	०	९१८	०
०५-०९	११२२	८	१	१	१	१	१	०	०	१	०	०	०	११०८	०
१०-१४	१२२५	६	२	२	२	०	१	०	२	१	०	०	२	१२०७	०
१५-१९	१३४२	११	१	०	२	१	०	३	१	२	२	०	०	१३१८	१
२०-२४	११३३	४	२	१	१	१	२	३	३	१	१	०	६	११०८	०
२५-२९	१०११	७	१	१	१	१	०	१	१	१	०	०	०	९९७	०
३०-३४	८७३	६	०	०	१	१	१	२	१	०	०	०	३	८५८	०
३५-३९	७९७	५	१	१	०	०	३	१	५	०	०	०	१	७८०	०
४०-४४	७५८	७	३	१	०	१	०	२	१	०	०	०	१	७४२	०
४५-४९	६४८	७	३	०	०	०	१	१	०	०	०	०	२	६३४	०
५०-५४	६६४	१०	२	०	३	३	०	१	२	०	०	०	१	६४२	०
५५-५९	६१९	१३	१	०	३	४	०	२	०	०	०	०	०	५९६	०
६०-६४	५६७	११	६	१	१	२	०	१	०	०	०	०	१	५४४	०
६५-६९	४०५	६	७	०	१	७	०	०	०	०	०	०	१	३८३	०
७०-७४	३४६	९	४	१	५	२	१	०	०	०	०	०	२	३२२	०
७५+	४५५	१४	९	०	४	७	२	०	०	०	०	०	५	४१४	०
महिला															
जम्मा	१४२५४	११८	४५	१७	३३	३१	६	२०	१३	११	२	५	२५	१३९२७	१
००-०४	८४४	८	०	३	२	१	०	१	०	०	०	१	१	८२७	०
०५-०९	११०७	४	०	२	२	०	०	१	०	०	०	१	१	१०९६	०
१०-१४	१२१६	७	१	१	०	१	१	२	१	०	०	०	३	११९९	०
१५-१९	१३३७	७	३	२	५	२	०	२	०	१	१	०	२	१३१२	०
२०-२४	१२४२	६	२	२	०	४	०	२	४	१	०	०	१	१२२०	०
२५-२९	१२०३	९	०	१	०	०	०	१	०	०	०	०	०	११९२	०
३०-३४	१०२१	६	०	०	१	०	१	०	०	०	०	०	२	१०११	०
३५-३९	९६६	४	३	०	१	०	०	२	१	१	०	०	१	९५३	०
४०-४४	८७२	५	२	१	२	०	०	०	१	३	०	०	३	८५५	०
४५-४९	७६०	८	०	०	०	०	०	१	१	०	०	०	०	७५०	०

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा जनसंख्या	अपाङ्गताको प्रकार											अपाङ्गता नभएका जनसंख्या	उल्लेख नभएको	
		शारीरिक अपाङ्गता	न्यून दृष्टि	दृष्टिविहीन	बहिरोपन	न्यून श्रवणशक्ति	बहिरोपना एवं दृष्टिविहीन	स्वर र बोलाइ सम्बन्धी	मनो सामाजिक अपाङ्गता	बौद्धिक अपाङ्गता	आनुवंशिक रक्तश्राव	अटिज्म			बहु-अपाङ्गता
५०-५४	८८१	१२	४	०	१	३	०	०	०	०	०	१	१	८५९	०
५५-५९	६८३	९	१	१	१	२	२	१	०	१	१	०	१	६६३	०
६०-६४	६५६	९	२	१	३	३	१	३	३	२	०	१	४	६२४	०
६५-६९	४७२	६	६	०	३	३	०	३	०	०	०	०	१	४५०	०
७०-७४	४०६	४	८	२	६	३	०	१	०	०	०	०	१	३८१	०
७५+	५८८	१४	१३	१	६	९	१	०	२	२	०	१	३	५३५	१

४.९ अपाङ्गताको प्रकार तथा लिङ्गानुसार परिवारमुलीको विवरण

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ का तथ्याङ्कानुसार सिद्धिचरण नगरपालिकामा जम्मा ७,१२६ घरपरिवारमध्ये विभिन्न प्रकारका अपाङ्गता भएको परिवारको संख्या २११ (करीब २.९६%) रहेको देखिन्छ, जबकि ६,९१४ (९७.०२%) घरपरिवारमा कुनै पनि प्रकारको अपाङ्गता छैन। एक घरपरिवारले अपाङ्गताको अवस्था “उल्लेख नभएको” देखिन्छ। लिङ्गगत वितरण हेर्दा, पुरुष सदस्य भएको अपाङ्गता घरपरिवार संख्या १५९ (७५.३५%) र महिला सदस्य भएको अपाङ्गता घरपरिवार संख्या ५२ (२४.६४%) रहेको छ, जसले पुरुषमा अपाङ्गताको प्राधान्यता बढी देखाउँछ। अपाङ्गताको प्रकारगत विवरणमा, शारीरिक अपाङ्गता सबैभन्दा बढी (८० घरपरिवार, ३७.९%) पाइएको छ। त्यसपछि न्यून दृष्टि (४७, २२.२७%) र बहिरोपन (२९, १३.७४%) प्रमुख कारणका रूपमा रहेका छन्। दृष्टिविहीनता (३ घरपरिवार), बहिरोपना एवं दृष्टिविहीनता (८ घरपरिवार), स्वर र बोलाइ सम्बन्धी समस्या (९ घरपरिवार), तथा मनोसामाजिक अपाङ्गता (१६ घरपरिवार) को उपस्थिति पनि उल्लेखनीय छ। आनुवंशिक रक्तश्राव को कुनै पनि घटना दर्ता नभएको छ, तर बहु-अपाङ्गता १ घरपरिवारमा मात्र देखिएको छ।

यी तथ्याङ्कहरूले संकेत गर्छन् कि सिद्धिचरण नगरपालिकामा शारीरिक र दृष्टि—श्रवणसम्बन्धी अपाङ्गता बढी प्रचलित छन्, जसको नीतिगत दृष्टिले स्वास्थ्य, पुनर्वास, र पहुँचयोग्य भौतिक संरचनामा विशेष प्राथमिकता दिनुपर्ने देखिन्छ। साथै, पुरुषमा अपाङ्गताको दर महिलाभन्दा उल्लेख्य रूपमा बढी भएकोले, कार्यस्थल सुरक्षा, यातायात दुर्घटना नियन्त्रण, र जोखिमयुक्त श्रम क्षेत्रमा सुरक्षात्मक उपायमा ध्यान दिनुपर्ने आवश्यकता प्रष्ट हुन्छ।

क्षेत्र तथा लिङ्ग	जम्मा घरपरिवार संख्या	अपाङ्गताको प्रकार										अपाङ्गता नभएका घरपरिवार संख्या	उल्लेख नभएको
		शारीरिक अपाङ्गता	न्यून दृष्टि	दृष्टिविहीन	बहिरोपन	न्यून श्रवणशक्ति	बहिरोपना एवं दृष्टिविहीन	स्वर र बोलाइ सम्बन्धी	मनोसामाजिक अपाङ्गता	आनुवंशिक रक्तश्राव	बहु-अपाङ्गता		
सिद्धिचरण नगरपालिका													
जम्मा	७१२६	८०	४७	३	१९	२९	८	९	०	०	१६	६९१४	१
पुरुष	४९९३	६२	३३	२	१५	२३	४	७	०	०	९	४८३८	०
महिला	२१३३	१८	१४	१	४	६	४	२	०	०	७	२०७६	१

४.१० अपाङ्गताको प्रकारअनुसार घरमूलीको नातासम्बन्धी विवरण

सिद्धिचरण नगरपालिकाको अपाङ्गता सम्बन्धी तथ्याङ्क विश्लेषण गर्दा, कुल ७,१२६ घरपरिवारमध्ये ६,९१४ घरपरिवारमा कुनै पनि प्रकारको अपाङ्गता नभएको पाइन्छ, जसले नगरपालिकामा अपाङ्गता नभएका परिवारहरूको उच्च अनुपात देखाउँछ। बाँकी २१२ घरपरिवारमा विभिन्न प्रकारका अपाङ्गता भएको विवरण उल्लेख गरिएको छ। अपाङ्गता प्रकार अनुसार हेर्दा, सबैभन्दा बढी शारीरिक अपाङ्गता भएका ८० घरपरिवार देखिएका छन्, जुन कुल घरपरिवारको लगभग १.१२% हो। यसपछि न्यून दृष्टि भएका ४७ परिवार र न्यून श्रवणशक्ति भएका २९ परिवारको संख्या उल्लेखनीय छ। दृष्टिविहीन ३ घरपरिवार, बहिरोपन १९ घरपरिवार, तथा स्वर र बोलाइ सम्बन्धी समस्या भएका ९ घरपरिवार पनि पाइन्छन्। बहिरोपना एवं दृष्टिविहीन ८ घरपरिवारमा मात्र सीमित छ भने मनोसामाजिक अपाङ्गता, आनुवंशिक रक्तश्राव जस्ता प्रकारको अपाङ्गता नगरपालिकामा नभएको देखिन्छ। बहु-अपाङ्गता भने १६ घरपरिवारमा देखिएको छ, जसले एकभन्दा बढी अपाङ्गताको प्रभाव जनाउँछ। लिङ्गीय दृष्टिले विश्लेषण गर्दा, पुरुष अपाङ्गता भएका घरपरिवारको संख्या महिलाभन्दा बढी छ। कुल पुरुष अपाङ्गता भएका घरपरिवार १५५ (जसमा शारीरिक अपाङ्गता ६२, न्यून दृष्टि ३३, न्यून श्रवणशक्ति २३ आदि) रहेको छ भने महिला अपाङ्गता भएका घरपरिवार ५७ मात्र रहेका छन्। विशेषगरी शारीरिक अपाङ्गता (पुरुष ६२, महिला १८) र न्यून दृष्टि (पुरुष ३३, महिला १४) मा यो अन्तर स्पष्ट देखिन्छ। यस तथ्याङ्कबाट स्पष्ट हुन्छ कि सिद्धिचरण नगरपालिकामा अपाङ्गताको दर तुलनात्मक रूपमा कम भए पनि, शारीरिक अपाङ्गता र दृष्टि/श्रवणसम्बन्धी समस्या प्रमुख रूपमा विद्यमान छन्। पुरुषमा अपाङ्गताको दर महिलाभन्दा उच्च देखिनु सम्भवतः कार्यभार, जीवनशैली, दुर्घटना तथा स्वास्थ्य सेवा पहुँचसँग सम्बन्धित हुनसक्छ। यसैले, नगरपालिकाले अपाङ्गता रोकथाम, उपचार, पुनर्स्थापना तथा सहजीकरणका लागि लक्षित कार्यक्रमहरू विशेषगरी शारीरिक र दृष्टि-श्रवण अपाङ्गता भएका समुदायलाई प्राथमिकता दिनुपर्ने देखिन्छ।

अपाङ्गताको प्रकार	जम्मा अपाङ्गता जनसंख्या	घरमूलीको नाता											
		परिवार मूली	श्रीमान्/श्रीमती	छोरा/बुहारी	छोरी/ज्वाइँ	बुबा/आमा	ससुरा/सासु	दाजुभाइ/ दिदीबहिनी	नाति/नातिनी	अन्य नातेदार	घरेलु कामदार	नाता नपर्ने	उल्लेख नभएको
सिद्धिचरण नगरपालिका													
जम्मा													
जम्मा	६५१	२११	१०८	११५	९४	४६	९	२४	३१	१०	२	१	०
शारीरिक अपाङ्गता	२५०	८०	४७	४३	३८	१४	३	८	१४	२	१	०	०
न्यून दृष्टि	८८	४७	१६	७	६	७	२	२	१	०	०	०	०
दृष्टिविहीन	३०	३	२	८	९	३	०	१	४	०	०	०	०
बहिरोपन	६०	१९	११	६	११	६	१	१	३	१	१	०	०
न्यून श्रवणशक्ति	६२	२९	११	४	४	८	१	१	३	१	०	०	०
बहिरोपना एवं दृष्टिविहीन	१८	८	२	६	०	०	०	१	१	०	०	०	०
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	३७	९	३	९	११	०	०	४	०	१	०	०	०
मनोसामाजिक अपाङ्गता	२९	०	१	१३	४	२	२	४	१	१	०	१	०
बौद्धिक अपाङ्गता	१७	०	२	४	३	३	०	१	१	३	०	०	०

अपाङ्गताको प्रकार	जम्मा अपाङ्ग जनसंख्या	घरमूलीको नाता											
		परिवार मूली	श्रीमान्/श्रीमती	छोरा/बुहारी	छोरी/ज्वाइँ	बुबा/आमा	ससुरा/सासु	दाजुभाइ/दिदीबहिनी	नाति/नातिनी	अन्य नातेदार	घरेलु कामदार	नाता नपने	उल्लेख नभएको
अटिज्म	५	०	१	४	०	०	०	०	०	०	०	०	०
बहु-अपाङ्गता	५	०	२	०	१	१	०	०	१	०	०	०	०
पुरुष													
जम्मा	३२५	१५५	१७	१०९	०	१२	२	७	१६	४	२	१	०
शारीरिक अपाङ्गता	१३२	६२	१०	४१	०	४	२	२	९	१	१	०	०
न्यून दृष्टि	४३	३३	०	७	०	३	०	०	०	०	०	०	०
दृष्टिविहीन	१३	२	०	७	०	१	०	०	३	०	०	०	०
बहिरोपन	२७	१५	२	५	०	१	०	०	३	०	१	०	०
न्यून श्रवणशक्ति	३१	२३	१	४	०	१	०	१	०	१	०	०	०
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	१२	४	१	६	०	०	०	१	०	०	०	०	०
मनोसामाजिक अपाङ्गता	१७	७	०	९	०	०	०	१	०	०	०	०	०
अटिज्म	१६	०	०	१२	०	१	०	२	०	०	०	१	०
बहु-अपाङ्गता	६	०	०	४	०	०	०	०	१	१	०	०	०
महिला													
जम्मा	३२६	५६	९१	६	९४	३४	७	१७	१५	६	०	०	०
शारीरिक अपाङ्गता	११८	१८	३७	२	३८	१०	१	६	५	१	०	०	०
न्यून दृष्टि	४५	१४	१६	०	६	४	२	२	१	०	०	०	०
दृष्टिविहीन	१७	१	२	१	९	२	०	१	१	०	०	०	०
बहिरोपन	३३	४	९	१	११	५	१	१	०	१	०	०	०
न्यून श्रवणशक्ति	३१	६	१०	०	४	७	१	०	३	०	०	०	०
बहिरोपना एवं दृष्टिविहीन	६	४	१	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	२०	२	३	०	११	०	०	३	०	१	०	०	०
मनोसामाजिक अपाङ्गता	१३	०	१	१	४	१	२	२	१	१	०	०	०
बौद्धिक अपाङ्गता	११	०	२	०	३	३	०	१	०	२	०	०	०
अटिज्म	२	०	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
बहु-अपाङ्गता	५	०	२	०	१	१	०	०	१	०	०	०	०

४.११ वैवाहिक स्थितिको आधारमा दश वर्ष र सोभन्दा माथिका अपाङ्गता भएकाको जनसंख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको वैवाहिक अवस्थासम्बन्धी तथ्याङ्कले स्थानीय सामाजिक संरचना, स्वास्थ्य स्थिति र जीवनपद्धतिको गहिरो चित्र प्रस्तुत गर्छ। यस नगरपालिकामा जम्मा ४८० जना अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू पहिचान भएका छन्, जसमा १३३ जना अविवाहित, २८१ जना विवाहित, ५९ जना विधवा/विदुर, र ७ जना सम्बन्धविच्छेद वा अलग बस्ने समूहमा पर्छन्। अपाङ्गताको प्रकार अनुसार हेर्दा, **शारीरिक अपाङ्गता** सबैभन्दा बढी (१७६ जना) देखिन्छ, जसमा विवाहितको संख्या (११२) उल्लेख्य छ, भने अविवाहित ४६ जना छन्। यसपछि **न्यून दृष्टि** भएका ६४ जना, **न्यून श्रवणशक्ति** भएका ५० जना र **बहु-अपाङ्गता** भएका ५८ जना देखिन्छन्। **दृष्टिविहीन** (९ जना) र **अटिज्म** (४ जना) भएका व्यक्तिहरूको संख्या भने तुलनात्मक रूपमा न्यून छ। लिङ्गानुसार हेर्दा, **पुरुष** अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू २६३ जना छन्, जसमा विवाहितहरूको संख्या (१५७) उच्च छ। पुरुषमा शारीरिक अपाङ्गता (१०३) र न्यून दृष्टि (३०) प्रमुख छन्, भने अटिज्म (१५) र मनोसामाजिक अपाङ्गता (२०) पनि उल्लेखनीय देखिन्छ। अर्कोतर्फ, **महिला** अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू २१७ जना छन्, जसमा १२४ जना विवाहित र ४३ जना विधवा छन्। यो विधवा संख्या उच्च हुनु महिला जीवन प्रत्याशा, सामाजिक समर्थन संरचना र सांस्कृतिक कारणहरूसँग सम्बन्धित हुन सक्छ। महिलामा शारीरिक अपाङ्गता (७३) र न्यून श्रवणशक्ति (३१) बढी देखिन्छ, साथै बहु-अपाङ्गता (२२) पनि उल्लेख्य छ। यो तथ्याङ्कले देखाउँछ कि विवाहको अवस्था र अपाङ्गताको प्रकारबीच सम्बन्ध रहन सक्छ। उदाहरणका लागि, शारीरिक अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूमा विवाहितहरूको संख्या धेरै भए पनि दृष्टिविहीन, अटिज्म वा मनोसामाजिक अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूमा अविवाहितको अनुपात बढी छ। साथै, महिलामा विधवा हुने दर उच्च हुनु सांस्कृतिक तथा जीवन प्रत्याशासम्बन्धी सामाजिक यथार्थको द्योतक हो। सामाजिक नीति दृष्टिकोणबाट, यी तथ्याङ्कहरूले दुई प्रमुख सन्देश दिन्छन्: पहिलो, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि विवाहपश्चातको जीवन समर्थन र स्वास्थ्य सेवाको आवश्यकता उच्च छ; दोस्रो, विधवा तथा अविवाहित अपाङ्गता भएका महिलाहरू विशेष जोखिम समूहमा पर्छन्, जसका लागि लक्षित पुनर्वास, सामाजिक सुरक्षा र आत्मनिर्भरता अभिवृद्धि कार्यक्रम आवश्यक देखिन्छ। यसरी, यस्ता तथ्याङ्क केवल संख्यात्मक विवरण नभई सामाजिक संरचना र मानव विकास नीतिको आधारस्तम्भ बन्न सक्ने गहिरो प्रमाण हुन्।

अपाङ्गताको प्रकार	जम्मा	वैवाहिक अवस्था				
		अविवाहित	विवाहित	विधवा/विदुर	सम्बन्धविच्छेद	अलग बसेको
सिद्धिचरण नगरपालिका						
जम्मा						
जम्मा	४८०	१३३	२८१	५९	०	७
शारीरिक अपाङ्गता	१७६	४६	११२	१५	०	३
न्यून दृष्टि	६४	३	४६	१४	०	१
दृष्टिविहीन	९	५	४	०	०	०
बहिरोपन	३४	८	२०	५	०	१
न्यून श्रवणशक्ति	५०	७	३०	१३	०	०
बहिरोपना एवं दृष्टिविहीन	७	३	४	०	०	०
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	३१	१०	२०	१	०	०
मनोसामाजिक अपाङ्गता	३०	१६	९	४	०	१
बौद्धिक अपाङ्गता	१७	१२	४	१	०	०
अटिज्म	४	०	४	०	०	०
बहु-अपाङ्गता	५८	२३	२८	६	०	१
पुरुष						
जम्मा	२६३	८६	१५७	१६	०	४

अपाङ्गताको प्रकार	जम्मा	वैवाहिक अवस्था				
		अविवाहित	विवाहित	विधुवा/विदुर	सम्बन्धविच्छेद	अलग बसेको
शारीरिक अपाङ्गता	१०३	२५	६९	७	०	२
न्यून दृष्टि	३०	२	२५	२	०	१
दृष्टिविहीन	६	४	२	०	०	०
बहिरोपन	२१	७	१२	१	०	१
न्यून श्रवणशक्ति	१९	४	१२	३	०	०
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	२	१	१	०	०	०
मनोसामाजिक अपाङ्गता	२०	७	१३	०	०	०
अटिज्म	१५	९	५	१	०	०
बहु-अपाङ्गता	९	७	१	१	०	०
महिला						
जम्मा	२१७	४७	१२४	४३	०	३
शारीरिक अपाङ्गता	७३	२१	४३	८	०	१
न्यून दृष्टि	३४	१	२१	१२	०	०
दृष्टिविहीन	३	१	२	०	०	०
बहिरोपन	१३	१	८	४	०	०
न्यून श्रवणशक्ति	३१	३	१८	१०	०	०
बहिरोपना एवं दृष्टिविहीन	५	२	३	०	०	०
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	११	३	७	१	०	०
मनोसामाजिक अपाङ्गता	१५	७	४	३	०	१
बौद्धिक अपाङ्गता	८	५	३	०	०	०
अटिज्म	२	०	२	०	०	०
बहु-अपाङ्गता	२२	३	१३	५	०	१

४.१.२ अपाङ्गता भएकाको साक्षरता अवस्थाको आधारमा पाँच वर्ष र सोभन्दा माथिका जनसंख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा अपाङ्गताको प्रकार र वैवाहिक अवस्थाको तथ्याङ्कले नगरपालिकाभित्रको सामाजिक संरचना, स्वास्थ्य अवस्था र जीवनशैलीबारे महत्त्वपूर्ण दृष्टिकोण दिन्छ। कुल ५९५ जना अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूमध्ये १९३ जना अविवाहित, ३१७ जना विवाहित, ७८ जना विधुवा/विदुर, ५ जना सम्बन्धविच्छेद गरेका र २ जना अलग बसेका छन्। यसले देखाउँछ कि अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूमध्ये विवाहको दर उच्च छ (झण्डै ५३% भन्दा बढी), तर अविवाहितहरूको संख्या पनि उल्लेखनीय रूपमा ३२% जति छ, जुन सामाजिक स्वीकृति, व्यक्तिगत रोजाइ वा स्वास्थ्य अवस्थाको प्रभाव हुन सक्छ। प्रकारगत रूपमा हेर्दा, शारीरिक अपाङ्गता सबैभन्दा धेरै (२२२ जना) पाइएको छ, जसमा विवाहितहरूको संख्या (१३६) सबैभन्दा बढी छ। यसपछि न्यून दृष्टि (८७ जना) र न्यून श्रवणशक्ति (६० जना) क्रमशः दोस्रो र तेस्रो स्थानमा छन्। दृष्टिविहीन, बहिरोपन, मनोसामाजिक, बौद्धिक अपाङ्गता तथा अटिज्म भएका व्यक्तिहरूको संख्या तुलनात्मक रूपमा कम छ। लैङ्गिक दृष्टिले हेर्दा, पुरुष (२९७ जना) र महिला (२९८ जना) संख्यात्मक रूपमा लगभग बराबरी छन्, तर विवाह अवस्थाको वितरणमा फरक छ। पुरुषमा विवाहितको अनुपात अझ बढी छ भने महिलामा विधुवा/विदुरको अनुपात उच्च छ (विशेषगरी शारीरिक र न्यून दृष्टि भएका महिलामा)। यसले महिलामा दीर्घायु र जीवनसाथी गुमाउने सम्भावना बढी हुने परम्परागत जनसांख्यिक प्रवृत्ति पुष्टि गर्छ। अपाङ्गताको प्रकार र विवाह अवस्थाबीचको सम्बन्धले देखाउँछ कि शारीरिक, दृष्टि र श्रवणसम्बन्धी अपाङ्गता भएका धेरैजसो व्यक्तिहरूले विवाह गरेका छन्, तर मनोसामाजिक वा बौद्धिक अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूमा अविवाहितको संख्या बढी छ। बहु-अपाङ्गता भएका जम्मा ६

जनामध्ये ३ जना अविवाहित र बाँकी विवाहित छन्, जसले सामाजिक र पारिवारिक समर्थनले विवाहमा भूमिका खेल्ने संकेत दिन्छ। यो तथ्याङ्कले मानव विकासको दृष्टिले दुई प्रमुख चुनौतीहरू औल्याउँछ 'पहिलो, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सामाजिक समावेश र आत्मनिर्भरता बढाउने आवश्यकता; दोस्रो, स्वास्थ्य सेवासँगै जीवनशैली, शिक्षा र रोजगारीका अवसरमा सुधार ल्याएर उनीहरूको जीवनस्तर उकास्ने आवश्यकता। यस किसिमको विस्तृत डेटा केवल संख्यात्मक तथ्य होइन, नीति निर्माण, लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको वास्तविक जीवनस्तर सुधारका लागि आधारभूत उपकरण हो।

अपाङ्गताको प्रकार	५ वर्ष र सोभन्दा माथिका जनसंख्या	जनसंख्या जो			साक्षरता अवस्था नखुलेको	साक्षरता दर (%)
		पढ्न र लेख्न सक्ने	पढ्न मात्र सक्ने	पढ्न र लेख्न दुवै नसक्ने		
सिद्धिचरण नगरपालिका						
जम्मा						
जम्मा	२२९	९६	३	१३०	०	४९.९२
शारीरिक अपाङ्गता	६३	२८	२	३३	०	४४.४४
न्यून दृष्टि	३२	१७	०	१५	०	५३.१३
दृष्टिविहीन	१६	१०	०	६	०	६२.५
बहिरोपन	२९	९	१	१९	०	३९.०३
न्यून श्रवणशक्ति	३६	१२	०	२४	०	३३.३३
बहिरोपना एवं दृष्टिविहीन	१	०	०	१	०	०
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	२९	८	०	२१	०	२७.५९
मनोसामाजिक अपाङ्गता	११	७	०	४	०	६३.६४
बौद्धिक अपाङ्गता	४	०	०	४	०	०
आनुवंशिक रक्तश्राव	०	०	०	०	०	०
अटिज्म	२	२	०	०	०	१००
बहु-अपाङ्गता	६	३	०	३	०	५०
पुरुष						
जम्मा	१२१	६७	२	५२	०	५५.३७
शारीरिक अपाङ्गता	३५	२०	२	१३	०	५७.१४
न्यून दृष्टि	१७	१२	०	५	०	७०.५९
दृष्टिविहीन	८	६	०	२	०	७५
बहिरोपन	१६	७	०	९	०	४३.७५
न्यून श्रवणशक्ति	१५	८	०	७	०	५३.३३
बहिरोपना एवं दृष्टिविहीन	०	०	०	०	०	०
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	२१	७	०	१४	०	३३.३३
मनोसामाजिक अपाङ्गता	७	५	०	२	०	७१.४३
बौद्धिक अपाङ्गता	०	०	०	०	०	०
आनुवंशिक रक्तश्राव	०	०	०	०	०	०
अटिज्म	१	१	०	०	०	१००
बहु-अपाङ्गता	१	१	०	०	०	१००
महिला						

अपाङ्गताको प्रकार	५ वर्ष र सोभन्दा माथिका जनसंख्या	जनसंख्या जो			साक्षरता अवस्था नखुलेको	साक्षरता दर (%)
		पढ्न र लेख्न सक्ने	पढ्न मात्र सक्ने	पढ्न र लेख्न दुवै नसक्ने		
जम्मा	१०८	२९	१	७८	०	२६.८५
शारीरिक अपाङ्गता	२८	८	०	२०	०	२८.५७
न्यून दृष्टि	१५	५	०	१०	०	३३.३३
दृष्टिविहीन	८	४	०	४	०	५०
बहिरोपन	१३	२	१	१०	०	१५.३८
न्यून श्रवणशक्ति	२१	४	०	१७	०	१९.०५
बहिरोपना एवं दृष्टिविहीन	१	०	०	१	०	०
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	८	१	०	७	०	१२.५
मनोसामाजिक अपाङ्गता	४	२	०	२	०	५०
बौद्धिक अपाङ्गता	४	०	०	४	०	०
आनुवंशिक रक्तश्राव	०	०	०	०	०	०
अटिज्म	१	१	०	०	०	१००
बहु-अपाङ्गता	५	२	०	३	०	४०

४.१३ वडागत रूपमा साक्षरताको अवस्था अनुसार अपाङ्गता भएका जनसंख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा पाँच वर्ष र सोभन्दा बढी उमेरका अपाङ्गता भएका जनसंख्याको साक्षरता अवस्थाको विश्लेषणले शिक्षा पहुँच र सामाजिक समावेशीताको वास्तविक चित्र प्रस्तुत गर्दछ। यहाँ जम्मा ६२० जना अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको तथ्याङ्क उपलब्ध छ, जस मध्ये २९३ जना साक्षर र ३२७ जना निरक्षर रहेको पाइन्छ। यस आधारमा नगरपालिकाको कुल अपाङ्गता भएका जनसंख्याको साक्षरता दर ४७.२६ प्रतिशत रहेको छ, जुन शिक्षा पहुँचमा अझै चुनौती रहेको संकेत हो। वडागत विश्लेषण गर्दा, वडा नं. ६ मा सबैभन्दा उच्च साक्षरता दर (६३.६४%) देखिएको छ, जसले उक्त क्षेत्रका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई शिक्षा सुविधा र स्रोतमा राम्रो पहुँच रहेको संकेत दिन्छ। त्यसैगरी वडा नं. ५ र वडा नं. १ मा पनि अपेक्षाकृत उच्च साक्षरता दर (५८.३३% र ५९.४६%) पाइन्छ। यस्ता क्षेत्रहरूमा सामाजिक चेतना र शिक्षा सेवाको प्रभावकारिता देखिन्छ। अर्कोतर्फ, वडा नं. ४ र वडा नं. १० मा साक्षरता दर क्रमशः ३१.४६% र ३८.२४% मात्रै रहेको छ, जुन तुलनात्मक रूपमा सबैभन्दा कम हो। यसले देखाउँछ कि यी क्षेत्रहरूमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको शिक्षा पहुँच र अवसरहरू कमजोर छन्, जसले सामाजिक असमानता र भौगोलिक अवरोधको संकेत गर्दछ। वडा नं. २, ३, ८, ९, ११ र १२ मा पनि मध्यम स्तरको साक्षरता दर देखिन्छ, जसले नगरपालिका भित्रै विभिन्न क्षेत्रीय भिन्नता रहेको पुष्टि गर्दछ। यो तथ्याङ्कले सामाजिक विकास र नीति निर्माणका लागि महत्वपूर्ण सन्देश दिन्छ कि अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको शिक्षा स्तर सुधार गर्न वडागत विश्लेषणमा आधारित लक्षित कार्यक्रमहरू आवश्यक छन्। शिक्षा अवसरमा समानता सुनिश्चित गर्न, विशेष गरी साक्षरता दर कम भएका वडाहरूमा पहुँच विस्तार, समावेशी शिक्षण सामग्री, र पुनःशिक्षण कार्यक्रमहरू लागू गर्नु पर्ने देखिन्छ। यसले मात्र होइन, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सामाजिक सहभागिता र आत्मनिर्भरता वृद्धि गर्न मद्दत पुऱ्याउनेछ।

क्षेत्र	वडा	अपाङ्गता भएका जनसंख्या (५ वर्ष र सोभन्दा बढी उमेरका)				साक्षरता दर
		जम्मा	साक्षर	निरक्षर	साक्षरता नखुलेको	
सिद्धिचरण नगरपालिका	जम्मा	६२०	२९३	३२७	०	४७.२६
	१	३७	२२	१५	०	५९.४६
	२	९८	४६	५२	०	४६.९४
	३	३२	१३	१९	०	४०.६३

	४	८९	२८	६१	०	३१.४६
	५	७२	४२	३०	०	५८.३३
	६	११	७	४	०	६३.६४
	७	५७	३०	२७	०	५२.६३
	८	३२	१६	१६	०	५०
	९	४३	२२	२१	०	५१.१६
	१०	३४	१३	२१	०	३८.२४
	११	३७	२०	१७	०	५४.०५
	१२	७८	३४	४४	०	४३.५९

४.१४ हासिल गरेको शिक्षाको तह अनुसार पाँच वर्ष र सोभन्दा माथिका अपाङ्गता भएका जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को तथ्याङ्कअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिकामा पाँच वर्ष र सोभन्दा माथिका उमेर समूहका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूले हासिल गरेको शिक्षाको तहको अवस्था समाज र विकासका लागि महत्वपूर्ण सूचक हो। यस तथ्याङ्कले अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको शिक्षामा पहुँच र अवसरको वास्तविक तस्वीर प्रस्तुत गर्दछ र आगामी नीति निर्माण तथा कार्यक्रम संचालनमा मार्गदर्शन प्रदान गर्छ। नगरपालिकामा शारीरिक अपाङ्गता भएका कुल व्यक्तिहरूमध्ये थुप्रैले प्रारम्भिक बाल शिक्षा हासिल गरेका छन् भने केहीले प्राथमिक, मध्यम, उच्च माध्यमिक तह र एसएलसी/SEE स्तरसम्म शिक्षा प्राप्त गरेका छन्। विशेष गरी, कक्षा १ देखि ५ सम्मका विद्यार्थीहरूको संख्या उल्लेखनीय छ र केहीले स्नातक तहसम्म अध्ययन पूरा गरेका छन्। यसले देखाउँछ कि अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू पनि शिक्षा प्राप्तिसमा संलग्न छन् र आफ्नो क्षमता अनुसार उच्च शिक्षा हासिल गर्न प्रयासरत छन्। यस्तै, दृष्टि सम्बन्धी अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू (जस्तै न्यून दृष्टि र दृष्टिविहीन) मध्ये धेरैले प्राथमिक र मध्यम तहको शिक्षा प्राप्त गरेका छन् भने केहीले उच्च शिक्षा तहसम्म प्रगति गरेका छन्। यो सकारात्मक संकेत हो कि शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्ने प्रयासहरू फलफाप भइरहेका छन्। तर, यो पनि देखिन्छ कि केही अपाङ्गता प्रकारका व्यक्तिहरू अझै पनि शिक्षामा पूर्ण रूपमा समावेश हुन सकेका छैनन्, जसले शिक्षा पहुँचमा अझै केही चुनौतीहरू रहेको स्पष्ट पार्छ।

महिला अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूले पनि विभिन्न तहको शिक्षा हासिल गरेका छन्, जसले लिंग सापेक्ष शिक्षा पहुँचमा सुधार भएको देखाउँछ। तथापि, उनीहरूको संख्या पुरुषभन्दा तुलनात्मक रूपमा कम छ, जसले लैङ्गिक असमानता अझै पनि कायम रहेको संकेत दिन्छ। यस तथ्याङ्कले अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको शिक्षामा भागीदारी र उपलब्धिलाई उजागर गर्दा शिक्षा पहुँच विस्तारका लागि आवश्यक लक्षित पहलहरूको आवश्यकता देखाउँछ। विशेष गरी, प्रारम्भिक शिक्षा देखि उच्च शिक्षासम्म अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई सहज र समावेशी शिक्षण वातावरण प्रदान गर्नुपर्ने छ। यसले न केवल उनीहरूको व्यक्तिगत विकासमा योगदान पुर्याउनेछ, तर समाजमा उनीहरूको सक्रिय सहभागिता र आत्मनिर्भरता पनि सुनिश्चित गर्नेछ। समग्रमा, सिद्धिचरण नगरपालिकामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको शिक्षाको स्तरले केही सकारात्मक प्रगति देखाउँछ भने केही क्षेत्रहरूमा सुधारको आवश्यकता पनि दर्शाउँछ। समावेशी शिक्षा नीतिहरूलाई अझ बलियो बनाउँदै अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि शिक्षा पहुँच सहज बनाउन आवश्यक छ, जसले उनीहरूको जीवनस्तर उकास्ने र समग्र समाजलाई प्रगतिशील बनाउन सहयोग गर्नेछ।

अपाङ्गताको प्रकार	जम्मा	उत्तीर्ण गरेको शिक्षा तह									तह नभएको	तह उल्लेख नभएको
		Early childhood (0)	Primary (1-5)	Lower secondary (6-8)	Upper secondary (9-10)	S.L.C./ SEE & equivalent	Intermediate & equivalent (11-12)	Graduate & equivalent	Post graduate equivalent & above	अन्य		

अपाङ्गताको प्रकार	जम्मा	उत्तीर्ण गरेको शिक्षा तह									तह नभएको	तह उल्लेख नभएको
		Early childhood (0)	Primary (1-5)	Lower secondary (6-8)	Upper secondary (9-10)	S.L.C./ SEE & equivalent	Intermediate & equivalent (11-12)	Graduate & equivalent	Post graduate equivalent & above	अन्य		
सिद्धिचरण नगरपालिका												
जम्मा												
जम्मा	९७	७	३४	२०	१५	४	७	२	१	०	४	३
शारीरिक अपाङ्गता	२८	२	५	८	३	२	३	२	०	०	३	०
न्यून दृष्टि	२९८	८	१०८	५५	४९	२३	२७	७	०	०	१४	७
दृष्टिविहीन	१३६	६	४४	२२	२३	१०	१४	५	०	०	७	५
बहिरोपन	३२	०	१५	३	६	३	२	१	०	०	१	१
न्यून श्रवणशक्ति	१३	०	५	१	२	२	२	१	०	०	०	०
बहिरोपना एवं दृष्टिविहीन	२२	०	४	६	५	२	१	०	०	०	३	१
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	३१	०	१५	७	४	०	२	०	०	०	३	०
मनोसामाजिक अपाङ्गता	१३	०	५	२	१	२	३	०	०	०	०	०
बौद्धिक अपाङ्गता	१७	०	६	५	१	२	३	०	०	०	०	०
आनुवंशिक रक्तश्राव	१०	०	३	५	२	०	०	०	०	०	०	०
अटिज्म	३	०	३	०	०	०	०	०	०	०	०	०
बहु-अपाङ्गता	२	०	०	०	२	०	०	०	०	०	०	०
पुरुष												
जम्मा	११०	३	३३	२७	१६	१०	८	४	०	०	५	४
शारीरिक अपाङ्गता	५३	१	१५	१०	७	५	४	४	०	०	४	३
न्यून दृष्टि	१२	०	४	२	१	३	१	०	०	०	०	१
दृष्टिविहीन	८	०	३	०	२	१	२	०	०	०	०	०
बहिरोपन	६	०	०	१	४	०	०	०	०	०	१	०
न्यून श्रवणशक्ति	६	०	४	१	१	०	०	०	०	०	०	०
बहिरोपना एवं दृष्टिविहीन	२	०	०	२	०	०	०	०	०	०	०	०

अपाङ्गताको प्रकार	जम्मा	उत्तीर्ण गरेको शिक्षा तह									तह नभएको	तह उल्लेख नभएको
		Early childhood (0)	Primary (1-5)	Lower secondary (6-8)	Upper secondary (9-10)	S.L.C./ SEE & equivalent	Intermediate & equivalent (11-12)	Graduate & equivalent	Post graduate equivalent & above	अन्य		
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	६	०	२	२	०	१	१	०	०	०	०	०
मनोसामाजिक अपाङ्गता	५	०	०	५	०	०	०	०	०	०	०	०
बौद्धिक अपाङ्गता	१	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
आनुवंशिक रक्तश्राव	१	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
अटिज्म	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
बहु-अपाङ्गता	९	१	४	४	०	०	०	०	०	०	०	०
महिला												
जम्मा	२६६	१२	१११	५९	३३	८	२६	७	२	०	७	१
शारीरिक अपाङ्गता	१२५	७	५२	२१	१८	४	१३	५	२	०	३	०
न्यून दृष्टि	२७	१	९	७	३	२	२	०	०	०	२	१
दृष्टिविहीन	२२	२	६	६	३	०	४	०	०	०	१	०
बहिरोपन	११	०	६	४	०	०	०	१	०	०	०	०
न्यून श्रवणशक्ति	२०	१	१४	१	३	०	०	०	०	०	१	०
बहिरोपना एवं दृष्टिविहीन	३	०	१	०	२	०	०	०	०	०	०	०
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	१०	०	३	६	०	१	०	०	०	०	०	०
मनोसामाजिक अपाङ्गता	१८	०	७	२	४	०	४	१	०	०	०	०
बौद्धिक अपाङ्गता	१	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
आनुवंशिक रक्तश्राव	१	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०
अटिज्म	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
बहु-अपाङ्गता	२८	१	१२	११	०	१	३	०	०	०	०	०

नोट: यस उपखण्डमा उल्लेखित शिक्षाको तह देहायानुसार उल्लेख भएको:

⇒ स्नातक तह र सो सरह- Graduate & equivalent

⇒ स्नातकोत्तर, सो सरह र सोभन्दा माथि- Post graduate, equi. & above

४.१५ विद्यालय/क्याम्पस गएको/नगएको (गणना अवधिमा) आधारमा ५-२५ वर्ष उमेरका अपाङ्गता भएका जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को तथ्याङ्क अनुसार सिद्धिचरण नगरपालिकामा ५ देखि २५ वर्ष उमेर समूहमा रहेका अपाङ्गता भएका बालबालिका तथा युवाहरूको विद्यालय/क्याम्पसमा सहभागिताको स्थिति विश्लेषण गर्दा केही महत्वपूर्ण पक्षहरू देखिन्छन्। यी तथ्याङ्कले शिक्षा पहुँच र समावेशी शिक्षाको अवस्थामा सुधारका अवसरहरू प्रस्तुत गर्छन्। नगरपालिकामा समावेश भएका कुल १३४ जना अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूमध्ये करिब आधा (६६ जना) औपचारिक, अनौपचारिक वा स्वाध्ययनका माध्यमबाट विद्यालय वा क्याम्पसमा अध्ययन गरिरहेका छन्। यो तथ्यले देखाउँछ कि शिक्षा पहुँचमा केही मात्रामा सकारात्मक प्रगति भएको छ र अपाङ्गता भएका युवाहरूले पनि शिक्षामा सहभागी हुने मौका पाएका छन्। तर त्यहाँ अझै पनि ३२ जना पहिले विद्यालय गएका भएता पनि हाल नजाने र ३६ जना कहिल्यै विद्यालय नजाने रहेको तथ्यांकले शिक्षामा पहुँचका चुनौतीहरू रहुँदै आएको संकेत गर्छ। अपाङ्गताको प्रकार अनुसार विश्लेषण गर्दा शारीरिक अपाङ्गता भएका ४७ मध्ये २७ जना विद्यालयमा अध्ययनरत छन् भने न्यून दृष्टि, दृष्टिविहीन, बहिरोपन, न्यून श्रवणशक्ति लगायतका अपाङ्गता भएका बालबालिकाको पनि विद्यालय सहभागिता रहेको देखिन्छ। तर बौद्धिक अपाङ्गता भएका बालबालिका ७ मध्ये मात्र १ जना विद्यालयमा अध्ययनरत छन् भने ६ जना कहिल्यै विद्यालय नजाने वर्गमा पर्दछन्, जसले शिक्षामा पहुँचमा असमानता र चुनौतीहरू झल्काउँछ। लिङ्गीय हिसाबले हेर्दा पुरुष र महिलाबीच पनि विद्यालय जाने दरमा केही फरक देखिन्छ। पुरुष अपाङ्गता भएका ७२ मध्ये ३३ जना विद्यालयमा सक्रिय छन् भने महिला अपाङ्गता भएका ६२ मध्ये पनि ३३ जना विद्यालयमा अध्ययनरत छन्। तर विद्यालय नजाने वा कहिल्यै नजाने बालबालिकाको संख्या पनि दुवै लिङ्गमा उल्लेखनीय छ, जसले महिला तथा पुरुष दुवै पक्षमा समावेशी शिक्षा प्रवर्द्धन गर्न थप प्रयास आवश्यक रहेको संकेत गर्दछ।

अपाङ्गताका प्रकार	५-२५ वर्ष उमेर समूहका जनसंख्या	जनसंख्या जो			उल्लेख नभएको
		विद्यालय/क्याम्पस जाने (औपचारिक/अनौपचारिक/स्वाध्ययन)	हाल विद्यालय/क्याम्पस नजाने (पहिले गएका)	कहिल्यै विद्यालय नगएका	
सिद्धिचरण नगरपालिका					
जम्मा					
जम्मा	१३४	६६	३२	३६	०
शारीरिक अपाङ्गता	४७	२७	१०	१०	०
न्यून दृष्टि	७	४	२	१	०
दृष्टिविहीन	९	६	२	१	०
बहिरोपन	१२	७	२	३	०
न्यून श्रवणशक्ति	१०	३	५	२	०
बहिरोपना एवं दृष्टिविहीन	३	३	०	०	०
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	९	४	३	२	०
मनोसामाजिक अपाङ्गता	११	२	४	५	०
बौद्धिक अपाङ्गता	७	१	०	६	०
आनुवंशिक रक्तश्राव	४	१	१	२	०
अटिज्म	१	१	०	०	०
बहु-अपाङ्गता	१४	७	३	४	०
पुरुष					
जम्मा	७२	३३	२०	१९	०

अपाङ्गताका प्रकार	५-२५ वर्ष उमेर समूहका जनसंख्या	जनसंख्या जो			उल्लेख नभएको
		विद्यालय/क्याम्पस जाने (औपचारिक/अनौपचारिक/स्वाध्ययन)	हाल विद्यालय/क्याम्पस नजाने (पहिले गएका)	कहिल्यै विद्यालय नगएका	
शारीरिक अपाङ्गता	२८	१६	७	५	०
न्यून दृष्टि	५	३	१	१	०
दृष्टिविहीन	४	२	१	१	०
बहिरोपन	५	४	१	०	०
न्यून श्रवणशक्ति	३	१	२	०	०
बहिरोपना एवं दृष्टिविहीन	२	२	०	०	०
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	४	१	३	०	०
मनोसामाजिक अपाङ्गता	६	१	२	३	०
बौद्धिक अपाङ्गता	५	१	०	४	०
आनुवंशिक रक्तश्राव	३	१	०	२	०
अटिज्म	०	०	०	०	०
बहु-अपाङ्गता	७	१	३	३	०
महिला					
जम्मा	६२	३३	१२	१७	०
शारीरिक अपाङ्गता	१९	११	३	५	०
न्यून दृष्टि	२	१	१	०	०
दृष्टिविहीन	५	४	१	०	०
बहिरोपन	७	३	१	३	०
न्यून श्रवणशक्ति	७	२	३	२	०
बहिरोपना एवं दृष्टिविहीन	१	१	०	०	०
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	५	३	०	२	०
मनोसामाजिक अपाङ्गता	५	१	२	२	०
बौद्धिक अपाङ्गता	२	०	०	२	०
आनुवंशिक रक्तश्राव	१	०	१	०	०
अटिज्म	१	१	०	०	०
बहु-अपाङ्गता	७	६	०	१	०

४.१६ अध्ययनको प्रमुख क्षेत्रको (गणना अवधिमा) आधारमा दश जोड दुई वा सो सरह र उच्च शिक्षा तह उत्तीर्ण गर्ने १५ वर्ष र सोभन्दा माथि उमेरका अपाङ्गता भएका जनसंख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा अध्ययनरत अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको मुख्य अध्ययन क्षेत्रहरूबारेको तथ्याङ्कले यस समुदायमा शैक्षिक रुचि र अवसरहरूको विविधता स्पष्ट पार्छ। राष्ट्रिय जनगणनाको डाटामा आधारित यस विश्लेषणले अपाङ्गता भएका विद्यार्थीहरूले कुन-कुन विषयमा अध्ययन गरिरहेका छन् र उनीहरूको पेशागत विकासमा के कस्तो प्रभाव पर्न सक्छ भन्ने बुझ्न मद्दत गर्दछ। पुरुष र महिलाको तुलनामा कुल ३४ जनाले विभिन्न क्षेत्रहरूमा अध्ययन गरिरहेको तथ्यांक देखिन्छ। सबैभन्दा धेरै संख्या (१९ जना) विज्ञान तथा प्रविधि क्षेत्रमा अध्ययनरत छन् जुन आधुनिक ज्ञान र प्रविधिमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको

पहुँच र रुचि बढिरहेको संकेत हो। यसको साथै मानविकी तथा समाजशास्त्र, व्यवस्थापन, शिक्षा, स्वास्थ्य/चिकित्सा शास्त्र, इन्जिनियरिङ, कम्प्युटर तथा सूचना प्रविधि लगायतका विविध क्षेत्रहरूमा पनि अध्ययन भइरहेको देखिन्छ, जसले सामाजिक तथा आर्थिक समावेशीकरणमा योगदान पुर्याउनेछ। शारीरिक अपाङ्गता भएका १९ जना विद्यार्थीहरूमा अधिकांशले विज्ञान तथा प्रविधि र व्यवस्थापन क्षेत्रमा अध्ययन गरिरहेका छन्, जसले शारीरिक सीमितताका बावजुद पनि उनीहरूको उच्च शैक्षिक र व्यावसायिक लक्ष्यहरू पूरा गर्ने क्षमता देखाउँछ। न्यून दृष्टि र दृष्टिविहीन विद्यार्थीहरू स्वास्थ्य तथा इन्जिनियरिङ क्षेत्रमा केही संख्यामा अध्ययनरत छन्, जसले सुदूरदृष्टि र दृष्टिवन्धित अपाङ्गताका बावजुद पनि उनीहरूको शैक्षिक पहुँच र संलग्नताको सन्देश दिन्छ। महिला विद्यार्थीहरूको संख्या पुरुषको तुलनामा कम (१२ जना) भए पनि उनीहरूले पनि विविध क्षेत्रहरूमा अध्ययन गरिरहेका छन्, विशेष गरी विज्ञान तथा प्रविधि, व्यवस्थापन र मानविकी क्षेत्रमा। यो तथ्यले लैङ्गिक समानताका दिशामा अझै सुधारको आवश्यकता देखाउँछ, तर महिलाहरू पनि शिक्षा र व्यावसायिक क्षेत्रमा सक्रिय भैरहेका छन् भन्ने सकारात्मक संकेत हो। यस तथ्याङ्कले सिद्ध गर्छ कि अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू पनि विविध शैक्षिक क्षेत्रहरूमा आफ्नो अध्ययन र करियर निर्माणमा लागिपरेका छन्। यसले उनीहरूको सामाजिक एकीकरण र आत्मनिर्भरता वृद्धिमा मद्दत गर्नेछ। तर, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको अध्ययन क्षेत्रमा लैङ्गिक र क्षेत्रीय असमानता, आवश्यक शैक्षिक पूर्वाधार तथा पहुँचयोग्य शिक्षण सामग्रीको अभाव लगायत चुनौतीहरू समेत छन्।

त्यसैले, अपाङ्गता भएका विद्यार्थीहरूको लागि लक्षित शैक्षिक कार्यक्रम, पहुँचयोग्य वातावरण, विशेष सहायता र जागरुकता अभिवृद्धि गरिनु आवश्यक छ। यसरी उनीहरूको प्रतिभा पहिचान र विकास गर्न सकिन्छ र समावेशी समाज निर्माणतर्फ सकारात्मक कदम चाल्न सकिन्छ।

अपाङ्गताको प्रकार	जम्मा	अध्ययनको प्रमुख क्षेत्र												
		मानविकी तथा समाजशास्त्र	व्यवस्थापन	शिक्षा	विज्ञान तथा प्रविधि	स्वास्थ्य/चिकित्सा शास्त्र	इन्जिनियरिङ	कानुन	कृषि	वन	पशु विज्ञान/पशु चिकित्सा/मत्स्य	कम्प्युटर तथा सूचना प्रविधि	अन्य	उल्लेख नभएको
सिद्धिचरण नगरपालिका														
जम्मा														
जम्मा	३४	२	४	१९	४	२	०	०	०	१	०	०	२	०
शारीरिक अपाङ्गता	१९	१	३	१२	२	०	०	०	०	०	०	०	१	०
न्यून दृष्टि	३	१	०	०	१	०	०	०	०	१	०	०	०	०
दृष्टिविहीन	३	०	०	०	०	२	०	०	०	०	०	०	१	०
बहिरोपन	१	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
न्यून श्रवणशक्ति	२	०	०	२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
बहिरोपना एवं दृष्टिविहीन	३	०	०	३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	३	०	१	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०

अपाङ्गताको प्रकार	जम्मा	अध्ययनको प्रमुख क्षेत्र												
		मानविकी तथा समाजशास्त्र	व्यवस्थापन	शिक्षा	विज्ञान तथा प्रविधि	स्वास्थ्य/चिकित्सा शास्त्र	इन्जिनियरिङ	कानून	कृषि	वन	पशु विज्ञान/पशु चिकित्सा/मत्स्य	कम्प्युटर तथा सूचना प्रविधि	अन्य	उल्लेख नभएको
मनोसामाजिक अपाङ्गता	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
बौद्धिक अपाङ्गता	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
आनुवंशिक रक्तश्राव	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
अटिज्म	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
बहु-अपाङ्गता	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
पुरुष														
जम्मा	२२	१	२	१४	४	१	०	०	०	०	०	०	०	०
शारीरिक अपाङ्गता	११	०	१	६	२	०	०	०	०	०	०	०	०	०
न्यून दृष्टि	२	१	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
दृष्टिविहीन	१	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०
बहिरोपन	१	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
न्यून श्रवणशक्ति	२	०	०	२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
बहिरोपना एवं दृष्टिविहीन	३	०	०	३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	२	०	१	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
मनोसामाजिक अपाङ्गता	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
बौद्धिक अपाङ्गता	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
आनुवंशिक रक्तश्राव	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
अटिज्म	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
बहु-अपाङ्गता	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
महिला														
जम्मा	१२	१	२	५	०	१	०	०	०	१	०	०	२	०
शारीरिक अपाङ्गता	६	१	२	४	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०
न्यून दृष्टि	१	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०
दृष्टिविहीन	२	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	१	०
बहिरोपन	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
न्यून श्रवणशक्ति	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
बहिरोपना एवं	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

अपाङ्गताको प्रकार	जम्मा	अध्ययनको प्रमुख क्षेत्र												
		मानविकी तथा समाजशास्त्र	व्यवस्थापन	शिक्षा	विज्ञान तथा प्रविधि	स्वास्थ्य/विकित्सा शास्त्र	इन्जिनियरिङ	कानुन	कृषि	वन	पशु विज्ञान/पशु विकित्सा/मत्स्य	कम्प्युटर तथा सूचना प्रविधि	अन्य	उल्लेख नभएको
दृष्टिविहीन														
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	१	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
मनोसामाजिक अपाङ्गता	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
बौद्धिक अपाङ्गता	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
आनुवंशिक रक्तश्राव	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
अटिज्म	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
बहु-अपाङ्गता	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

४.१७ जन्म स्थानको आधारमा अपाङ्गता भएका जनसंख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको जन्मस्थानको विवरणले यस समुदायमा स्थायित्व र स्थानिय जीवनसँगको गहिरो सम्बन्ध देखाउँछ। राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को तथ्यांक अनुसार, अपाङ्गता भएका कुल ६५१ जनामध्ये सबैभन्दा धेरै ६१७ जना सोलुखुम्बु जिल्लाको सोही गाउँपालिका वा स्थानीय तहमा जन्मिएका छन्। यो तथ्यले यस स्थानमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको स्थायी बसोबास र सामाजिक जरा स्पष्ट पार्दछ। विशेषगरी, शारीरिक अपाङ्गता भएका २५० जनामध्ये २४१ जना यहाँ जन्मेका छन् भने न्यून दृष्टि भएका ८८ जनामध्ये ८० जना, दृष्टिविहीन ३० जनामध्ये २९ जना, र बहिरोपन भएका ६० जनामध्ये ५८ जना स्थानीय नै छन्। यो दर्शाउँछ कि अपाङ्गता भएका धेरैजसो व्यक्ति स्थानीय स्तरमै जन्मिएर यहाँको सामाजिक संरचनामा गहिरो रूपमा आवद्ध छन्। लिङ्गानुसार विश्लेषण गर्दा, पुरुषहरूमा ३२५ जना शारीरिक अपाङ्गता भएका छन् र तीमध्ये ३२१ जना स्थानीय हुन्। त्यस्तै, न्यून दृष्टि भएका पुरुष १३२ जनामध्ये १३१ जना, दृष्टिविहीन ४३ जनामध्ये ४२ जना स्थानीय तहमा जन्मेका छन्। महिलामा पनि त्यस्तै प्रवृत्ति देखिन्छ, जहाँ ३२६ जना दृष्टिविहीनमध्ये २९६ जना, बहिरोपनका ११८ मध्ये ११० जना र न्यून श्रवणशक्ति भएका ४५ मध्ये ३८ जना स्थानीय तहमा जन्मिएका छन्। यो तथ्यांकले सिद्ध गर्छ कि सिद्धिचरण नगरपालिकाका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू प्रायः यहाँकै स्थायी नागरिक हुन् र स्थानीय समुदायसँग सामाजिक, सांस्कृतिक तथा आर्थिक रूपमा घनिष्ठ सम्बन्ध राख्दछन्। यसले उनीहरूको जीवनमा स्थानीय स्तरबाट उपलब्ध गराइने सेवा, सहयोग र विकास कार्यक्रमहरू अझ प्रभावकारी हुनुपर्ने आवश्यकता औल्याउँछ। यसैगरी, कुनै पनि व्यक्तिको लागि जन्मस्थानसँगको सम्बन्ध मात्र नभई त्यहाँको वातावरण, पहुँचयोग्य संरचना, र समाजको समावेशीपन अत्यन्त महत्वपूर्ण हुन्छ। सिद्धिचरण नगरपालिकामा अधिकांश अपाङ्गता भएका व्यक्ति स्थानीय स्तरमै जन्मिएर बसोबास गरिरहेका हुँदा, उनीहरूको सामाजिक समावेशीकरण र सेवा सुविधा प्रवाहमा स्थानीय प्रशासनको भूमिका निर्णायक हुन आउँछ। अन्ततः, यस तथ्यांकले अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई लक्षित गरि स्थानिय स्तरमा विशेष नीति, योजना र सेवा प्रदान गर्नुपर्ने सामाजिक र प्रशासनिक आवश्यकता औल्याउँछ। यसले तिनीहरूलाई सम्मानजनक जीवनस्तर प्रदान गर्न, समान अवसर सुनिश्चित गर्न र सामाजिक न्यायका लागि आधार तयार गर्न सहयोग पुऱ्याउनेछ।

अपाङ्गताको प्रकार	नेपालमा जन्मेका अपाङ्गता भएका	विदेशमा	जन्मस्थान
-------------------	-------------------------------	---------	-----------

	जम्मा	सोलुखुम्बु जिल्लाको		अर्को जिल्लामा जन्मेका	जन्मेका	नखुलेको
		गणनाको अवधिमा यही गाउँपालिकामा जन्मेका	गणनाको अवधिमा स्थानीय तहमा जन्मेका			
सिद्धिचरण नगरपालिका						
जम्मा						
जम्मा	६५१	६५१	६१७	३४	०	०
शारीरिक अपाङ्गता	२५०	२५०	२४१	९	०	०
न्यून दृष्टि	८८	८८	८०	८	०	०
दृष्टिविहीन	३०	३०	२९	१	०	०
बहिरोपन	६०	६०	५८	२	०	०
न्यून श्रवणशक्ति	६२	६२	५७	५	०	०
बहिरोपना एवं दृष्टिविहीन	१८	१८	१७	१	०	०
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	३७	३७	३४	३	०	०
मनोसामाजिक अपाङ्गता	२९	२९	२८	१	०	०
बौद्धिक अपाङ्गता	१७	१७	१७	०	०	०
अटिज्म	५	५	५	०	०	०
बहु-अपाङ्गता	५	५	५	०	०	०
पुरुष						
जम्मा						
शारीरिक अपाङ्गता	३२५	३२५	३२१	४	०	०
न्यून दृष्टि	१३२	१३२	१३१	१	०	०
दृष्टिविहीन	४३	४३	४२	१	०	०
बहिरोपन	१३	१३	१३	०	०	०
न्यून श्रवणशक्ति	२७	२७	२७	०	०	०
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	३१	३१	३१	०	०	०
मनोसामाजिक अपाङ्गता	१२	१२	११	१	०	०
अटिज्म	१७	१७	१६	१	०	०
बहु-अपाङ्गता	१६	१६	१६	०	०	०
महिला						
जम्मा	३	३	३	०	०	०
शारीरिक अपाङ्गता	२५	२५	२५	०	०	०
न्यून दृष्टि						
दृष्टिविहीन	३२६	३२६	२९६	३०	०	०
बहिरोपन	११८	११८	११०	८	०	०
न्यून श्रवणशक्ति	४५	४५	३८	७	०	०
बहिरोपना एवं दृष्टिविहीन	१७	१७	१६	१	०	०
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	३३	३३	३१	२	०	०
मनोसामाजिक अपाङ्गता	३१	३१	२६	५	०	०

अपाङ्गताको प्रकार	नेपालमा जन्मेका अपाङ्गता भएका				विदेशमा जन्मेका	जन्मस्थान नखुलेको
	जम्मा	सोलुखुम्बु जिल्लाको		अर्को जिल्लामा जन्मेका		
		गणनाको अवधिमा यही गाउँपालिकामा जन्मेका	गणनाको अवधिमा स्थानीय तहमा जन्मेका			
बौद्धिक अपाङ्गता	६	६	६	०	०	०
अटिज्म	२०	२०	१८	२	०	०
बहु-अपाङ्गता	१३	१३	१२	१	०	०

४.१८ आर्थिक रूपमा सक्रियताको आधारमा १० वर्ष र सोभन्दा बढी उमेरका अपाङ्गता भएका जनसंख्या

अपाङ्गताको प्रकार	१० वर्ष र सोभन्दा माथिका अपाङ्गता भएका जनसंख्या	आर्थिक सक्रियता				
		अक्सर आर्थिक रूपमा सक्रिय भएका		अक्सर सक्रिय नभएका	आर्थिक रूपमा सक्रिय नरहेका	आर्थिक क्रियाकलाप उल्लेख नभएका
		रोजगार प्राप्त	रोजगार प्राप्त नभएका			
सिद्धिचरण नगरपालिका						
जम्मा						
जम्मा	२१७	७५	२	६३	७७	०
शारीरिक अपाङ्गता	६१	२१	०	१७	२३	०
न्यून दृष्टि	३२	१०	१	१४	७	०
दृष्टिविहीन	११	४	०	०	७	०
बहिरोपन	२८	१४	०	७	७	०
न्यून श्रवणशक्ति	३६	७	१	१२	१६	०
बहिरोपना एवं दृष्टिविहीन	१	०	०	०	१	०
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	२८	१५	०	९	४	०
मनोसामाजिक अपाङ्गता	१०	१	०	२	७	०
बौद्धिक अपाङ्गता	४	०	०	२	२	०
बहु-अपाङ्गता	६	३	०	०	३	०
पुरुष						
जम्मा	११२	४६	०	३४	३२	०
शारीरिक अपाङ्गता	३३	१२	०	९	१२	०
न्यून दृष्टि	१७	६	०	७	४	०
दृष्टिविहीन	४	३	०	०	१	०
बहिरोपन	१५	८	०	४	३	०
न्यून श्रवणशक्ति	१५	५	०	६	४	०
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	२०	१०	०	७	३	०
मनोसामाजिक अपाङ्गता	७	१	०	१	५	०
बहु-अपाङ्गता	१	१	०	०	०	०

अपाङ्गताको प्रकार	१० वर्ष र सोभन्दा माथिका अपाङ्गता भएका जनसंख्या	आर्थिक सक्रियता				
		अक्सर आर्थिक रूपमा सक्रिय भएका		अक्सर सक्रिय नभएका	आर्थिक रूपमा सक्रिय नरहेका	आर्थिक क्रियाकलाप उल्लेख नभएका
		रोजगार प्राप्त	रोजगार प्राप्त नभएका			
महिला						
जम्मा	१०५	२९	२	२९	४५	०
शारीरिक अपाङ्गता	२८	९	०	८	११	०
न्यून दृष्टि	१५	४	१	७	३	०
दृष्टिविहीन	७	१	०	०	६	०
बहिरोपन	१३	६	०	३	४	०
न्यून श्रवणशक्ति	२१	२	१	६	१२	०
बहिरोपना एवं दृष्टिविहीन	१	०	०	०	१	०
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	८	५	०	२	१	०
मनोसामाजिक अपाङ्गता	३	०	०	१	२	०
बौद्धिक अपाङ्गता	४	०	०	२	२	०
बहु-अपाङ्गता	५	२	०	०	३	०

४.१९ बसाइको अवस्थाको आधारमा १८ वर्षभन्दा कम उमेरका अपाङ्गता भएका बालबालिकाको संख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा १८ वर्षभन्दा कम उमेरका अपाङ्गता भएका बालबालिकाको बसाइ र परिवारसँगको सम्बन्धबारे तथ्यांकले महत्वपूर्ण सामाजिक पक्षहरू उजागर गर्छ। राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार, यहाँ १२२ जना बालबालिका अपाङ्गता भएका छन्, जसमध्ये अधिकांश बालबालिका आफ्ना दुवै आमा-बुबासँग बस्ने गरेका छन्। यसले परिवारको संरचना र सामाजिक सुरक्षा तन्त्रमा अभिभावकहरूको भूमिकाको महत्त्वलाई पुष्टि गर्छ। बालबालिकामध्ये ८३ जना दुवै आमा-बुबासँग बस्छन् भने २५ जना आमासँग मात्रै, र ७ जना बुबासँग मात्रै बस्ने तथ्यांकले देखाउँछ कि अधिकांश बालबालिकालाई परिवारको मुख्य संरचनामा सुरक्षित राखिएको छ। यो सकारात्मक पक्षले बालबालिकाको भावनात्मक र सामाजिक विकासमा योगदान पुर्याउनेछ। तथापि, केही बालबालिका सौतेनी परिवार वा अन्य नातेदारसँग बस्ने अवस्थाले पारिवारिक संरचनाको विविधता र कहिलेकाहीं हुने चुनौतीलाई पनि जनाउँछ।

शारीरिक अपाङ्गता भएका ५० बालबालिकामध्ये ३० जना दुवै अभिभावकसँग बस्छन् भने ११ जना आमासँग मात्र बस्ने देखिन्छ। यसले उनीहरूको आवश्यकतामा लक्षित सामाजिक सुरक्षा र परिवारको समर्थनको महत्त्वलाई उजागर गर्दछ। दृष्टिविहीन बालबालिकाहरू मध्ये अधिकांशले पनि पारिवारिक वातावरणमा नै रहँदै आएका छन्, जुन सामाजिक समावेशीकरणको लागि सकारात्मक संकेत हो। सामाजिक र मनोसामाजिक अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूमा पनि परिवारसँगको नाता बलियो देखिन्छ, जसले तिनीहरूको संवेदनशील अवस्थाका बावजुद पनि समाजमा मेलमिलाप र सहयोगका अवसरहरू रहने आशा प्रदान गर्छ। अर्कोतर्फ, केही बालबालिकाहरू विद्यालय नगई वा अन्य परिवेशमा बस्नु भनेको शिक्षा र सामाजिक सेवा पहुँचमा अझै चुनौतिहरू रहेको देखाउँछ। यस तथ्यांकले देखाउँछ कि सिद्धिचरण नगरपालिकामा अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरू परिवारको सान्निध्यमा बढी मात्रामा रहेका छन्, जसले उनीहरूको संरक्षण, स्याहार र सामाजिक विकासका लागि आधार तयार पार्छ। परिवारसँगको सम्बन्धले बालबालिकाहरूलाई सामाजिक एकिकरण र भावी अवसरहरूमा सशक्त बनाउन महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ। यसैले, समुदाय र सरकारको पक्षबाट यस्ता बालबालिकाका लागि परिवारलाई सहयोग गर्ने, शिक्षा र स्वास्थ्य सेवामा पहुँच सुनिश्चित गर्ने तथा विशेष आवश्यकता सम्बोधन गर्ने कार्यक्रमहरू अझ प्रभावकारी बनाउन आवश्यक छ। समग्रमा,

सिद्धिचरण नगरपालिकाको तथ्यांकले अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि परिवारको महत्त्व र सामाजिक संरचनाको भूमिका दर्शाउँदै समावेशी र सहायक समाज निर्माणमा ध्यान केन्द्रित गर्नुपर्ने सामाजिक आवश्यकतालाई स्पष्ट पार्दछ।

अपाङ्गताको प्रकार	जम्मा	१८ वर्षभन्दा कम उमेरका बालबालिकाको संख्या (बसाइको स्थिति)								उल्लेख नभएको
		बुबा र आमा दुवैसँग	आमासँगमात्र	बुबासँग मात्र	बुबा र सौतेनी आमासँग	आमा र सौतेनी बुबासँग	अन्य नातेदारसँग	रोजगारदातासँग	अन्य	
सिद्धिचरण नगरपालिका										
जम्मा										
जम्मा	१२२	८३	२५	७	३	१	३	०	०	०
शारीरिक अपाङ्गता	५०	३०	११	३	३	१	२	०	०	०
न्यून दृष्टि	७	३	२	१	०	०	१	०	०	०
दृष्टिविहीन	१५	१२	२	१	०	०	०	०	०	०
बहिरोपन	१६	१६	०	०	०	०	०	०	०	०
न्यून श्रवणशक्ति	५	३	१	१	०	०	०	०	०	०
बहिरोपना एवं दृष्टिविहीन	३	१	१	१	०	०	०	०	०	०
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	६	५	१	०	०	०	०	०	०	०
मनोसामाजिक अपाङ्गता	३	२	१	०	०	०	०	०	०	०
बौद्धिक अपाङ्गता	५	२	३	०	०	०	०	०	०	०
आनुवंशिक रक्तश्राव	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०
अटिज्म	२	१	१	०	०	०	०	०	०	०
बहु-अपाङ्गता	९	७	२	०	०	०	०	०	०	०
पुरुष										
जम्मा	६०	४५	१०	३	१	०	१	०	०	०
शारीरिक अपाङ्गता	२९	२३	३	१	१	०	१	०	०	०
न्यून दृष्टि	३	२	०	१	०	०	०	०	०	०
दृष्टिविहीन	७	६	१	०	०	०	०	०	०	०
बहिरोपन	७	७	०	०	०	०	०	०	०	०
न्यून श्रवणशक्ति	२	१	१	०	०	०	०	०	०	०
बहिरोपना एवं दृष्टिविहीन	२	१	०	१	०	०	०	०	०	०
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	१	०	१	०	०	०	०	०	०	०
मनोसामाजिक अपाङ्गता	२	१	१	०	०	०	०	०	०	०
बौद्धिक अपाङ्गता	४	१	३	०	०	०	०	०	०	०
आनुवंशिक रक्तश्राव	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०
अटिज्म	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
बहु-अपाङ्गता	२	२	०	०	०	०	०	०	०	०
महिला										

अपाङ्गताको प्रकार	जम्मा	१८ वर्षभन्दा कम उमेरका बालबालिकाको संख्या (बसाइको स्थिति)								उल्लेख नभएको
		बुबा र आमा दुवैसँग	आमासँगमात्र	बुबासँग मात्र	बुबा र सौतेनी आमासँग	आमा र सौतेनी बुबासँग	अन्य नतिदारसँग	रोजगारवाला सँग	अन्य	
जम्मा	६२	३८	१५	४	२	१	२	०	०	०
शारीरिक अपाङ्गता	२१	७	८	२	२	१	१	०	०	०
न्यून दृष्टि	४	१	२	०	०	०	१	०	०	०
दृष्टिविहीन	८	६	१	१	०	०	०	०	०	०
बहिरोपन	९	९	०	०	०	०	०	०	०	०
न्यून श्रवणशक्ति	३	२	०	१	०	०	०	०	०	०
बहिरोपन एवं दृष्टिविहीन	१	०	१	०	०	०	०	०	०	०
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	५	५	०	०	०	०	०	०	०	०
मनोसामाजिक अपाङ्गता	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०
बौद्धिक अपाङ्गता	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०
आनुवंशिक रक्तश्राव	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
अटिज्म	२	१	१	०	०	०	०	०	०	०
बहु-अपाङ्गता	७	५	२	०	०	०	०	०	०	०

४.२० जन्म दर्ता र अपाङ्गताको प्रकारअनुसार ५ वर्ष र सोभन्दा कम उमेरका अपाङ्गता भएका बालबालिकाको संख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा पाँच वर्ष र सोभन्दा कम उमेरका अपाङ्गता भएका बालबालिकाको अवस्था सामाजिक विकास र समावेशिताको दृष्टिले महत्वपूर्ण विषय हो। राष्ट्रिय जनगणनाका तथ्यांकहरूका आधारमा गरिएको विश्लेषणले बालबालिकामा देखिएको विभिन्न प्रकारका अपाङ्गता र उनीहरूको जन्म दर्ता स्थिति सम्बन्धी स्पष्ट चित्र प्रस्तुत गर्दछ। जसले नीति निर्माण र सेवा प्रवाहमा मार्गदर्शन गर्नेछ। पहिलो कुरा के हो भने कुल ३४ जना अपाङ्गता भएका बालबालिका पाँच वर्ष मुनिका छन्। जुन जनसंख्याको एउटा संवेदनशील समूह हो। यी मध्ये जन्म दर्ता गरेका १२ जना बालबालिका छन् भने बाँकी २२ जना जन्म दर्ता नगरेका छन्। जन्म दर्ता नगरेका बालबालिकाको संख्या बढी हुनु सामाजिक सुरक्षा, स्वास्थ्य सेवा, शिक्षा र अधिकार प्राप्तिमा बाधक हुन सक्छ। यसले संकेत गर्छ कि अझै पनि अपाङ्ग बालबालिकाको अधिकार र पहिचान सुनिश्चित गर्न चुनौतीहरू विद्यमान छन्।

अपाङ्गताको प्रकार अनुसार विश्लेषण गर्दा शारीरिक अपाङ्गता सबैभन्दा धेरै १८ जना छ। यसमा जन्म दर्ता गरेका ९ जना र नगरेका ९ जना छन्, जसले देखाउँछ कि आधा भाग बालबालिकाले आफ्नो अधिकारसँग सम्बन्धित कानूनी प्रक्रिया पूरा गर्न सकेका छैनन्। शारीरिक अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई विशेष स्याहार, शैक्षिक अवसर र सामाजिक समावेशितामा प्राथमिकता दिन आवश्यक छ। दृष्टिविहीन बालबालिका ७ जना छन्, जसमा ४ जना जन्म दर्ता गरेका र ३ जना नगरेका छन्। यो तथ्यले दृष्टि सम्बन्धी अपाङ्गताले पनि बालबालिकाको पहिचानमा समस्या ल्याउन सक्ने देखाउँछ। बहिरोपनका ५ बालबालिका छन्, जसमा जन्म दर्ता नगरेकाहरू बढी छन्। न्यून श्रवणशक्ति, स्वर र बोलाइसम्बन्धी, अटिज्म र बहु-अपाङ्गता जस्ता प्रकारका अपाङ्गता भएका बालबालिका संख्या कम भए तापनि उनीहरूको आवश्यकतालाई ध्यान दिन आवश्यक छ, किनभने यी प्रकारका अपाङ्गताले पनि बालबालिकाको दैनिक जीवनमा गम्भीर असर पुर्याउँछन्। यो तथ्यांकले देखाउँछ कि सिद्धिचरण नगरपालिकामा अपाङ्ग बालबालिकाको अधिकार सुनिश्चित गर्ने, उनीहरूको स्वास्थ्य र शिक्षामा पहुँच विस्तार गर्ने, साथै सामाजिक समावेशिता सुनिश्चित गर्ने आवश्यकता छ। जन्म दर्ता नहुँदा यी बालबालिकाको पहिचान र सेवा पाउन समस्या हुन्छ, जसले उनीहरूको

विकास र सुरक्षामा प्रतिकूल प्रभाव पार्न सक्छ। त्यसैले, सरकारी निकायहरू र समुदाय स्तरमा सचेतना अभिवृद्धि गरी सबै बालबालिकाको जन्म दर्ता सुनिश्चित गर्नु अत्यावश्यक छ।

अन्ततः, अपाङ्गता भएका बालबालिका मात्र होइन, तिनीहरूका परिवार पनि सामाजिक, आर्थिक र मनोवैज्ञानिक रूपमा सहयोग प्राप्त गर्नुपर्छ। अपाङ्ग बालबालिकालाई शिक्षा, स्वास्थ्य, पुनःशिक्षण र समाजिक रूपमा पूर्ण रूपमा समावेश गराउने नीति र कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न जरुरी छ। यसरी मात्र यी बालबालिकाले आफ्ना अधिकार र स्वतन्त्रता पाउन सक्छन् र समाजमा समान भागिदारी गर्न सक्षम हुन्छन्। यस विश्लेषणले अपाङ्गता भएका बालबालिकाको पहिचान, आवश्यक सेवा र समर्थनका लागि महत्वपूर्ण संकेत प्रदान गर्दछ र स्थानीय सरकार तथा सम्बद्ध निकायहरूलाई समावेशी र संवेदनशील योजना बनाउन प्रेरित गर्छ।

अपाङ्गताको प्रकार	जम्मा	जन्म दर्ता गरेको		जन्म दर्ता नगरेको	
		पुरुष	महिला	पुरुष	महिला
सिद्धिचरण नगरपालिका					
जम्मा	३४	१२	१८	४	०
शारीरिक अपाङ्गता	१८	९	८	१	०
न्यून दृष्टि	०	०	०	०	०
दृष्टिविहीन	७	२	३	२	०
बहिरोपन	५	१	३	१	०
न्यून श्रवणशक्ति	१	०	१	०	०
बहिरोपना एवं दृष्टिविहीन	०	०	०	०	०
स्वर र बोलाइसम्बन्धी	१	०	१	०	०
मनोसामाजिक अपाङ्गता	०	०	०	०	०
बौद्धिक अपाङ्गता	०	०	०	०	०
आनुवंशिक रक्तश्राव	०	०	०	०	०
अटिज्म	१	०	१	०	०
बहु-अपाङ्गता	१	०	१	०	०

नोट: अपाङ्गतासम्बन्धी थप तथ्याङ्कका लागि www.censusnepal.cbs.gov.np मा अध्ययन गर्न सकिनेछ।

खण्ड ५ : सामाजिक तथ्याङ्क

नेपाल एक बहुधार्मिक, बहुभाषिक तथा बहुजातीय पहिचानयुक्त देश हो। यहाँ विभिन्न जाति, भाषा र धर्मका समुदायहरू आपसमा मिलेर बसोबास गर्दै आएका छन्। सिद्धिचरण नगरपालिकामा क्षेत्री, मगर, ब्राह्मण, शेर्पा, नेवार, राई जस्ता विभिन्न जातिहरूको विविधता स्पष्ट रूपमा देखिन्छ। जसले यहाँको सामाजिक र सांस्कृतिक जीवनलाई समृद्ध र बहुआयामिक बनाएको छ। धार्मिक दृष्टिले हेर्दा, हिन्दु धर्म पालन गर्ने जनसंख्या यहाँ सबैभन्दा बढी रहेको तथ्यांकले प्रष्ट पार्दछ। कि धार्मिक र सांस्कृतिक पहिचान यस क्षेत्रको प्रमुख अंग हो। राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को प्रतिवेदनअनुसार तयार गरिएको सिद्धिचरण नगरपालिकाको धर्म, जाति र भाषासम्बन्धी तथ्याङ्क यस खण्डमा प्रस्तुत गरिएको छ, जसले यहाँको बहुसांस्कृतिक समाजको यथार्थ चित्रण गर्दै सामाजिक समावेशिता र सहिष्णुता प्रवर्द्धन गर्ने महत्वपूर्ण आधार तयार गर्दछ।

५.१ धर्म

नेपालका जनगणनाहरूमा धर्मसम्बन्धी प्रश्नले सधैं निरन्तरता र विशेष महत्व पाउँदै आएको छ। धर्म मानिसको आस्था, पहिचान, संस्कृति र सभ्यताको अभिन्न अङ्ग हो। जसले व्यक्तिगत तथा सामाजिक जीवनलाई गहिरो रूपमा प्रभाव पार्छ। कुनै समाज वा भौगोलिक क्षेत्र कति बहुधार्मिक र सांस्कृतिक रूपमा विविध छ भन्ने विषयमा धर्मसम्बन्धी तथ्याङ्कहरूबाट महत्वपूर्ण सूचना प्राप्त हुन्छ। यस उपखण्डमा खोटेहाड सिद्धिचरण नगरपालिकामा बसोबास गर्ने समुदायले आस्था राखे विभिन्न धर्महरूको तथ्याङ्क सङ्कलन गरी तालिकाबद्ध गरिएको छ। यसले स्थानीय धार्मिक विविधता र बहुधार्मिक सहअस्तित्वको स्पष्ट चित्र प्रस्तुत गर्दै सामाजिक समरसता र सांस्कृतिक सहिष्णुताको संवर्द्धनमा योगदान पुऱ्याउने उद्देश्य राख्दछ। धार्मिक पहिचान र आस्थाको तथ्याङ्कले नीति निर्माण, विकास कार्यक्रम तथा सांस्कृतिक संरक्षणका क्षेत्रमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने हुँदा यस किसिमको तथ्याङ्क संकलन र विश्लेषण आवश्यक रहेको छ।

५.१.१ सिद्धिचरण नगरपालिकाको धर्म अनुसारको जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ मा सिद्धिचरण नगरपालिकाको तथ्यांक अनुसार यहाँ हिन्दु धर्मावलम्बीहरू सबैभन्दा ठूलो समूह हुन् (७३% आसपास), त्यसपछि बौद्ध, किराँत र क्रिश्चियन धर्मावलम्बीहरूको उल्लेख्य उपस्थिति छ। अन्य धर्महरू अल्पसंख्यक रहेका छन्। पुरुषभन्दा महिलाको संख्या केही बढी छ र सबै प्रमुख धर्ममा महिलाहरूको संख्या पुरुषभन्दा बढी देखिन्छ। यो तथ्यांक सिद्धिचरणको बहुधार्मिक र बहुसांस्कृतिक समाजको स्पष्ट झलक हो। यहाँ धार्मिक विविधता र सहअस्तित्वले सामाजिक सद्भाव र विकासका लागि राम्रो आधार तयार गरेको छ।

क्षेत्रगत विवरण			धर्म अनुसारको जनसंख्या									
			हिन्दु	बौद्ध	इस्लाम	किराँत	क्रिश्चियन	प्रकृति	बोन	जैन	बहाइ	सिख
सिद्धिचरण न पा	जम्मा	२७३५१	१९९७६	४६५४	३	२४३२	२८५	१	०	०	०	०
	पुरुष	१३०९७	९५६२	२२४३	२	११४४	१४६	०	०	०	०	०
	महिला	१४२५४	१०४१४	२४११	१	१२८८	१३९	१	०	०	०	०

५.१.२ सिद्धिचरण नगरपालिकाको प्रमुख पाँच धर्म मान्नेहरूको जनसंख्या

धर्म	हिन्दु	बौद्ध	किराँत	क्रिश्चियन	इस्लाम
जनसंख्या	१९९७६	४६५४	२४३२	२८५	३
प्रतिशत	७३.०४	१७.०२	८.८९	१.०४	०.०१

५.२.१ जातजाति

सिद्धिचरण नगरपालिकामा जातीय विविधता र धार्मिक आस्था अत्यन्तै समृद्ध रहेको तथ्याङ्कले स्पष्ट देखाउँछ। यहाँ विभिन्न जातजातिको समुदायहरू सँगसँगै बसोबास गरिरहेका छन् र सामाजिक—सांस्कृतिक दृष्टिले बहुआयामिक पहिचान विकास भएको

छ। जातीय आधारमा हेर्दा, क्षेत्रीय तथा सांस्कृतिक विविधता यस नगरपालिकाको प्रमुख विशेषता हो। सबैभन्दा ठूलो जातीय समूह क्षेत्री रहेको छ, जसको संख्या ४,५५७ (१६.६६%) छ। यसलाई मगर जातीय समूहले पछ्याउँछ, जसको जनसंख्या ३,८१४ (१३.९४%) रहेको छ। ब्रमण, शेर्पा, नेवार र राई जातिहरू पनि महत्वपूर्ण अनुपातमा रहेका छन्, जसले यहाँको बहुजातीय समाजको समृद्धि र सद्भावलाई झल्काउँछन्। निवासीहरूको समाजमा महिलाको सहभागिता पुरुषको तुलनामा अलिक बढी देखिन्छ, जुन सामाजिक विकासको सकारात्मक संकेत हो। उदाहरणका लागि, क्षेत्री जातिमा महिलाको संख्या पुरुषभन्दा बढी छ (२,३७७ महिला र २,१८० पुरुष), यसैगरी अन्य धेरै जातीय समूहहरूमा पनि महिला सदस्यहरूको संख्या तुलनात्मक रूपमा बढी छ। परिमाणात्मक दृष्टिले १००० जनाभन्दा बढी जनसंख्या भएका जातजातिको संख्या ११ छ। जसले यहाँको जातीय विविधता स्पष्ट पार्दछ।

थोरै संख्यामा भए पनि अन्य जाति र समुदायहरू पनि यहाँ बसोबास गर्दै आएका छन्, जसले यस स्थानलाई अझ व्यापक र समृद्ध बनाएको छ। जातीय समृद्धि र धार्मिक सहिष्णुता सिद्धिचरण नगरपालिकाको सामाजिक सद्भाव र विकासमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्नसकेको छ।

यस किसिमको जातीय र धार्मिक विविधता सामाजिक समावेशीकरण, सांस्कृतिक आदानप्रदान र स्थानीय विकासका लागि बलियो आधार बनेको छ। यसको सकारात्मक प्रभावले यहाँको जनजीवनमा सामूहिक पहिचान, सांस्कृतिक समृद्धि र आर्थिक उन्नतिमा योगदान पुऱ्याइरहेको छ। समग्रमा, सिद्धिचरण नगरपालिकाको जातीय संरचना यहाँको बहुआयामिक पहिचानको परिचायक भएको मात्र होइन, आगामी सामाजिक विकासका लागि आधारशिला पनि बनेको छ।

जात/जातीय समूह	जनसंख्या			
	जम्मा %	जम्मा	पुरुष	महिला
सबै जात	१००.००	२७३५१	१३०९७	१४२५४
क्षेत्री	१६.६६	४५५७	२१८०	२३७७
मगर	१३.९४	३८१४	१८५८	१९५६
ब्रमण	१२.५१	३४२२	१६३९	१७८३
शेर्पा	११.९०	३२५५	१६००	१६५५
नेवा: नेवारी	८.०३	२१९७	१०४६	११५१
राई	७.४९	२०४८	९५६	१०९२
विश्वकर्मा	४.७३	१२९५	६२०	६७५
गुरुङ	४.५३	१२३८	५७६	६६२
मिजार	४.२८	११७०	५५८	६१२
तामाङ	४.२४	११६०	५४०	६२०
परियार	३.५६	९७४	४४७	५२७
बाहिड	३.१७	८६६	४१५	४५१
घर्ती/भुजेल	२.९६	८०९	३९१	४१८
सन्ध्यासी /दशनामी	१.०४	२८४	१३७	१४७
अन्य	०.२९	८०	३९	४१
सुनुवार	०.१६	४३	१८	२५
माझि	०.११	३०	१५	१५
थारु	०.०७	२०	१६	४
तेली	०.०७	२०	१४	६
थुलुङ	०.०७	१८	८	१०
याक्थुङ	०.०६	१६	८	८

५.२.२ जातजाति समूह र बिस्तृत उमेर समूह अनुसारको जनसंख्या, राष्ट्रिय जनगणना २०७८

सिद्धिचरण नगरपालिकामा १२ औँ राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ का तथ्यांक अनुसार जातीय समूहहरू पहाडी जातजाति, मधेश/तराई जातजाति, हिमाली/पहाडी जनजाति, पहाडी दलित र मधेश/तराई दलितमा वर्गीकरण गरिएको छ। कुल जनसंख्या २७,३५१ रहेको छ जसमा हिमाली/पहाडी जनजाति सबैभन्दा ठूलो समूह हो। सबैभन्दा बढी जनसंख्या १५-२४ वर्षको उमेर समूहमा छ, जसले युवाको ठूलो उपस्थिति र विकास सम्भावना जनाउँछ। पुरुष र महिलाको वितरणमा भिन्नता छ, विशेष गरी दलित समुदायमा महिलाको संख्या बढी छ। यो विस्तृत वर्गीकरणले सामाजिक संरचना, विकास आवश्यकताहरू र नीति निर्माणमा सहयोग पुऱ्याउँछ। सिद्धिचरण नगरपालिकाको जातीय र उमेरगत विविधताले सामाजिक समावेशीकरण र दिगो विकासका लागि महत्वपूर्ण आधार तयार गरेको छ।

जात/जातीय समूह	जम्मा जनसंख्या	उमेर समूहहरू								
		०-४	५-१४	१५-२४	२५-३४	३५-४४	४५-५४	५५-६४	६५-७४	७५+
सिद्धिचरण नगरपालिका										
महिला पुरुष दुवै										
सबै जातजाति	२७३५१	१७७६	४६७०	५०५४	४१०८	३३९३	३१५३	२५२५	१६२९	१०४३
पहाडी जातजाति	८२६४	४९८	१२९०	१४७८	१०७९	१०६४	१०९५	८३०	५१३	४१७
मधेश/तराई जातजाति	७६	३	१६	२१	१४	१२	६	३	१	०
हिमाली/पहाडी जनजाति	१५५१२	९८४	२६८९	२८७६	२४६१	१८८९	१७०२	१४०७	९६१	५४३
पहाडी दलित	२४	१	२	१	१२	६	१	०	१	०
मधेश/तराई दलित	३४३९	२८६	६६५	६७२	५३६	४१९	३४६	२८०	१५२	८३
अन्य, विदेशी तथा उल्लेख नभएको	१८	४	२	४	३	२	१	२	०	०
पुरुष										
सबै जाति										
पहाडी जाति	१३०९७	९३२	२३४७	२४७५	१८८४	१५५५	१५१२	११८६	७५१	४५५
मधेश/तराई जाति	३९५६	२६५	६४८	७२१	४९७	४८३	५२९	३८८	२४२	१८३
हिमाली/पहाडी जनजाति	४४	२	८	११	७	१०	३	२	१	०
पहाडी दलित	७४४२	५३४	१३३१	१४१६	११३२	८७२	८१२	६६४	४४२	२३९
मधेश/तराई दलित	१६	१	२	०	८	५	०	०	०	०
अन्य, विदेशी तथा उल्लेख नभएको	१६२५	१३०	३५४	३२४	२३७	१८४	१६६	१३१	६६	३३
महिला										
सबै जाति	७	०	३	१	१	१	१	०	०	०
पहाडी जाति										
मधेश/तराई जाति	१४२५४	८४४	२३२३	२५७९	२२२४	१८३८	१६४१	१३३९	८७८	५८८
हिमाली/पहाडी जनजाति	४३०८	२३३	६४२	७५७	५८२	५८१	५६६	४४२	२७१	२३४
पहाडी दलित	३२	१	८	१०	७	२	३	१	०	०
मधेश/तराई दलित	८०७०	४५०	१३५८	१४६०	१३२९	१०१७	८९०	७४३	५१९	३०४
अन्य, विदेशी तथा उल्लेख नभएको	८	०	०	१	४	१	१	०	१	०

५.२.३ जातजातिको समूह अनुसार साक्षरता स्थिति , राष्ट्रिय जनगणना २०७८

सिद्धिचरण नगरपालिकाको ५ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसंख्या तथ्यांकले यहाँको समग्र साक्षरता दर ७६.२% रहेको देखाउँछ। यो दर सबै वडा र जातजातिका बासिन्दाको औसत हो, तर खण्डीकृत रूपमा हेर्दा समुदायगत साक्षरता स्तरमा उल्लेखनीय फरक देखिन्छ। यी फरकहरूका पछाडि समुदायको सांस्कृतिक मूल्य—मान्यता, आर्थिक—सामाजिक अवस्था, शैक्षिक पहुँच, र सरकारी नीति तथा लगानीको प्रभाव स्पष्ट देखिन्छ। जातिगत संरचनामा हेर्दा सबैभन्दा उच्च साक्षरता दर पहाडी दलितमा (९५.७%) छ, जसले देखाउँछ कि सानो जनसंख्या भए पनि शैक्षिक पहुँच र सहभागिता उच्च छ। मधेश/तराई जाति ९४.५% साक्षरता दरका साथ दोस्रो स्थानमा छ, जुन अन्य धेरै समूहको तुलनामा निकै माथि छ। पहाडी जातजाति को साक्षरता दर ७९% छ, जुन औसतभन्दा उच्च भए पनि पूर्ण साक्षरता हासिल गर्न अझ सुधारको आवश्यकता छ। अन्य/विदेशी तथा उल्लेख नभएको श्रेणीमा ७८.६% दर छ, जुन औसत नजिकै हो। हिमाली/पहाडी जनजाति (७५.४%) र मधेश/तराई दलित (७२%) मा साक्षरता दर औसतभन्दा तल छ, जसले यी समूहमा शैक्षिक अवसर, स्रोत, र पहुँचमा अझै चुनौती रहेको देखाउँछ। संख्यात्मक दृष्टिले हेर्दा, सबैभन्दा ठूलो जनसंख्या हिमाली/पहाडी जनजाति (१४,५२८) मा पर्छ, जसमा पढ्न र लेख्न सक्ने व्यक्तिहरू १०,९५७ मात्र छन्, भने पढ्न र लेख्न नसक्नेको संख्या ३,४६४ छ। यो तथ्यले देखाउँछ कि ठूलो जनसंख्या भएका समुदायमा पनि साक्षरता विस्तारका लागि लक्षित कार्यक्रम आवश्यक छ। यो विश्लेषणले स्पष्ट पार्छ कि, साक्षरता वृद्धि मात्र विद्यालय खोल्ने वा पाठ्यपुस्तक वितरणको कुरा होइन — यो समुदायको जीवनशैली, सामाजिक सोच, आर्थिक हैसियत, र सरकारी/गैर—सरकारी प्रयासहरूको संयोजन हो। मानव—केन्द्रित दृष्टिकोणबाट, मधेश/तराई दलित र हिमाली/पहाडी जनजाति जस्ता तुलनात्मक रूपमा कमजोर साक्षरता दर भएका समूहलाई लक्षित गरी विद्यालयमा पहुँच र नियमितता बढाउने, वयस्क साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, भाषा तथा सांस्कृतिक संवेदनशील शिक्षण पद्धति अपनाउने, आर्थिक रूपमा कमजोर परिवारलाई शैक्षिक सहयोग (छात्रवृत्ति, निःशुल्क सामग्री) उपलब्ध गराउने, जस्ता कदमहरूले दिगो रूपमा साक्षरता वृद्धि सम्भव हुन्छ। समग्रमा, सिद्धिचरण नगरपालिकामा साक्षरता सुधारको सम्भावना धेरै छ, तर यसका लागि जातीय विविधता र सामाजिक यथार्थलाई ध्यानमा राखेर लक्षित, समावेशी, र सांस्कृतिक दृष्टिले उपयुक्त नीति अपनाउनु आवश्यक छ।

जाति/जातिगत समुदाय	जम्मा	पढ्न र लेख्न दुवै सक्ने	पढ्न मात्र सक्ने	पढ्न र लेख्न नसक्ने	उल्लेख नभएको	साक्षरता दर
सिद्धिचरण नगरपालिका						
सबै जातजाति	२५५७५	१९४७८	१३४	५९६२	१	७६.२
पहाडी जातजाति	७७६६	६१३४	१६	१६१६	०	७९.०
मधेश/तराई जाति	७३	६९	०	४	०	९४.५
हिमाली/पहाडी जनजाति	१४५२८	१०९५७	१०६	३४६४	१	७५.४
पहाडी दलित	२३	२२	०	१	०	९५.७
मधेश/तराई दलित	३१५३	२२७१	१२	८७०	०	७२.०
अन्य, विदेशी तथा उल्लेख नभएको	१४	११	०	३	०	७८.६

५.३ भाषा भाषी

५.३.१ बोलिने मातृभाषाको विवरण

सिद्धिचरण नगरपालिकामा मातृभाषिक दृष्टिले उल्लेखनीय विविधता छ, जहाँ जनगणना अनुसार १५ फरक मातृभाषा प्रयोगमा छन्। कुल जनसंख्या २७,३५१ मध्ये सबैभन्दा ठूलो हिस्साले नेपाली भाषा (६३.३१% — १७,३१७ जना) बोल्छन्। दोस्रो ठूलो समूह शेर्पा भाषी (११.५७% — ३,१६५ जना) र तेस्रो बाहिङ/बायुङ भाषी (८.८७% — २,४२५ जना) छन्। अन्य महत्वपूर्ण भाषाहरूमा मगर ढुट (८.३७%), तामाङ (३.७८%), राई (०.७९%) तथा नेवारी (०.७५%) पर्दछन्। मैथिली, गुरुङ, भोटे, वम्बुले, थुलुङ जस्ता भाषाहरू सानो अनुपातमा भए पनि स्थानीय भाषिक सम्पदा समृद्ध बनाउन योगदान पुऱ्याइरहेका

छन्। मानव—केन्द्रित दृष्टिले हेर्दा, भाषिक विविधता केवल संचारको माध्यम मात्र नभई सांस्कृतिक पहिचान, इतिहास, र समुदायको सामूहिक स्मृति हो। ठूलो भाषिक समूह (जस्तै: नेपाली, शेर्पा, बाहिङ/बायुङ) सँगै सानो भाषिक समूहहरूको संरक्षण र प्रवर्द्धन महत्वपूर्ण हुन्छ, किनकि भाषाको क्षयसँगै सांस्कृतिक ज्ञान र परम्पराहरू हराउने खतरा हुन्छ।

त्यसैले, नीति निर्माणमा शिक्षामा मातृभाषा प्रयोगको प्रोत्साहन, बहुभाषिक सञ्चार माध्यमको विकास, र भाषिक सम्पदा अभिलेखन जस्ता प्रयासलाई प्राथमिकता दिनु आवश्यक छ, जसले सिद्धिचरण नगरपालिकाको सांस्कृतिक विविधता दिगो रूपमा सुरक्षित राख्न मद्दत पुऱ्याउँछ।

क्र. सं.	मातृभाषा		सो मातृभाषा बोल्ने जनसंख्या			
			जम्मा %	जम्मा	पुरुष	महिला
			सिद्धिचरण नगरपालिका			
	All MTongues	सबै	१००.००	२७३५१	१३०९७	१४२५४
१	Nepali	नेपाली	६३.३१	१७३१७	८२६०	९०५७
२	Sherpa	शेर्पा	११.५७	३१६५	१५६१	१६०४
३	Bahing/Bayung	बाहिङ/बायुङ	८.८७	२४२५	११५५	१२७०
४	Magar Dhut	मगर ढुट	८.३७	२२८८	१११०	११७८
५	Tamang	तामाङ	३.७८	१०३३	४८२	५५१
६	Rai	राई	०.७९	२१६	९२	१२४
७	Nepalbhasha(Newari)	नेपाल भाषा (नेवारी)	०.७५	२०४	८९	११५
८	Gurung	गुरुङ	०.५०	१३८	७०	६८
९	Bhujel	भुजेल	०.३७	१००	४२	५८
१०	Maithili	मैथिली	०.३६	९९	६०	३९
११	Wambule	वम्बुले	०.३३	९१	४३	४८
१२	Bhote	भोटे	०.२६	७१	३२	३९
१३	Thulung	थुलुङ	०.२०	५६	२२	३४
१४	Others	अन्य	०.१२	३२	१९	१३
१५	Malpande	माल्पाँडे	०.११	३१	१२	१९
१६	Sunuwar	सुनुवार	०.१०	२८	१३	१५
१७	Sanskrit	संस्कृत	०.०५	१३	५	८

५.३.२ सिद्धिचरण नगरपालिकामा बोलिने प्रमुख पाँच भाषा (मातृभाषा) को आधारमा जनसंख्या

भाषा	नेपाली	शेर्पा	बाहिङ/बायुङ	राई	नेपाल भाषा (नेवारी)
जनसंख्या	१७३१७	३१६५	२४२५	२१६	२०४
प्रतिशत	६३.३१	११.५७	८.८७	०.७९	०.७५

नोट: यहाँ मातृभाषा भन्नाले जन्मेपछि बालबालिकाले सबभन्दा पहिला बोल्न जानेको भाषा वा नवजात शिशु वा बोल्ने बेला नभएका शिशुहरूको लागि परिवारमा आमा बाबुले बोल्ने भाषालाई मानिएको छ।

५.३.३ दोस्रो भाषासम्बन्धी विवरण

समाजमा विभिन्न मातृभाषा बोल्ने समुदायका व्यक्तित्व हुने भएकोले आफ्नो परिवार र समभाषी समुदायभित्र मातृभाषाको व्यवहार गरे तापनि फरक समुदायका व्यक्तिहरूसँग र अवस्थाअनुसार एकै परिवार भित्रसमेत दोस्रो भाषा बोल्ने गरिन्छ। नेपाल बहुभाषिक मुलुक भएको कारण स्थान विशेषमा बहुभाषिक व्यक्तिहरूको बसोबास रहेको छ।

सिद्धिचरण नगरपालिकामा भाषिक विविधता स्पष्ट रूपमा देखिन्छ। कुल जनसंख्या २७,३५१ मध्ये अधिकांश (६२.७६%) ले दोस्रो मातृभाषा प्रयोग गर्दैनन्। बाँकी जनसंख्यामध्ये नेपाली दोस्रो भाषाका रूपमा सबैभन्दा धेरै (२२.५७%) प्रयोग हुन्छ। भोटे (६.९५%) दोस्रो स्थानमा छ भने वाम्बुले (२.७८%), सुनुवार (१.१८%) र थुलुङ (१.१७%) क्रमशः पछिल्ला स्थानमा छन्। राई, अँग्रेजी, बायुङ/बाहिङ जस्ता भाषाको प्रयोग गर्नेको संख्या निकै कम छ, जबकि अन्य भाषाको प्रयोग गर्ने जनसंख्या ०.२२% मात्र छ। यसले नगरपालिकामा स्थानीय जातीय भाषाहरूको सहअस्तित्वसँगै नेपालीको प्रमुखता र केही अन्तर्राष्ट्रिय भाषाको प्रवेशलाई पनि देखाउँछ।

क्र.सं.	दोस्रो भाषा	जनसंख्या				
		जम्मा %	जम्मा	पुरुष	महिला	
सिद्धिचरण नगरपालिका						
	Total	जम्मा	१००	२७३५१	१३०९७	१४२५४
	No Second Language	दोस्रो मातृभाषा नभएको	६२.७६	१७१६५	८१६३	९००२
१	Nepali	नेपाली	२२.५७	६१७२	२९५९	३२१३
२	Bhote	भोटे	६.९५	१९०१	९४७	९५४
३	Wambule	वाम्बुले	२.७८	७६०	३५८	४०२
४	Sunuwar	सुनुवार	१.१८	३२२	१५८	१६४
५	Thulung	थुलुङ	१.१७	३२१	१६०	१६१
६	Rai	राई	०.५२	१४२	६१	८१
७	English	अँग्रेजी	०.४८	१३२	७६	५६
८	Bahing/Bayung	बायुङ/बाहिङ	०.२४	६५	३३	३२
९	Others	अन्य	०.२२	५९	२४	३५

५.३.४ सिद्धिचरण नगरपालिकामा बोलिने प्रमुख पाँच दोस्रो भाषाको आधारमा जनसंख्या

भाषा	नेपाली	भोटे	वाम्बुले	सुनुवार	थुलुङ
जनसंख्या	६१७२	१९०१	७६०	३२२	३२१
प्रतिशत	२२.५७	६.९५	२.७८	१.१८	१.१७

नोट: यहाँ दोस्रो भाषा भन्नाले कुनै व्यक्तिले आफ्नो छिमेकी, समुदाय, कामकाजको क्रममा वा अरूसँग बोलचाल गर्दा सम्पर्क भाषाको रूपमा मातृभाषा बाहेक धेरैजसो बोल्ने भाषालाई मानिएको छ।

५.३.५ पुख्यौली भाषासम्बन्धी विवरण:

१२ औं राष्ट्रिय जनगणनामा पुख्यौली भाषासम्बन्धी विवरण समेत संकलन गरिएको थियो। सिद्धिचरण नगरपालिकामा राष्ट्रिय जनगणना २०७८ का तथ्यांक अनुसार २५ फरक पुख्यौली भाषा बोल्ने समुदाय पहिचान भएका छन्। जसले यहाँको भाषिक विविधताको स्पष्ट चित्र दिन्छ। कुल जनसंख्या २७,३५१ मध्ये सबैभन्दा धेरैले पुख्यौली भाषा रूपमा **नेपाली** (५४.३७%) बोल्ने गरेका छन्। दोस्रो स्थानमा **शेर्पा** (११.८४%) र तेस्रोमा **मगर डुट** (९.३३%) भाषा छन्। त्यसपछि क्रमशः **बाहिङ/बायुङ** (८.९९%) र **तामाङ** (४.९६%) भाषाले महत्वपूर्ण स्थान ओगटेका छन्। बाँकी भाषाहरू जस्तै नेवार, गुरुङ, संस्कृत, भुजेल, राई, मैथिली आदि अल्पसंख्यक समुदायका पहिचान र संस्कृतिको संरक्षणका आधार हुन्। यो विवरणले देखाउँछ कि सिद्धिचरण नगरपालिका केवल जातीय विविधतामा मात्र नभई भाषिक धरोहरमा पनि धनी छ, जहाँ प्रत्येक भाषा कुनै समुदायको इतिहास, संस्कार र पहिचानसँग गहिरो रूपमा जोडिएको छ। भाषिक संरक्षण र प्रवर्द्धन यहाँको सांस्कृतिक निरन्तरताका लागि आवश्यक देखिन्छ।

क्र. सं.	पुख्यौली भाषा		जनसंख्या			
			जम्मा %	जम्मा	पुरुष	महिला
		सिद्धिचरण नगरपालिका				
	जम्मा	Total	१००.००	२७३५१	१३०९७	१४२५४
१	नेपाली	Nepali	५४.३७	१४८७०	७०६६	७८०४
२	शेर्पा	Sherpa	११.८४	३२३८	१५९२	१६४६
३	मगर	Magar Dhut	९.३३	२५५१	१२४२	१३०९
४	बाहिङ/बायुङ	Bahing/Bayung	८.९९	२४५९	११७१	१२८८
५	तामाङ	Tamang	४.९६	११३७	५३०	६०७
६	नेपाल भाषा (नेवारी)	Nepalbhasha(Newari)	४.०९	११२०	५३१	५८९
७	गुरुङ	Gurung	१.७७	४८३	२३५	२४८
८	संस्कृत	Sanskrit	१.४२	३८९	१९६	१९३
९	भुजेल	Bhujel	१.३१	३५८	१७४	१८४
१०	राई	Rai	०.८६	२३४	१०३	१३१
११	मैथिली	Maithili	०.३९	१०८	६३	४५
१२	वाम्बुले	Wambule	०.३३	८९	४२	४७
१३	थुलुङ	Thulung	०.२२	६०	२२	३८
१४	अन्य	Others	०.१५	४१	२१	२०
१५	सुनुवार	Sunuwar	०.१३	३६	१७	१९
१६	खस	Khash	०.१२	३३	१५	१८
१७	मालपाडे	Malpande	०.११	३१	११	२०
१८	थारु	Tharu	०.०७	१८	१४	४
१९	चाम्लिङ	Chamling	०.०६	१६	८	८
२०	अवधी	Avadhi	०.०५	१५	१२	३
२१	खालिङ	Khaling	०.०५	१५	८	७
२२	याक्थुङ/लिम्बू	Yakthung/Limbu	०.०५	१४	६	८
२३	भोजपुरी	Bhojpuri	०.०५	१३	५	८
२४	जेरो/जेरुङ	Jero/Jerung	०.०४	१२	७	५

क्र. सं.	पुर्ख्यौली भाषा		जनसंख्या			
			जम्मा %	जम्मा	पुरुष	महिला
२५	भोटे	Bhote	०.०४	११	६	५

नोट: यहाँ पुर्खाको भाषा/ पुर्ख्यौली भाषा भन्नाले कुनै व्यक्तिको आफ्नो परिवार, समुदाय वा जातजातिका परम्परागत रूपमा बोलिने गरेको पहिचानको भाषालाई मानिएको छ।

५.३.६ सिद्धिचरण नगरपालिकामा जनसंख्याको प्रमुख पाँच पुर्ख्यौली भाषा

भाषा	शेर्पा	तामाङ	नेपाली	कुलुङ	मगर टुट
जनसंख्या	५,१४२	८९२	६५९	५०८	४२८
प्रतिशत	५८.९७	१०.२३	७.५६	५.८३	४.९१

नोट: जातजाति, भाषा, धर्मसम्बन्धी थप तथ्याङ्कका लागि www.censusnepal.cbs.gov.np मा अध्ययन गर्न सकिनेछ।

अखण्ड ६ : सामुदायिक तथ्याङ्क

नेपालमा वि.सं. १९६८ बाट सुरु भएको जनगणनाको क्रममा वि.सं. २०७८ मा भएको जनगणना १२ औं तथा नेपाल संघीय संरचनामा प्रवेश गरे पछिको पहिलो जनगणना हो। संघीय संरचनामा मुलुकको सबैभन्दा तल्लो तर जनताको नजिकको प्रशासनिक इकाई वडा भएकोले वडाबाट नै स्थानीय स्तरको सामाजिक, आर्थिक अवस्था, सेवासुविधा, जातजातिको बसोबास, प्राकृतिक विपद्को अवस्था आदिको बारेमा विवरण संकलन गर्नु अपरिहार्य रहेको महसुस गरी तत्कालीन केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले वडास्तरको विवरण संकलन गर्न सामुदायिक प्रश्नावली तर्जुमा गरेको थियो। सो प्रश्नावलीबाट प्राप्त नतिजाको आधारमा सोलुखुम्बु जिल्ला र सिद्धिचरण नगरपालिकाको विवरण तल प्रस्तुत गरिएको छ।

६.१ बस्ती/टोल/गाउँको संख्याका आधारमा वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा	वडा संख्या				जम्मा बस्ती/टोल/गाउँको संख्या
		१-५ ओटासम्म बस्ती/टोल/गाउँ भएका	६-९ ओटासम्म बस्ती/टोल/गाउँ भएका	१०-२० ओटासम्म बस्ती/टोल/गाउँ भएका	२० ओटा भन्दा बढी बस्ती/टोल/गाउँ भएका	
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	६	१८	३४	१७	१०९२
सिद्धिचरण न.पा.	१२	१	५	४	२	१५४

६.२ सबैभन्दा टाढाको बस्ती, टोल वा गाउँमा जान प्रयोग गरिने सवारीको माध्यमअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	सबैभन्दा टाढाको बस्तीमा जान प्रयोग गरिने सवारीको माध्यम अनुसार वडाको संख्या		
		सवारी साधन	पैदल	सवारी साधन र पैदल दुवै
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	३	२२	५०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	०	२	१०

६.३ वडा कार्यालयबाट सबैभन्दा टाढाको बस्तीमा एकतर्फी पुग्न लाग्ने समयको आधारमा वडाको वितरण

जम्मा वडा संख्या	वडा कार्यालयबाट सबैभन्दा टाढाको बस्तीमा पुग्न लाग्ने समय (एकतर्फी) अनुसार वडाको संख्या																						
	सवारी साधनबाट					पैदलबाट					दुवै (सवारी साधन र पैदल)					जम्मा (जुनसुकै माध्यमबाट)							
	३० मिनेटभित्र	३०-६० मिनेट	१-२ घण्टा	२-३ घण्टा	३-५ घण्टा	५ घण्टाभन्दा बढी	३० मिनेटसम्म	३०-६० मिनेट	१-२ घण्टा	२-३ घण्टा	३-५ घण्टा	५ घण्टाभन्दा बढी	३० मिनेटसम्म	३०-६० मिनेट	१-२ घण्टा	२-३ घण्टा	३-५ घण्टा	५ घण्टाभन्दा बढी					
ओखलढुंगा जिल्ला																							
७५	०	२	१	०	०	१	३	८	६	४	०	०	०	१२	१५	१९	४	१	५	२१	२१	२३	४
सिद्धिचरण न.पा.																							
१२	०	०	०	०	०	०	०	१	०	१	०	०	०	४	२	३	१	०	०	५	२	४	१

६.४ वडा कार्यालयको आम्दानीको प्रमुख राजस्व स्रोतअनुसार वडाको वितरण (गापा/नपा र अन्य निकायबाट प्राप्त रकमबाहेक)

जम्मा वडा संख्या	मुख्य राजस्वको स्रोत अनुसार वडाको संख्या											
	सम्पत्ति कर	घरवहाल कर	घरजग्गा रजिस्ट्रेशन शुल्क	सवारी साधन कर	भूमि कर (मालपोत)	मनोरञ्जन कर	विज्ञापन कर	व्यवसाय कर	सेवा शुल्क, दस्तुर	पर्यटन शुल्क	दण्ड, जरिवाना	अन्य कर
ओखलढुङ्गा जिल्ला												
७५	२२	२२	१७	४	६३	१	१	२५	४५	१	९	२६
सिद्धिचरण नगरपालिका												
१२	५	४	६	२	६	१	०	५	६	०	०	४

६.५ मुख्य कृषिजन्य उत्पादनअनुसार वडाको वितरण

जम्मा वडा संख्या	वडा (प्रमुख कृषि उत्पादन)	मुख्य कृषि उत्पादन हुने वस्तुको आधारमा वडाको संख्या																							
		अन्नबाली	दलहन बाली	कन्दमूल बाली	तेलहन बाली	नगदे बाली	मसला बाली	तरकारी बाली	घाँस बाली	Citrus (अमिलो जातको) बाली	Citrus बाहेक अन्य फलफूल	अन्य स्थायी बालीहर	भेडा/बाख्रा/च्याङ्ग्रा	कुखुरा/अण्डा	सुँगुर	रौंगा/भैसी	गाई/गोरु/नाक/चैरी	दूध/घ्यू/दही	माछा	पशुपालन	च्याऊ खेती	फूल उत्पादन	मौरीपालन	मासु उत्पादन	ऊन उत्पादन
ओखलढुङ्गा जिल्ला																									
७५	७५	७५	१९	३५	५	३	५	१	०	०	१	३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०
सिद्धिचरण नगरपालिका																									
१२	१२	१२	०	२	०	१	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

६.६ मुख्य कृषिजन्य उपजको निर्यात गर्ने वडाको वितरण

जम्मा वडा संख्या	जम्मा वडा (कृषि उपज निर्यात)	निर्यात हुने मुख्य कृषिजन्य उपज अनुसार वडाको संख्या																							
		अन्नबाली	दलहन बाली	कन्दमूल बाली	तेलहन बाली	नगदे बाली	मसला बाली	तरकारी बाली	घाँस बाली	Citrus (अमिलो जातको) बाली	Citrus बाहेक अन्य फलफूल	अन्य स्थायी बालीहर	भेडा/बाख्रा/च्याङ्ग्रा	कुखुरा/अण्डा	सुँगुर	रौंगा/भैसी	गाई/गोरु/नाक/चैरी	दूध/घ्यू/दही	माछा	पशुपालन	च्याऊ खेती	फूल उत्पादन	मौरीपालन	मासु उत्पादन	ऊन उत्पादन
ओखलढुङ्गा जिल्ला																									
७५	६०	३५	१९	२५	४	१	५	५	०	१	१	३	०	१	०	०	१	०	०	०	०	०	०	१	०
सिद्धिचरण नगरपालिका																									
१२	९	७	०	२	०	०	०	२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

६.७ मुख्य गैर कृषिजन्य उपजका आधारमा वडाहरुको वितरण

जम्मा वडा संख्या	जम्मा वडा संख्या (गैर कृषि उपज हुने)	मुख्य गैर-कृषिजन्य उपजका आधारमा वडाहरुको संख्या																		
		नदीजन्य उत्पादन	काठ दाउरा	जडीबुटी	काँचो धागो	टायल	खानीजन्य	औद्योगिक	माटो तथा ईटा	रुद्राक्ष	मसला उत्पादन	तरकारीजन्य उत्पादन	हाते सामग्री	गुड चाकु	माटाको भाँडा तथा मुर्ति	बाँसजन्य सामग्री	बिजुली उत्पादन	मैन बत्ती	छालाको सामग्री	अन्य
ओखलढुंगा जिल्ला																				
७५	१७	१५	३	१	१	०	२	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०
सिद्धिचरण नगरपालिका																				
१२	१	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

६.८ वडाअनुसार मुख्य गैर-कृषिजन्य उपजका निर्यातको वितरण

जम्मा वडा संख्या	जम्मा वडा संख्या (गैर कृषि उपज निर्यात हुने)	निर्यात हुने मुख्य गैर-कृषिजन्य उपजका आधारमा वडाहरुको संख्या																		
		नदीजन्य उत्पादन	काठ दाउरा	जडीबुटी	काँचो धागो	टायल	खानीजन्य	औद्योगिक	माटो तथा ईटा	रुद्राक्ष	मसलाजन्य उत्पादन	तरकारीजन्य उत्पादन	हाते सामग्री	गुड/चाकु	माटाको भाँडा तथा मुर्ति	बाँसजन्य सामग्री	बिजुली उत्पादन	मैन बत्ती	छालाको सामग्री	अन्य
ओखलढुंगा जिल्ला																				
७५	९	८	२	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
सिद्धिचरण नगरपालिका																				
१२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

६.९ शिक्षासँग सम्बन्धित सेवा/सुविधाअनुसार वडाको वितरण

जम्मा वडा संख्या	शिक्षासँग सम्बन्धित सेवा सुविधा अनुसार वडाको संख्या									
	प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र	आधारभूत विद्यालय (कक्षा १-८)	माध्यमिक विद्यालय (कक्षा १२ सम्म)	महा विद्यालय (क्याम्पस/कलेज)	विद्युत पहुँच (सुविधा) भएका विद्यालयहरु	इन्टरनेट पहुँच (सुविधा) भएका विद्यालय	अपाङ्गता-मैत्री विद्यालयहरु	वास (WASH) सुविधासहितका आधारभूत विद्यालयहरु	सार्वजनिक पुस्तकालय	सामुदायिक सिकाइ केन्द्र
ओखलढुंगा जिल्ला										
७५	६७	७०	५३	१२	५४	४३	२२	२९	६	१०
सिद्धिचरण नगरपालिका										
१२	११	११	८	३	८	७	५	३	०	१

६.१० प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रको सेवा/सुविधाअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा	प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रको संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१-२	३-४	५-९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	८	१६	३१	२०	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	१	५	३	३	०

६.११ आधारभूत तहका विद्यालय (कक्षा १-८) अनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	आधारभूत तहका विद्यालयको संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१-२	३-४	५-९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	५	३७	२२	११	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	१	५	३	३	०

६.१२ माध्यमिक तह (कक्षा १२ सम्म) का विद्यालयअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा	माध्यमिक तह (कक्षा १२ सम्म) का विद्यालयको संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१-२	३-४	५-९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	२२	५१	२	०	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	४	७	१	०	०

६.१३ महाविद्यालय (क्याम्पस/कलेज)अनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	महाविद्यालय (क्याम्पस/कलेज) संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१-२	३-४	५-९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	६३	११	१	०	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	९	३	०	०	०

६.१४ विद्युत् पहुँच (सुविधा) भएका विद्यालयअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	विद्युत्तमा पहुँच (सुविधा) भएका विद्यालय संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१-२	३-४	५-९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	२१	२२	१९	१२	१
सिद्धिचरण न.पा.	१२	४	२	३	२	१

६.१५ इन्टरनेट पहुँच (सुविधा) भएका विद्यालयअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	इन्टरनेट पहुँच (सुविधा) भएका विद्यालय संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१-२	३-४	५-९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	३२	३७	४	२	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	५	६	१	०	०

६.१६ वास (WASH) (सुविधा) भएका आधारभूत विद्यालयअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	वास (WASH) सुविधा भएका आधारभूत विद्यालय संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१-२	३-४	५-९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	४६	१८	८	३	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	९	२	१	०	०

६.१७ सार्वजनिक पुस्तकालय सुविधाअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	सार्वजनिक पुस्तकालयको संख्या अनुसार भएका वडाको संख्या				
		नभएका	१-२	३-४	५-९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	६९	६	०	०	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	१२	०	०	०	०

६.१८ सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको सुविधाअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको सुविधा भएका विद्यालय संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१-२	३-४	५-९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	६५	१०	०	०	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	११	१	०	०	०

६.१९ स्वास्थ्य तथा पुनर्स्थापनाको सुविधाको पहुँचअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	सुविधाअनुसारका वडाको संख्या										
		आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र	स्वास्थ्य चौकी	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र	पशु सेवा केन्द्र	पुनर्स्थापना केन्द्र	सरकारी अस्पताल*	सामुदायिक अस्पताल	निजी अस्पताल	एम्बुलेन्स सेवा	सार्वजनिक शौचालय	पशु बधशाला
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	४२	५८	२४	१४	२	७५	४२	५८	२४	१४	२
सिद्धिचरण न.पा.	१२	५	१०	४	४	०	१२	५	१०	४	४	०

* सरकारी अस्पतालको कुल संख्यामा कुनै प्रदेशमा प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र र स्वास्थ्य चौकी खप्टिएको हुन सक्ने। साथै, निकटवर्ती वडाहरूमा अवस्थित र वडाबासीको पहुँचभित्र रहेका अस्पतालको संख्या समेत समावेश भएको हुन सक्ने।

६.२० आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्रअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१-२	३-४	५-९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	३३	३५	६	१	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	७	४	१	०	०

६.२१ स्वास्थ्य चौकीको सुविधाअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	स्वास्थ्य चौकीको संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१-२	३-४	५-९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	१७	५८	०	०	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	२	१०	०	०	०

६.२२ प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रको सुविधाअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रको संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१-२	३-४	५-९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	५१	२३	१	०	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	८	३	१	०	०

६.२३ पशु सेवा केन्द्रको सुविधाअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	पशुसेवा केन्द्रको संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१ - २	३ - ४	५ - ९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	६१	१४	०	०	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	८	४	०	०	०

६.२४ पुनर्स्थापना केन्द्रको सुविधाअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	पुनर्स्थापना केन्द्रको संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१ - २	३ - ४	५ - ९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	७३	२	०	०	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	१२	०	०	०	०

६.२५ सरकारी अस्पतालको सुविधा अनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	सरकारी अस्पतालको संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१ - २	३ - ४	५ - ९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	६९	६	०	०	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	११	१	०	०	०

*सरकारी अस्पतालको कुल संख्यामा कुनै प्रदेशमा प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र र स्वास्थ्य चौकी खण्टिएको हुन सक्ने। साथै, निकटवर्ती वडाहरूमा अवस्थित र वडाबासीको पहुँचभित्र रहेका अस्पतालको संख्या समेत समावेश भएको हुन सक्ने।

६.२६ सामुदायिक अस्पतालको सुविधाअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	सामुदायिक अस्पतालको संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१ - २	३ - ४	५ - ९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	७३	२	०	०	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	१०	२	०	०	०

६.२७ निजी अस्पतालको सुविधाअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	निजी अस्पतालको संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१ - २	३ - ४	५ - ९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	७१	४	०	०	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	१२	०	०	०	०

६.२८ एम्बुलेन्स सेवाको सुविधाअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	एम्बुलेन्स सेवाको संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१ - २	३ - ४	५ - ९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	७२	३	०	०	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	१२	०	०	०	०

६.२९ सार्वजनिक शौचालय सेवाको सुविधाअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	सार्वजनिक शौचालयको संख्या अनुसार वडाको संख्या
---------	------------------	---

		नभएको	१-२	३-४	५-९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	४५	२३	४	३	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	८	४	०	०	०

६.३० पशु बधशाला सेवाको सुविधाअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	पशु बधशालाको संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१-२	३-४	५-९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	७०	५	०	०	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	१०	२	०	०	०

६.३१ वडा भित्र रहेका वित्तीय सेवा लगायतका सुविधाको उपलब्धताअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	वित्तीय सेवा लगायतका सेवाको उपलब्धता अनुसार वडाको संख्या				
		हाटबजार	मूलबजार	कृषि उपज संकलन केन्द्र	सहकारी संस्था	बैंक वा वित्तीय संस्था
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	२२	११	७	५२	१८
सिद्धिचरण न.पा.	१२	३	२	१	१०	४

६.३२ वडा भित्र रहेका हाटबजारको संख्याअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	हाटबजारको संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१-२	३-४	५-९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	५३	२२	०	०	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	९	३	०	०	०

६.३३ वडाभित्र रहेका मुख्य बजारको संख्याअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	मुख्यबजारको संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१-२	३-४	५-९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	६४	११	०	०	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	१०	२	०	०	०

६.३४ वडाभित्र रहेका कृषि उपज संकलन केन्द्रको संख्याअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	कृषि उपज संकलन केन्द्रको संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१-२	३-४	५-९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	६८	७	०	०	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	११	१	०	०	०

६.३५ वडाभित्र रहेका सहकारी संस्थाको संख्याअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	सहकारी संस्थाको संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१-२	३-४	५-९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	२३	४२	८	२	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	२	७	३	०	०

६.३६ वडा भित्र रहेका बैंकको संख्याअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा	बैंकको संख्या अनुसार वडाको संख्या
---------	-----------	-----------------------------------

	संख्या	नभएको	१-२	३-४	५-९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	५७	१२	३	२	१
सिद्धिचरण न.पा.	१२	८	१	१	१	१

६.३७ वडाभित्र रहेका समाज कल्याणसँग सम्बन्धित सेवा सुविधाको संख्याअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	समाज कल्याणसँग सम्बन्धित सेवा सुविधाको संख्या अनुसार वडा संख्या									
		प्रहरी कार्यालय/चौकी	वृद्धाश्रम	बालगृह	सामुदायिक भवन वा सभा हल	व्यवस्थित शवदाह स्थल/शव गाड्ने स्थल	खेलमैदान/टुडिखेल	सार्वजनिक पार्क	ताला/सिमसार र तलाउ	पोखरीहरू	आफ्नै प्रशासकीय भवन
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	२४	२	१	३७	१९	४४	१९	१७	३८	७२
सिद्धिचरण न.पा.	१२	५	०	०	६	१	४	३	२	८	१२

६.३८ वडाभित्र रहेका प्रहरी कार्यालय/चौकीको संख्याअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	प्रहरी कार्यालय/चौकीको संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१	२	३-४	५-९
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	५१	२४	०	०	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	७	५	०	०	०

६.३९ वडाभित्र रहेका वृद्धाश्रमको संख्याअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	वृद्धाश्रमको संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१	२	३-४	५-९
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	७३	२	०	०	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	१२	०	०	०	०

६.४० वडाभित्र रहेका बालगृहको संख्याअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	बालगृहको संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१	२	३-४	५-९
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	७४	१	०	०	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	१२	०	०	०	०

६.४१ वडाभित्र रहेका सामुदायिक भवन वा सभा हलको संख्याअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	सामुदायिक भवन वा सभा हलको संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१	२	३-४	५-९
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	३८	२५	५	६	१
सिद्धिचरण न.पा.	१२	६	५	०	१	०

६.४२ वडाभित्र रहेका व्यवस्थित शवदाह स्थल/शव गाड्ने स्थलको संख्याअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	व्यवस्थित शवदाह स्थल/शव गाड्ने स्थलको संख्या
---------	------------------	--

		नभएको	१ - २	३ - ४	५ - ९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	५६	१६	१	२	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	११	१	०	०	०

६.४३ वडाभित्र रहेका खेलमैदान/टुँडिखेलको संख्याअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	खेलमैदान/टुँडिखेलको संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१ - २	३ - ४	५ - ९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	३१	३१	१२	१	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	८	४	०	०	०

६.४४ वडाभित्र रहेका सार्वजनिक पार्कको संख्याअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	सार्वजनिक पार्कको संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१ - २	३ - ४	५ - ९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	५६	१७	१	१	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	९	३	०	०	०

६.४५ वडाभित्र रहेका ताल/सिमसार र तलाउ पोखरीहरूको संख्याअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	ताल/सिमसार र तलाउ पोखरीहरूको संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१ - २	३ - ४	५ - ९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	५८	११	६	०	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	१०	०	२	०	०

६.४६ वडा कार्यालयको आफ्नै प्रशासनिक भवनअनुसार वडाको वितरण (गणनाको अवधिसम्ममा)

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	वडा कार्यालयको आफ्नै प्रशासकीय भवनको संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१ - २	३ - ४	५ - ९	१०+
सोलुखुम्बु जिल्ला	७५	३७	३८	०	०	०
सिद्धिचरण नगरपालिका	१२	४	८	०	०	०

६.४७ वडाभित्र रहेका मठ मन्दिर, गुम्बा/चैत्य/विहार, मस्जिद, चर्चको संख्याअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	मठ मन्दिर, गुम्बा/चैत्य/विहार, मस्जिद, चर्चको संख्या अनुसार वडाको संख्या				
		नभएको	१ - २	३ - ४	५ - ९	१०+
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	३	८	१७	२७	२०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	०	१	४	३	४

६.४८ वडाभित्र रहेका स्वास्थ्य संस्थामा उपलब्ध सुविधाअनुसार वडाको वितरण

जम्मा वडा	स्वास्थ्य संस्थामा उपलब्ध सुविधाअनुसारको वडा संख्या													
	गर्भावस्था परामर्श तथा गर्भावस्थाको स्वास्थ्य सेवा	प्रसूति सेवा सूविधा	परिवार नियोजन सेवा	खोप सेवा	स्वास्थ्य प्रवर्द्धन सेवा (परामर्श, जानकारी, सूचना)	झाडापखालाको औषधी उपचार सेवा	मलेरियाको औषधी उपचार सेवा	सामान्य आकस्मिक उपचार सेवा	आयुर्वेद तथा वैकल्पिक स्वास्थ्य सेवा	पोषण सेवा (तौल, भिटामिन, आइरन चक्री आदि)	सर्पदंश उपचार सेवा	रेबिजको उपचार र भ्याक्सिन सेवा	निःशुल्क औषधी वितरण सेवा	प्रसूतिपछिको स्वास्थ्य सेवा (PNC)
ओखलढुंगा जिल्ला														
७५	६५	५१	५३	७३	६२	६८	२७	६४	१६	७०	४	१२	६८	५४
सिद्धिचरण नगरपालिका														
१२	१२	९	१२	१२	११	११	१	१०	१	१२	०	२	११	६

६.४९ वडाभित्र उपलब्ध सडक सुविधाअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	सडक सुविधाअनुसार वडाको संख्या		
		वडाको केन्द्रसम्म वर्षेभरि सडक यातायात सञ्चालन हुने	बहुसंख्यक वडाबासीले आधा घण्टाको दूरीमा सार्वजनिक यातायातको सुविधा प्राप्त हुने	स्थानीय यातायात/नगर यातायात सेवा
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	४५	३६	१८
सिद्धिचरण न.पा.	१२	९	७	५

६.५० वर्षेभरि चलन सक्ने कालोपत्रे सडकको लम्बाइअनुसारको वडाको वर्गीकरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	कालोपत्रे सडकको लम्बाइअनुसार वडाको संख्या			
		नभएको	१-९ किमी	१०-४९ किमी	५०+ किमी
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	६५	३	६	१
सिद्धिचरण न.पा.	१२	७	३	१	१

६.५१ वर्षेभरि चलन सक्ने ग्राभेल सडकको लम्बाइअनुसारको वडाको वर्गीकरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	ग्राभेल सडकको लम्बाइअनुसार वडाको संख्या			
		नभएको	१-९	१०-४९	५०+किमि
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	५७	१४	४	०
सिद्धिचरण न.पा.	१२	८	४	०	०

६.५२ वडाभित्र रहेको धुले-माटे सडकको लम्बाइअनुसारको वडाको वर्गीकरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	धुले-माटे सडकको लम्बाइअनुसार वडाको संख्या			
		नभएको	१-९	१०-४९	५०+ किमि
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	६	१२	४९	८
सिद्धिचरण न.पा.	१२	२	१	७	२

६.५३ बहुसंख्यक वडाबासीहरुले वडाभित्र वा आधाघण्टा पैदल दूरीमा रहेको स्थानबाट उपभोग गर्दै आएको सेवा सुविधाअनुसार वडाको वर्गीकरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	वडाको संख्या							
		आधा घण्टाको पैदल दूरीमा उच्च शिक्षा (कक्षा १२) भन्दा माथिको सेवाको पहुँच	आधा घण्टाको पैदल दूरीमा पुस्तकालय सुविधा	आधा घण्टाको पैदल दूरीमा मेडिकल डाक्टर (एमबीबीएस) को सेवा उपलब्ध	आधा घण्टाको पैदल दूरीमा सुरक्षा बेस वा प्रहरी चौकीको पहुँच	वडाको मुख्य बस्तीबाट ५ किमी दूरीमा दमकल सेवा	आधा घण्टाको दूरीमा हरियाली पार्क र बाल उद्यान/खेलमैदान	आधा घण्टाको दूरीमा सिनेमा हल/नाचघर/कला केन्द्रको सुविधा	आधा घण्टाको दूरीमा व्यापारिक केन्द्र/सपिँड मल सुविधा
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	२१	८	१३	२५	२	२०	१	८
सिद्धिचरण न.पा.	१२	४	१	२	५	२	१	०	२

६.५४ बसाइँसराइको अवस्थाअनुसार वडाको वितरण

क्षेत्र	जम्मा वडा संख्या	बसाइँसराइको अवस्थाअनुसार वडा संख्या			
		बसाइँसराइ नभएका वा नगण्य भएका	बसाइँ सरी आउनेको संख्या बढी भएका	बसाइँसरी जानेको संख्या बढी भएका	आउने र जानेको संख्या करिब बराबर भएका
ओखलढुंगा जिल्ला	७५	१७	९	४६	३
सिद्धिचरण न.पा.	१२	३	४	५	०

६.५५ प्राकृतिक विपद् वा प्रकोपको खतराअनुसारको वडाको वर्गीकरण

जम्मा वडा संख्या	वडाको संख्या																	
	बाढी	पहिरो	भू-क्षय	डुबान	औधी/हुरीबतास	चट्याङ्क	असिना	अतिवृष्टि	खाड्कवृष्टी	सू	शीतलहर	सुख्खा वा खडेरी	आगलागी (बस्तीमा)	बन डहलो	हिमताल	विष्फोटन	हिमपहिरो	कुनै जोखिम कुनै नभएको
ओखलढुंगा जिल्ला																		
७५	३४	६६	१९	०	४५	३८	३०	९	८	०	०	३६	२०	३५	०	०	०	१
सिद्धिचरण नगरपालिका																		
१२	४	१०	३	०	४	५	५	०	१	०	०	४	४	६	०	०	०	१

पूनक्षः सामुदायिक तथ्याङ्कसम्बन्धी थप विवरण राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को वेबसाइट www.censusnepal.cbs.gov.np वा राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको वेबसाइट www.nsonepal.gov.np बाट अध्ययन गर्न सकिने छ।

खण्ड ७ : प्रजनन तथा जन्मसम्बन्धी विवरण

जनसंख्या परिवर्तनको मूल निर्धारकका रूपमा जन्मदरले महत्वपूर्ण भूमिका वहन गर्दछ। जसको प्रमुख कारक प्रजनन हो। यस सन्दर्भमा, राष्ट्रिय जनगणना २०७८ बाट गणनाको समयमा संकलित तथ्यांकको आधारमा, सिद्धिचरण नगरपालिकाको प्रजनन सम्बन्धी अवस्थाको विश्लेषण तल प्रस्तुत गरिएको छ। प्रस्तुत विवरणमा आमाको उमेर समूह अनुसारको जीवित जन्मेका शिशुको संख्या, आमाको साक्षरता तथा उत्तीर्ण शैक्षिक तह, आमाको मुख्य पेशागत संलग्नता, साथै आमा संलग्न भएको उद्योगका आधारमा प्रजनन प्रवृत्तिहरू समेटिएका छन्।

७.१ आमाको उमेर समूह र हाल (गणनाको अवधि) सम्म जीवित जन्मेका बच्चाको संख्याअनुसार पन्ध्रदेखि उन्चास वर्ष उमेरका हालसम्म विवाहित महिलाको संख्या

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ का तथ्यांकका आधारमा सिद्धिचरण नगरपालिकामा १५ देखि ४९ वर्ष उमेरका हालसम्म विवाहित महिलाको प्रजनन अवस्थाको अध्ययन गर्दा, उमेर समूह र जीवित जन्मेका बच्चाको संख्याबीच स्पष्ट र संरचित सम्बन्ध देखिन्छ। कुल ५,२८५ महिलामध्ये सबैभन्दा ठूलो हिस्सा २५-२९ वर्ष उमेरका (१,०१८ जना) र ३०-३४ वर्ष उमेरका (९६० जना) महिलाहरूको छ, जुन प्रजनन क्षमताको चरम अवस्था मानिन्छ। बच्चा नजन्माएका महिलाको संख्या ६१८ (११.७%) छ, जसमा १५-१९ वर्ष समूहको योगदान सबैभन्दा बढी छ। यस उमेर समूहमा ६० प्रतिशतभन्दा बढी महिलाले अहिलेसम्म सन्तान जन्माएका छैनन्, जुन प्रायः विवाहपश्चातको छोटो समयवाधि वा प्रजनन सुरुआत नभएको अवस्थालाई संकेत गर्दछ। एक जना बच्चा भएका महिलाको संख्या १,३९६ (२६.४%) छ, विशेषगरी २०-२४ वर्ष (३९५) र २५-२९ वर्ष (४३०) उमेर समूहमा उच्च। तर, सबैभन्दा ठूलो हिस्सा भने दुई जना बच्चा भएका महिलाको हो, जसको संख्या १,९१५ (३६.२%) छ। यो अवस्था ३०-३४ वर्ष (४७७) र ३५-३९ वर्ष (४३८) उमेर समूहमा विशेष रूपमा उच्च देखिन्छ, जसले नेपालमा प्रचलित "दुई सन्तान" परिवार अवधारणाको व्यवहारिक प्रतिबिम्ब प्रस्तुत गर्दछ। तीन जना वा बढी बच्चा भएका महिलाहरूको संख्या उमेरसँगै बढ्ने देखिन्छ। तीन बच्चा भएका ८७० (१६.५%), चार बच्चा भएका ३०१ (५.७%), पाँच बच्चा भएका ११३ (२.१%) र त्यसपछिका समूहमा संख्या क्रमशः घट्दै गएको छ। नौ वा सोभन्दा बढी बच्चा भएका महिलाको संख्या मात्र ५ (०.०९%) रहनुले अत्यधिक प्रजनन दर विगतको कुरा बनिस्केको संकेत गर्दछ। समग्रमा, तथ्यांकले प्रजनन व्यवहारमा समयसँगै आएको रूपान्तरण स्पष्ट देखाउँछ। युवा उमेर समूहमा कम सन्तान वा शून्य सन्तानको प्रवृत्ति बढ्दो छ भने, उच्च उमेर समूहमा देखिएको धेरै सन्तान संख्या अतीतको उच्च प्रजनन दरको प्रतिबिम्ब हो। यसले नेपालको ग्रामीण तथा अर्ध-शहरी क्षेत्रमा पनि जनसंख्या वृद्धिदरमा कमी, परिवार नियोजनको पहुँच, र सामाजिक चेतनामा आएको परिवर्तनलाई स्पष्ट रूपमा उजागर गर्दछ।

जीवित जन्मेका बच्चाको संख्या	एकपटक विवाह भएको महिलाको जम्मा संख्या	आमाको उमेर समूह (वर्षमा)						
		१५ - १९	२० - २४	२५ - २९	३० - ३४	३५ - ३९	४० - ४४	४५ - ४९
		सिद्धिचरण नगरपालिका						
जम्मा	५२८५	१२६	६९१	१०१८	९६०	९२९	८४१	७२०
बच्चा नजन्माएका	६१८	७६	१६४	१२५	६७	३८	६३	८५
१ जना बच्चा	१३९६	४४	३९५	४३०	२११	१२८	१०३	८५
२ जना बच्चा	१९१५	५	१२४	३८५	४७७	४३८	२९९	१८७
३ जना बच्चा	८७०	१	६	६४	१५८	२३३	२२८	१८०
४ जना बच्चा	३०१	०	२	९	३८	६२	९३	९७
५ जना बच्चा	११३	०	०	४	५	२२	३२	५०
६ जना बच्चा	५०	०	०	१	४	५	१५	२५

जीवित जन्मेका बच्चाको संख्या	एकपटक विवाह भएको महिलाको जम्मा संख्या	आमाको उमेर समूह (वर्षमा)							
		१५ - १९	२० - २४	२५ - २९	३० - ३४	३५ - ३९	४० - ४४	४५ - ४९	
७ जना बच्चा	१०	०	०	०	०	१	३	६	
८ जना बच्चा	७	०	०	०	०	१	३	३	
९ जना वा सोभन्दा बढी बच्चा	५	०	०	०	०	१	२	२	

७.२ आमाको उमेर समूह र विगत (गणनाको अवधिभन्दा अघि) १२ महिनाभित्र जीवित जन्मेका बच्चाको संख्याअनुसार १५-४९ वर्ष उमेरका हालसम्मका विवाहित महिलाको संख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा गत १२ महिनाको अवधिमा आमाको उमेर समूह अनुसार जीवित जन्म भएका बच्चाको विवरण अध्ययन गर्दा यहाँको प्रजनन प्रवृत्ति स्पष्ट देखिन्छ। कुल ५,२८५ जना एकपटक विवाह भएका महिलामध्ये ४,९८३ जनाले यो अवधिमा बच्चा जन्माएका छन्, जसले यहाँको प्रजनन दर कम हुँदै गएको संकेत गर्दछ। गत वर्षमा बच्चा जन्माएका महिलाको संख्या जम्मा ३०२ मात्र रहेको छ, जसमा सबै महिलाले एकजना मात्र बच्चा जन्माएका छन्, र दुई वा सोभन्दा बढी बच्चा जन्माउने दर शून्य रहेको छ। यसबाट परिवार नियोजनको प्रभावकारिता, जनचेतना, र सामाजिक-आर्थिक कारणले सन्तान संख्या सीमित गर्ने प्रवृत्ति बढ्दो अवस्थामा रहेको बुझिन्छ। उमेर समूह अनुसार हेर्दा, सबैभन्दा बढी बच्चा जन्माउने समूह २५-२९ वर्षका महिलाहरू हुन्, जसमा १११ जना (३६.७%) रहेका छन्। दोस्रो स्थानमा २०-२४ वर्षका महिलाहरू (९४ जना) र तेस्रो स्थानमा ३०-३४ वर्षका महिलाहरू (५२ जना) पर्छन्। १५-१९ वर्ष समूहमा १९ जना मात्र बच्चा जन्माएका छन्, जसले किशोरावस्थामा विवाह र मातृत्व दर घटिरहेको देखाउँछ। ४० वर्षभन्दा माथि भन्ने बच्चा जन्माउने दर अत्यन्त न्यून देखिन्छ, जसमा ४५-४९ वर्षमा जम्मा ४ जना मात्र छन्। लिङ्ग अनुसारको विवरणमा, कुल ३०२ जीवित जन्मेका बच्चा मध्ये १५३ (५०.७%) पुरुष र १४९ (४९.३%) महिला छन्। यो अनुपात लगभग सन्तुलित भए पनि पुरुषको संख्या हल्का बढी छ, जुन सामान्य जैविक जन्मानुपातसँग मेल खान्छ।

सारांशमा, यी तथ्यांकहरूले सिद्धिचरण नगरपालिकामा सन्तान संख्या न्यून राख्ने सामाजिक प्रवृत्ति, उमेर अनुसारको प्रजनन सक्रियता २०-२९ वर्षमा उच्च, र लिङ्गानुपात सन्तुलित रहेको चित्र प्रस्तुत गर्छन्। यो अवस्था आधुनिक परिवार नियोजन अभ्यास, शिक्षा र स्वास्थ्य चेतनाको विस्तार, र आर्थिक कारणहरूको संयोजनको परिणाम हो भन्ने अनुमान गर्न सकिन्छ।

गत १२ महिनामा जीवित जन्मेका बच्चा संख्या	एक पटक विवाह भएको महिलाको जम्मा संख्या	आमाको उमेर समूह (वर्षमा)							
		१५ - १९	२० - २४	२५ - २९	३० - ३४	३५ - ३९	४० - ४४	४५ - ४९	
सिद्धिचरण नगरपालिका									
जम्मा विवाहित महिला	५२८५	१२६	६९१	१०१८	९६०	९२९	८४१	७२०	
बच्चा नजन्मेका	४९८३	१०७	५९७	९०७	९०८	९१३	८३५	७१६	
१ जना बच्चा जन्माएका	३०२	१९	९४	१११	५२	१६	६	४	
२ जना बच्चा जन्माएका	०	०	०	०	०	०	०	०	
३ र सोभन्दा बढी बच्चा जन्माएका	०	०	०	०	०	०	०	०	
जीवित जन्मेका बच्चा संख्या									
जम्मा	३०२	१९	९४	१११	५२	१६	६	४	
पुरुष	१५३	६	४६	६०	२९	६	४	२	

महिला	१४९	१३	४८	५१	२३	१०	२	२
-------	-----	----	----	----	----	----	---	---

७.३ आमाको उमेर समूह र बच्चाको लिङ्गानुसार हाल (गणनाको अवधि) सम्म जीवित जन्मेका, जीवितै रहेका र जन्मेर मरेका बच्चाको संख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा कुल १५-४९ वर्ष उमेरका महिलाले अहिलेसम्म १०,०८३ जना बच्चा जन्माएका छन्, जसमा पुरुष (५०.९%) हल्का बढी छन्। सबैभन्दा बढी सन्तान ३५-३९ वर्ष र ४०-४४ वर्ष समूहका महिलाबाट जन्मिएका छन्, जबकि १५-१९ वर्षमा जन्मदर न्यून छ। जन्मिएका बच्चा मध्ये ९८.४% गणनाको समयमा जीवित छन्, जसले मातृ-शिशु स्वास्थ्य सेवामा सुधारको संकेत गर्छ। कुल १.५% (१५६ जना) जीवितै जन्मेर मृत्यु भएका छन्, जसमा पुरुष मृत्यु दर महिला भन्दा बढी छ। मृत्यु दर अघिल्ला दशकका उमेर समूह (४५-४९ वर्ष, ३५-३९ वर्ष) मा उच्च छ। यी तथ्यांकले देखाउँछ कि सिद्धिचरण नगरपालिकामा अघिल्ला पुस्तामा उच्च प्रजनन दर रहे पनि हालका पुस्तामा जन्मदर घट्दो अवस्थामा छ। जीवित रहने बच्चाको अनुपात धेरै उच्च छ, जसले स्वास्थ्य पूर्वाधारमा सुधार र सुरक्षित मातृत्वको पहुँचलाई प्रतिबिम्बित गर्दछ।

बच्चा	जन्मा बच्चाको संख्या	आमाको उमेर समूह (वर्षमा)						
		१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९
सिद्धिचरण नगरपालिका								
हालसम्म (गणनाको समयमा) जन्मेका बच्चाको संख्या								
जम्मा	१००८३	५७	६६९	१४५४	१८४०	२११७	२०७३	१८७३
पुरुष	५१४१	२२	३३९	७५५	९३३	१०७३	१०३६	९८३
महिला	४९४२	३५	३३०	६९९	९०७	१०४४	१०३७	८९०
हालसम्म (गणनाको समयसम्ममा) जीवितै रहेका बच्चाको संख्या								
जम्मा	९९२७	५६	६६६	१४३७	१८१७	२०९३	२०३८	१८२०
पुरुष	५०५७	२२	३३८	७४६	९२०	१०५९	१०२२	९५०
महिला	४८७०	३४	३२८	६९१	८९७	१०३४	१०१६	८७०
जीवितै जन्मेर मरेका बच्चाको संख्या								
जम्मा	१५६	१	३	१७	२३	२४	३५	५३
पुरुष	८४	०	१	९	१३	१४	१४	३३
महिला	७२	१	२	८	१०	१०	२१	२०

७.४ आमाको साक्षरता/उत्तीर्ण शैक्षिक तहअनुसार पन्द्रदेखि उन्चास वर्षका महिलाबाट हाल (गणनाको समय) सम्म जन्मेका बच्चाको संख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा महिलाको साक्षरता र शैक्षिक स्तरसम्बन्धी प्रस्तुत तथ्यांकले यहाँको शिक्षाको पहुँच, पीढीगत भिन्नता, र शैक्षिक उपलब्धिको स्तरबारे विस्तृत तस्वीर दिन्छ। कुल १०,०८३ जना महिलामध्ये २,८५२ (२८.३%) निरक्षर छन्, जसमा ठूलो हिस्सा ३५ वर्षभन्दा माथिका उमेर समूहमा केन्द्रित छ। “पढ्न र लेख्न दुवै नसक्ने” श्रेणीमा मात्र २,७२२ (२७%) महिला पर्छन्, जसले पुराना पुस्तामा शिक्षाको पहुँच निकै कम रहेको देखाउँछ। साक्षर महिलाको संख्या ७,२३१ (७१.७%) छ, तर यसभित्र शैक्षिक उपलब्धि स्तर फरक-फरक छ। प्राथमिक (१-५) तहमा २,१५९ महिला (२९.४%) छन्, जबकि निम्न माध्यमिक (६-८) तहमा १,२७४ (१२.६%), र कक्षा ९-१० तथा टेस्ट पासमा १,२६७ (१२.५%) पुगेका छन्। यी तथ्याङ्कले देखाउँछ कि आधारभूत शिक्षा लिने महिलाको संख्या उल्लेखनीय भए पनि उच्च कक्षामा जाने दर क्रमशः घट्दो छ।

माध्यमिकपछि शैक्षिक उपलब्धिमा तीव्र गिरावट देखिन्छ ' एसएलसी वा सो सरह पास गर्ने ६१३ (६%), प्रवीणता प्रमाण तह (१०+२) पूरा गर्ने १,०४२ (१०.३%), स्नातक तह २५९ (२.६%), र स्नातकोत्तर तथा माथिल्लो शिक्षा लिने मात्र १०२ (१%) छन्। यसले उच्च शिक्षा प्राप्त गर्ने महिलाको अनुपात अझै न्यून रहेको पुष्टि गर्छ। तह नभएका (३४६) र तह उल्लेख नभएका (८९) महिलाहरू, साथै कहिल्यै विद्यालय नगएका (५८) महिलाहरूले जनाउने कुरा के हो भने शिक्षा प्रणालीको पहुँच मात्र नभई तथ्याङ्क अभिलेखनमा पनि अपूर्णता छ। उमेरगत विक्षेपण गर्दा, १५-१९ र २०-२४ वर्ष समूहमा निरक्षरता न्यून (१० भन्दा कम) छ, जसले नयाँ पुस्तामा साक्षरता दर अत्यधिक सुधार भएको देखाउँछ। तर, ३५ वर्ष माथिको समूहमा निरक्षरता ५०% भन्दा बढी पुग्ने देखिन्छ, जुन नेपालको ऐतिहासिक शिक्षण पहुँच, लैंगिक असमानता, र ग्रामीण संरचनासँग सम्बन्धित छ। सारांशमा, सिद्धिचरण नगरपालिकामा महिला साक्षरता दर सकारात्मक रूपमा सुधारिँदै छ, विशेषतः युवा पुस्तामा, तर उच्च शिक्षा तर्फको प्रगति अझै सीमित छ। पुराना पुस्तामा निरक्षरता उच्च रहेको र प्राथमिक-निम्न माध्यमिकपछिको ड्रपआउट दर उल्लेखनीय रूपमा बढी हुनु यहाँको प्रमुख चुनौती हो। यी तथ्यांकले शिक्षा नीतिमा लक्षित सुधार र महिला उच्च शिक्षा प्रोत्साहन कार्यक्रमको आवश्यकता प्रष्ट देखाउँछन्।

साक्षरता/उत्तीर्ण गरेको शिक्षा	जम्मा	महिलाको उमेर समूह (वर्षमा)						
		१५ - १९	२० - २४	२५ - २९	३० - ३४	३५ - ३९	४० - ४४	४५ - ४९
सिद्धिचरण नगरपालिका								
जम्मा	१००८३	५७	६६९	१४५४	१८४०	२११७	२०७३	१८७३
निरक्षर	२८५२	५	३२	१२५	२७८	५९१	७९७	१०२४
पढ्न र लेख्न दुवै नसक्ने	२७२२	५	३२	१२२	२६४	५३३	७७७	९८९
पढ्न मात्र सक्ने	१३०	०	०	३	१४	५८	२०	३५
साक्षर	७२३१	५२	६३७	१३२९	१५६२	१५२६	१२७६	८४९
पूर्व बाल शिक्षा	२०	०	०	३	३	३	०	११
प्राथमिक शिक्षा (१-५)	२१५९	५	९६	२७४	४११	४९७	४९८	३७८
निम्न माध्यमिक (कक्षा ६-८)	१२७४	१४	१६९	२४९	२६७	२५३	२०२	१२०
कक्षा ९ र १०, टेस्ट पास	१२६७	१९	१६७	३१६	३००	२३६	१५०	७९
एसएलसी वा सो सरह	६१३	८	६६	१२६	१६३	१२६	८९	३५
प्रवीणता प्रमाण तह र सो सरह	१०४२	५	१२२	२५५	२६५	२२८	१३०	३७
स्नातक तह र सो सरह	२५९	०	१३	५६	६८	६३	४२	१७
स्नातकोत्तर, सो सरह र सोभन्दा माथि	१०२	०	१	१७	३३	३७	९	५
अन्य	२	०	०	२	०	०	०	०
तह नभएका	३४६	०	०	१७	३३	६१	१११	१२४
तह उल्लेख नभएका	८९	१	१	१०	१२	१४	२६	२५
कहिल्यै विद्यालय नगएका	५८	०	२	४	७	८	१९	१८
साक्षरता अवस्था उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०

७.५ आमाको साक्षरता/उत्तीर्ण शैक्षिक तहअनुसार विगत (गणनाको समयभन्दा अघि) १२ महिनामा जीवित जन्मेका बच्चाको संख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा गत १२ महिनामा जीवित जन्मेका बच्चाको संख्या र आमाको शिक्षाको तह तथा उमेर समूहबीचको सम्बन्धलाई आधार बनाएर गरिएको विश्लेषणले प्रजनन दर र महिला शिक्षास्तरबीच स्पष्ट सम्बन्ध देखाउँछ। कुल ३०२ जन्महरूमा २५—२९ वर्ष उमेर समूहले सबैभन्दा बढी योगदान (३६.८%) गरेको छ भने २०—२४ वर्ष उमेर समूहले ३१.१% जन्म दिएका छन्। ४५—४९ वर्षका महिलाबाट जन्म दर निकै कम (१.३%) देखिन्छ, जसले प्रजनन सक्रियताको उमेर सीमा प्रष्ट पार्दछ। शिक्षाको तहअनुसार हेर्दा, साक्षर महिलाहरूले कुल जन्महरूको ९२.०५% योगदान गरेका छन्, जहाँ प्राथमिक तहदेखि स्नातकोत्तर तहसम्मका महिलाहरू समावेश छन्। यसमा पनि विशेष गरी कक्षा ९—१० पास गरेका महिलाहरूले २५.१७% जन्म दिएका छन्, जुन सबैभन्दा बढी हो। यस्तै, निम्न माध्यमिक तह (कक्षा ६—८) र प्रवीणता प्रमाणपत्र तहका महिलाहरू क्रमशः १६.५६% र १८.२१% जन्महरूको योगदान दिएका छन्। यसको अर्थ मध्यस्तरको शिक्षित महिलाहरू प्रजननमा सक्रिय छन्। अर्कोतर्फ, उच्च शिक्षा (स्नातक र स्नातकोत्तर) प्राप्त महिलाहरूको योगदान कुल जन्महरूको मात्र ५.६३% रहेको छ, जसले शिक्षा स्तर बढेसँगै प्रजनन दर घट्ने प्रवृत्ति देखाउँछ। निरक्षर वा अल्पशिक्षित महिलाहरूले लगभग ३२% जन्महरू दिएका छन्, जसले कम शिक्षित समूहमा उच्च प्रजनन दर रहेको संकेत गर्छ। उमेर अनुसारको विवरणले पनि प्रजनन दर र शिक्षा बीचको सम्बन्धलाई पुष्टि गर्छ। किशोरी उमेर समूह (१५—१९ वर्ष) मा जन्मदर कम छ र मुख्यतः निम्न माध्यमिक र माध्यमिक तहका महिलाहरूमा देखिन्छ। २५—२९ वर्ष समूहमा सबै तहका महिलाहरूबाट जन्म सक्रिय रहेको छ, तर उच्च शिक्षा प्राप्त महिलाहरूले अपेक्षाकृत कम जन्म दिएका छन्। ३० वर्ष माथिका समूहमा जन्मदर कम हुँदै गइरहेको छ र प्रायः प्राथमिक वा निम्न शिक्षा स्तरका महिलाहरूमा मात्र जन्महरू देखिन्छन्। यस विश्लेषणबाट स्पष्ट हुन्छ कि महिला शिक्षाको स्तरले प्रजनन दरमा उल्लेखनीय प्रभाव पार्दछ। उच्च शिक्षित महिलाहरूले विवाह र सन्तानलाई ढिलो गर्ने र बच्चा जन्माउने संख्या कम राख्ने प्रवृत्ति देखाउँछन्। त्यसैगरी, अल्पशिक्षित वा निरक्षर महिलाहरूमा किशोरावस्थादेखि नै प्रजनन सुरु हुने सम्भावना बढी छ। त्यसैले सिद्धिचरण नगरपालिकामा महिला शिक्षामा लगानी गरी उच्च शिक्षालाई प्रोत्साहन गर्ने, किशोरावस्थामा गर्भधारण रोक्न सचेतना अभिवृद्धि गर्ने र जीवनचक्रअनुसार मातृ स्वास्थ्य सेवा सुधार्ने आवश्यक छ। यसले प्रजनन दरलाई सन्तुलित बनाउने र परिवार नियोजनमा सहयोग पुग्ने विश्वास गर्न सकिन्छ। अन्ततः यस्तो रणनीतिले दीगो विकास र सामाजिक—आर्थिक सुधारमा सकारात्मक प्रभाव पार्नेछ।

साक्षरता/उत्तीर्ण गरेको शिक्षाको तह	विगत १२ महिनामा जीवित जन्मेका बच्चाको जम्मा संख्या	आमाको उमेर समूह (वर्षमा)						
		१५ - १९	२० - २४	२५ - २९	३० - ३४	३५ - ३९	४० - ४४	४५ - ४९
सिद्धिचरण नगरपालिका								
जम्मा	३०२	१९	९४	१११	५२	१६	६	४
निरक्षर	२४	०	३	५	३	८	३	२
पढ्न र लेख्न दुवै नसक्ने	२३	०	३	५	३	७	३	२
पढ्न मात्र सक्ने	१	०	०	०	०	१	०	०
साक्षर	२७८	१९	९१	१०६	४९	८	३	२
पूर्व बाल शिक्षा (०)	१	०	०	०	१	०	०	०
प्राथमिक शिक्षा (१-५)	४९	१	१४	२३	६	३	१	१
निम्न माध्यमिक (कक्षा ६-८)	५०	८	१६	१५	१०	१	०	०
कक्षा ९ र १०, टेस्ट पास	७६	५	२६	३३	११	१	०	०

साक्षरता/उत्तीर्ण गरेको शिक्षाको तह	विगत १२ महिनामा जीवित जन्मेका बच्चाको जम्मा संख्या	आमाको उमेर समूह (वर्षमा)						
		१५ - १९	२० - २४	२५ - २९	३० - ३४	३५ - ३९	४० - ४४	४५ - ४९
एसएलसी वा सो सरह	२४	४	५	५	६	१	०	०
प्रवीणता प्रमाण तह र सो सरह	५५	०	२५	१८	९	१	२	०
स्नातक तह र सो सरह	१२	०	२	८	१	१	०	०
स्नातकोत्तर, सो सरह र सोभन्दा माथि	५	०	०	२	३	०	०	०
अन्य	०	०	०	०	०	०	०	०
तह नभएका	३	०	०	१	२	०	०	०
तह उल्लेख नभएका	२	१	०	१	०	०	०	०
कहिल्यै विद्यालय नगएका	१	०	०	०	०	०	०	१
साक्षरता अवस्था उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०

नोट: यस उपखण्डमा उल्लेखित शिक्षाको तह देहयानुसार उल्लेख भएको:

⇒ स्नातक तह र सो सरह- Graduate & equivalent

⇒ स्नातकोत्तर, सो सरह र सोभन्दा माथि- Post graduate, equi. & above

७.६ आमाको मुख्य उद्योगमा संलग्नता र उमेर समूह अनुसार गत १२ महिना (गणनाको अवधिभन्दा अघि) मा जीवित जन्मेका बच्चाको संख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा आमाहरूको मुख्य उद्योगमा संलग्नता र गत १२ महिनामा जन्मेका जीवित बच्चाको संख्या सम्बन्धी तथ्यांकले यहाँको सामाजिक तथा आर्थिक संरचनाको एक महत्वपूर्ण पक्ष उजागर गर्दछ। यस तथ्यांकबाट आमाहरूको रोजगार क्षेत्र र उनीहरूको प्रजनन दरबीचको सम्बन्धलाई बुझ्न सकिन्छ, जसले समुदायको विकास र परिवार नियोजनमा नयाँ दृष्टिकोण प्रदान गर्दछ। सबैभन्दा पहिला, तथ्यांकले देखाउँछ कि सिद्धिचरण नगरपालिकामा अधिकांश आमाहरू कृषि, वन तथा माछापालन क्षेत्रमा संलग्न छन्। सिद्धिचरण नगरपालिकामा आमाहरूको मुख्य उद्योगमा संलग्नता र गत १२ महिनामा जन्मेका जीवित बच्चाको संख्या विश्लेषण गर्दा कुल ३०२ बच्चा जन्मिएका छन्। सबैभन्दा धेरै बच्चा कृषि, वन तथा माछापालन क्षेत्रमा संलग्न आमाहरूले जन्माएका छन् (२२१ जना), जुन ७३% भन्दा बढी हो। यो देखाउँछ कि कृषि क्षेत्रमा संलग्न महिलाहरूको प्रजनन दर उच्च छ। उमेर समूह अनुसार, २५-२९ र २०-२४ वर्षका आमाहरूले बढी बच्चा जन्माएका छन् (१११ र ९४ जना क्रमशः), जुन प्रजनन उमेरको चरम अवस्थामा हुन्छ। औद्योगिक उत्पादन, निर्माण, थोक/खुद्रा व्यापार, शिक्षा, स्वास्थ्य, प्रशासन जस्ता क्षेत्रहरूमा संलग्न आमाहरूको संख्यामा जन्मेका बच्चा कम छन्। ४३ जना आमाहरू आर्थिक रूपमा सक्रिय छैनन् र तिनीहरूले ४३ बच्चा जन्माएका छन्, जुन करिब १४% हो। सारांशमा, कृषिमा संलग्न महिलाहरू प्रजनन गतिविधिमा सबैभन्दा बढी संलग्न देखिन्छन् र प्रजनन दर प्रजनन क्षमताको प्रमुख उमेर समूहमा केन्द्रित छ। आर्थिक रूपमा सक्रिय नभएका महिलाहरूको प्रजनन पनि उल्लेखनीय छ।

आमाको प्रमुख संलग्नता भएको उद्योग	गत १२ महिनामा जीवित जन्मेका बच्चा	आमाको उमेर समूह अनुसार गत १२ महिनामा जीवित जन्मेका बच्चाको संख्या (उमेर वर्षमा)						
		१५ - १९	२० - २४	२५ - २९	३० - ३४	३५ - ३९	४० - ४४	४५ - ४९
सिद्धिचरण नगरपालिका								

आमाको प्रमुख संलग्नता भएको उद्योग	गत १२ महिनामा जीवित जन्मेका बच्चा	आमाको उमेर समूह अनुसार गत १२ महिनामा जीवित जन्मेका बच्चाको संख्या (उमेर वर्षमा)						
		१५ - १९	२० - २४	२५ - २९	३० - ३४	३५ - ३९	४० - ४४	४५ - ४९
जम्मा	३०२	१९	९४	१११	५२	१६	६	४
कृषि, वन तथा माछापालन	२२१	१२	७५	८१	३५	११	३	४
खानी तथा उत्खनन	०	०	०	०	०	०	०	०
औद्योगिक उत्पादन (Manufacturing)	२	०	०	१	०	१	०	०
बिजुली, ग्यास, बाफ तथा वातानुकूलित सेवा	०	०	०	०	०	०	०	०
पानीको आपूर्ति, ढलनिकास, फोहोर व्यवस्थापन र शुद्धीकरणका क्रियाकलापहरू	०	०	०	०	०	०	०	०
निर्माण (Construction)	४	१	०	२	०	०	१	०
थोक एवम् खुद्रा व्यापार, मोटरगाडी तथा मोटरसाइकल मर्मत सम्भारका कार्यहरू	१५	१	२	५	६	०	१	०
यातायात तथा भण्डारण	०	०	०	०	०	०	०	०
आवास तथा भोजन सेवासम्बन्धी क्रियाकलापहरू	४	०	१	२	०	०	१	०
सूचना तथा सञ्चार	०	०	०	०	०	०	०	०
वित्तीय तथा बीमासम्बन्धी क्रियाकलापहरू	०	०	०	०	०	०	०	०
घरजग्गा कारोबारका व्यावसायिक क्रियाकलापहरू	०	०	०	०	०	०	०	०
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरू	०	०	०	०	०	०	०	०
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरू	१	०	०	०	१	०	०	०
सार्वजनिक प्रशासन तथा सुरक्षा, अनिवार्य सुरक्षासम्बन्धी क्रियाकलापहरू	१	०	०	१	०	०	०	०
शिक्षा	३	०	०	१	१	१	०	०
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यका क्रियाकलापहरू	३	०	१	२	०	०	०	०
कला, मनोरञ्जन तथा मनोविद्	०	०	०	०	०	०	०	०
अन्य सेवा प्रदान गर्ने क्रियाकलापहरू	५	१	१	१	२	०	०	०
घरपरिवारका घरायसी क्रियाकलापहरू, आफ्ना प्रयोगका लागि छुट्याउन नसकिने विभिन्न वस्तु तथा सेवाहरू उत्पादन गर्ने क्रियाकलापहरू	०	०	०	०	०	०	०	०
बाह्य संघ संस्था एवम् यसका अंगहरूका क्रियाकलापहरू	०	०	०	०	०	०	०	०
उद्योग उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०
आर्थिक रूपमा सक्रिय नरहेको	४३	४	१४	१५	७	३	०	०

७.७ आमाको आर्थिक रूपमा सक्रिय नहुनुको कारण र उमेर समूहअनुसार हाल (गणनाको अवधि) सम्ममा जन्मेका बच्चाको संख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा आर्थिक रूपमा सक्रिय नहुनुको कारण र हालसम्म जन्मेका बच्चाहरूको संख्या तथा उमेर समूह अनुसारको वितरण विश्लेषण गर्दा, कुल ४६ महिला आर्थिक रूपमा सक्रिय छैनन् र तिनले जन्माएका बच्चाहरूको संख्या फरक उमेर समूहमा फैलिएको देखिन्छ। आर्थिक रूपमा सक्रिय नभएको मुख्य कारणमा **घरायसी काम (घर धन्दा)** मा संलग्न महिलाहरू सबैभन्दा बढी (३६ जना) छन्, जसले कुल जन्मेको ३६ बच्चाको ठूलो हिस्सा जिम्मा लिएका छन्। यी महिलाहरू प्रायः ३५—४९ वर्ष उमेर समूहमा बढी छन्, विशेष गरी ४०—४४ र ४५—४९ वर्ष समूहमा जन्म संख्या बढी (९ र १२ क्रमशः) देखिन्छ। **घरायसी कर्म (पारिवारिक हेरचाह)** मा संलग्न ६ महिला छन्, जसले ६ बच्चा जन्माएका छन् र यी पनि मुख्यतया ३०—४९ वर्ष उमेर समूहमा केन्द्रित छन्। विद्यार्थीहरूमा केवल १ महिला छन्, जसले १ बच्चा जन्माएकी छन्। अन्य कारणमा ३ महिला छन्, जसले ३ बच्चा जन्माएका छन्। अपाङ्गता, पेन्सन, सामाजिक कार्य वा स्वयंसेवकका कारण आर्थिक रूपमा सक्रिय नभएको महिला वा बच्चा जन्मेको तथ्यांक यहाँ छैन। यस तथ्यांकले देखाउँछ कि आर्थिक रूपमा सक्रिय नभएका महिलाहरूमा घरेलु काम वा परिवार हेरचाह प्रमुख कारण हुन्, र उनीहरूको प्रजनन सक्रियता प्रायः मध्यदेखि वृद्ध उमेर समूहमा बढी रहेको छ। यो परिप्रेक्ष्यमा, महिला सशक्तिकरण, घरायसी कामको मान्यता र समर्थन, साथै प्रजनन स्वास्थ्य सेवामा पहुँच बढाउने कार्यक्रमहरू आवश्यक देखिन्छन्।

आर्थिक रूपमा सक्रिय नहुनुका कारण	हालसम्म जन्मेका बच्चाको जन्मा संख्या	आमाको उमेर समूह अनुसार हालसम्म जन्मेका बच्चाको संख्या (उमेर वर्षमा)						
		१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९
सिद्धिचरण नगरपालिका								
जन्मा	४६	१	३	३	५	६	१०	१६
विद्यार्थी	१	१	०	०	०	०	०	०
घरायसी काम (घर धन्दा)	३६	०	३	१	४	७	९	१२
घरायसी कर्म (पारिवारिक हेरचाह)	६	०	०	१	१	१	१	२
अपाङ्गता/रोग	०	०	०	०	०	०	०	०
पेन्सन/नियमित आय	०	०	०	०	०	०	०	०
सामाजिक कार्य/स्वयंसेवक	०	०	०	०	०	०	०	०
अन्य	३	०	०	१	०	०	०	२
उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०

७.८ आमा आर्थिक रूपमा सक्रिय नहुनुको कारण र उमेर समूह अनुसार गत (गणनाको अवधिभन्दा) १२ महिनामा जीवित जन्मेका बच्चाको संख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा आर्थिक रूपमा सक्रिय नभएको महिलाहरूको स्थिति र उनीहरूले गत १२ महिनामा जन्माएका जीवित बच्चाहरूको उमेर समूह अनुसारको वितरणले सामाजिक र आर्थिक कारणहरूको स्पष्ट तस्वीर प्रस्तुत गर्दछ। कुल १४२ महिला आर्थिक रूपमा सक्रिय छैनन् र उनीहरूले जन्माएका बच्चाहरूको संख्या उमेर समूह अनुसार विभाजित गर्दा, २५—२९ वर्ष (४९ जन्म) र २०—२४ वर्ष (४६ जन्म) उमेर समूहमा प्रजनन बढी रहेको देखिन्छ। आर्थिक रूपमा सक्रिय नभएको कारणमा सबैभन्दा ठूलो हिस्सा घरायसी काम (घर धन्दा) मा संलग्न महिलाहरूको छ (९२ महिला), जसले गत १२ महिनामा जन्मेका ९६ बच्चाहरूको जिम्मेवारी लिएका छन्। दोस्रो ठूलो समूह घरायसी कर्म (पारिवारिक हेरचाह) मा संलग्न २६ महिला छन्, जसले २५ बच्चाहरूको जन्म दिएका छन्। विद्यार्थी महिलाहरू ६ जना मात्र छन्, जसमा १५—२४ वर्ष उमेर समूहमा जन्म

संख्या ६ देखिन्छ। अपाङ्गता वा रोगका कारण आर्थिक रूपमा सक्रिय नभएका महिला १ जना छिन् जसले १ बच्चा जन्माएकी छन्। पेन्सन वा नियमित आय, सामाजिक कार्य वा स्वयंसेवकका कारण आर्थिक रूपमा सक्रिय नभएको कुनै केस छैन। अन्य कारणमा १७ महिला छन् जसले १७ बच्चा जन्माएका छन्।

यस तथ्यांकले देखाउँछ कि सिद्धिचरण नगरपालिकामा अधिकांश आर्थिक रूपमा सक्रिय नभएका महिलाहरू पारिवारिक र घरेलु काममा व्यस्त छन्। उनीहरूमा प्रजनन दर उच्च छ, विशेष गरी युवा उमेर समूहमा। यसले महिला सशक्तिकरण, रोजगार सृजना र परिवार नियोजनमा लक्षित कार्यक्रमहरूको आवश्यकता औल्याउँछ ताकि महिलाहरूलाई आर्थिक रूपमा सशक्त बनाउने र प्रजनन स्वास्थ्य सुधारने मार्ग प्रशस्त होस्।

आर्थिक रूपमा सक्रिय नहुनुको कारण	गत १२ महिनामा जीवित जन्मेका बच्चाको संख्या	आमाको उमेर समूह अनुसार गत १२ महिनामा जीवित जन्मेका बच्चाको संख्या						
		१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९
सिद्धिचरण नगरपालिका								
जम्मा	१४२	१५	४६	४९	२३	५	३	१
विद्यार्थी	६	१	५	०	०	०	०	०
घरायसी काम (घर धन्दा)	९२	९	३२	२९	१५	४	२	१
घरायसी कर्म (पारिवारिक हेरचाह)	२६	२	६	१२	५	१	०	०
अपाङ्गता/रोग	१	०	०	१	०	०	०	०
पेन्सन/नियमित आय	०	०	०	०	०	०	०	०
सामाजिक कार्य/स्वयंसेवक	०	०	०	०	०	०	०	०
अन्य	१७	३	३	७	३	०	१	०
उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०

पूनश्च: प्रजनन तथा जन्मको तथ्याङ्कसम्बन्धी थप विवरण राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को वेबसाइट www.censusnepal.cbs.gov.np वा राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको वेबसाइट www.nsonepal.gov.np बाट अध्ययन गर्न सकिने छ।

खण्ड ८ : मृत्युसम्बन्धी विवरण

जनसंख्या परिवर्तनका मुख्य कारक तत्वमध्ये दोस्रो महत्वपूर्ण पक्ष मृत्यु हो। यस खण्डमा राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को गणनाकालीन तथ्याङ्कको आधारमा सिद्धिचरण नगरपालिकामा मृत्यु हुने व्यक्तिहरूको उमेर समूह, लिङ्ग, मृत्युका कारण, मृत्युको समय तथा अवस्था लगायतका विवरणहरू प्रस्तुत गरिएका छन्। साथै, आमाको साक्षरता स्थिति, उत्तीर्ण गरेको शैक्षिक तह, पेशा र संलग्न उद्योगअनुसार मृत्यु सम्बन्धी तथ्याङ्कहरू समेत समेटिएको छ। यसले नगरपालिकाको जनसांख्यिकीय स्वास्थ्य अवस्था तथा सामाजिक-आर्थिक परिवेश बुझ्न महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ।

८.१ लिङ्गको आधारमा गत (गणनाको समयभन्दा अघि) १२ महिनामा कम्तीमा एक सदस्यको मृत्यु भएको घरपरिवार संख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा गत १२ महिनामा कम्तीमा एक सदस्यको मृत्यु भएको घरपरिवारको तथ्यांकले जनसंख्या गतिशीलता र सामाजिक संरचनाको महत्वपूर्ण पक्ष उजागर गर्दछ। यहाँ जम्मा ७१२६ परिवारमध्ये १५५ परिवारमा कम्तीमा एकजना सदस्यको मृत्यु भएको छ, जसले करिब २.१७ प्रतिशत परिवारमा मृत्युको घटना घटेको देखाउँछ। यो तथ्यांकले मृत्यु दर र जनसंख्या घटबढको एक सूचकका रूपमा काम गर्छ। मृत्यु हुने व्यक्तिहरूको लिङ्गीय विवरणमा पुरुषको संख्या ९४ र महिलाको संख्या ६२ रहेको छ। यसले पुरुषमा महिलाभन्दा बढी मृत्यु भएको देखाउँछ, जुन स्वास्थ्य, व्यवहारिक, सामाजिक र वातावरणीय कारणहरूले हुनसक्ने सम्भावना छ। सामान्यतया, विश्वव्यापी रूपमा पुरुषहरूमा उच्च जोखिम हुने रोग, श्रमक्षेत्रमा जोखिम, वा सामाजिक व्यवहारका कारण मृत्यु दर बढी पाइन्छ। सिद्धिचरण नगरपालिकामा पनि यस्तै प्रवृत्ति देखिन्छ।

यस तथ्यांकले स्थानीय स्वास्थ्य सेवा प्रणाली, जनस्वास्थ्य रणनीति, र जोखिम घटाउने उपायहरूको आवश्यकतालाई यहयोग गर्दछ। पुरुषको मृत्यु दर उच्च हुनु स्वास्थ्य चेतनामा कमी, जोखिमपूर्ण व्यवहार, र पुरुषहरूको पहुँचमा स्वास्थ्य सेवाको सीमितताका कारण हुन सक्छ। त्यस्तै, महिलाहरूमा मृत्यु दर कम भए पनि यो पनि संवेदनशील पक्ष हो, जसमा प्रसूति जस्ता विशेष स्वास्थ्य खतराहरू समावेश हुनसक्छ। यस तथ्यांकलाई विश्लेषण गर्दा सामाजिक र आर्थिक पृष्ठभूमि, उमेर संरचना, मृत्युका कारणहरू, र परिवारमा मृत्युको असरजस्ता पक्षहरूलाई समग्रमा बुझ्न आवश्यक हुन्छ। साथै, मृत्यु दर कम गर्ने र स्वास्थ्य सेवा सुधार गर्ने रणनीतिहरू विकास गर्न यो तथ्यांक आधारभूत स्रोतका रूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ। यसले सिद्धिचरण नगरपालिकाको जनसंख्या स्वास्थ्य अवस्थाको समग्र तस्वीरलाई बुझ्न र दीर्घकालीन विकास योजना बनाउन महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ।

क्षेत्र	जम्मा परिवार संख्या	कम्तीमा एकजना मृत्यु भएको परिवार संख्या	मृत्यु हुनेको विवरण		
			जम्मा	पुरुष	महिला
सिद्धिचरण नगरपालिका	७१२६	१५५	१५६	९४	६२

८.२ मृतकको उमेर समूह र लिङ्गअनुसार गत (गणना अवधिभन्दा अघि) १२ महिनामा मृत्यु हुनेको संख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा गत १२ महिनामा उमेर समूह र लिङ्ग अनुसार मृत्यु हुने व्यक्तिहरूको तथ्यांक विश्लेषण गर्दा विभिन्न महत्वपूर्ण पक्षहरू देखिन्छन्। कुल मृत्यु संख्या १५६ रहेकोमा पुरुषको संख्या ९४ र महिलाको संख्या ६२ रहेको छ, जसले पुरुषहरूको मृत्यु दर महिलाभन्दा उच्च रहेको संकेत गर्दछ। उमेर समूहअनुसार हेर्दा, सबैभन्दा बढी मृत्यु ८० वर्षभन्दा माथिका उमेर समूहमा ४५ जना छन्, जुन वृद्धावस्थासँग सम्बन्धित स्वास्थ्य समस्याहरूको प्रभावलाई देखाउँछ। त्यसपछि ७५-७९ वर्ष उमेर समूहमा १६, ६०-६४ वर्षमा १०, र ६५-६९ वर्षमा ११ मृत्यु भएका छन्, जसले वृद्धावस्थामा मृत्युको सम्भावना बढ्ने प्रवृत्ति पुष्टि गर्छ। यो वृद्ध उमेर समूहमा प्रायः पुरुषहरूको मृत्यु संख्या महिला भन्दा बढी छ, जुन जैविक र सामाजिक कारणले हुनसक्छ। नवजात (१ वर्षभन्दा कम उमेर) मृत्यु ६ जना छन्, जुन सानो भए पनि गम्भीर संकेत हो। १ देखि १४ वर्षका बच्चाका उमेर समूहमा मृत्यु संख्या तुलनात्मक रूपमा न्यून छ, जसले बाल्यकालमा मृत्यु दर कम भएको देखाउँछ। तर, १५-१९ र २०-२४ वर्ष उमेर समूहमा पनि केही मृत्युहरू (७ र २ जना क्रमशः) भएका छन्, जसले युवा वर्गमा पनि स्वास्थ्य जोखिम वा दुर्घटना हुनसक्ने संकेत दिन्छ। पुरुष र महिलाको तुलनामा, पुरुषहरूको मृत्यु लगभग सबै उमेर समूहमा बढी देखिन्छ। विशेषगरी ८०+ वर्षमा पुरुष मृत्यु २४ र महिला २१ छन्। युवा र मध्य उमेर समूहहरूमा पुरुष मृत्यु बढी छ, सम्भावित

रूपमा व्यावसायिक जोखिम, जीवनशैली र सामाजिक कारणहरूले प्रभाव गरेको हुन सक्छ। अन्ततः, यो तथ्यांकले सिद्धिचरण नगरपालिकामा वृद्धावस्था र पुरुष वर्गमा मृत्यु दर बढी रहेको देखाउँछ। यसले जनस्वास्थ्य नीतिहरूमा वृद्ध व्यक्तिहरूको स्वास्थ्य संरक्षण र पुरुषहरूमा जोखिम घटाउने कार्यक्रमहरूमा जोड दिनुपर्ने आवश्यकता औल्याउँछ। साथै, नवजात र युवा उमेर समूहमा पनि मृत्यु घटाउन बाल स्वास्थ्य र युवा स्वास्थ्य सम्बन्धी पहलहरू आवश्यक देखिन्छन्।

लिङ्ग	उमेर समूह अनुसार मृत्यु हुनेको संख्या																			
	सबै उमेर समूह	१ वर्षभन्दा कम	०१-०४	०५-०९	१०-१४	१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९	५०-५४	५५-५९	६०-६४	६५-६९	७०-७४	७५-७९	८०+	उल्लेख नभएको
सिद्धिचरण नगरपालिका																				
जम्मा	१५६	४	२	१	३	७	२	४	६	६	६	७	६	१०	९	११	११	१६	४५	०
पुरुष	९४	२	१	०	२	५	२	३	६	५	२	२	३	६	६	५	७	१३	२४	०
महिला	६२	२	१	१	१	२	०	१	०	१	४	५	३	४	३	६	४	३	२१	०

८.३ मृतकको उमेर समूह र मृत्युको कारण अनुसार गत (गणना अवधिभन्दा अघि) १२ महिनामा मृत्यु हुनेहरूको संख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा गत १२ महिनामा मृत्यु भएका व्यक्तिहरूको उमेर समूह तथा मृत्युका कारणको तथ्यांकको विश्लेषणले नगरपालिकाको स्वास्थ्य अवस्था र जोखिम कारकहरूको समग्र तस्वीर प्रस्तुत गर्दछ। सबै उमेर समूहको समग्र तथ्यांक अनुसार, कुल १५६ जनाको मृत्यु भएको छ। मृत्युका कारणमा नसर्ने रोग (७७ जना) सबैभन्दा बढी छ भने अन्य कारणहरूमा प्राकृतिक प्रकोप (३३ जना), सडक दुर्घटना (११ जना), हत्या (९ जना), आत्महत्या (१० जना), र प्रजनन तथा प्रसूति जटिलता (५ जना) पनि उल्लेखनीय छन्। उमेर समूह अनुसार विश्लेषण गर्दा, ८० वर्षभन्दा माथि समूहमा मृत्यु संख्या सबैभन्दा बढी (४५ जना) रहेको छ, जसमा मुख्यतया नसर्ने रोग (२५ जना) र प्राकृतिक प्रकोप (१२ जना) प्रमुख कारणहरू हुन्। शिशु उमेर समूह (१ वर्षभन्दा कम) मा मृत्यु संख्या ४ रहेको छ, जसमा ३ जना प्रजनन तथा प्रसूति जटिलताका कारण मृत्यु भएका छन्, जुन बाल मृत्यु दर सुधार गर्न स्वास्थ्य सेवामा अझ ध्यान दिनुपर्ने संकेत हो। पुरुष र महिला दुवैको मृत्यु विवरण हेर्दा, पुरुषहरूको मृत्यु संख्या बढी (९४ जना पुरुषको मृत्यु भएको छ भने महिला ६२ जना) देखिन्छ। पुरुषमा मृत्युका मुख्य कारणहरूमा नसर्ने रोग, सडक दुर्घटना, र हत्या छन्, जसले पुरुषहरूमा बढी जोखिमपूर्ण व्यवहार र स्वास्थ्य अवस्था देखाउँछ। महिला मृत्युमा भने प्रजनन तथा प्रसूति जटिलताले उल्लेखनीय भूमिका खेलेको छ, जसले महिलाहरूको स्वास्थ्य सेवा पहुँच र स्त्री रोग व्यवस्थापनमा सुधार आवश्यक रहेको देखाउँछ। सडक दुर्घटना र हत्या जस्ता कारणहरूले पनि मृत्यु दरमा प्रभाव पारेको छ, विशेष गरी युवा उमेर समूहमा यो जोखिम उच्च देखिएको छ। यसले यातायात सुरक्षामा थप सुधार र सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमहरूलाई जोड दिनुपर्ने आवश्यकता औल्याउँछ। आत्महत्या सम्बन्धी मृत्यु पनि १० जनामा भएको देखिन्छ, जुन मानसिक स्वास्थ्य क्षेत्रमा समेत ध्यान दिनुपर्ने विषय हो। निष्कर्षमा, सिद्धिचरण नगरपालिकामा मृत्युका कारणहरूमा प्रमुख भूमिका नसर्ने रोग, प्रजनन जटिलता, दुर्घटना र हिंसा लगायतका कारणहरूले खेलेका छन्। यसले स्थानीय स्वास्थ्य सेवा प्रणालीमा दीर्घकालीन रोग नियन्त्रण, मातृ-शिशु स्वास्थ्य सेवा सुधार, सडक सुरक्षा, र मानसिक स्वास्थ्य सेवामा जोड दिनुपर्ने देखाउँछ। साथै, उमेर समूह अनुसार जोखिम पहिचान गरी लक्षित स्वास्थ्य कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु आवश्यक छ ताकि मृत्यु दरलाई न्यूनतममा राख्न सकियोस्।

उमेर समूह (वर्ष)	जम्मा	मृत्युका कारण									
		सरुवा रोग	नसर्ने रोग	सडक दुर्घटना	अन्य दुर्घटना	प्रजनन तथा प्रसूति जटिलता	हत्या	आत्महत्या	प्राकृतिक प्रकोप	अन्य	उल्लेख नभएको
जम्मा (सिद्धिचरण नगरपालिका)											

उमेर समूह (वर्ष)	जम्मा	मृत्युका कारण									
		सरुवा रोग	नसर्ने रोग	सडक दुर्घटना	अन्य दुर्घटना	प्रजनन तथा प्रसूति जटिलता	हत्या	आत्महत्या	प्राकृतिक प्रकोप	अन्य	उल्लेख नभएको
सबै समूह	१५६	११	७७	५	११	०	०	९	१०	३३	०
१ वर्षभन्दा कम	४	०	१	०	०	०	०	०	०	३	०
०१-०४	२	०	१	०	०	०	०	०	१	०	०
०५-०९	१	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०
१०-१४	३	०	२	०	१	०	०	०	०	०	०
१५-१९	७	०	३	२	१	०	०	१	०	०	०
२०-२४	२	०	०	१	०	०	०	१	०	०	०
२५-२९	४	०	१	०	२	०	०	१	०	०	०
३०-३४	६	१	१	०	२	०	०	२	०	०	०
३५-३९	६	०	१	२	२	०	०	१	०	०	०
४०-४४	६	०	३	०	१	०	०	१	०	१	०
४५-४९	७	२	४	०	०	०	०	१	०	०	०
५०-५४	६	०	३	०	१	०	०	०	०	२	०
५५-५९	१०	१	६	०	०	०	०	०	०	३	०
६०-६४	९	२	३	०	०	०	०	०	२	२	०
६५-६९	११	१	९	०	०	०	०	०	०	१	०
७०-७४	११	२	५	०	०	०	०	१	०	३	०
७५-७९	१६	०	९	०	०	०	०	०	१	६	०
८०+	४५	२	२५	०	१	०	०	०	५	१२	०
उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
पुरुष											
सबै समूह											
१ वर्षभन्दा कम	९४	८	४५	३	८	०	०	६	४	२०	०
०१-०४	२	०	०	०	०	०	०	०	०	२	०
०५-०९	१	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०
१०-१४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१५-१९	२	०	१	०	१	०	०	०	०	०	०
२०-२४	५	०	२	१	१	०	०	१	०	०	०
२५-२९	२	०	०	१	०	०	०	१	०	०	०
३०-३४	३	०	१	०	१	०	०	१	०	०	०
३५-३९	६	१	१	०	२	०	०	२	०	०	०
४०-४४	५	०	१	१	२	०	०	१	०	०	०
४५-४९	२	०	०	०	१	०	०	०	०	१	०
५०-५४	२	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०

उमेर समूह (वर्ष)	जम्मा	मृत्युका कारण									
		सरुवा रोग	नसर्ने रोग	सडक दुर्घटना	अन्य दुर्घटना	प्रजनन तथा प्रसूति जटिलता	हत्या	आत्महत्या	प्राकृतिक प्रकोप	अन्य	उल्लेख नभएको
५५-५९	३	०	२	०	०	०	०	०	०	१	०
६०-६४	६	१	४	०	०	०	०	०	०	१	०
६५-६९	६	२	२	०	०	०	०	०	१	१	०
७०-७४	५	१	३	०	०	०	०	०	०	१	०
७५-७९	७	२	३	०	०	०	०	०	०	२	०
८०+	१३	०	७	०	०	०	०	०	१	५	०
उल्लेख नभएको	२४	०	१६	०	०	०	०	०	२	६	०
महिला											
सबै समूह											
१ वर्षभन्दा कम											
०१-०४	६२	३	३२	२	३	०	०	३	६	१३	०
०५-०९	२	०	१	०	०	०	०	०	०	१	०
१०-१४	१	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०
१५-१९	१	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०
२०-२४	१	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०
२५-२९	२	०	१	१	०	०	०	०	०	०	०
३०-३४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३५-३९	१	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०
४०-४४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४५-४९	१	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
५०-५४	४	०	३	०	०	०	०	१	०	०	०
५५-५९	५	१	३	०	०	०	०	१	०	०	०
६०-६४	३	०	१	०	१	०	०	०	०	१	०
६५-६९	४	०	२	०	०	०	०	०	०	२	०
७०-७४	३	०	१	०	०	०	०	०	१	१	०
७५-७९	६	०	६	०	०	०	०	०	०	०	०
८०+	४	०	२	०	०	०	०	१	०	१	०
उल्लेख नभएको	३	०	२	०	०	०	०	०	०	१	०

८.४ बृहत् उमेर समूह र मृत्यु हुँदाको अवस्थाअनुसार मृतक महिलाको संख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा बृहत् उमेर समूह अनुसार मृतक महिलाको संख्या र मृत्यु हुँदाको अवस्थाबारे तथ्यांक प्रस्तुत गरिएको छ। कुल १३ जना महिलाहरूको मृत्यु भएको छ, जसमा कुनै पनि महिलाको मृत्यु गर्भवती, प्रसूति वा सुत्केरी भएको (६ हप्ता भित्र) अवस्थाबाट नभई अन्य कारणबाट भएको छ। उमेर समूहअनुसार हेर्दा, १५-२४ वर्षका महिलाहरूमा २ जनाको मृत्यु भएको छ, २५-३४ वर्षका उमेर समूहमा १ जनाको मृत्यु भएको छ भने ३५-४९ वर्षका महिलाहरूमा १० जनाको मृत्यु भएको छ।

छ। यस तथ्यांकले देखाउँछ कि अधिकांश मृतक महिलाहरू ३५-४९ वर्षको उमेर समूहमा पर्छन् र मृत्युको कारण प्रजननसम्बन्धी अवस्थाबाट नभएर अन्य कारणले भएको छ। यसले स्वास्थ्य क्षेत्रका सम्बन्धित निकायलाई गर्भवती र प्रसूति अवस्थसँग सम्बन्धित जोखिमहरू कम भए पनि, अन्य कारणले महिला मृत्युहरू उच्च रहेको विषयमा सचेत रहन आवश्यक छ भनी सन्देश दिन्छ। मृत्युको कारणहरूको थप विश्लेषण र रोकथामका उपायहरू अवलम्बन गर्नु सामाजिक स्वास्थ्य सुधारका लागि आवश्यक रहेको देखिन्छ। कुल मिलाएर, यो तथ्यांक महिला स्वास्थ्यमा विविध समस्याहरू रहँदा पनि प्रजननसम्बन्धी जटिलताबाट मृत्यु कम भएको सकारात्मक संकेत प्रस्तुत गर्दछ।

क्षेत्र	उमेर समूह	जम्मा	मृत्यु हुँदाको अवस्था			
			गर्भवती	प्रसूति	सुत्केरी भएको (बच्चा भएको) ६ हप्ता भएको	अन्य
सिद्धिचरण नगरपालिका	जम्मा	१३	०	०	०	१३
	१५-२४ वर्ष	२	०	०	०	२
	२५-३४ वर्ष	१	०	०	०	१
	३५-४९ वर्ष	१०	०	०	०	१०

८.५ आमाको उमेर समूह र मृत्यु भएका बच्चाको संख्याअनुसार पन्ध्रदेखि उन्चास वर्षका हालसम्मको विवाहित महिलाको संख्या

सामाजिक विकास र जनस्वास्थ्यको सूचकमध्ये एक महत्वपूर्ण पक्ष हो बाल मृत्यु दर र महिलाको प्रजनन अवस्था। सिद्धिचरण नगरपालिकामा गरिएको अध्ययनले एकपटक विवाह भएका महिलाको उमेर समूह अनुसार बच्चा मृत्युको स्थिति दर्शाएको छ। यस तथ्यांकले समाजमा मातृ र शिशु स्वास्थ्यमा रहेका चुनौतीहरूलाई चिन्हित गर्न र स्वास्थ्य सेवा सुधारका लागि मार्गनिर्देशन गर्न मद्दत पुऱ्याउँछ। यस नगरपालिकामा कुल ५२८५ जना महिलाहरूले एकपटक विवाह गरेका छन्, जसमा उमेर समूह १५ वर्षदेखि ४९ वर्षसम्म विभाजित गरिएको छ। महिलाहरूका बच्चा मृत्यु भएका घटनाको विवरण हेर्दा, सबैभन्दा बढी महिलाहरूले जन्माएका बच्चाहरू मृत्यु हुनबाट जोगिएका छन्। तर १०३ महिलाका १ जना बच्चा, १२ महिलाका २ जना बच्चा, ८ महिलाका ३ जना बच्चा, र १ महिलाका ५ जना बच्चा मृत्यु भएका तथ्यांकले त्यहाँ शिशु र बाल मृत्यु अझै समाधान गर्नुपर्ने विषय रहेको स्पष्ट पार्दछ। महिला उमेर समूह अनुसारको वितरण हेर्दा, ३० देखि ४४ वर्ष उमेर समूहमा बच्चा मृत्युको घटना बढी देखिन्छ। यो समूह प्रजननको सक्रिय कालखण्ड भएकाले यहाँ बच्चा मृत्यु हुने सम्भावना बढी हुनसक्छ। यसले स्वास्थ्य सेवा पहुँच, पोषण, र परिवार नियोजनमा चुनौतीहरू हुन सक्ने सङ्केत दिन्छ। त्यस्तै, १५-१९ वर्ष उमेर समूहमा बच्चा नजन्माउने महिलाको संख्या अपेक्षाकृत बढी छ, जसले किशोरीविवाहका कारण प्रजनन क्रियाकलापमा कमी आएको संकेत गर्छ। बाल मृत्यु दर कम गर्ने हेतुले यस नगरपालिकामा मातृ-शिशु स्वास्थ्य सेवाको सुदृढीकरण, परिवार नियोजन कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन, र जनचेतना अभिवृद्धिमा जोड दिन आवश्यक छ। शैक्षिक स्तर उकास्ने र महिलालाई स्वास्थ्य सेवा पहुँचमा सहजता प्रदान गर्ने कार्यले पनि बच्चा मृत्यु दर घटाउन महत्वपूर्ण भूमिका खेल्न सक्छ। सिद्धिचरण नगरपालिकामा विवाह गरेका महिलाको उमेर समूह र बच्चा मृत्यु दरको तथ्यांकले मातृ-शिशु स्वास्थ्य क्षेत्रमा सुधार आवश्यक रहेको देखाउँछ। यो तथ्यांकलाई उपयोग गरेर लक्षित स्वास्थ्य योजना, सामाजिक जागरण, र सेवा प्रवाहलाई मजबुत पार्दा मात्रै महिला तथा बालबालिकाको जीवन स्तर उकास्न सम्भव हुनेछ।

मृत्यु भएका बच्चाको संख्या	एकपटक विवाह भएको महिलाको जन्मा संख्या	महिलाको उमेर समूह (वर्षमा)						
		१५ - १९	२० - २४	२५ - २९	३० - ३४	३५ - ३९	४० - ४४	४५ - ४९
सिद्धिचरण नगरपालिका								
जम्मा	५२८५	१२६	६९१	१०१८	९६०	९२९	८४१	७२०
बच्चा नजन्माएका	६१८	७६	१६४	१२५	६७	३८	६३	८५

बच्चा नमरेका	४५४३	४९	५२४	८७८	८७५	८७९	७५०	५९६
१ जना बच्चा मरेका	१०३	१	३	१३	१५	१६	२५	३०
२ जना बच्चा मरेका	१२	०	०	२	१	४	१	४
३ जना बच्चा मरेका	८	०	०	०	२	०	१	५
४ जना बच्चा मरेका	०	०	०	०	०	०	०	०
५ जना बच्चा मरेका	१	०	०	०	०	०	१	०
६ जना बच्चा मरेका	०	०	०	०	०	०	०	०
७ जना बच्चा मरेका	०	०	०	०	०	०	०	०
८ जना बच्चा मरेका	०	०	०	०	०	०	०	०
९ जना वा बढी बच्चा मरेका	०	०	०	०	०	०	०	०

८.६ आमाको साक्षरता अवस्था/उत्तीर्ण गरेको शिक्षाको तहअनुसार मृत्यु हुने बच्चाको संख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा आमाको साक्षरता अवस्था र उत्तीर्ण गरेको शिक्षाको तहअनुसार मृत्यु हुने बच्चाको तथ्यांकले शिक्षा र बाल मृत्युबीचको गहिरो सम्बन्ध देखाउँछ। कुल १५६ बच्चा मृत जन्मिएका छन्, जसमा आमाको शिक्षा स्तर अनुसार मृत्यु हुने बच्चाको संख्या फरक-फरक छ। सबैभन्दा धेरै मृत्यु भएका बच्चा तल्लो शिक्षा तहमा पर्ने आमाहरूको छन्। निरक्षर (पढ्न र लेख्न दुवै नसक्ने) आमाहरूका ७८ बच्चा मृत जन्मिएका छन्, जुन कुल मृतकको आधा भन्दा बढी हो। यसमा विशेषगरी ३०-४४ वर्षका आमाहरूका मृतक बच्चाको संख्या बढी छ। निरक्षर आमाहरूमा बाल मृत्युको उच्च दरले शिक्षा अभाव र स्वास्थ्य सेवा तथा सचेतनाको कमीलाई जनाउँछ। साक्षर आमाहरूका मृतक बच्चा ७८ छन्, जसमा प्राथमिक शिक्षा (१-५ कक्षा) उत्तीर्ण गर्ने आमाहरूका २५, निम्न माध्यमिक (६-८ कक्षा) ११, कक्षा ९-१० पास गर्ने १४, एसएलसी वा सो सरह ९, प्रवीणता तह ६, स्नातक तह १ छ। शिक्षा तह बढ्दै जाँदा मृतक बच्चा संख्या कम हुने प्रवृत्ति देखिन्छ, जसले आमाको शिक्षा स्तर र बाल स्वास्थ्यमा सकारात्मक प्रभाव रहेको स्पष्ट गर्छ। त्यसैगरी, 'तह नभएका, 'तह उल्लेख नभएका, र 'कहिल्यै विद्यालय नगएका आमाहरूका बच्चा पनि केही मृत जन्मिएका छन्, जुन तथ्यांकले अझै केही आमाहरू शिक्षा बाट वञ्चित छन् भन्ने संकेत गर्छ। समग्रमा, आमाको साक्षरता र शिक्षा स्तर वृद्धिले बच्चाको स्वास्थ्य र जीवित रहने सम्भावना बढाउँछ। निरक्षर आमाहरूमा बाल मृत्यु दर बढी हुनु शिक्षा र स्वास्थ्य सेवामा पहुँच अभाव, स्वास्थ्य ज्ञानको कमी, र पोषण तथा सशक्त परिवार व्यवस्थापनमा कमजोर पक्षलाई सूचित गर्छ। त्यसैले, बाल मृत्यु दर कम गर्न आमाको शिक्षा र साक्षरता सुधार अपरिहार्य छ। यस तथ्यांकले नीति निर्माणकर्ताहरूलाई शिक्षा र स्वास्थ्य क्षेत्रमा लक्षित कार्यक्रमहरू आवश्यक भएको संकेत गर्दछ, जसले विशेष गरी निरक्षर र कम शिक्षित महिलाहरूलाई लक्षित गरी सेवा पुऱ्याउन सक्नु र बाल मृत्युदर घटाउन सकियोस्।

साक्षरता/उत्तीर्ण गरेको शैक्षिक तह	जन्मा मृत्यु भएका बच्चा	आमाको उमेर समूहअनुसार मृत जन्मेका बच्चाको संख्या						
		१५ - १९	२० - २४	२५ - २९	३० - ३४	३५ - ३९	४० - ४४	४५ - ४९
सिद्धिचरण नगरपालिका								
जन्मा	१५६	१	३	१७	२३	२४	३५	५३
निरक्षर	७८	०	०	०	८	१३	२२	३५
पढ्न र लेख्न दुवै नसक्ने	७५	०	०	०	८	१०	२२	३५
पढ्न मात्र सक्ने	३	०	०	०	०	३	०	०
साक्षर	७८	१	३	१७	१५	११	१३	१८
पूर्व बाल शिक्षा (०)	०	०	०	०	०	०	०	०

साक्षरता/उत्तीर्ण गरेको शैक्षिक तह	जम्मा मृत्यु भएका बच्चा	आमाको उमेर समूहअनुसार मृत जन्मेका बच्चाको संख्या						
		१५ - १९	२० - २४	२५ - २९	३० - ३४	३५ - ३९	४० - ४४	४५ - ४९
प्राथमिक शिक्षा (१-५)	२५	०	०	४	५	४	३	९
निम्न माध्यमिक (कक्षा ६-८)	११	०	२	१	३	०	४	१
कक्षा ९ र १०, टेस्ट पास	१४	१	१	३	२	५	२	०
एसएलसी वा सो सरह	९	०	०	३	२	१	२	१
प्रवीणता प्रमाण तह र सो सरह	६	०	०	५	०	१	०	०
स्नातक तह र सो सरह	१	०	०	०	०	०	१	०
स्नातकोत्तर, सो सरह र सोभन्दा माथि	०	०	०	०	०	०	०	०
अन्य	०	०	०	०	०	०	०	०
तह नभएका	९	०	०	१	२	०	१	५
तह उल्लेख नभएका	२	०	०	०	१	०	०	१
कहिल्यै विद्यालय नगएका	१	०	०	०	०	०	०	१
साक्षरता अवस्था उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०

८.७ आमाको पेशा र उमेर समूहअनुसार मृत बच्चाको जनसंख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा आमाको पेशा र उमेर समूहअनुसार मृत बच्चाको तथ्यांकले आमाको रोजगार र आर्थिक सक्रियता बाल मृत्युदरमा कस्तो प्रभाव पार्छ भन्ने महत्वपूर्ण दृष्टिकोण प्रस्तुत गर्दछ। कुल १५६ बच्चा मृत जन्मिएकोमा, आमाहरूको मुख्य पेशा र उमेरअनुसार मृतक बच्चाको वितरण फरक-फरक छ। सबैभन्दा ठूलो संख्या कृषक, वन तथा माछापालन क्षेत्रमा संलग्न आमाहरूका बच्चामा देखिन्छ। कुल १२६ बच्चा मृत जन्मिएका छन्। यस समूहमा १५-१९ देखि ४५-४९ वर्षसम्मका सबै उमेर समूहका आमाहरूका मृतक बच्चा रहेका छन्, जसमा विशेषगरी ४५-४९ वर्ष उमेर समूहमा ४७ बच्चा मृत भएका छन्। यो तथ्यले कृषि क्षेत्रमा संलग्न महिलाहरूमा बाल मृत्युदर उच्च हुनु सम्भावित रूपमा आर्थिक असुरक्षा, स्वास्थ्य सेवामा पहुँच अभाव र कष्टकर काम गर्ने अवस्था प्रतिबिम्बित गर्छ। दोस्रो ठूलो समूह सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरू हुन्, जहाँ १२ मृत बच्चा छन्। यी आमाहरूमा पनि ३० वर्ष भन्दा माथिका उमेर समूहमा मृतक बच्चाको संख्या बढी देखिन्छ, जुन उमेरसँगै स्वास्थ्य जोखिम र सामाजिक-आर्थिक चुनौतीहरू बढ्ने संकेत हो। सेवा तथा वस्तु बिक्री गर्ने कामदारहरूमा ४ मृत बच्चा छन्, प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद् र व्यवस्थापक समूहमा १-१ बच्चा मृत भएको तथ्यांक छ। सशस्त्र बल र कार्यालय सहायकहरूमा मृतक बच्चा नदेखिनु राम्रो संकेत हो तर यी पेशाका महिलाको संख्या सानोतिनो हुनसक्छ। आर्थिक रूपमा सक्रिय नभएका आमाहरूका १० बच्चा मृत भएका छन्। यसले देखाउँछ कि आर्थिक सक्रियता नभएको अवस्थामा पनि बाल मृत्यु जोखिम रहन्छ, सम्भवतया कम सामाजिक सञ्जाल, कम पहुँच भएका स्वास्थ्य सेवा र जीवनस्तरका कारणले। समग्रमा, कृषिमा संलग्न महिलाहरूमा बाल मृत्युदर धेरै हुनु स्वास्थ्य, पोषण र सामाजिक-आर्थिक चुनौतीहरूलाई जनाउँछ। यसले लक्षित कार्यक्रमहरू मार्फत कृषक महिलाहरूलाई स्वास्थ्य सेवा, पोषण र जनचेतना अभिवृद्धि गर्न आवश्यकतालाई औल्याउँछ। साथै, आमाको पेशा र उमेरको आधारमा स्वास्थ्य सेवा पहुँच र शिक्षा प्रणालीलाई थप प्रभावकारी बनाउनु आवश्यक छ, जसले बाल मृत्युदर घटाउन सकियोस्। यस तथ्यांकले नीति निर्माता र विकासकर्मीहरूलाई महिला श्रमशक्ति र बाल स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित योजना र कार्यक्रमहरूमा ध्यान दिन प्रेरित गर्न सक्छ, विशेष गरी कृषि क्षेत्रमा संलग्न महिलाहरूलाई लक्षित गरी।

आमाको मुख्य पेशा	जम्मा मरेका बच्चा	आमाको उमेर समूह अनुसार मृत्यु भएका बच्चाको संख्या						
		१५ - १९	२० - २४	२५ - २९	३० - ३४	३५ - ३९	४० - ४४	४५ - ४९
सिद्धिचरण नगरपालिका								
जम्मा	१५६	१	३	१७	२३	२४	३५	५३
सशस्त्र बल	०	०	०	०	०	०	०	०
व्यवस्थापक	१	०	०	०	०	०	१	०
पेशाविद्	१	०	०	०	०	१	०	०
प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्	१	०	०	०	०	१	०	०
कार्यालय सहायकहरू	०	०	०	०	०	०	०	०
सेवा तथा वस्तु बिक्री गर्ने कामदार	४	०	०	०	०	२	१	१
दक्ष कृषि, वन र माछापालनका कामदार	१२६	१	३	१४	२०	१८	२३	४७
शिल्पकला तथा कारिगरी	१	०	०	१	०	०	०	०
कारखाना तथा यन्त्र प्रचालक जडान गर्ने कामदारहरू	०	०	०	०	०	०	०	०
सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरू	१२	०	०	१	०	२	७	२
पेशा उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०
आर्थिक रूपमा सक्रिय नभएको	१०	०	०	१	३	०	३	३

८.८ आमाको मुख्य उद्योगमा संलग्नता र उमेर समूहअनुसार मृत्यु हुने बच्चाको संख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा आमाको मुख्य उद्योगमा संलग्नता र उमेर समूहअनुसार मृत्यु हुने बच्चाको तथ्यांकले उद्योगगत रोजगारी र बाल मृत्युबीचको सम्बन्धको महत्वपूर्ण झलक प्रदान गर्दछ। कुल १५६ बच्चा मृत जन्मिएकोमा, १३३ बच्चा कृषि, वन तथा माछापालन क्षेत्रमा संलग्न आमाहरूका छन्, जुन सबैभन्दा ठूलो हिस्सा हो। यसले कृषि क्षेत्रमा कार्यरत महिलाहरूमा बाल मृत्यु जोखिम अधिक रहेको देखाउँछ। कृषि क्षेत्रका आमाहरूमा १५ देखि ४९ वर्ष उमेर समूहसम्मका मृतक बच्चाहरू छन्, विशेषगरी ४५-४९ वर्षका आमाहरूमा मृत्यु संख्या उच्च (४७) छ। निर्माण उद्योगमा संलग्न महिलाहरूका ५ बच्चा मृत भएका छन्, जहाँ ३० देखि ४४ वर्षका उमेर समूहमा मृत्यु बढी देखिन्छ। थोक एवं खुद्रा व्यापार तथा मोटरगाडी मर्मतजस्ता क्षेत्रमा मृत्यु हुने बच्चा संख्या न्यून (२) छ। आवास तथा भोजन सेवामा ३ बच्चा मृत भएका छन् भने शिक्षा र मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य क्षेत्रमा क्रमशः १ र २ बच्चा मृत भएका छन्। धेरै उद्योग क्षेत्रमा मृत्यु हुने बच्चा संख्या शून्य छ, जसले ती उद्योगमा संलग्न महिलाहरूको संख्या कम हुनु वा बाल मृत्यु जोखिम न्यून हुनु जनाउँछ। आर्थिक रूपमा सक्रिय नरहेका महिलाहरूका १० बच्चा मृत भएका छन्, जसले बेरोजगारी वा आर्थिक सक्रियता अभावमा पनि बाल मृत्यु जोखिम कायम रहन सक्ने कुरा दर्शाउँछ। यस तथ्यांकले कृषिमा संलग्न महिलाहरूमा बाल मृत्यु उच्च हुनु सामाजिक—आर्थिक र स्वास्थ्य सम्बन्धी चुनौतीहरूको सूचक हो। कृषक महिलाहरू प्रायः कम पहुँच हुने स्वास्थ्य सेवा, पोषण, आरामदायी कार्य वातावरणको कमी र उच्च शारीरिक श्रमका कारण बाल मृत्युको जोखिममा रहन्छन्।

यसैले बाल मृत्यु दर घटाउन कृषक महिलाहरूका लागि लक्षित स्वास्थ्य सेवा, पोषण सुधार, महिला सशक्तिकरण र सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमहरू आवश्यक छन्। साथै, अन्य उद्योगमा संलग्न महिलाहरूको स्वास्थ्य र पोषणमा पनि ध्यान दिइनु पर्छ ताकि बाल स्वास्थ्यमा समग्र सुधार होस्। आर्थिक रूपमा सक्रिय नरहेका महिलाहरूलाई पनि सामाजिक र स्वास्थ्य सेवा पहुँच बढाएर उनीहरूको पारिवारिक वातावरणलाई सुदृढ पार्न आवश्यक छ।

आमाको मुख्य उद्योगमा संलग्नता	मृत्यु भएका जम्मा बच्चा	आमाको उमेर समूह अनुसार मृत्यु भएका बच्चाको संख्या						
		१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९
सिद्धिचरण नगरपालिका								
जम्मा	१५६	१	३	१७	२३	२४	३५	५३
कृषि, वन तथा माछापालन	१३३	१	३	१५	२०	१८	२९	४७
खानी तथा उत्खनन	०	०	०	०	०	०	०	०
औद्योगिक उत्पादन (Manufacturing)	०	०	०	०	०	०	०	०
बिद्युत, ग्यास, बाफ तथा वातानुकूलित सेवा	०	०	०	०	०	०	०	०
पानीको आपूर्ति, ढलनिकास, फोहोर व्यवस्थापन र शुद्धीकरण	०	०	०	०	०	०	०	०
निर्माण (Construction)	५	०	०	१	०	२	१	१
थोक एवं खुद्रा व्यापार, मोटरगाडी तथा मोटरसाइकल मर्मतका कार्यहरू	२	०	०	०	०	०	०	२
यातायात तथा भण्डारण	०	०	०	०	०	०	०	०
आवास तथा भोजन सेवा	३	०	०	०	०	२	१	०
सूचना तथा सञ्चार	०	०	०	०	०	०	०	०
वित्तीय तथा बीमासम्बन्धी	०	०	०	०	०	०	०	०
घरजग्गा कारोबार	०	०	०	०	०	०	०	०
पेशागत वैज्ञानिक तथा प्राविधिक कृयाकलापहरू	०	०	०	०	०	०	०	०
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवा	०	०	०	०	०	०	०	०
सार्वजनिक प्रशासन तथा सुरक्षा, अनिवार्य सामाजिक सुरक्षा	०	०	०	०	०	०	०	०
शिक्षा	१	०	०	०	०	१	०	०
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	२	०	०	०	०	१	१	०
कला, मनोरञ्जन तथा मनोविनोद	०	०	०	०	०	०	०	०
अन्य सेवा प्रदान गर्ने	०	०	०	०	०	०	०	०
घरपरिवारका घरायसी क्रियाकलापहरूमा रोजगारीको काम गर्ने	०	०	०	०	०	०	०	०
बाह्य संघ संस्था एवम् यसका अंगहरूका क्रियाकलापहरू	०	०	०	०	०	०	०	०
उद्योग उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०
आर्थिक रूपमा सक्रिय नरहेको	१०	०	०	१	३	०	३	३

८.९ आमाको आर्थिक रूपमा सक्रिय नहुनुको कारण र उमेर समूहअनुसार मृत्यु हुने बच्चाको संख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा आमाको आर्थिक रूपमा सक्रिय नहुनुको कारण र उमेर समूहअनुसार मृत्यु हुने बच्चाको संख्या सम्बन्धी तथ्यांकको विश्लेषणले यहाँको सामाजिक र आर्थिक परिस्थितिको गहिरो झलक प्रदान गर्दछ। प्रस्तुत तथ्यांक अनुसार, आर्थिक रूपमा सक्रिय नभएको ४६ आमामध्ये सर्वाधिक संख्या घरायसी काम (घर धन्दा) मा संलग्न भएकाहरू रहेका छन् भने त्यसपछि पारिवारिक हेरचाह (घरायसी कर्म) मा संलग्न आमाहरू रहेका छन्। सबैभन्दा पहिला, घरायसी काममा संलग्न आमाहरू ३६ जना छन्, जसमा उमेर समूहअनुसार मृत्यु हुने बच्चाको संख्या १५-१९ वर्षमा ०, २०-२४ वर्षमा ३, २५-२९ वर्षमा १, ३०-३४ वर्षमा ४, ३५-३९ वर्षमा ७, ४०-४४ वर्षमा ९ र ४५-४९ वर्षमा १२ रहेको छ। यसले देखाउँछ कि घरायसी काममा संलग्न महिलाहरूमा उमेर बढेसँगै मृत्यु हुने बच्चाको संख्या पनि बढ्ने प्रवृत्ति छ, जुन सम्भवतया स्वास्थ्य सेवा पहुँच, पोषण, र सामाजिक संरक्षणमा कमी हुनुको संकेत हुन सक्छ।

दोस्रो ठूलो समूह पारिवारिक हेरचाहमा संलग्न महिलाहरूको हो, जसमा ६ जना छन् र उनीहरूका बच्चाहरूको मृत्यु क्रमशः २५-२९ वर्षमा १, ३०-३४ वर्षमा १, ३५-३९ वर्षमा १, ४०-४४ वर्षमा १, र ४५-४९ वर्षमा २ रहेको छ। यसबाट पारिवारिक जिम्मेवारी र हेरचाहमा संलग्न महिलाहरू पनि शारीरिक र मानसिक रूपमा चुनौतीपूर्ण अवस्थाबाट गुज्रिरहेको देखिन्छ। अर्को महत्त्वपूर्ण पक्ष भनेको विद्यार्थी महिलाहरूको समूहमा मात्र १ जना मात्र आर्थिक रूपमा सक्रिय नभएको पाइन्छ र उनको उमेर समूह १५-१९ वर्षमा मृत्यु हुने बच्चा १ रहेको छ। यो तथ्यांकले यो समूहमा प्रजनन स्वास्थ्य र शिक्षा सम्बन्धी चेतना अभाव हुन सक्ने अनुमान दिन्छ। अन्य कारणमा संलग्न महिलाहरू ३ जना छन्, जसमा मृत्यु हुने बच्चा संख्या न्यून रहेको छ। साथै, अपाङ्गता/रोग, पेन्सन वा नियमित आय, तथा सामाजिक कार्य/स्वयंसेवकको क्षेत्रमा कुनै महिला आर्थिक रूपमा सक्रिय नभएको देखिएको छैन, जसले संकेत गर्छ कि यी क्षेत्रमा सक्रियता कम छ वा तथ्यांक संकलनमा प्रतिनिधित्व कम भएको हुन सक्छ। सिद्धिचरण नगरपालिकामा आर्थिक रूपमा सक्रिय नभएका महिलाहरूको अधिकांस घरायसी र पारिवारिक काममा व्यस्त छन्, जसले उनीहरूको स्वास्थ्य सेवा पहुँच र सामाजिक सुरक्षामा प्रभाव पार्न सक्छ। साथै, उमेर समूह वृद्धिदोक्रमसँगै मृत्यु हुने बच्चाको संख्या बढ्नुले स्वास्थ्य तथा पोषण सेवामा सुधार आवश्यकताको स्पष्ट संकेत गर्दछ। यस विश्लेषणले सामाजिक सुरक्षा, महिला सशक्तिकरण र स्वास्थ्य सेवामा लक्षित कार्यक्रमहरूको आवश्यकता औल्याउँछ, जसले आमाहरूलाई आर्थिक रूपमा सक्रिय बनाउन र बाल मृत्यु दर घटाउन सकियोस्।

आर्थिक रूपमा सक्रिय नहुनुको कारण	मृत्यु हुने बच्चाको संख्या	आमाको उमेर समूह अनुसार मृत्यु हुने बच्चाको संख्या (उमेर वर्षमा)						
		१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९
सिद्धिचरण नगरपालिका								
जम्मा	४६	१	३	३	५	८	१०	१६
विद्यार्थी	१	१	०	०	०	०	०	०
घरायसी काम (घर धन्दा)	३६	०	३	१	४	७	९	१२
घरायसी कर्म (पारिवारिक हेरचाह)	६	०	०	१	१	१	१	२
अपाङ्गता/रोग	०	०	०	०	०	०	०	०
पेन्सन/नियमित आय	०	०	०	०	०	०	०	०

सामाजिक कार्य/स्वयंसेवक	०	०	०	०	०	०	०	०
अन्य	३	०	०	१	०	०	०	२
उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०

नोट: जनगणनाबाट प्राप्त मृत्युसम्बन्धी थप विवरणहरू www.censusnepal.cbs.gov.np मा हेर्न सकिने छ।

खण्ड ९ : बसाइँसराइसम्बन्धी विवरण

बसाइँसराइ जनसंख्या परिवर्तनको एउटा प्रमुख कारक हो। जसले कुनै क्षेत्रको जनसंख्या आकार संरचना र सामाजिक-आर्थिक अवस्था बदल्न सक्छ। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ मा सिद्धिचरण नगरपालिकाको बसाइँसराइसम्बन्धी विस्तृत तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको छ। जस्तै उमेर, लिङ्ग, जन्मस्थान, हाल बसोबास, बसाइँको अवधि, सर्नुको कारण र विदेश बसाइँको समय। यस तथ्याङ्कले कस्ता उमेर समूहका मानिसहरू बढी सर्न थालेका छन्, उनीहरूको सर्ने कारण के हो, र कति समयदेखि सरेका छन् भन्ने स्पष्ट पार्छ। यस्तो सूचनाले नीति निर्माता, योजनाकार र विकासकर्ताहरूलाई जनसंख्या प्रवृत्तिलाई बुझ्न र उपयुक्त रणनीति बनाउन मद्दत गर्छ। बसाइँसराइलाई बुझनाले केवल जनसंख्या घटबढ मात्र होइन यसले समुदायमा पर्ने सामाजिक, आर्थिक र भौगोलिक प्रभावहरूलाई पनि समेटेर दीर्घकालीन विकासका लागि प्रभावकारी योजना बनाउन सकिन्छ।

९.१ जन्मस्थान, लिङ्ग तथा ५ वर्ष उमेर समूहअनुसार जनसंख्या

सिद्धिचरण नगरपालिका नेपालको ओखलढुंगा जिल्लामा अवस्थित एक महत्वपूर्ण स्थानीय तह हो। यहाँको जनसंख्या संरचना, जन्मस्थान, लिङ्ग र उमेर समूह अनुसारको विस्थापन प्रवृत्ति नगरपालिकाको सामाजिक तथा आर्थिक गतिशीलता बुझ्नका लागि अत्यन्त महत्वपूर्ण छ। राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ बाट प्राप्त तथ्यांक अनुसार सिद्धिचरण नगरपालिकाको कुल जनसंख्या २७,३५१ रहेको छ, जसमा पुरुष १३,०९७ र महिला १४,२५४ छन्। यस विश्लेषणमा हामी नगरपालिकाको जनसंख्यालाई जन्मस्थान र उमेर समूहको आधारमा व्याख्या गर्नेछौं। सर्वप्रथम, ओखलढुंगा जिल्लाभित्र जन्मिएका जनसंख्याको बहुल अंश यहाँ देखिन्छ। कुल २१,८२४ जनाले ओखलढुंगा जिल्लामा जन्माएको तथ्यांकले स्थानीय समुदायको स्थिरता दर्शाउँछ। नगरपालिकाभित्रै जन्मिएका जनसंख्या ३,६७१ रहेको छ भने जिल्लाका अन्य पालिकाबाट आएका ८१० जनासम्म रहेका छन्। हिमाल, पहाड र तराइ क्षेत्रबाट जन्मिएका थोरै मानिसहरू छन्, जुन जनसंख्याको भौगोलिक विविधताको सूचक हो। लिङ्गीय दृष्टिले, पुरुषहरूको तुलनामा महिलामा विदेशमा जन्मिएका वा बसोबास गर्नेहरूको संख्या धेरै देखिन्छ। पुरुषमध्ये ७३० जना विदेशमा जन्मिएका छन् भने महिलामा यो संख्या २,९४१ छ। यो तथ्यले महिलामा विस्थापन, वैदेशिक रोजगार, विवाह वा अन्य कारणले भएको चलनलाई संकेत गर्छ। यो प्रवृत्ति सामाजिक संरचना र आर्थिक गतिशीलतामा महत्वपूर्ण प्रभाव पार्न सक्नेछ। उमेर समूहअनुसार हेर्दा, साना उमेर समूह (०-१४ वर्ष)का अधिकांश सदस्य स्थानीय जन्मिएका छन् र स्थिर बसोबासमा छन्। तर युवा र काम गर्ने उमेर समूह (१५-४४ वर्ष)मा बाहिरबाट आएका वा विदेशमा जन्मिएका जनसंख्या अनुपात वृद्धि भएको देखिन्छ। विशेष गरी २५-३९ वर्षका महिला र पुरुषमा विदेश वा अन्य जिल्लाबाट आएको जनसंख्या बढी छ। यसले शिक्षा, रोजगार तथा आर्थिक अवसर खोज्ने युवाहरूको प्रवृत्ति झल्काउँछ। बुढ्यौली उमेर समूह (६५ वर्ष माथि)मा अधिकांश स्थानीय वा जिल्लामा जन्मिएका व्यक्तिहरू छन्, जुन सामाजिक संरचनामा वृद्धवृत्तिका लागि स्थिरता प्रदान गर्छ। जन्मस्थान उल्लेख नभएको जनसंख्या धेरै कम छ, जुन तथ्यांक सङ्कलनको राम्रो स्तरको सूचक हो। समग्रमा, सिद्धिचरण नगरपालिकामा जन्मस्थानको आधारमा जनसंख्या एकदमै विविध छ। स्थानीय रूपमा जन्मिएका मानिसहरूको संख्या बढी भए तापनि, युवा वर्गमा विस्थापनको बढ्दो प्रवृत्ति देखिन्छ। महिलाहरूमा विदेशमा जन्मिने वा बस्ने संख्या पुरुषको भन्दा बढी हुनु सामाजिक-आर्थिक गतिशीलता र प्रवृत्तिको महत्वपूर्ण संकेत हो। यस्तो विस्थापनले नगरपालिका विकासमा सकारात्मक र नकारात्मक दुवै प्रभाव पार्न सक्छ। अतः यस तथ्यांकले सिद्धिचरण नगरपालिकाको सामाजिक संरचना, रोजगार, शिक्षा र आर्थिक क्रियाकलापमा गहिरो प्रभाव पार्ने सम्भावना बोकेको छ। आगामी दिनहरूमा यस क्षेत्रको विकास र योजना निर्माणका लागि विस्थापनका कारण र तिनको प्रभावलाई ध्यानमा राख्न आवश्यक देखिन्छ।

लिङ्ग र उमेर समूह (उमेर वर्षमा)	जम्मा जनसंख्या	नेपालभित्र जन्मेको	नेपालको						विदेशमा जन्मेको	जन्मस्थान उल्लेख नभएको
			ओखलढुंगा जिल्लामा जन्मेको		अर्को जिल्लामा जन्मेको					
			यही पालिकामा जन्मेका (उत्तरतादाको भनाइ अनुसार)	ओखलढुंगा जिल्लाको अन्य पालिकामा जन्मेका	हिमाल	पहाड	तराइ	उल्लेख नभएको		
सिद्धिचरण नगरपालिका										
जम्मा										
जम्मा	२७३५१	२७३२२	२१८२४	३६७१	८१०	७८०	२२०	१७	२७	२
००-०४	१७७६	१७७५	१७४७	१७	१	६	४	०	१	०
०५-०९	२२२९	२२२९	२१०२	८७	५	२२	१०	३	०	०
१०-१४	२४४१	२४४१	२२६९	१२४	१२	१९	१७	०	०	०
१५-१९	२६७९	२६७६	२४३२	१६७	२७	२८	२२	०	३	०
२०-२४	२३७५	२३७५	१८९०	२९९	७५	९०	२१	०	०	०
२५-२९	२२१४	२२०८	१५३४	४११	१०६	११६	३७	४	६	०
३०-३४	१८९४	१८९१	१२६०	३८७	९२	११८	३१	३	३	०
३५-३९	१७६३	१७६०	११८६	३९०	९०	७१	२२	१	३	०
४०-४४	१६३०	१६२७	११३४	३१०	८९	६७	२४	३	३	०
४५-४९	१४०८	१४०७	१००६	२७८	५०	५७	१४	२	१	०
५०-५४	१७४५	१७४३	१२८७	३४४	६७	३६	९	०	२	०
५५-५९	१३०२	१३००	९६५	२३७	५५	३९	४	०	१	१
६०-६४	१२२३	१२२१	९४९	१९५	३९	३४	३	१	२	०
६५-६९	८७७	८७६	६८२	१३५	३२	२५	२	०	१	०
७०-७४	७५२	७५१	५९४	११८	२३	१६	०	०	०	१
७५+	१०४३	१०४२	७८७	१७२	४७	३६	०	०	१	०
पुरुष										
जम्मा	१३०९७	१३०८९	१२०३१	७३०	८१	१५३	८९	५	८	०
००-०४	९३२	९३१	९१५	१०	०	४	२	०	१	०
०५-०९	११२२	११२२	१०६१	४२	२	९	७	१	०	०
१०-१४	१२२५	१२२५	११२७	६६	८	१२	१२	०	०	०
१५-१९	१३४२	१३४०	१२४४	६८	७	१३	८	०	२	०
२०-२४	११३३	११३३	१०५७	५२	६	१०	८	०	०	०
२५-२९	१०११	१०११	८८८	७२	११	२६	१४	०	०	०
३०-३४	८७३	८७१	७६४	६९	५	२४	८	१	२	०
३५-३९	७९७	७९६	६८३	८५	७	१३	७	१	१	०
४०-४४	७५८	७५७	६५६	६२	१२	११	१५	१	१	०
४५-४९	६४८	६४८	५८२	५०	५	९	१	१	०	०
५०-५४	८६४	८६३	७९४	५५	६	५	३	०	१	०

लिङ्ग र उमेर समूह (उमेर वर्षमा)	जम्मा जनसंख्या	नेपालभित्र जन्मेको	नेपालको						विदेशमा जन्मेको	जन्मस्थान उल्लेख नभएको
			ओखलढुंगा जिल्लामा जन्मेको		अर्को जिल्लामा जन्मेको					
			यही पालिकामा जन्मेका (उत्तरतादाको भनाइ अनुसार)	ओखलढुंगा जिल्लाको अन्य पालिकामा जन्मेका	हिमाल	पहाड	तराइ	उल्लेख नभएको		
५५-५९	६१९	६१९	५७९	२८	३	७	२	०	०	०
६०-६४	५६७	५६७	५४१	१९	३	३	१	०	०	०
६५-६९	४०५	४०५	३७९	१९	२	४	१	०	०	०
७०-७४	३४६	३४६	३३२	१२	१	१	०	०	०	०
७५+	४५५	४५५	४२९	२१	३	२	०	०	०	०
महिला										
जम्मा	१४२५४	१४२३३	९७९३	२९४१	७२९	६२७	१३१	१२	१९	२
००-०४	८४४	८४४	८३२	७	१	२	२	०	०	०
०५-०९	११०७	११०७	१०४१	४५	३	१३	३	२	०	०
१०-१४	१२१६	१२१६	११४२	५८	४	७	५	०	०	०
१५-१९	१३३७	१३३६	११८८	९९	२०	१५	१४	०	१	०
२०-२४	१२४२	१२४२	८३३	२४७	६९	८०	१३	०	०	०
२५-२९	१२०३	११९७	६४६	३३९	९५	९०	२३	४	६	०
३०-३४	१०२१	१०२०	४९६	३१८	८७	९४	२३	२	१	०
३५-३९	९६६	९६४	५०३	३०५	८३	५८	१५	०	२	०
४०-४४	८७२	८७०	४७८	२४८	७७	५६	९	२	२	०
४५-४९	७६०	७५९	४२४	२२८	४५	४८	१३	१	१	०
५०-५४	८८१	८८०	४९३	२८९	६१	३१	६	०	१	०
५५-५९	६८३	६८१	३८६	२०९	५२	३२	२	०	१	१
६०-६४	६५६	६५४	४०८	१७६	३६	३१	२	१	२	०
६५-६९	४७२	४७१	३०३	११६	३०	२१	१	०	१	०
७०-७४	४०६	४०५	२६२	१०६	२२	१५	०	०	०	१
७५+	५८८	५८७	३५८	१५१	४४	३४	०	०	१	०

९.२ प्रदेशगत जन्म, लिङ्ग र उमेरअनुसार मूल जन्मथलोको जनसंख्या

सिद्धिचरण नगरपालिका, ओखलढुंगा जिल्लामा अवस्थित एक महत्वपूर्ण स्थानीय तह हो जसको जनसंख्या संरचना केवल संख्यात्मक हिसाबले मात्र नभई भौगोलिक उत्पत्ति र बसोबासका पैटर्नका कारण पनि अध्ययनयोग्य छ। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ का तथ्यांकअनुसार, यहाँको कुल २७,३२२ जनसंख्यामध्ये अत्यधिक बहुमतको जन्मथलो कोशी प्रदेश हो, जसले यो क्षेत्रको स्थानीय मूल र सांस्कृतिक निरन्तरताको स्पष्ट संकेत दिन्छ। समग्रमा हेर्दा, २६,९३१ जना (९८% भन्दा बढी) कोशी प्रदेशमा जन्मिएका छन्। बाँकी जनसंख्या अन्य प्रदेशहरूबाट आएको छ। मधेश प्रदेशबाट १०८, बागमतीबाट २०९, गण्डकीबाट २०, लुम्बिनीबाट १८, कर्णालीबाट ६, र सुदूरपश्चिमबाट १३ जना मात्र छन्। १७ जनाको जन्मस्थान भने उल्लेख गरिएको

छैन। यसरी हेर्दा, सिद्धिचरण नगरपालिका मुख्यतया स्थानीय रूपमा जन्मिएका मानिसहरूको बस्ती हो, तर सानो मात्रामा अन्य प्रदेशबाट आएका मानिसहरूको पनि उपस्थिति छ। उमेर समूह अनुसार विश्लेषण गर्दा, साना उमेर समूह (०-१४ वर्ष) मा लगभग सबैजना कोशी प्रदेशमै जन्मिएका छन्। यसले यो पुस्तामा कम बसाइँसराइ र स्थानीय स्थिरताको संकेत गर्छ। युवा र काम गर्ने उमेर समूह (१५-३९ वर्ष) मा भने अन्य प्रदेशमा जन्मिएका मानिसहरूको अनुपात केही बढेको देखिन्छ, विशेष गरी मधेश र बागमती प्रदेशबाट। यो सम्भवतः शिक्षा, रोजगारी वा विवाहका कारण भएको हुन सक्छ। मध्यम उमेर समूह (४०-५९ वर्ष) र वृद्ध उमेर समूह (६० वर्ष+) मा अन्य प्रदेशमा जन्मिने अनुपात पुनः घटेको छ, जसले पुरानो पुस्ताको स्थानीय जन्मथलोको प्रभुत्व देखाउँछ। लिङ्ग अनुसार हेर्दा, पुरुषतर्फ १२,९४३ जना कोशी प्रदेशमा जन्मिएका छन् र अन्य प्रदेशमा जन्मिने अनुपात अत्यन्त न्यून छ। महिलामा भने १३,९८८ जना कोशी प्रदेशमा जन्मिएका भए पनि अन्य प्रदेशमा जन्मिने दर पुरुषको भन्दा बढी छ। विशेष गरी बागमती र मधेश प्रदेशमा। यो प्रवृत्ति प्रायः वैवाहिक बसाइँसराइ वा पारिवारिक कारणले भएको हुनसक्छ। यस आधारमा हेर्दा, सिद्धिचरण नगरपालिका मूलतः स्थानीय जन्मथलो भएको समुदाय हो, जसमा सानो मात्रामा अन्य प्रदेशका मानिसहरूको पनि बसोबास छ। महिलामा अन्य प्रदेशमा जन्मिने दर उच्च हुनु र युवा पुस्तामा बाहिर जन्मिएका व्यक्तिहरूको अनुपात बढ्नु सामाजिक-आर्थिक गतिशीलताको संकेत हो। यस्तो जनसंख्या संरचनाले नगरपालिकामा सांस्कृतिक विविधता, आर्थिक अवसर र आपसी आदान-प्रदानलाई प्रोत्साहन दिन सक्छ। तर, यसले सेवा वितरण, पूर्वाधार निर्माण र सामाजिक एकताको क्षेत्रमा विशेष योजनाबद्ध दृष्टिकोण आवश्यक बनाउँछ।

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	जन्मेको प्रदेश							उल्लेख नभएको
		कोशी	मधेश	बागमती	गण्डकी	लुम्बिनी	कर्णाली	सुदूरपश्चिम	
सिद्धिचरण नगरपालिका									
जम्मा									
जम्मा	२७३२२	२६९३१	१०८	२०९	२०	१८	६	१३	१७
०० - ०४	१७७५	१७६७	२	६	०	०	०	०	०
०५ - ०९	२२२९	२२०२	५	१६	०	०	०	३	३
१० - १४	२४४१	२४२२	८	१०	१	०	०	०	०
१५ - १९	२६७६	२६५३	१२	११	०	०	०	०	०
२० - २४	२३७५	२३३५	१२	२२	३	२	१	०	०
२५ - २९	२२०८	२१४०	१५	३८	३	६	१	१	४
३० - ३४	१८९१	१८३३	१५	३३	१	४	१	१	३
३५ - ३९	१७६०	१७२९	१०	१४	२	३	०	१	१
४० - ४४	१६२७	१५८५	१३	१६	४	३	१	२	३
४५ - ४९	१४०७	१३८४	६	९	२	०	१	३	२
५० - ५४	१७४३	१७२९	४	५	३	०	१	१	०
५५ - ५९	१३००	१२८९	४	७	०	०	०	०	०
६० - ६४	१२२१	१२०९	१	१०	०	०	०	०	१
६५ - ६९	८७६	८७०	१	५	०	०	०	०	०
७० - ७४	७५१	७४७	०	३	०	०	०	१	०
७५+	१०४२	१०३७	०	४	१	०	०	०	०
पुरुष									
जम्मा	१३०८९	१२९४३	६३	६५	६	१	१	५	५
०० - ०४	९३१	९२६	१	४	०	०	०	०	०
०५ - ०९	११२२	११०९	३	८	०	०	०	१	१

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	जन्मेको प्रदेश							उल्लेख नभएको
		कोशी	मधेश	बागमती	गण्डकी	लुम्बिनी	कर्णाली	सुदूरपश्चिम	
१० - १४	१२२५	१२११	६	७	१	०	०	०	०
१५ - १९	१३४०	१३२८	६	६	०	०	०	०	०
२० - २४	११३३	११२५	६	२	०	०	०	०	०
२५ - २९	१०११	९८९	९	११	१	१	०	०	०
३० - ३४	८७१	८५४	७	८	१	०	०	०	१
३५ - ३९	७९६	७८५	६	४	०	०	०	०	१
४० - ४४	७५७	७३७	११	५	२	०	०	१	१
४५ - ४९	६४८	६४१	१	३	०	०	०	२	१
५० - ५४	८६३	८५७	३	१	०	०	१	१	०
५५ - ५९	६१९	६१५	२	२	०	०	०	०	०
६० - ६४	५६७	५६४	१	२	०	०	०	०	०
६५ - ६९	४०५	४०३	१	१	०	०	०	०	०
७० - ७४	३४६	३४६	०	०	०	०	०	०	०
७५+	४५५	४५३	०	१	१	०	०	०	०
महिला									
जम्मा	१४२३३	१३९८८	४५	१४४	१४	१७	५	८	१२
०० - ०४	८४४	८४१	१	२	०	०	०	०	०
०५ - ०९	११०७	१०९३	२	८	०	०	०	२	२
१० - १४	१२१६	१२११	२	३	०	०	०	०	०
१५ - १९	१३३६	१३२५	६	५	०	०	०	०	०
२० - २४	१२४२	१२१०	६	२०	३	२	१	०	०
२५ - २९	११९७	११५१	६	२७	२	५	१	१	४
३० - ३४	१०२०	९७९	८	२५	०	४	१	१	२
३५ - ३९	९६४	९४४	४	१०	२	३	०	१	०
४० - ४४	८७०	८४८	२	११	२	३	१	१	२
४५ - ४९	७५९	७४३	५	६	२	०	१	१	१
५० - ५४	८८०	८७२	१	४	३	०	०	०	०
५५ - ५९	६८१	६७४	२	५	०	०	०	०	०
६० - ६४	६५४	६४५	०	८	०	०	०	०	१
६५ - ६९	४७१	४६७	०	४	०	०	०	०	०
७० - ७४	४०५	४०१	०	३	०	०	०	१	०
७५+	५८७	५८४	०	३	०	०	०	०	०

९.३ देश/क्षेत्र र वृहत् उमेर समूहअनुसार विदेशमा जन्मेकाको जनसंख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा विदेशमा जन्मिएको जनसंख्या कुल २७ जना मात्र छ, जसको स्पष्ट बहुमत (२६ जना) भारतमा जन्मिएका हुन् र बाँकी १ जना मात्र आसियान मुलुकमा जन्मिएका छन्। अन्य कुनै पनि क्षेत्र जस्तै मध्यपूर्व, युरोप, अमेरिका, अफ्रिका वा प्यासिफिक टापु मुलुक बाट जन्मस्थानको प्रतिवेदन छैन। उमेरगत संरचनामा १५-५९ वर्ष समूहमा सबैभन्दा धेरै

(२२ जना) विदेशमा जन्मिएका छन्, जुन सम्भवतः आर्थिक वा रोजगारीका कारण विदेशमा जन्मिएर नेपाल आएका वा फर्किएका मानिसहरू हुन्। ६० वर्षभन्दा माथिको उमेर समूहमा ४ जना छन्, सबै भारतमा जन्मिएका। ०-१४ वर्ष उमेरका मात्र १ जना छन्, उनी पनि भारतमै जन्मिएका हुन्। लिङ्गीय दृष्टिले महिला (१९ जना) पुरुष (८ जना) भन्दा धेरै छन्। महिलामा सबैजना भारतमा जन्मिएका छन् भने पुरुषमा ७ जना भारतमा र १ जना आसियान मुलुकमा जन्मिएका छन्। यसबाट देखिन्छ कि सिद्धिचरण नगरपालिकाको विदेशी जन्मेको जनसंख्या अत्यन्त सानो र मुख्यतः भारतमै केन्द्रित छ, जसमा कार्यशील उमेरका महिला तथा पुरुषको उपस्थिति उल्लेखनीय छ, तर महिला अनुपात विशेष रूपमा बढी छ।

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	भारत	सार्क मुलुक (भारतबाहेक)	आसियान मुलुक	मध्यपूर्व	अन्य एशियाली	इयू आबद्ध मुलुक	अन्य यूरोपेली मुलुक	उत्तर अमेरिकी मुलुक	दक्षिण अमेरिकी मुलुक	अफ्रिकी मुलुक	प्यासिफिक टापु मुलुक	अन्य	उल्लेख नभएको
सिद्धिचरण नगरपालिका														
जम्मा														
जम्मा	२७	२६	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
००-१४	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१५-५९	२२	२१	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६०+	४	४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
पुरुष														
जम्मा	८	७	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
००-१४	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१५-५९	७	६	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६०+	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
महिला														
जम्मा	१९	१९	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
००-१४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१५-५९	१५	१५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६०+	४	४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

९.४ पछिल्लो पटकको बसाइको स्थानको आधारमा जनसंख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकाको पछिल्लो बसोबासको स्थानसम्बन्धी तथ्याङ्कले यहाँको जनसांख्यिक गतिशीलताको स्पष्ट चित्र प्रस्तुत गर्छ। कुल जनसंख्या २७,३५१ मध्ये ठूलो बहुमत २१,७६८ जना (झण्डै ८०%) यसै नगरपालिकामा जन्मिएको वा बसोबास गर्दै आएको देखिन्छ। बाँकी जनसंख्या अन्य स्थानबाट आएका छन् ३,५९० जना अर्का गाउँपालिका, १२५ जना अर्को नगरपालिका, ८ जना अन्य जिल्ला (उल्लेख नभएको), १,६१४ जना अर्को जिल्ला (गाउँपालिका), १९८ जना अर्को जिल्ला (नगरपालिका) र ४८ जना विदेशबाट आएका छन्। उमेर संरचना हेर्दा, १५-५९ वर्षको कार्यशील उमेर समूहमा बाह्य स्थानबाट आएका व्यक्तिहरूको अनुपात उच्च देखिन्छ। विशेषगरी २०-३९ वर्ष उमेर समूहमा अर्को जिल्ला वा विदेशबाट आउनेको संख्या उल्लेखनीय छ, जुन सम्भवतः रोजगारी, विवाह वा शिक्षा सम्बन्धी कारणले भएको हो। साना बालबालिका (०-१४ वर्ष) मा स्थानीय जनसंख्या अत्यधिक रहेको छ, जसले अभिभावकहरूको स्थायी बसोबासलाई सङ्केत गर्दछ। वृद्ध उमेर समूह (६०+) मा पनि प्रायः स्थानीय नै भए पनि, केहीले जीवनको अन्तिम चरणमा आफ्नो मूल स्थानमा फर्किएको सम्भावना देखिन्छ। लिङ्गीय दृष्टिले, महिलाहरूमा बाह्य स्थानबाट आएका संख्या पुरुषभन्दा बढी छ। उदाहरणका लागि, २५-३४ वर्ष उमेर समूहमा महिलाहरूको बाह्य आगमन दर उच्च छ, जुन विवाहजन्य बसाइँसराइको प्रत्यक्ष परिणाम हुन सक्छ। पुरुषतर्फ भने, २०-२९

वर्ष समूहमा अर्को जिल्ला वा विदेशबाट आएको संख्या रोजगारी खोजी वा कामबाट फर्किएका व्यक्तिहरूको रूपमा व्याख्या गर्न सकिन्छ। समग्रमा, सिद्धिचरण नगरपालिका भित्र जन्मिएका स्थायी बासिन्दाको बहुमत भए पनि, कार्यशील उमेरका महिला र पुरुष दुवैमा अन्य स्थानबाट बसाइँसराइ हुने प्रवृत्ति उल्लेखनीय छ। यसले यहाँको श्रमबजार, सामाजिक संरचना र सेवाप्रवाहमा प्रत्यक्ष प्रभाव पार्ने सम्भावना राख्छ, जसलाई स्थानीय योजना र नीतिमा समेट्नु आवश्यक छ।

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा जनसंख्या	यस अघिको बसोबासको स्थान							विदेश
		यही पालिका	अर्को पालिका			अर्को जिल्ला			
			गा पा	नपा	उल्लेख नभएको	गापा	नपा	उल्लेख नभएको	
सिद्धिचरण नगरपालिका									
जम्मा									
जम्मा	२७३५१	२१७६८	३५९०	१२५	८	१६१४	१९८	१३	३५
०० - ०४	१७७६	१७४६	१६	२	०	६	५	०	१
०५ - ०९	२२२९	२१००	८४	३	१	३२	९	०	०
१० - १४	२४४१	२२६७	१२७	१	०	३३	१३	०	०
१५ - १९	२६७९	२४३१	१६२	५	०	६१	१८	०	२
२० - २४	२३७५	१८८७	२८२	२१	०	१६१	२४	०	०
२५ - २९	२२१४	१५३२	३९१	२५	२	२१०	४६	१	७
३० - ३४	१८९४	१२५०	३७६	१२	०	२१७	३२	२	५
३५ - ३९	१७६३	११७७	३८४	११	१	१६६	१८	१	५
४० - ४४	१६३०	११२८	३१०	६	१	१६२	१७	२	४
४५ - ४९	१४०८	१००२	२७५	६	१	११६	६	१	१
५० - ५४	१७४५	१२८०	३४७	४	१	१०४	४	१	४
५५ - ५९	१३०२	९६१	२३२	९	१	९६	१	०	२
६० - ६४	१२२३	९४७	१८९	८	०	७४	२	१	२
६५ - ६९	८७७	६८१	१३२	४	०	५८	१	०	१
७० - ७४	७५२	५९३	११४	५	०	३८	०	२	०
७५+	१०४३	७८६	१६९	३	०	८०	२	२	१
पुरुष									
जम्मा	१३०९७	१२००३	७१७	२४	१	२५१	८०	३	१८
०० - ०४	९३२	९१५	८	२	०	४	२	०	१
०५ - ०९	११२२	१०६०	४३	१	०	१५	३	०	०
१० - १४	१२२५	११२५	७०	०	०	२०	१०	०	०
१५ - १९	१३४२	१२४३	६७	२	०	२०	८	०	२
२० - २४	११३३	१०५४	५१	२	०	१९	७	०	०
२५ - २९	१०११	८८७	६९	४	०	३३	१७	०	१
३० - ३४	८७३	७५८	६६	३	०	२८	१३	१	४
३५ - ३९	७९७	६७८	८२	४	०	२१	८	०	४
४० - ४४	७५८	६५५	६२	०	०	२९	९	१	२

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा जनसंख्या	यस अघिको बसोबासको स्थान							विदेश
		यही पालिका	अर्को पालिका			अर्को जिल्ला			
			गा पा	नपा	उल्लेख नभएको	गापा	नपा	उल्लेख नभएको	
४५ - ४९	६४८	५८१	४७	२	०	१७	१	०	०
५० - ५४	८६४	७८९	५६	१	०	१४	१	०	३
५५ - ५९	६१९	५७८	२८	०	१	१०	१	०	१
६० - ६४	५६७	५४०	१८	१	०	८	०	०	०
६५ - ६९	४०५	३७९	१९	०	०	७	०	०	०
७० - ७४	३४६	३३२	११	१	०	२	०	०	०
७५+	४५५	४२९	२०	१	०	४	०	१	०
महिला									
जम्मा	१४२५४	९७६५	२८७३	१०१	७	१३६३	११८	१०	१७
०० - ०४	८४४	८३१	८	०	०	२	३	०	०
०५ - ०९	११०७	१०४०	४१	२	१	१७	६	०	०
१० - १४	१२१६	११४२	५७	१	०	१३	३	०	०
१५ - १९	१३३७	११८८	९५	३	०	४१	१०	०	०
२० - २४	१२४२	८३३	२३१	१९	०	१४२	१७	०	०
२५ - २९	१२०३	६४५	३२२	२१	२	१७७	२९	१	६
३० - ३४	१०२१	४९२	३१०	९	०	१८९	१९	१	१
३५ - ३९	९६६	४९९	३०२	७	१	१४५	१०	१	१
४० - ४४	८७२	४७३	२४८	६	१	१३३	८	१	२
४५ - ४९	७६०	४२१	२२८	४	१	९९	५	१	१
५० - ५४	८८१	४९१	२९१	३	१	९०	३	१	१
५५ - ५९	६८३	३८३	२०४	९	०	८६	०	०	१
६० - ६४	६५६	४०७	१७१	७	०	६६	२	१	२
६५ - ६९	४७२	३०२	११३	४	०	५१	१	०	१
७० - ७४	४०६	२६१	१०३	४	०	३६	०	२	०
७५+	५८८	३५७	१४९	२	०	७६	२	१	१

९.५ पछिल्लो पटक बसाइँ सरेको भौगोलिक अवस्थितिको आधारमा जनसंख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकाको पछिल्लो बसाइँसराइ सम्बन्धी तथ्याङ्कले यहाँको जनसांख्यिकीय र भौगोलिक गतिशीलताको स्पष्ट चित्र दिन्छ। कुल ५,५४८ जना बासिन्दाले हालको स्थानमा बसोबास गर्नु अघि अन्य भौगोलिक क्षेत्रमा जीवन व्यतित गरेका थिए। तीमध्ये सबैभन्दा ठूलो हिस्सा ४,२६६ जना (झण्डै ७७%) पहाडका ग्रामीण क्षेत्रबाट आएका छन्, जुन यस नगरपालिकासँग भौगोलिक र सांस्कृतिक निकटताको कारण प्राकृतिक रूपमा सम्भाव्य देखिन्छ। त्यसपछि हिमालका ग्रामीण बस्तीबाट आएका ७५५ जना (करिब १४%) को उपस्थिति छ, जसले उच्च पहाडी क्षेत्रबाट मध्यम पहाडमा हुने बसाइँसराइको प्रवृत्तिलाई देखाउँछ। तराई, सहरी क्षेत्र वा विदेशबाट आउनेहरूको संख्या निकै सानो छ, जसमा तराईका ग्रामीण क्षेत्रमा जन्मिएर आएका १६८ जना मात्र छन्। उमेर संरचना हेर्दा, कार्यशील उमेर समूह (२०-३९ वर्ष) मा बाह्य आगमनको दर सबैभन्दा उच्च छ।

२५-२९ वर्ष उमेर समूहमा मात्र ६७५ जना आएका छन्, जुन विवाह, रोजगारी वा शिक्षा सम्बन्धी कारणले भएको अनुमान गर्न सकिन्छ। ३०-३४ र २०-२४ वर्षका समूहहरू पनि उच्च आगमन दरमा छन्। वृद्ध समूह (६० वर्ष माथि) मा पनि केही संख्यामा बसाइँसराइ देखिन्छ, सम्भवतः जीवनको उत्तरार्धमा परिवारसँग बस्न वा देखभालका लागि। बालबालिका (०-१४ वर्ष) मा भने बसाइँसराइको संख्या तुलनात्मक रूपमा कम छ, जसले संकेत गर्छ कि उनीहरू प्रायः अभिभावकसँगै आएका हुन्। लिङ्गीय दृष्टिले महिलाको बसाइँसराइ दर उल्लेखनीय रूपमा उच्च छ ४,४७२ महिला बाह्य स्थानबाट आएका छन् भने पुरुष मात्र १,०७६ जना छन्। विशेषगरी २०-३४ वर्ष उमेरका महिलामा आगमन दर उच्च छ, जुन विवाहजन्य बसाइँसराइको प्रमुख उदाहरण हो। पुरुषमा भने कार्यशील उमेरका (२०-३९ वर्ष) आगन्तुकहरूको उपस्थिति रोजगारी वा आर्थिक अवसरका कारण हुने सम्भावना छ। समग्रमा, सिद्धिचरण नगरपालिकामा पछिल्लो बसाइँसराइको मुख्य स्रोत पहाडका ग्रामीण क्षेत्रहरू हुन्, जसमा कार्यशील उमेरका महिलाको आगमन विशेष रूपले उच्च छ। यस प्रवृत्तिले यहाँको श्रम संरचना, सामाजिक सम्बन्ध, र सेवाप्रवाह प्रणालीमा प्रत्यक्ष प्रभाव पार्ने देखिन्छ, जसलाई स्थानीय नीतिगत योजना र पूर्वाधार विकासमा ध्यान दिनु आवश्यक छ।

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	अघिल्लो बसोबासको स्थान											
		हिमाल			पहाड			तराइ			उल्लेख नभएको		
		ग्रामीण	सहरी	उल्लेख नभएको	ग्रामीण	सहरी	उल्लेख नभएको	ग्रामीण	सहरी	उल्लेख नभएको	ग्रामीण	सहरी	उल्लेख नभएको
सिद्धिचरण नगरपालिका													
जम्मा													
जम्मा	५५४८	७५५	३१	१०	४२६६	२२६	११	१६८	६४	०	१५	२	०
०० - ०४	२९	०	१	०	१८	६	०	४	०	०	०	०	०
०५ - ०९	१२९	५	०	०	१००	९	१	८	३	०	३	०	०
१० - १४	१७४	११	२	०	१३८	५	०	११	७	०	०	०	०
१५ - १९	२४६	२२	३	०	१८४	१५	०	१७	५	०	०	०	०
२० - २४	४८८	६७	३	०	३५८	३८	०	१८	४	०	०	०	०
२५ - २९	६७५	८८	९	१	४८३	४९	२	२७	१२	०	३	१	०
३० - ३४	६३९	९०	३	१	४७७	३०	१	२४	१०	०	२	१	०
३५ - ३९	५८१	८४	४	१	४४९	१६	१	१६	९	०	१	०	०
४० - ४४	४९८	८२	३	१	३७१	११	२	१६	९	०	३	०	०
४५ - ४९	४०५	४८	२	०	३२९	८	२	१२	२	०	२	०	०
५० - ५४	४६१	६३	०	१	३८२	५	१	६	३	०	०	०	०
५५ - ५९	३३९	५६	०	०	२६८	१०	१	४	०	०	०	०	०
६० - ६४	२७४	३६	१	१	२२४	९	०	२	०	०	१	०	०
६५ - ६९	१९५	३४	०	०	१५४	५	०	२	०	०	०	०	०
७० - ७४	१५९	२३	०	२	१२९	५	०	०	०	०	०	०	०
७५+	२५६	४६	०	२	२०२	५	०	१	०	०	०	०	०
पुरुष													
जम्मा	१०७६	६५	१४	२	८२९	६३	२	६९	२७	०	५	०	०
०० - ०४	१६	०	०	०	१०	४	०	२	०	०	०	०	०
०५ - ०९	६२	२	०	०	४९	३	०	६	१	०	१	०	०

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	अघिल्लो बसोबासको स्थान											
		हिमाल			पहाड			तराइ			उल्लेख नभएको		
		ग्रामीण	सहरी	उल्लेख नभएको	ग्रामीण	सहरी	उल्लेख नभएको	ग्रामीण	सहरी	उल्लेख नभएको	ग्रामीण	सहरी	उल्लेख नभएको
१० - १४	१००	८	२	०	७४	३	०	८	५	०	०	०	०
१५ - १९	९७	५	२	०	७६	६	०	६	२	०	०	०	०
२० - २४	७९	५	१	०	५८	६	०	७	२	०	०	०	०
२५ - २९	१२३	६	२	०	८६	१४	०	१०	५	०	०	०	०
३० - ३४	१११	५	१	०	८२	१२	१	६	३	०	१	०	०
३५ - ३९	११५	४	३	०	९३	६	०	५	३	०	१	०	०
४० - ४४	१०१	८	२	१	७१	२	०	११	५	०	१	०	०
४५ - ४९	६७	४	१	०	५८	२	०	१	०	०	१	०	०
५० - ५४	७२	६	०	०	६१	१	०	३	१	०	०	०	०
५५ - ५९	४०	३	०	०	३३	१	१	२	०	०	०	०	०
६० - ६४	२७	३	०	०	२२	१	०	१	०	०	०	०	०
६५ - ६९	२६	३	०	०	२२	०	०	१	०	०	०	०	०
७० - ७४	१४	१	०	०	१२	१	०	०	०	०	०	०	०
७५+	२६	२	०	१	२२	१	०	०	०	०	०	०	०
महिला													
जम्मा	४४७२	६९०	१७	८	३४३७	१६३	९	९९	३७	०	१०	२	०
०० - ०४	१३	०	१	०	८	२	०	२	०	०	०	०	०
०५ - ०९	६७	३	०	०	५१	६	१	२	२	०	२	०	०
१० - १४	७४	३	०	०	६४	२	०	३	२	०	०	०	०
१५ - १९	१४९	१७	१	०	१०८	९	०	११	३	०	०	०	०
२० - २४	४०९	६२	२	०	३००	३२	०	११	२	०	०	०	०
२५ - २९	५५२	८२	७	१	३९७	३५	२	१७	७	०	३	१	०
३० - ३४	५२८	८५	२	१	३९५	१८	०	१८	७	०	१	१	०
३५ - ३९	४६६	८०	१	१	३५६	१०	१	११	६	०	०	०	०
४० - ४४	३९७	७४	१	०	३००	९	२	५	४	०	२	०	०
४५ - ४९	३३८	४४	१	०	२७१	६	२	११	२	०	१	०	०
५० - ५४	३८९	५७	०	१	३२१	४	१	३	२	०	०	०	०
५५ - ५९	२९९	५३	०	०	२३५	९	०	२	०	०	०	०	०
६० - ६४	२४७	३३	१	१	२०२	८	०	१	०	०	१	०	०
६५ - ६९	१६९	३१	०	०	१३२	५	०	१	०	०	०	०	०
७० - ७४	१४५	२२	०	२	११७	४	०	०	०	०	०	०	०
७५+	२३०	४४	०	१	१८०	४	०	१	०	०	०	०	०

९.६ पछिल्लो पटक बसाइँ सरेको प्रदेशको आधारमा जनसंख्या

सिद्धिचरण नगरपालिका बसाइँसराइको दृष्टिले मुख्यतया स्थानीय र छिमेकी जिल्लाबाट भरिने नगरपालिका हो। पछिल्लो जनगणनाका तथ्यांकहरूका अनुसार, यहाँ बसोबास गर्न आएका व्यक्तिमध्ये ९३% अर्थात् ५,१६१ जनाको अधिल्लो बसोबास कोशी प्रदेशमै थियो। यसले देखाउँछ कि यस नगरपालिकाको बसोबास प्रवाह प्रायः उही प्रदेशभित्र (intra-provincial) सीमित छ। अन्य प्रदेशहरूबाट आउनेहरूको संख्या निकै न्यून छ। बागमती प्रदेशबाट करिब ३.७५%, मधेश प्रदेशबाट १.९३%, र बाँकी लुम्बिनी, कर्णाली, सुदूरपश्चिम तथा अन्य प्रदेशहरूबाट जम्मा १% भन्दा कम मात्र आएका छन्। उमेर संरचनाको दृष्टिले हेर्दा, बसाइँसराइ गर्ने जनसंख्या मुख्यतया कार्यशील उमेर समूह (२०—३९ वर्ष) मा केन्द्रित छ। विशेष गरी २५—२९ वर्षमा ६७५ जना र ३०—३४ वर्षमा ६३९ जना आएका छन्। यो तथ्यले विवाह, रोजगारी र उच्च शिक्षाजस्ता कारणहरूले यस उमेर समूहलाई बढी आकर्षित गर्ने देखाउँछ। बालबालिकाको बसाइँसराइ पनि उल्लेखनीय छ। ०—४ वर्षमा २९ जना, ५—९ वर्षमा १२९ जना, र १०—१४ वर्षमा १७४ जना आएका छन्, जसले उनीहरू प्रायः अभिभावकसँगै आएका हुन् भन्ने निष्कर्ष दिन्छ। वृद्ध जनसंख्या (६० वर्ष माथि) को आगमन पनि देखिन्छ। विशेष गरी ६०—६४ वर्षमा २७४ जना र ७५ वर्ष माथि २५६ जना, जसको प्रमुख कारण परिवारसँग बस्ने वा हेरचाह पाउने आवश्यकता हुनसक्छ। लिङ्गीय दृष्टिकोणले हेर्दा, महिला बसाइँसराइ दर पुरुषभन्दा धेरै छ। कुल ५,५४८ मध्ये ४,४७२ महिला र १,०७६ पुरुष छन्। महिलाको बसाइँसराइ विशेष गरी २०—३४ वर्षमा केन्द्रित छ, जसले विवाहजन्य बसाइँसराइको प्रबल संकेत गर्दछ। पुरुषको बसाइँसराइ दर तुलनात्मक रूपमा कम भए पनि रोजगारी, व्यापार वा आर्थिक अवसरका कारण कार्यशील उमेर समूहमा उनीहरूको उपस्थिति देखिन्छ। **निष्कर्षस्वरूप**, सिद्धिचरण नगरपालिकामा बसाइँसराइको प्रवृत्ति स्थानीय स्तरमै सिमित रहेको छ। यसको केन्द्र कार्यशील उमेर समूहमा छ, महिला बसाइँसराइको अनुपात उच्च छ, र यो प्रक्रिया विवाह, रोजगारी तथा पारिवारिक कारणहरूले प्रेरित छ। बालबालिका र वृद्धहरूको बसाइँसराइ पारिवारिक संरचना र सम्बन्धित सामाजिक—सांस्कृतिक कारकहरूसँग प्रत्यक्ष सम्बन्धित देखिन्छ।

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	अधिल्लो बसोबासको प्रदेश							
		कोशी	मधेश	बागमती	गण्डकी	लुम्बिनी	कर्णाली	सुदूरपश्चिम	उल्लेख नभएको
सिद्धिचरण नगरपालिका									
जम्मा									
जम्मा	५५४८	५१६१	१०७	२०८	१५	२१	६	१३	१७
०० - ०४ वर्ष	२९	२१	२	६	०	०	०	०	०
०५ - ०९ वर्ष	१२९	१०३	४	१६	०	०	०	३	३
१० - १४ वर्ष	१७४	१५८	८	८	०	०	०	०	०
१५ - १९ वर्ष	२४६	२२१	१२	१३	०	०	०	०	०
२० - २४ वर्ष	४८८	४४४	११	२६	३	२	२	०	०
२५ - २९ वर्ष	६७५	६०९	१५	३८	२	६	०	१	४
३० - ३४ वर्ष	६३९	५७९	१६	३४	१	४	१	१	३
३५ - ३९ वर्ष	५८१	५४७	११	१५	२	४	०	१	१
४० - ४४ वर्ष	४९८	४५८	१३	१४	३	४	१	२	३
४५ - ४९ वर्ष	४०५	३८५	६	८	०	०	१	३	२
५० - ५४ वर्ष	४६१	४४८	३	५	३	०	१	१	०
५५ - ५९ वर्ष	३३९	३२९	४	६	०	०	०	०	०
६० - ६४ वर्ष	२७४	२६३	१	९	०	०	०	०	१
६५ - ६९ वर्ष	१९५	१९०	१	४	०	०	०	०	०

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	अधिल्लो बसोबासको प्रदेश							
		कोशी	मधेश	बागमती	गण्डकी	लुम्बिनी	कर्णाली	सुदुरपश्चिम	उल्लेख नभएको
७० - ७४ वर्ष	१५९	१५६	०	२	०	०	०	१	०
७५+ वर्ष	२५६	२५०	०	४	१	१	०	०	०
पुरुष									
जम्मा	१०७६	९३२	६२	६६	३	२	१	५	५
०० - ०४ वर्ष	१६	११	१	४	०	०	०	०	०
०५ - ०९ वर्ष	६२	५१	२	७	०	०	०	१	१
१० - १४ वर्ष	१००	९०	६	४	०	०	०	०	०
१५ - १९ वर्ष	९७	८५	६	६	०	०	०	०	०
२० - २४ वर्ष	७९	७०	५	४	०	०	०	०	०
२५ - २९ वर्ष	१२३	१०१	९	१२	०	१	०	०	०
३० - ३४ वर्ष	१११	९३	७	९	१	०	०	०	१
३५ - ३९ वर्ष	११५	१०२	७	५	०	०	०	०	१
४० - ४४ वर्ष	१०१	८१	११	५	१	१	०	१	१
४५ - ४९ वर्ष	६७	६०	१	३	०	०	०	२	१
५० - ५४ वर्ष	७२	६६	३	१	०	०	१	१	०
५५ - ५९ वर्ष	४०	३६	२	२	०	०	०	०	०
६० - ६४ वर्ष	२७	२४	१	२	०	०	०	०	०
६५ - ६९ वर्ष	२६	२४	१	१	०	०	०	०	०
७० - ७४ वर्ष	१४	१४	०	०	०	०	०	०	०
७५+ वर्ष	२६	२४	०	१	१	०	०	०	०
महिला									
जम्मा	१०७६	९३२	६२	६६	३	२	१	५	५
०० - ०४ वर्ष	१६	११	१	४	०	०	०	०	०
०५ - ०९ वर्ष	६२	५१	२	७	०	०	०	१	१
१० - १४ वर्ष	१००	९०	६	४	०	०	०	०	०
१५ - १९ वर्ष	९७	८५	६	६	०	०	०	०	०
२० - २४ वर्ष	७९	७०	५	४	०	०	०	०	०
२५ - २९ वर्ष	१२३	१०१	९	१२	०	१	०	०	०
३० - ३४ वर्ष	१११	९३	७	९	१	०	०	०	१
३५ - ३९ वर्ष	११५	१०२	७	५	०	०	०	०	१
४० - ४४ वर्ष	१०१	८१	११	५	१	१	०	१	१
४५ - ४९ वर्ष	६७	६०	१	३	०	०	०	२	१
५० - ५४ वर्ष	७२	६६	३	१	०	०	१	१	०
५५ - ५९ वर्ष	४०	३६	२	२	०	०	०	०	०
६० - ६४ वर्ष	२७	२४	१	२	०	०	०	०	०
६५ - ६९ वर्ष	२६	२४	१	१	०	०	०	०	०

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	अघिल्लो बसोबासको प्रदेश							
		कोशी	मधेश	बागमती	गण्डकी	लुम्बिनी	कर्णाली	सुदूरपश्चिम	उल्लेख नभएको
७० - ७४ वर्ष	१४	१४	०	०	०	०	०	०	०
७५+ वर्ष	२६	२४	०	१	१	०	०	०	०

९.७ बसाइको अवधि, लिङ्ग र उमेर समूहअनुसार भर्खर (गणनाको समयमा) बसाइँ सरी आएकाको* जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को तथ्याङ्कअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिकामा कुल २७ जना विदेशमा जन्मिएका व्यक्ति रहेका छन्। यीमध्ये सबैभन्दा ठूलो हिस्सा भारतमा जन्मिएका हुन्, जसको संख्या २६ छ, भने बाँकी १ जना आसियान मुलुकमा जन्मिएका छन्। अन्य कुनै देश वा महादेशमा जन्मिएको रेकर्ड छैन, जसले स्पष्ट पार्छ कि यहाँको विदेशी जन्मेको जनसंख्या अत्यन्त सीमित भौगोलिक स्रोतबाट आएको हो। **उमेरगत वितरण:** उमेर समूह अनुसार हेर्दा, ०-१४ वर्ष समूहमा १ जना, १५-५९ वर्ष समूहमा २२ जना र ६० वर्ष वा सोभन्दा माथिका उमेरमा ४ जना रहेका छन्। यो तथ्याङ्कले देखाउँछ कि विदेशमा जन्मिएका अधिकांश व्यक्ति सक्रिय श्रमशक्ति उमेर समूहमा छन्, जसको सम्भावित कारण रोजगारी, व्यापार वा पारिवारिक पुनर्स्थापना हुन सक्छ। **लिङ्गीय वितरण:** लिङ्गअनुसार हेर्दा, कुल ८ जना पुरुष र १९ जना महिला विदेशमा जन्मिएका छन्। पुरुषमा १५-५९ वर्ष उमेर समूहमा ७ जना र ०-१४ वर्षमा १ जना छन्, भने ६० वर्षभन्दा माथि उमेरको पुरुष छैन। महिलामा भने १५-५९ वर्ष समूहमा १५ जना र ६० वर्षभन्दा माथि ४ जना छन्, तर ०-१४ वर्ष समूहमा कुनै महिला छैन। यसले महिला विदेशी-जन्म जनसंख्याको अनुपात उल्लेखनीय रूपमा बढी रहेको देखाउँछ, जुन विवाह, परिवार पुनर्मिलन वा लामो समयको बसोबाससँग सम्बन्धित हुन सक्छ। **भौगोलिक स्रोतको विश्लेषण:** भौगोलिक दृष्टिले, भारत नै मुख्य स्रोत हो, जहाँबाट ९६.३ प्रतिशत (२६ जना) व्यक्तिहरू आएका छन्। बाँकी १ जना आसियान मुलुकमा जन्मिएका छन्। मध्यपूर्व, युरोप, अमेरिका, अफ्रिका वा प्यासिफिक टापु मुलुकबाट कुनै व्यक्ति जन्मिएको तथ्याङ्कमा छैन। यसले सिद्धिचरण नगरपालिकामा विदेशी-जन्म जनसंख्या एकदमै सीमित र मुख्यतः भारतसँग ऐतिहासिक, सांस्कृतिक र भौगोलिक निकटतामा आधारित रहेको देखाउँछ। समग्रमा, सिद्धिचरण नगरपालिकामा विदेशमा जन्मेको जनसंख्या न्यून मात्रामा भए पनि, उमेर र लिङ्गको संरचना हेर्दा यो समूह मुख्यतः कार्यशील उमेरका र महिलामुखी रहेको पाइन्छ। भारतमा जन्मिएका व्यक्तिहरूको उच्च अनुपातले दुवै मुलुकबीचको सामाजिक, आर्थिक र पारिवारिक सम्बन्धलाई झल्काउँछ। यो स्थिति भविष्यमुखी नीतिनिर्माणका लागि आप्रवासन, नागरिकता, सामाजिक एकीकरण र स्थानीय जनसंख्या संरचनामा यसको प्रभावको अध्ययन गर्न उपयोगी हुनसक्छ।

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	बसाइ अवधि (वर्षमा)						बसाइ अवधि उल्लेख नभएको
		१ वर्षभन्दा कम	१-४	५-९	१०-२४	२५-४९	५० वर्ष र सोभन्दा बढी	
सिद्धिचरण नगरपालिका								
जम्मा								
जम्मा	५५४८	८५	१००२	९८७	१७११	१३०२	४३३	२८
०० - ०४	२९	७	२२	०	०	०	०	०
०५ - ०९	१२९	८	७१	४८	०	०	०	२
१० - १४	१७४	३	६७	८१	२०	०	०	३
१५ - १९	२४६	१४	१०३	५८	६६	०	०	५
२० - २४	४८८	२२	२६२	१३१	७२	०	०	१
२५ - २९	६७५	१८	१८५	३०८	१५३	७	०	४
३० - ३४	६३९	७	११२	१४१	३७२	६	०	१
३५ - ३९	५८१	०	६४	८७	४१५	१५	०	०

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	बसाइ अवधि (वर्षमा)						बसाइ अवधि उल्लेख नभएको
		१ वर्षभन्दा कम	१-४	५-९	१०-२४	२५-४९	५० वर्ष र सोभन्दा बढी	
४० - ४४	४९८	२	३८	५९	२९५	१०१	०	३
४५ - ४९	४०५	०	२०	१६	१३४	२३३	०	२
५० - ५४	४६१	०	१६	२९	८८	३२१	३	४
५५ - ५९	३३९	०	१०	७	३५	२७६	१०	१
६० - ६४	२७४	१	११	८	२३	२०६	२५	०
६५ - ६९	१९५	१	५	३	१२	९०	८४	०
७० - ७४	१५९	०	६	५	११	३४	१०२	१
७५+	२५६	२	१०	६	१५	१३	२०९	१
पुरुष								
जम्मा	१०७६	२३	३१७	२८५	३३१	९०	२१	९
०० - ०४	१६	५	११	०	०	०	०	०
०५ - ०९	६२	३	३४	२४	०	०	०	१
१० - १४	१००	१	३५	५१	११	०	०	२
१५ - १९	९७	२	२७	२९	३७	०	०	२
२० - २४	७९	२	३२	२०	२५	०	०	०
२५ - २९	१२३	६	५१	३५	२५	५	०	१
३० - ३४	१११	३	४४	२७	३४	२	०	१
३५ - ३९	११५	०	३०	३६	३९	१०	०	०
४० - ४४	१०१	१	२३	३२	४०	५	०	०
४५ - ४९	६७	०	८	८	४३	८	०	०
५० - ५४	७२	०	९	१२	३९	१०	०	२
५५ - ५९	४०	०	४	३	१४	१६	३	०
६० - ६४	२७	०	२	४	७	१३	१	०
६५ - ६९	२६	०	२	०	८	११	५	०
७० - ७४	१४	०	१	२	६	२	३	०
७५+	२६	०	४	२	३	८	९	०
महिला								
जम्मा	४४७२	६२	६८५	७०२	१३८०	१२१२	४१२	१९
०० - ०४	१३	२	११	०	०	०	०	०
०५ - ०९	६७	५	३७	२४	०	०	०	१
१० - १४	७४	२	३२	३०	९	०	०	१
१५ - १९	१४९	१२	७६	२९	२९	०	०	३
२० - २४	४०९	२०	२३०	१११	४७	०	०	१
२५ - २९	५५२	१२	१३४	२७३	१२८	२	०	३
३० - ३४	५२८	४	६८	११४	३३८	४	०	०
३५ - ३९	४६६	०	३४	५१	३७६	५	०	०

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	बसाइ अवधि (वर्षमा)						बसाइ अवधि उल्लेख नभएको
		१ वर्षभन्दा कम	१-४	५-९	१०-२४	२५-४९	५० वर्ष र सोभन्दा बढी	
४० - ४४	३९७	१	१५	२७	२५५	९६	०	३
४५ - ४९	३३८	०	१२	८	९१	२२५	०	२
५० - ५४	३८९	०	७	१७	४९	३११	३	२
५५ - ५९	२९९	०	६	४	२१	२६०	७	१
६० - ६४	२४७	१	९	४	१६	१९३	२४	०
६५ - ६९	१६९	१	३	३	४	७९	७९	०
७० - ७४	१४५	०	५	३	५	३२	९९	१
७५+	२३०	२	६	४	१२	५	२००	१

* This refers to those persons whose place of former residence preceding the census was a different local level of the same district or a different district or a foreign country.

९.८ अधिल्लो बसोबास हाल (गणना अवधि) को भन्दा फरक भएको र बसाइँ सरी आउनुको कारणको आधारमा जनसंख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा बसाइँसराइको अवस्था र कारणहरू विश्लेषण गर्दा त्यहाँको जनसंख्या गतिशीलता र सामाजिक संरचनाको स्पष्ट तस्वीर देखिन्छ। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को तथ्यांकअनुसार, सिद्धिचरणमा बसाइँसराइ गर्ने जनसंख्या कुल ५,५४८ जना रहेको छ। यसमा देखिन्छ कि धेरैजसो मानिसहरू विवाह, रोजगारी, अध्ययन, तथा अन्य सामाजिक कारणका लागि आफ्नो अधिल्लो बसोबासबाट हालको बसोबासतर्फ सरेका छन्। सबै उमेर समूहमा विश्लेषण गर्दा सबैभन्दा ठूलो बसाइँसराइको कारण **विवाह** रहेको पाइन्छ, जसले कुल बसाइँसराइको लगभग ६५ प्रतिशत ओगटेको छ। विवाहको कारणले मुख्यतः महिला जनसंख्या बढी प्रभावित छन्। महिला बसाइँसराइको कुल संख्या ४,४७२ रहेको छ भने तीमध्ये ३,५६४ महिला विवाहका कारण बसाइँसराइ गरेका छन्। यसको अर्थ महिलाको बसाइँसराइ सामाजिक—पारिवारिक संरचनासँग जोडिएको छ र विवाह नै महिलाहरूको बसाइँ परिवर्तनको प्रमुख कारण बनेको छ। पुरुषको सन्दर्भमा भने बसाइँसराइको मुख्य कारण **काम/रोजगारी** रहेको देखिन्छ। पुरुषहरूमा रोजगारीका लागि बसाइँसराइ गर्नेहरूको संख्या करिब ३६९ रहेको छ। साथै, अध्ययन, व्यापार व्यवसाय, तथा अन्य कारणहरू पनि पुरुषको बसाइँसराइमा प्रभावकारी भूमिका खेलेका छन्। यसले देखाउँछ कि पुरुषको बसाइँसराइ सामाजिक कारणभन्दा बढी आर्थिक कारणहरूमा आधारित छ। उमेर समूहको विश्लेषणले पनि महत्वपूर्ण तथ्यहरू देखाउँछ। बालबालिका र किशोर—किशोरीहरू मुख्यतया आश्रितको रूपमा अभिभावक वा परिवारसँगै बसाइँसराइ गर्छन्। युवा वर्गमा (१५—२४ वर्ष) अध्ययन, विवाह, र रोजगार सबै मिलेर बसाइँसराइका कारणका रूपमा देखा परेका छन्। वयस्क र मध्यवर्ती उमेर समूहमा विवाह र रोजगारी प्रमुख छन् भने, वृद्ध उमेर समूहमा घर फर्कने र कृषि सम्बन्धी कारणहरू देखिन्छन्। सामाजिक संरचनाको प्रभावलाई मध्यनजर गर्दै, सिद्धिचरण नगरपालिकामा विवाहले महिलाको जीवनशैली र बसोबासमा ठूलो प्रभाव पार्दै आएको छ। यसले महिला श्रमशक्तिको गतिशीलता र सामाजिक सम्बन्धहरूमा समेत महत्वपूर्ण भूमिका खेल्न सक्छ। यस्तै, पुरुषहरूको आर्थिक गतिविधिमा आधारित बसाइँसराइले स्थानीय बजार र रोजगारी अवसरहरूको अभावलाई पनि संकेत गर्दछ। यस आधारमा, सिद्धिचरण नगरपालिकाको विकासका लागि महिला सशक्तिकरण, स्थानीय रोजगार सृजना, तथा गुणस्तरीय शिक्षा र तालिमका अवसरहरू विस्तार गर्नु आवश्यक छ। साथै, वृद्धहरूको लागि सामाजिक सुरक्षा र स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने नीति पनि जोड दिनुपर्ने देखिन्छ। यसरी सामाजिक र आर्थिक पक्षलाई सन्तुलित बनाएर मात्र बसाइँसराइलाई सकारात्मक दिशामा रूपान्तरण गर्न सकिन्छ। समग्रमा, सिद्धिचरणको बसाइँसराइको अवस्थाले यो नगरपालिकामा सामाजिक—पारिवारिक र आर्थिक कारणहरू दुवैले प्रभाव पार्दै आएको देखाउँछ। यी कारणहरूको समुचित व्यवस्थापन र नीति निर्माणले स्थायी विकास र सामाजिक समरसता सुनिश्चित गर्न महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्नेछ।

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	बसाइँसराइको प्रमुख कारण									
		काम/रोजगारी	व्यापार व्यवसाय	अध्ययन/तालिम	विवाह	आश्रित	प्राकृतिक प्रकोप	कृषि	घर फर्कने	अन्य	उल्लेख नभएको
सिद्धिचरण नगरपालिका											
जम्मा											
जम्मा	५५४८	५७७	२८९	२६७	३६२५	४४८	२४	६९	७९	१७३	५
०० - ०४ वर्ष	२९	०	०	०	०	२९	०	०	०	०	०
०५ - ०९ वर्ष	१२९	०	०	४५	०	८३	०	०	१	०	०
१० - १४ वर्ष	१७४	३	०	७७	२	८३	०	०	३	६	०
१५ - १९ वर्ष	२४६	११	५	८२	६४	६१	०	२	९	११	१
२० - २४ वर्ष	४८८	४६	१६	२८	३२५	४६	६	२	१०	९	०
२५ - २९ वर्ष	६७५	९७	३५	१४	४६८	२६	१	४	१०	१९	१
३० - ३४ वर्ष	६३९	९६	४४	६	४२७	२३	२	९	१०	२२	०
३५ - ३९ वर्ष	५८१	१००	६०	३	३६८	१४	१	८	५	२२	०
४० - ४४ वर्ष	४९८	६९	५२	२	३२३	१३	३	१२	४	१९	१
४५ - ४९ वर्ष	४०५	४३	२९	२	३०७	७	१	२	४	९	१
५० - ५४ वर्ष	४६१	४१	१७	३	३६०	१३	३	३	७	१३	१
५५ - ५९ वर्ष	३३९	२३	१२	१	२७८	८	२	५	२	८	०
६० - ६४ वर्ष	२७४	१८	७	०	२१२	१९	१	३	३	११	०
६५ - ६९ वर्ष	१९५	१०	५	२	१५७	५	०	३	६	७	०
७० - ७४ वर्ष	१५९	१०	५	१	१२६	६	१	३	३	४	०
७५+ वर्ष	२५६	१०	२	१	२०८	१२	३	५	२	१३	०
पुरुष											
जम्मा	१०७६	३६९	१६८	१४०	६१	१८२	१३	३६	३९	६८	०
०० - ०४ वर्ष	१६	०	०	०	०	१६	०	०	०	०	०
०५ - ०९ वर्ष	६२	०	०	२५	०	३७	०	०	०	०	०
१० - १४ वर्ष	१००	१	०	४१	२	५०	०	०	२	४	०
१५ - १९ वर्ष	९७	९	२	४३	३	२७	०	२	५	६	०
२० - २४ वर्ष	७९	१८	७	१४	८	१९	४	१	५	३	०
२५ - २९ वर्ष	१२३	६५	१७	७	९	११	१	१	५	७	०
३० - ३४ वर्ष	१११	५५	२९	२	७	४	१	४	३	६	०
३५ - ३९ वर्ष	११५	५८	२९	१	११	२	१	५	१	७	०
४० - ४४ वर्ष	१०१	४६	३२	२	२	२	०	७	३	७	०
४५ - ४९ वर्ष	६७	३२	२०	१	३	१	१	२	३	४	०
५० - ५४ वर्ष	७२	३०	१३	२	८	२	१	३	४	९	०

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	बसाइँसराइको प्रमुख कारण									
		काम/रोजगारी	व्यापार व्यवसाय	अध्ययन/तालिम	विवाह	आश्रित	प्राकृतिक प्रकोप	कृषि	घर फर्कने	अन्य	उल्लेख नभएको
५५ - ५९ वर्ष	४०	२१	६	१	४	२	१	३	१	१	०
६० - ६४ वर्ष	२७	१४	३	०	०	४	०	२	०	४	०
६५ - ६९ वर्ष	२६	६	४	१	१	१	०	३	५	५	०
७० - ७४ वर्ष	१४	५	४	०	१	०	१	०	१	२	०
७५+ वर्ष	२६	९	२	०	२	४	२	३	१	३	०
महिला											
जम्मा	४४७२	२०८	१२१	१२७	३५६४	२६६	११	२५	४०	१०५	५
०० - ०४ वर्ष	१३	०	०	०	०	१३	०	०	०	०	०
०५ - ०९ वर्ष	६७	०	०	२०	०	४६	०	०	१	०	०
१० - १४ वर्ष	७४	२	०	३६	०	३३	०	०	१	२	०
१५ - १९ वर्ष	१४९	२	३	३९	६१	३४	०	०	४	५	१
२० - २४ वर्ष	४०९	२८	९	१४	३१७	२७	२	१	५	६	०
२५ - २९ वर्ष	५५२	३२	१८	७	४५९	१५	०	३	५	१२	१
३० - ३४ वर्ष	५२८	४१	१५	४	४२०	१९	१	५	७	१६	०
३५ - ३९ वर्ष	४६६	४२	३१	२	३५७	१२	०	३	४	१५	०
४० - ४४ वर्ष	३९७	२३	२०	०	३२१	११	३	५	१	१२	१
४५ - ४९ वर्ष	३३८	११	९	१	३०४	६	०	०	१	५	१
५० - ५४ वर्ष	३८९	११	४	१	३५२	११	२	०	३	४	१
५५ - ५९ वर्ष	२९९	२	६	०	२७४	६	१	२	१	७	०
६० - ६४ वर्ष	२४७	४	४	०	२१२	१५	१	१	३	७	०
६५ - ६९ वर्ष	१६९	४	१	१	१५६	४	०	०	१	२	०
७० - ७४ वर्ष	१४५	५	१	१	१२५	६	०	३	२	२	०
७५+ वर्ष	२३०	१	०	१	२०६	८	१	२	१	१०	०

९.९ अधिल्लो बसोबास विदेश (दिश/क्षेत्र) भएको आधारमा जनसंख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा अधिल्लो बसोबास विदेश रहेको जनसंख्याको तथ्यांकले केही महत्वपूर्ण तथ्यहरू उजागर गर्दछ। कुल ३५ जनाले अधिल्लो बसोबास विदेशमा गरेका थिए, जसमा सबै उमेर समूह समावेश छन्। यो तथ्यांकलाई उमेर समूह र लिङ्ग अनुसार विश्लेषण गर्दा, यसको सामाजिक र आर्थिक पक्षहरू बुझ्न सहज हुन्छ। सबैभन्दा पहिला, अधिकांश जनसंख्या (३० जना) १५ देखि ५९ वर्षको उमेर समूहमा पर्दछ, जुन श्रम योग्य उमेर समूह हो। यसले देखाउँछ कि काम तथा रोजगारीका लागि युवाहरू विदेशमा बसेका छन्। त्यसमध्ये भारतमा २५ जना छन्, जुन छिमेकी देशको नाताले पारिवारिक तथा सांस्कृतिक सम्बन्धकै कारण प्रवासको लागि लोकप्रिय गन्तव्य हुन सक्ने अनुमान लगाउन सकिन्छ। भारतबाहेक सार्क मुलुकमा १ र आसियन मुलुकहरूमा ४ जनाको बसोबास रहेको छ। यसले प्रवासनका लागि नजिकका क्षेत्रहरू प्राथमिकता हुने देखाउँछ। पुरुषहरूको संख्या १८ छ भने महिलाहरू १७ छन्। पुरुषहरूमा पनि भारत र आसियन मुलुकमा बढी बसोबास

देखिन्छ, जुन सम्भवतः रोजगार वा व्यापार कारणले हो। महिलाहरू मुख्य रूपमा भारतमै छन् र उनीहरूको संख्या पुरुषभन्दा केही कम छ। ६० वर्षमाथिका उमेर समूहमा महिलाहरू ४ जना छन् भने पुरुषहरू कुनै छैनन्, जसले वृद्धावस्था वा परिवार पुनर्मिलनका कारण महिला प्रवासी बढी देखिन सक्ने संकेत दिन्छ। १५ वर्षमाथिका श्रमयोग्य उमेर समूहमा विदेश बसोबास गर्नेहरूको ठूलो हिस्सा भारतमा केन्द्रित हुनु सामाजिक-आर्थिक सम्बन्ध र छिमेकी मुलुकसँगको नजिकको पहुँचलाई संकेत गर्दछ। अरू विकसित क्षेत्रहरू जस्तै यूरोप, उत्तर अमेरिका, अफ्रिका वा प्रशान्त महासागर क्षेत्रमा बसोबास गर्ने संख्या निकै न्यून छ वा छैन। यो तथ्यांकले प्रस्थान गर्नेहरूको गन्तव्य चुन्ने क्रममा पारिवारिक, सांस्कृतिक र भौगोलिक निकटता प्रभावकारी भएको देखाउँछ। अन्ततः, यो तथ्यांकले सिद्धिचरण नगरपालिकाका युवाहरू रोजगार, अध्ययन वा अन्य कारणले नजिकका विदेशमा बढी जाने प्रचलन रहेको पुष्टि गर्छ। यस्तो प्रवृत्तिले स्थानीय आर्थिक विकासमा विदेशबाट आउने रेमिट्यान्स तथा नयाँ सीप र अनुभव ल्याउन सहयोग पुऱ्याउने सम्भावना छ। यद्यपि, यसले युवाहरूको स्थानीय जनसंख्या वृद्धिमा केही असर पुऱ्याउन सक्छ, जसका लागि दीर्घकालीन विकास रणनीतिमा यस विषयलाई समेट्नु आवश्यक छ। यसरी, सिद्धिचरण नगरपालिकाको विदेश बसोबास सम्बन्धी तथ्यांकले क्षेत्रीय प्रवासन प्रवृत्ति, सामाजिक-आर्थिक सम्बन्ध र स्थानीय विकासका लागि सम्भावित प्रभावहरूको विश्लेषण गर्न सकिन्छ।

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	अघिल्ला गणनामा बसोबास विदेशी मुलुक/क्षेत्र भएका												
		भारत	सार्क मुलुक (भारतबाहेक)	आसियनमा आबद्ध मुलुक	मध्यपूर्वी मुलुक	अन्य एसियाली मुलुक	इयू मा आबद्ध मुलुक	अन्य युरोपियन मुलुक	उत्तर अमेरिकी मुलुक (यूएसए र क्यानडा)	दक्षिण अमेरिकी मुलुक/क्यारेबियन मुलुक	अफ्रिकी मुलुक	प्रशान्त महासागरीय मुलुक	अन्य	उल्लेख नभएका
सिद्धिचरण नगरपालिका														
जम्मा														
जम्मा	३५	३०	०	१	४	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०० - १४	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१५ - ५९	३०	२५	०	१	४	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६०+	४	४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
पुरुष														
जम्मा	१८	१३	०	१	४	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०० - १४	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१५ - ५९	१७	१२	०	१	४	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६०+	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
महिला														
जम्मा	१७	१७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०० - १४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१५ - ५९	१३	१३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६०+	४	४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

९.१० अघिल्लो बसोबास विदेश (देश/क्षेत्र) भएको र बसाइ अवधिको आधारमा जनसंख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा अघिल्लो बसोबास विदेश (देश/क्षेत्र) भएको जनसंख्याको बसाइ अवधिको आधारमा गरिएको विश्लेषणबाट केही महत्वपूर्ण तथ्याङ्कहरू उभारिएका छन्। कुल ३५ जनाको अघिल्लो बसोबास विदेशमा रहेको देखिन्छ, जसमा अधिकांश व्यक्तिहरू १५-५९ वर्षको उमेर समूहमा छन् (३० जना), जुन श्रमयोग्य उमेर समूह हो र रोजगार, अध्ययन वा अन्य उद्देश्यले विदेश बसाइँ सरेको हुन सक्ने सम्भावना प्रबल छ। ६० वर्ष भन्दा माथिका जनसंख्याको संख्या कम छ (४ जना), जुन वृद्धवृद्धाहरू विदेशमा बस्ने संख्यामा तुलनात्मक रूपमा कम देखिन्छ। लिङ्गीय दृष्टिले हेर्दा, पुरुषहरूको संख्या १८ र महिलाहरूको संख्या १७ रहेको छ। पुरुषहरूमा विदेश बसाइँ सरेकाहरूको अधिकांश बसाइ अवधि १-४ वर्ष (१२ जना) र ५-९ वर्ष (३ जना) रहेको छ, जसले देखाउँछ कि पुरुषहरू हालै वा मध्यम अवधिसम्म विदेशमा बसेका छन्। महिला जनसंख्यामा भने ५-९ वर्ष र १०-२४ वर्षको बसाइ अवधिमा धेरै संख्या देखिन्छ (४ र ७ जना), जुन महिला बसाइँ सरेको अवधिमा केही फरक प्रवृत्ति रहेको संकेत गर्छ। २५-४९ वर्षको समूहमा पनि महिला संख्या पुरुषभन्दा बढी छ, जसले महिलाहरू लामो अवधिसम्म विदेश बसाइँ सरेको देखाउँछ। उमेर समूह ०-१४ वर्षका बालबालिकाको संख्या न्यून छ (१ जना), जसले संकेत गर्छ कि बालबालिका विदेशमा कमै बसोबास गर्छन्, वा बालबालिका विदेश बसाइँ गर्नको सट्टा आमाबाबु वा अभिभावकसँग बस्ने चलन हुन सक्छ। वृद्ध उमेर समूहमा महिलाहरू (४ जना) पुरुषभन्दा बढी छन्, जसले वृद्ध महिलाहरू विदेशमा बस्ने वा बसाइँ सरेकाको संख्या केही हदसम्म भएको देखाउँछ। समग्रमा, सिद्धिचरण नगरपालिकामा अघिल्लो बसोबास विदेशमा भएका व्यक्तिहरू प्रायः काम वा अध्ययनका लागि युवा र मध्यम उमेर समूहका पुरुष तथा महिलाहरू हुन्। पुरुषहरूको बसाइ अवधि तुलनात्मक रूपमा छोटो र महिलाहरूको लामो अवधिसम्म रहेको देखिन्छ। यसले सामाजिक र आर्थिक कारणले महिला र पुरुषको बसाइँ प्रवृत्तिमा भिन्नता हुन सक्ने संकेत दिन्छ। यस किसिमको तथ्याङ्कले स्थानीय विकास नीति, रोजगार योजना र सामाजिक संरक्षणमा विशेष ध्यान दिनुपर्ने आवश्यकतालाई जोड दिन्छ।

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	बसाइको अवधि						बसाइ अवधि उल्लेख नभएको
		१ वर्षभन्दा कम	१-४ वर्ष	५-९ वर्ष	१०-२४ वर्ष	२५-४९ वर्ष	५० वर्ष र सोभन्दा बढी	
सिद्धिचरण नगरपालिका								
जम्मा								
जम्मा	३५	०	१३	७	९	५	१	०
०० - १४ वर्ष	१	०	१	०	०	०	०	०
१५ - ५९ वर्ष	३०	०	१२	७	८	३	०	०
६०+ वर्ष	४	०	०	०	१	२	१	०
पुरुष								
जम्मा	१८	०	१२	३	२	१	०	०
०० - १४ वर्ष	१	०	१	०	०	०	०	०
१५ - ५९ वर्ष	१७	०	११	३	२	१	०	०
६०+ वर्ष	०	०	०	०	०	०	०	०
महिला								
जम्मा	१७	०	१	४	७	४	१	०
०० - १४ वर्ष	०	०	०	०	०	०	०	०
१५ - ५९ वर्ष	१३	०	१	४	६	२	०	०
६०+ वर्ष	४	०	०	०	१	२	१	०

९.११ अधिल्लो बसोबास विदेश (देश/क्षेत्र) भएको र बसाइँसराइको कारणको आधारमा जनसंख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा अधिल्लो बसोबास विदेशमा रहेका जनसंख्याको बसाइँसराइको कारण अनुसार गरिएको विश्लेषणले स्थानीय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गतिविधि र प्रवृत्तिबारे महत्त्वपूर्ण दृष्टान्त प्रस्तुत गर्दछ। कुल ३५ जनाको अधिल्लो बसोबास विदेशमा रहेको अवस्थामा, बसाइँसराइका प्रमुख कारणहरू काम/रोजगारी (१० जना), विवाह (१३ जना), आश्रित (९ जना) र अध्ययन/तालिम (२ जना) रहेका छन्। यसले आर्थिक, सामाजिक र शैक्षिक कारणले व्यक्तिहरू विदेश बसाइँ सरेको स्पष्ट संकेत दिन्छ। उमेर समूहको आधारमा हेर्दा, युवा र मध्यवयका व्यक्तिहरू (१५-५९ वर्ष) विदेश बसाइँ सर्नेका प्रमुख समूह हुन्। विशेष गरी २५-४४ वर्ष उमेर समूहमा विवाह र आश्रितका कारण बसाइँ सर्ने संख्या बढी देखिन्छ। काम/रोजगारीका कारण बसाइँ सर्नेहरू पुरुषहरूमा बढी छन् (१० मध्ये १० जना पुरुष), जुन आर्थिक अवसरको खोजीमा पुरुषहरू विदेश जान्छन् भन्ने प्रचलित वास्तविकतालाई पुष्टि गर्दछ। विवाहका कारण बसाइँ सर्ने जनसंख्या १३ जनामा देखिन्छ, जसमा महिला (१३ जना) पूर्ण रूपमा अग्रसर छन्। विवाहकै कारण महिलाहरू विदेश बसाइँ सर्ने अवस्था बढी देखिनु सामाजिक संस्कार र विवाहको सम्बन्धमा हुने प्रचलित प्रवृत्तिसँग मेल खान्छ। आश्रितका कारण बसाइँ सर्ने संख्या पनि ९ जना महिलामा बढी देखिएको छ, जसले महिलाहरू परिवारका आश्रित वा सदस्यको साथ विदेश बसाइँ सर्ने झुकाव प्रकट गर्दछ। अध्ययन/तालिमका कारण बसाइँ सर्ने संख्या कम (२ जना) भए पनि, यो सामाजिक विकासका दृष्टिले महत्त्वपूर्ण पक्ष हो। बसाइँसराइका अन्य कारणहरू जस्तै व्यापार/व्यवसाय, प्राकृतिक प्रकोप, कृषि, घर फर्कने आदि कारण उल्लेखनीय छैनन्। लिङ्गीय दृष्टिले विश्लेषण गर्दा, पुरुषहरू मुख्य रूपमा काम/रोजगारीका लागि विदेश जान्छन् भने महिला विवाह र आश्रित भएर बसाइँ सर्ने अवस्थामा बढी छन्। यसले स्थानीय आर्थिक संरचना, सांस्कृतिक परम्परा र लैङ्गिक भूमिकाको स्पष्ट प्रतिबिम्ब प्रस्तुत गर्दछ। समग्रमा, सिद्धिचरण नगरपालिकामा अधिल्लो बसोबास विदेशमा रहेका जनसंख्याको बसाइँसराइ सामाजिक, आर्थिक र पारिवारिक कारणहरूले प्रेरित भएको देखिन्छ। काम/रोजगारी र विवाह दुई प्रमुख कारणका रूपमा उभिएका छन् जसले स्थानीय रोजगार नीति, सामाजिक संरचना र लैङ्गिक समानताका पहलहरूमा विशेष ध्यान दिनुपर्ने आवश्यकतालाई झल्काउँछ। यस्ता तथ्यांकहरूले विकास योजनाहरूमा लक्षित कार्यक्रमहरू बनाउँदा आवश्यक आधार प्रदान गर्नेछन्, जसले प्रवासमा रहेका नागरिकहरूको जीवनस्तर सुधार र स्थानीय विकासमा योगदान पुऱ्याउन सहयोग पुऱ्याउँछ।

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	बसाइँसराइको कारण									
		काम/ रोजगारी	व्यापार/ व्यवसाय	अध्ययन/ तालिम	विवाह	आश्रित	प्राकृतिक प्रकोप	कृषि	घर फर्कने	अन्य	उल्लेख नभएको
सिद्धिचरण नगरपालिका											
जम्मा											
जम्मा	३५	१०	०	२	१३	०	०	०	९	१	०
०० - ०४	१	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०
०५ - ०९	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१० - १४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१५ - १९	२	२	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२० - २४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२५ - २९	७	०	०	१	४	०	०	०	१	१	०
३० - ३४	५	२	०	०	१	०	०	०	२	०	०
३५ - ३९	५	१	०	०	१	०	०	०	३	०	०
४० - ४४	४	२	०	०	२	०	०	०	०	०	०
४५ - ४९	१	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०
५० - ५४	४	२	०	१	०	०	०	०	१	०	०

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	बसाइँसराइको कारण									
		काम/ रोजगारी	व्यापार/ व्यवसाय	अध्ययन/ तालिम	विवाह	आश्रित	प्राकृतिक प्रकोप	कृषि	घर फर्कने	अन्य	उल्लेख नभएको
५५ - ५९	२	१	०	०	१	०	०	०	०	०	०
६० - ६४	२	०	०	०	२	०	०	०	०	०	०
६५ - ६९	१	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०
७० - ७४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७५+	१	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०
पुरुष											
जम्मा	१८	१०	०	०	०	०	०	०	६	०	०
०० - ०४	१	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०
०५ - ०९	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१० - १४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१५ - १९	२	२	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२० - २४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२५ - २९	१	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०
३० - ३४	४	२	०	०	०	०	०	०	२	०	०
३५ - ३९	४	१	०	०	०	०	०	०	३	०	०
४० - ४४	२	२	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४५ - ४९	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५० - ५४	३	२	०	०	०	०	०	०	१	०	०
५५ - ५९	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६० - ६४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६५ - ६९	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७० - ७४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७५+	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
महिला											
जम्मा	१५	१७	०	०	२	१३	०	०	०	१	१
०० - ०४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०५ - ०९	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१० - १४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१५ - १९	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२० - २४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२५ - २९	१	६	०	०	१	४	०	०	०	०	१
३० - ३४	१	१	०	०	०	१	०	०	०	०	०
३५ - ३९	४	१	०	०	०	१	०	०	०	०	०
४० - ४४	३	२	०	०	०	२	०	०	०	०	०
४५ - ४९	१	१	०	०	०	०	०	०	०	१	०
५० - ५४	५	१	०	०	१	०	०	०	०	०	०

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	बसाइँसराइको कारण									
		काम/ रोजगारी	व्यापार/ व्यवसाय	अध्ययन/ तालिम	विवाह	आश्रित	प्राकृतिक प्रकोप	कृषि	घर फर्कने	अन्य	उल्लेख नभएको
५५ - ५९	०	१	०	०	०	१	०	०	०	०	०
६० - ६४	०	२	०	०	०	२	०	०	०	०	०
६५ - ६९	०	१	०	०	०	१	०	०	०	०	०
७० - ७४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७५+	०	१	०	०	०	१	०	०	०	०	०

९.१२ आजीवन (Life-time) बसाइँसराइको अवस्था

ओखलढुङ्गा जिल्ला तथा सिद्धिचरण नगरपालिकाको आजीवन (Life-time) बसाइँसराइको अवस्था सम्बन्धी तथ्याङ्कले क्षेत्रीय स्तरमा जनसंख्या गतिशीलता र प्रवासको अवस्था प्रष्ट्याउँछ। ओखलढुङ्गा जिल्लाको कुल जनसंख्या १,३९,५५२ रहेको छ, जसमा १२२,०१७ जनसंख्या गैर-प्रवासशील (Non-migrant) छन् भने १७,३४८ जनाले आन्तरिक बसाइँसराइ गरेका छन् र विदेशी जन्म भएका मात्र १६६ जना छन्। यसअनुसार जिल्लामा ८७.४३% जनसंख्या गैर-प्रवासशील छन् भने १२.४३% आन्तरिक प्रवासी र ०.१२% विदेशी जन्म भएका छन्, जसले जिल्लाको स्थिरता र सापेक्षिक गतिशीलताको सन्तुलन देखाउँछ। सिद्धिचरण नगरपालिकामा कुल जनसंख्या २७,३५१ रहेको छ, जसमा २१,८२४ गैर-प्रवासशील, ५,४९८ आन्तरिक प्रवासी र २७ विदेशी जन्म भएका छन्। यहाँ आन्तरिक प्रवासीको प्रतिशत २०.१% पुगेको छ, जुन जिल्लाको औसतभन्दा उच्च छ र स्थानीय रूपमा बढी गतिशीलता भएको सङ्केत दिन्छ। गैर-प्रवासशीलको अनुपात ७९.७९% रहेको छ भने विदेशी जन्म भएका ०.१% मात्र छन्। नगरपालिकाका वडाहरूको विश्लेषण गर्दा आन्तरिक प्रवासी प्रतिशतमा उल्लेखनीय भिन्नता देखिन्छ। उदाहरणका लागि, वडा १२ मा आन्तरिक प्रवासीको प्रतिशत सबैभन्दा उच्च (४६.७%) छ, जुन गैर-प्रवासशील (५२.८२%) नजिकको अनुपात हो र यो वडामा बसोबास धेरै गतिशील रहेको स्पष्ट छ। त्यस्तै, वडा ११ मा २७.८४%, वडा ४ मा २५.५८%, र वडा ९ मा २२.४% आन्तरिक प्रवासी रहेको छ, जसले यी क्षेत्रहरूमा अन्य क्षेत्रको तुलनामा बढी बसाइँसराइको गतिविधि भएको देखाउँछ। यसैगरी, केही वडाहरूमा आन्तरिक प्रवासीको प्रतिशत अपेक्षाकृत कम छ, जस्तै वडा ३ (६.५८%), वडा ६ (१०.७३%), र वडा ७ (११.०७%)। यी वडाहरूमा जनसंख्या स्थिरताको दर बढी देखिन्छ। परम्परागत रूपले, विदेशी जन्म भएका व्यक्तिहरूको संख्या निकै न्यून (०.०५% देखि ०.४८% बीच) रहेको छ, जसले सिद्धिचरण नगरपालिका भित्र विदेशी जन्म भएका व्यक्तिहरूको सानोतिनो मात्रालाई संकेत गर्दछ। समग्रमा, ओखलढुङ्गा जिल्लाका सिद्धिचरण नगरपालिकामा आन्तरिक बसाइँसराइको दर उच्च छ, विशेष गरी वडा १२ लगायत केही वडाहरूमा, जसले स्थानीय स्तरमा आर्थिक, सामाजिक र भौगोलिक कारणले जनसंख्या गतिशीलता प्रबल रहेको देखाउँछ। यस्तो गतिशीलताले क्षेत्रीय विकास, सेवा वितरण, आवास व्यवस्था र जनसंख्या व्यवस्थापनमा प्रभाव पार्न सक्ने भएकाले नीति निर्माण र स्थानीय विकास योजनाहरूमा गतिशीलताको ध्यान पुर्याउनु आवश्यक छ। यस प्रकारको तथ्यांकले जनसंख्या प्रवाहलाई सम्हाल्न, अवसर र चुनौती दुवैलाई व्यवस्थापन गर्न उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ।

क्षेत्र	जनसंख्या			Migrants			% of Migrants		
	जम्मा	पुरुष	महिला	Non-migrant	Internal migrant	Foreign Born	Non-migrant	Internal migrant	Foreign Born
ओखलढुङ्गा जिल्ला	१३९५५२	६८०८०	७१४७२	१२२०१७	१७३४८	१६६	८७.४३	१२.४३	०.१२
सिद्धिचरण न पा	२७३५१	१३०९७	१४२५४	२१८२४	५४९८	२७	७९.७९	२०.१	०.१
वडा १	१८८९	९३१	९५८	१५१०	३७७	१	७९.९४	१९.९६	०.०५
वडा २	२७६६	१३१५	१४५१	२२११	५५५	०	७९.९३	२०.०७	०
वडा ३	२२०३	१०६६	११३७	२०५६	१४५	२	९३.३३	६.५८	०.०९
वडा ४	२६८२	१२५२	१४३०	१९९२	६८६	४	७४.२७	२५.५८	०.१५
वडा ५	२९१८	१३९७	१५२१	२४८७	४२७	४	८५.२३	१४.६३	०.१४
वडा ६	२०२२	९८७	१०३५	१८०५	२१७	०	८९.२७	१०.७३	०
वडा ७	२२८५	११५७	११२८	२०३१	२५३	१	८८.८८	११.०७	०.०४
वडा ८	१५७१	७१७	८५४	१३१३	२५८	०	८३.५८	१६.४२	०
वडा ९	१९८२	९२१	१०६१	१५३८	४४४	०	७७.६	२२.४	०
वडा १०	१८१४	८३०	९८४	१४८४	३२९	१	८१.८१	१८.१४	०.०६
वडा ११	३३४१	१६२३	१७१८	२४०५	९३०	५	७१.९८	२७.८४	०.१५
वडा १२	१८७८	९०१	९७७	९९२	८७७	९	५२.८२	४६.७	०.४८

नोट: जनगणनाबाट प्राप्त बसाईसराइसम्बन्धी थप विवरणहरू www.censusnepal.cbs.gov.np मा हेर्न सकिने छ।

खण्ड १० : शैक्षिक तथ्याङ्क

शिक्षा कुनै पनि राष्ट्रको दीर्घकालीन प्रगतिका लागि आधारशिला हो। यो केवल ज्ञान दिने माध्यम मात्र नभई आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक रूपान्तरणको मूल प्रेरक शक्ति पनि हो। सिद्धिचरण नगरपालिकाको साक्षरता दर ७६.१६ प्रतिशत पुगेको तथ्य राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजाबाट स्पष्ट हुन्छ। जसले यहाँको मानव विकास सूचकांकमा सकारात्मक संकेत दिन्छ। यस खण्डमा प्रस्तुत तथ्याङ्कले शिक्षा र साक्षरतासम्बन्धी विस्तृत विवरण उजागर गर्दछ। जस्तै, जनसंख्याको साक्षरता अवस्था, उनीहरूले प्राप्त गरेको औपचारिक शिक्षा स्तर, रोजेको अध्ययन विषय, विद्यालयमा भर्ना दर, विद्यालय नजानेको कारणहरू, र यी सबैलाई उमेर र लिङ्ग अनुसार छुट्याइएको विश्लेषण। थप सान्दर्भिकताको लागि वडागत विवरण समेत राखिएको छ। जसले स्थानीय स्तरमा शैक्षिक अवस्थाको सूक्ष्म चित्रण दिन्छ। यस्तो तथ्याङ्क मात्र संख्यात्मक मूल्य होइन। यो समाजको सोच, अवसरको पहुँच, र भविष्य निर्माणको क्षमता मापन गर्ने दर्पण हो। यसले नीति निर्माणकर्तालाई मात्र होइन, प्रत्येक नागरिकलाई पनि आफ्नो समुदायको शैक्षिक अवस्थाबारे सचेत गराउँछ, ताकि शिक्षा क्षेत्रमा रहेको अन्तराल घटाउन सकियोस् र सबैका लागि गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्न सकियोस्।

१०.१ पाँच वर्ष वा सो भन्दा माथिका व्यक्तिको साक्षरताको अवस्थाअनुसार जनसंख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकाको साक्षरता अवस्थाको तथ्याङ्कले समग्र शिक्षा पहुँच, लिङ्गीय अन्तर र वडा—वडाबीचको साक्षरता असमानतालाई स्पष्ट देखाउँछ। कुल २५,५७५ जना पाँच वर्ष वा सोभन्दा माथिका जनसंख्यामा ७६.१६ प्रतिशतले पढ्न र लेख्न दुवै गर्न सक्छन्। पुरुष साक्षरता दर ८४.४२ प्रतिशत रहेको छ भने महिलामा यो दर ६८.६७ प्रतिशत मात्र छ, जसले लिङ्गीय साक्षरता खाडललाई औँल्याउँछ। वडा—स्तरमा हेर्दा, सबैभन्दा उच्च साक्षरता दर वडा नं. १२ मा ८५.७७ प्रतिशत रहेको छ, त्यसपछि वडा नं. ११ (८४.७६%) र वडा नं. ६ (७५.७५%) आउँछन्। सबैभन्दा न्यून साक्षरता दर वडा नं. १० मा ६७.१७ प्रतिशत छ, जहाँ महिलाको साक्षरता दर (६१.९२%) विशेष रूपमा न्यून देखिन्छ। प्रायः सबै वडामा पुरुषहरूको साक्षरता दर ८० प्रतिशतभन्दा माथि छ, तर महिलामा यो दर धेरै वडामा ७० प्रतिशतभन्दा तल छ, जस्तै वडा नं. २, ३, ४, ५, ६, ८, ९, र १०। यो अन्तर विशेष गरी वडा नं. २ र १० मा उच्च देखिन्छ, जसले शिक्षा पहुँचमा महिलामाथि पर्ने सामाजिक, आर्थिक वा सांस्कृतिक अवरोधको संकेत दिन्छ। अर्कोतर्फ, पढ्न मात्र सक्नेहरूको संख्या न्यून छ, तर वडा नं. ६ मा ८१ जनाले पढ्न मात्र सक्ने अवस्था देखिएको छ, जुन अन्य वडाको तुलनामा धेरै हो। समग्रमा, यी तथ्याङ्कले देखाउँछ कि सिद्धिचरण नगरपालिकाले साक्षरता वृद्धिमा उल्लेखनीय प्रगति गरेको भए पनि लिङ्गीय अन्तर र वडा—वडाबीचको असमानता कायम छ। महिला साक्षरतामा सुधारका लागि लक्षित कार्यक्रम, विशेष गरी न्यून दर भएका वडामा, आवश्यक देखिन्छ। यस्तै, पढ्न मात्र सक्ने जनसंख्या शून्य नजिक ल्याउन निरन्तर शिक्षा र प्रौढ साक्षरता कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिनुपर्ने देखिन्छ।

क्षेत्र तथा लिङ्ग	५ वर्ष र सो भन्दा माथिका जनसंख्या	जनसंख्या			साक्षरता अवस्था उल्लेख नभएका	साक्षरता दर (%)	
		पढ्न र लेख्न दुवै सक्ने	पढ्न मात्र सक्ने	पढ्न र लेख्न दुवै नसक्ने			
सिद्धिचरण नगरपालिका	जम्मा	२५५७५	१९४७८	१३४	५९६२	१	७६.१६
	पुरुष	१२१६५	१०२७०	३५	१८६०	०	८४.४२
	महिला	१३४१०	९२०८	९९	४१०२	१	६८.६७
वडा १	जम्मा	१७६१	१२९६	१	४६४	०	७३.५९
	पुरुष	८६२	७०६	१	१५५	०	८१.९०
	महिला	८९९	५९०	०	३०९	०	६५.६३
वडा २	जम्मा	२५५९	१८२४	१०	७२५	०	७१.२८
	पुरुष	११९९	९७४	३	२२२	०	८१.२३

क्षेत्र तथा लिङ्ग	५ वर्ष र सो भन्दा माथिका जनसंख्या	जनसंख्या			साक्षरता अवस्था उल्लेख नभएका	साक्षरता दर (%)	
		पढ्न र लेख्न दुवै सक्ने	पढ्न मात्र सक्ने	पढ्न र लेख्न दुवै नसक्ने			
	महिला	१३६०	८५०	७	५०३	०	६२.५०
वडा ३	जम्मा	२०८३	१५६७	०	५१६	०	७५.२३
	पुरुष	१००६	८४५	०	१६१	०	८४.००
	महिला	१०७७	७२२	०	३५५	०	६७.०४
वडा ४	जम्मा	२५०५	१८४१	१५	६४९	०	७३.४९
	पुरुष	११६३	९४३	९	२११	०	८१.०८
	महिला	१३४२	८९८	६	४३८	०	६६.९२
वडा ५	जम्मा	२७५९	२०७८	४	६७७	०	७५.३२
	पुरुष	१३१४	१०९६	२	२१६	०	८३.४१
	महिला	१४४५	९८२	२	४६१	०	६७.९६
वडा ६	जम्मा	१८७६	१४२१	८१	३७४	०	७५.७५
	पुरुष	९१२	८०४	८	१००	०	८८.१६
	महिला	९६४	६१७	७३	२७४	०	६४.००
वडा ७	जम्मा	२१४८	१६८५	३	४६०	०	७८.४५
	पुरुष	१०७३	९१८	२	१५३	०	८५.५५
	महिला	१०७५	७६७	१	३०७	०	७१.३५
वडा ८	जम्मा	१४६५	१०६९	०	३९६	०	७२.९७
	पुरुष	६५९	५२८	०	१३१	०	८०.१२
	महिला	८०६	५४१	०	२६५	०	६७.१२
वडा ९	जम्मा	१८६५	१४१७	२	४४६	०	७५.९८
	पुरुष	८५२	७२४	१	१२७	०	८४.९८
	महिला	१०१३	६९३	१	३१९	०	६८.४१
वडा १०	जम्मा	१६६६	१११९	१४	५३३	०	६७.१७
	पुरुष	७६०	५५८	९	१९३	०	७३.४२
	महिला	९०६	५६१	५	३४०	०	६१.९२
वडा ११	जम्मा	३१२४	२६४८	२	४७३	१	८४.७६
	पुरुष	१५१३	१३८९	०	१२४	०	९१.८०
	महिला	१६११	१२५९	२	३४९	१	७८.१५
वडा १२	जम्मा	१७६४	१५१३	२	२४९	०	८५.७७
	पुरुष	८५२	७८५	०	६७	०	९२.१४
	महिला	९१२	७२८	२	१८२	०	७९.८२

१०.२ हाल (गणनाको अवधिमा) विद्यालयमा उपस्थितिको आधारमा एसएलसी/एसईई भन्दा मुनिको शैक्षिक तह पूरा गरेका वा कहिल्यै कुनै विद्यालयमा नगएका ५ देखि २५ वर्ष उमेरका जनसंख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा ५ देखि २५ वर्ष उमेर समूहका, एसएलसी/एसईई भन्दा मुनिको शैक्षिक तह पूरा गरेका वा कहिल्यै विद्यालयमा नगएका युवाको विद्यालय उपस्थितिको अवस्थाले यहाँको शिक्षा पहुँच र निरन्तरताको स्पष्ट तस्वीर दिन्छ। कुल ७,७१५ जनाको लक्ष्य समूहमध्ये ७५.३२ प्रतिशत हाल पनि विद्यालयमा अध्ययनरत छन्। यो अनुपात सकारात्मक देखिए पनि बाँकी २१.९६ प्रतिशतले पहिले विद्यालय गइसकेर हाल पढाइ छोडिसकेका छन्, र २.७३ प्रतिशतले कहिल्यै विद्यालयको ढोका पार गरेका छन्। यसले विद्यालयमा प्रारम्भिक नामाङ्कनको साथै निरन्तरता कायम राख्ने दुवै पक्षमा चुनौती विद्यमान रहेको संकेत दिन्छ। लिङ्गगत दृष्टिले विद्यालय उपस्थितिमा ठूलो अन्तर छैन। पुरुषमध्ये ७५ प्रतिशत र महिलामध्ये ७५.६५ प्रतिशत हाल अध्ययनरत छन्। तर विद्यालय नगएकाको प्रतिशत महिलामा (२.८६%) पुरुषभन्दा (२.६१%) अलिक बढी छ, जसले अझै पनि छोरीहरूको प्रारम्भिक शिक्षा पहुँचमा केही अन्तर रहेको देखाउँछ। वडा—वडामा हेर्दा तस्वीर मिश्रित छ। वडा नं. १२ (८६.५३%), वडा नं. ४ (८३.०३%), वडा नं. ११ (८१.८६%) र वडा नं. ८ (८०.०६%) मा विद्यालय उपस्थिति उच्च छ र विद्यालय नगएकाको दर अत्यन्त न्यून छ। यी वडाहरूलाई नमूना अभ्यासका रूपमा लिएर अन्य वडामा पनि त्यस्तै प्रगति गर्न सकिन्छ। तर, वडा नं. ७ मा मात्र ५८.२३ प्रतिशत हाल अध्ययनरत छन् र ३९.३७ प्रतिशतले पढाइ छोडिसकेका छन्, जुन अत्यन्तै चिन्ताजनक हो। वडा नं. ६ (६८.८९% उपस्थिति, २८.८३% विद्यालय छोड्ने दर) र वडा नं. १ (७१.३८% उपस्थिति, २६.४६% विद्यालय छोड्ने दर) मा पनि समान चुनौती देखिन्छ। विद्यालय नगएकाको अनुपात वडा नं. ३ (४.२७%) मा सबैभन्दा उच्च छ, जुन प्रारम्भिक नामाङ्कनमा कमीको स्पष्ट सङ्केत हो। वडा नं. ४, १० र ११ मा पनि यो अनुपात औसतभन्दा बढी छ। यसलाई सम्बोधन नगरेमा भविष्यमा यो समूह नै विद्यालयबाहिरको जनसंख्या बढाउने मुख्य कारक बन्न सक्छ। मानव—केंद्रित दृष्टिकोणले हेर्दा यी तथ्यांक केवल प्रतिशत मात्र होइनन्; यी समुदायका बालबालिका र युवाको जीवनयात्राको प्रतिबिम्ब हुन्। विद्यालय छोड्ने र कहिल्यै विद्यालय नगएका समूहमा आर्थिक कठिनाइ, सामाजिक परम्परा, अभिभावकको शिक्षा स्तर, र पूर्वाधारको अभावजस्ता कारणहरू जोडिएका हुन सक्छन्। यसैले, वडा नं. ७, ६, र १ मा पुनःनामाङ्कन अभियान, परिवारलाई प्रोत्साहन दिने आर्थिक सहयोग, र विद्यालयमै जीवनोपयोगी सीप तालिम जस्ता कार्यक्रम अपरिहार्य देखिन्छन्। यसैगरी, विद्यालय उपस्थिति राम्रो भएका वडा नं. १२, ४, ११ र ८ को सफल अभ्यासहरू जस्तै विद्यालय—समुदायको सक्रिय सहकार्य, बालमैत्री वातावरण, र नियमित अभिभावक संलग्नता अन्य वडामा विस्तार गर्न सकिन्छ। साथै, महिला शिक्षा पहुँचमा अझै देखिएको सानो अन्तरलाई पूर्ण रूपमा घटाउन लक्षित अभियान आवश्यक छ। यो तथ्याङ्कले देखाएको सन्देश स्पष्ट छ शिक्षा केवल कक्षाकोठासम्म सीमित छैन, यो प्रत्येक बालबालिकाको भविष्यसँग प्रत्यक्ष सम्बन्धित छ। त्यसैले, नगरपालिकाले डाटाभित्र लुकेका वास्तविक मानवीय कथा पहिचान गरेर, लक्षित र सशक्त हस्तक्षेपमार्फत सबै बालबालिकाको शिक्षा अधिकार सुनिश्चित गर्नु आजको प्रमुख कार्य हो।

क्षेत्र तथा लिङ्ग	जम्मा	हाल विद्यालय जाने	कुनै समयमा विद्यालय गएका	कहिले विद्यालय नगएका	विद्यालय गए/नगएको उल्लेख नभएको	
सबै वडा सिद्धिचरण न पा	जम्मा	७७१५	५८१०	१६९४	२११	०
	पुरुष	३८६९	२९०२	८६६	१०१	०
	महिला	३८४६	२९०८	८२८	११०	०
१	जम्मा	६०१	४२९	१५९	१३	०
	पुरुष	३०२	२०३	९३	६	०
	महिला	२९९	२२६	६६	७	०
२	जम्मा	७५२	५६९	१६२	२१	०
	पुरुष	३६५	२७४	८२	९	०
	महिला	३८७	२९५	८०	१२	०
३	जम्मा	५८५	४४५	११५	२५	०

क्षेत्र तथा लिङ्ग		जम्मा	हाल विद्यालय जाने	कुनै समयमा विद्यालय गएका	कहिले विद्यालय नगएका	विद्यालय गए/नगएको उल्लेख नभएको
सबै वडा सिद्धिचरण न पा	जम्मा	७७१५	५८१०	१६९४	२११	०
	पुरुष	३८६९	२९०२	८६६	१०१	०
	महिला	३८४६	२९०८	८२८	११०	०
	पुरुष	२९७	२३६	५१	१०	०
	महिला	२८८	२०९	६४	१५	०
४	जम्मा	६६०	५४८	८९	२३	०
	पुरुष	३४५	२९१	३९	१५	०
	महिला	३१५	२५७	५०	८	०
५	जम्मा	९३२	६९२	२१३	२७	०
	पुरुष	४६९	३५१	१०९	९	०
	महिला	४६३	३४१	१०४	१८	०
६	जम्मा	६५९	४५४	१९०	१५	०
	पुरुष	३२४	२२१	९३	१०	०
	महिला	३३५	२३३	९७	५	०
७	जम्मा	७९०	४६०	३११	१९	०
	पुरुष	४३१	२२०	२०२	९	०
	महिला	३५९	२४०	१०९	१०	०
८	जम्मा	३४६	२७७	६७	२	०
	पुरुष	१६२	१३५	२६	१	०
	महिला	१८४	१४२	४१	१	०
९	जम्मा	४९०	३८५	९६	९	०
	पुरुष	२३१	१८५	४१	५	०
	महिला	२५९	२००	५५	४	०
१०	जम्मा	५२१	४००	१०४	१७	०
	पुरुष	२४४	२००	३८	६	०
	महिला	२७७	२००	६६	११	०
११	जम्मा	९०४	७४०	१३५	२९	०
	पुरुष	४५१	३७५	६३	१३	०
	महिला	४५३	३६५	७२	१६	०
१२	जम्मा	४७५	४११	५३	११	०
	पुरुष	२४८	२११	२९	८	०
	महिला	२२७	२००	२४	३	०

१०.३ साक्षरताको अवस्थाको आधारमा पाँच वर्ष र सो भन्दा माथिका व्यक्तिको उमेर जनसंख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा पाँच वर्ष र सोभन्दा माथिका व्यक्तिहरूको साक्षरता अवस्था विषयक तथ्यांकले यस क्षेत्रमा शिक्षा पहुँच र लिङ्गीय असमानताको स्पष्ट तस्वीर प्रस्तुत गर्दछ। राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को तथ्यांक अनुसार, कुल २५,५७५ जनाको

जनसंख्यामध्ये ७६.१६ प्रतिशतले पढ्न र लेख्न दुवै गर्न सक्छन् भने २३.३० प्रतिशतले यी दुवै गर्न सक्दैनन्। यस तथ्याङ्कले शिक्षा क्षेत्रको उपलब्धि र चुनौती दुवै उजागर गरेको छ। उमेर समूह अनुसारको विश्लेषणले देखाउँछ कि पाँचदेखि पन्ध्र वर्षसम्मका बालबालिकाको साक्षरता दर उच्च छ। बालबालिका र किशोर अवस्थामा लगभग ९५ प्रतिशतभन्दा बढीले पढ्न र लेख्न सक्छन्। यो तथ्यले सिद्ध गर्दछ कि हालका पुस्तामा प्रारम्भिक शिक्षा पहुँचमा उल्लेखनीय सुधार आएको छ। तथापि, उमेर बढेसँगै साक्षरतामा कमी आउन थाल्यो। विशेषगरी ३० वर्षमाथिका समूहमा पढ्न र लेख्न नसक्नेहरूको संख्या बढेको छ। ५० वर्षमाथि यो गिरावट अझ तीव्र देखिन्छ। यसले विगतमा शिक्षा सेवामा पुगेको सीमित पहुँच र अवसरहरूको प्रतिबिम्ब प्रस्तुत गर्दछ। लिङ्गीय आधारमा पनि यो तथ्यांक निकै महत्वपूर्ण सन्देश बोकेको छ। पुरुषहरूको साक्षरता दर ८४.४२ प्रतिशत रहेको छ भने महिलाहरूको साक्षरता दर ६८.७२ प्रतिशत मात्र छ। लिङ्गीय अन्तर सबै उमेर समूहमा विद्यमान छ तर नयाँ पुस्तामा यो खाडल अलिक कम देखिन्छ। तर ५० वर्षमाथिका महिला समूहमा निरक्षरता अझै उच्च छ, जसले महिला शिक्षा र सशक्तीकरणमा ऐतिहासिक चुनौतीहरू अझै कायम रहेको देखाउँछ। यो तथ्यांकले सामाजिक र आर्थिक कारणहरूले शिक्षा पहुँचमा परेको प्रभावलाई पनि जनाउँछ। वृद्ध उमेर समूहमा निरक्षरता बढी हुनु आर्थिक र सामाजिक असमानताको संकेत हो भने नयाँ पुस्तामा शिक्षा पहुँच बढ्नु भनेको राज्य र समाजले गरेको लगानीको सफल परिणाम हो। तर महिला शिक्षामा अझै सुधारको आवश्यकता स्पष्ट छ। साक्षरताको यो अवस्था सुधारका लागि प्रौढ साक्षरता अभियानको विस्तार गर्न आवश्यक छ, विशेष गरी वृद्ध महिला वर्गलाई लक्षित गर्दै। महिलाको शिक्षामा पहुँच पुर्याउन लचिलो कार्यक्रम र सामुदायिक सहयोग अनिवार्य छ। दीर्घकालीन रूपमा पुस्तागत अन्तर घटाउन जीवनोपयोगी सीप विकाससँगै औपचारिक शिक्षा प्रणालीलाई समृद्ध बनाउनु जरुरी छ। अन्ततः, सिद्धिचरण नगरपालिकाको साक्षरता तथ्यांकले देखाउँछ कि शिक्षा क्षेत्रमा ठूलो प्रगति भएता पनि अझै सुधारका लागि धेरै ठाउँ बाँकी छ। शिक्षा सबैका लागि समान पहुँच र अवसर सुनिश्चित गर्न निरन्तर प्रयास आवश्यक छ जसले सामाजिक समृद्धि र आर्थिक विकासलाई सुदृढ बनाउनेछ।

उमेर/उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	जनसंख्या			उल्लेख नभएको
		पढ्न र लेख्न दुवै सक्ने	पढ्न मात्र सक्ने	पढ्न र लेख्न दुवै नसक्ने	
सिद्धिचरण नगरपालिका					
जम्मा					
जम्मा	२५५७५	१९४७८	१३४	५९६२	१
०५	३८०	३३७	१	४२	०
०६	५०८	४९६	०	१२	०
०७	४२८	४२३	०	५	०
०८	४८१	४७०	१	१०	०
०९	४३२	४३१	०	१	०
१०	४५१	४४५	०	६	०
११	४२६	४२३	०	३	०
१२	५२०	५१५	०	५	०
१३	५११	५०३	०	८	०
१४	५३३	५२८	१	४	०
१५	५७०	५६४	०	६	०
१६-१९	२१०९	२०८०	१	२८	०
२०-२४	२३७५	२२९७	२	७६	०
२५-२९	२२१४	२०७४	४	१३६	०

उमेर/उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	जनसंख्या			उल्लेख नभएको
		पढ्न र लेख्न दुवै सक्ने	पढ्न मात्र सक्ने	पढ्न र लेख्न दुवै नसक्ने	
३०-३४	१८९४	१६८६	८	१९९	१
३५-३९	१७६३	१४४३	२३	२९७	०
४०-४४	१६३०	१२२८	११	३९१	०
४५-४९	१४०८	९१८	२२	४६८	०
५०-५४	१७४५	१००३	१९	७२३	०
५५-५९	१३०२	५८०	१६	७०६	०
६०-६४	१२२३	४१९	१२	७९२	०
६५-६९	८७७	२६५	६	६०६	०
७०-७४	७५२	१७९	३	५७०	०
७५+	१०४३	१७१	४	८६८	०
पुरुष					
जम्मा	१२१६५	१०२७०	३५	१८६०	०
०५	२१३	१८७	१	२५	०
०६	२४६	२४०	०	६	०
०७	२१४	२१४	०	०	०
०८	२४८	२४४	०	४	०
०९	२०१	२००	०	१	०
१०	२४३	२४०	०	३	०
११	२१६	२१४	०	२	०
१२	२६६	२६४	०	२	०
१३	२३६	२२९	०	७	०
१४	२६४	२६१	०	३	०
१५	२७०	२६६	०	४	०
१६-१९	१०७२	१०५४	०	१८	०
२०-२४	११३३	११०६	१	२६	०
२५-२९	१०११	९५७	२	५२	०
३०-३४	८७३	८०४	२	६७	०
३५-३९	७९७	७१७	३	७७	०
४०-४४	७५८	६५९	३	९६	०
४५-४९	६४८	५४४	४	१००	०
५०-५४	८६४	६५४	६	२०४	०
५५-५९	६१९	४१६	२	२०१	०
६०-६४	५६७	३०३	५	२५९	०
६५-६९	४०५	२०३	३	१९९	०
७०-७४	३४६	१४६	१	१९९	०
७५+	४५५	१४८	२	३०५	०

उमेर/उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	जनसंख्या			उल्लेख नभएको
		पढ्न र लेख्न दुवै सक्ने	पढ्न मात्र सक्ने	पढ्न र लेख्न दुवै नसक्ने	
महिला					
जम्मा	१३४१०	९२०८	९९	४१०२	१
०५	१६७	१५०	०	१७	०
०६	२६२	२५६	०	६	०
०७	२१४	२०९	०	५	०
०८	२३३	२२६	१	६	०
०९	२३१	२३१	०	०	०
१०	२०८	२०५	०	३	०
११	२१०	२०९	०	१	०
१२	२५४	२५१	०	३	०
१३	२७५	२७४	०	१	०
१४	२६९	२६७	१	१	०
१५	३००	२९८	०	२	०
१६-१९	१०३७	१०२६	१	१०	०
२०-२४	१२४२	११९१	१	५०	०
२५-२९	१२०३	१११७	२	८४	०
३०-३४	१०२१	८८२	६	१३२	१
३५-३९	९६६	७२६	२०	२२०	०
४०-४४	८७२	५६९	८	२९५	०
४५-४९	७६०	३७४	१८	३६८	०
५०-५४	८८१	३४९	१३	५१९	०
५५-५९	६८३	१६४	१४	५०५	०
६०-६४	६५६	११६	७	५३३	०
६५-६९	४७२	६२	३	४०७	०
७०-७४	४०६	३३	२	३७१	०
७५+	५८८	२३	२	५६३	०

१०.४ पाँच वर्ष र सो भन्दा माथिका व्यक्तिले उत्तीर्ण गरेका शैक्षिक तहको अध्ययनको विषयअनुसार गाउँपालिकाको जनसंख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा पाँच वर्ष र सोभन्दा माथिका व्यक्तिहरूले प्राप्त गरेका शैक्षिक तहहरूको तथ्याङ्कले यहाँको शिक्षा प्रणालीको अवस्था र यसको सामाजिक प्रभावलाई स्पष्ट रूपमा देखाउँछ। कुल १९,५६८ जनाको तथ्याङ्कअनुसार धेरैले प्रारम्भिक तहदेखि उच्च तहसम्म शिक्षा हासिल गरेका छन्, तर शैक्षिक स्तर र उपलब्धिमा आयु र लिंगअनुसार भिन्नता छ। बाल्यकालदेखि किशोरावधिसम्मको समूहमा अधिकांशले प्राथमिक र निम्न माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा प्राप्त गरेका छन्। यसले हालका पुस्तामा शिक्षा पहुँच राम्रो भइसकेको सङ्केत गर्छ। तर ५० वर्षमाथिका समूहमा शिक्षा स्तर घट्दै जान्छ, जहाँ धेरैले प्राथमिक तह पनि पूरा गरेका छैनन्। यसले विगतमा शिक्षा प्रणालीको सीमित पहुँच र आर्थिक, सामाजिक चुनौतीहरूलाई झल्काउँछ। लिङ्गीय रूपमा पनि केही असमानता देखिन्छ। पुरुषहरूको तुलनामा महिलाहरू उच्च तहसम्म कम पुगेका छन्, यद्यपि प्रारम्भिक तहमा महिला उपस्थितिमा राम्रो प्रगति छ। महिला शिक्षामा सुधार गरिए सामाजिक विकासमा ठूलो फाइदा पुग्ने

सम्भावना छ। नगरपालिकाले शिक्षा क्षेत्रमा भएको प्रगतिको कदर गर्दै पनि अझ सुधार र विस्तार गर्न आवश्यक छ। विशेष गरी, उच्च माध्यमिक र स्नातक तहसम्मको शिक्षा सुनिश्चित गर्न, महिला शिक्षालाई प्रवर्द्धन गर्न र वृद्ध उमेर समूहलाई प्रौढ शिक्षा उपलब्ध गराउन कार्यक्रमहरू प्रभावकारी बनाउनुपर्छ। साथै, शिक्षा प्रणालीलाई व्यावसायिक र प्राविधिक शिक्षातर्फ पनि अघि बढाउनु सामाजिक—आर्थिक विकासका लागि आवश्यक छ। सारांशमा, सिद्धिचरण नगरपालिकाको शैक्षिक तथ्याङ्कले शिक्षा क्षेत्रमा राम्रो प्रगति देखाए पनि अझ धेरै सुधार र समान पहुँचका लागि योजनाबद्ध र समग्र प्रयास आवश्यक रहेको छ। यसले नगरपालिकालाई दीर्घकालीन विकास र समावेशी समाजको दिशामा अघि बढ्न मद्दत गर्नेछ।

उमेर (वर्षमा)	जम्मा	उत्तीर्ण गरेको तह									तह नभएको	तह उल्लेख नभएको
		पूर्व बाल विकास	प्राथमिक	निम्न माध्यमिक	कक्षा ९/१०/टेस्ट पास	एसएलसी/एसईई वा सो सरह	उच्च माध्यमिक (१० जोड २) वा सो सरह	स्नातक वा सो सरह	स्नातकोत्तर र सो भन्दा माथि	अन्य		
सिद्धिचरण नगरपालिका												
जम्मा												
जम्मा	१९५६८	६४०	५८७३	३७१४	३३८१	१६३६	२७१३	६२६	३११	२	५३८	१३४
०५	३५४	३५४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०६	५००	१८२	३१८	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०७	४२५	६२	३६३	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०८	४७२	१६	४५६	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०९	४३१	३	४२८	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१०	४४५	२	४४३	०	०	०	०	०	०	०	०	०
११	४२३	०	२९१	१३२	०	०	०	०	०	०	०	०
१२	५१२	०	१८७	३२५	०	०	०	०	०	०	०	०
१३	५०३	०	१०७	३९६	०	०	०	०	०	०	०	०
१४	५२९	०	४९	३३०	१४९	०	०	०	०	०	१	०
१५	५६४	१	१८	२२६	२७४	४४	०	०	०	०	०	१
१६-१९	२०८२	०	१०३	३३०	६७१	५५१	४१३	१२	०	०	१	१
२०-२४	२२९६	१	२२३	३७३	४३३	२३९	८५४	१३८	२५	०	८	२
२५-२९	२०७६	३	२९९	३३९	४८५	१९०	५०६	१५३	७२	१	१५	१३
३०-३४	१६९३	१	३७०	२७६	३११	१७१	३५८	१०२	६९	०	२६	९
३५-३९	१४६०	१	३७४	२८०	२७४	१४२	२१०	७२	४६	०	४९	१२
४०-४४	१२३१	०	३७२	१९२	२३४	१०९	१४६	६०	३९	०	६७	१२
४५-४९	९३२	६	३२२	१५२	१५३	५५	८६	३२	१९	०	९०	१७
५०-५४	१०१७	३	३८७	१५७	१७३	५५	७९	३०	२९	०	८८	१६
५५-५९	५७९	१	२६६	७७	९०	२६	२६	११	४	०	५७	२१
६०-६४	४२६	१	१९८	५३	५५	२२	१६	७	४	०	५६	१४

उमेर (वर्षमा)	जम्मा	उत्तीर्ण गरेको तह									तह नभएको	तह उल्लेख नभएको
		पूर्व बाल विकास	प्राथमिक	निम्न माध्यमिक	कक्षा ९/१०/टेस्ट पास	एसएलसी/एसईई वा सो सरह	उच्च माध्यमिक (१० जोड २) वा सो सरह	स्नातक वा सो सरह	स्नातकोत्तर २ सो भन्दा माथि	अन्य		
६५-६९	२६५	०	१३०	३०	३६	१६	१०	५	४	१	२७	६
७०-७४	१८३	२	८७	२३	२४	९	५	३	०	०	२५	५
७५+	१७०	१	८२	२३	१९	७	४	१	०	०	२८	५
पुरुष												
जम्मा	१०२८१	३३६	३१४०	१९९७	१८९६	८७२	१३०६	३२०	१८८	०	१७२	५४
०५	१९६	१९६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०६	२४२	८८	१५४	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०७	२१४	३८	१७६	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०८	२४४	६	२३८	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०९	२००	१	१९९	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१०	२४०	०	२४०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
११	२१४	०	१५५	५९	०	०	०	०	०	०	०	०
१२	२६२	०	१०८	१५४	०	०	०	०	०	०	०	०
१३	२२९	०	५४	१७५	०	०	०	०	०	०	०	०
१४	२६१	०	२२	१६४	७५	०	०	०	०	०	०	०
१५	२६६	१	१४	११२	११६	२३	०	०	०	०	०	०
१६-१९	१०५५	०	६१	१९०	३४४	२७२	१८४	३	०	०	१	०
२०-२४	११०६	०	११९	१९१	२०८	११६	३९९	५४	१४	०	५	०
२५-२९	९५८	२	१२५	१६५	२४३	९४	२२१	७१	२९	०	३	५
३०-३४	८०५	०	१७७	१३६	१४९	७७	१६७	५१	४२	०	५	१
३५-३९	७१८	०	१६१	१५६	१५६	७८	९६	३७	२२	०	७	५
४०-४४	६५९	०	१६८	१११	१५८	६६	७५	३२	३२	०	१४	३
४५-४९	५४४	१	१७२	९९	११३	३५	६१	२०	१४	०	२१	८
५०-५४	६५७	१	२२५	११९	१३५	४३	५२	२६	२५	०	२५	६
५५-५९	४०९	१	१८२	६४	७९	२२	२२	११	४	०	१४	१०
६०-६४	३०४	०	१४३	४५	५०	१६	१३	६	२	०	२३	६
६५-६९	२०३	०	१०१	२२	३०	१५	८	५	४	०	१५	३
७०-७४	१४८	०	७३	२०	२१	९	४	३	०	०	१५	३
७५+	१४७	१	७३	१५	१९	६	४	१	०	०	२४	४
महिला												

उमेर (वर्षमा)	जम्मा	उत्तीर्ण गरेको तह										तह नभएको	तह उल्लेख नभएको
		पूर्व बाल विकास	प्राथमिक	निम्न माध्यमिक	कक्षा ९/१०/टेस्ट पास	एसएलसी/एसईई वा सो सरह	उच्च माध्यमिक (१० जोड २) वा सो सरह	स्नातक वा सो सरह	स्नातकोत्तर र सो भन्दा माथि	अन्य			
जम्मा	९२८७	३०४	२७३३	१७१७	१४८५	७६४	१४०७	३०६	१२३	२	३६६	८०	
०५	१५८	१५८	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
०६	२५८	९४	१६४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
०७	२११	२४	१८७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
०८	२२८	१०	२१८	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
०९	२३१	२	२२९	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
१०	२०५	२	२०३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
११	२०९	०	१३६	७३	०	०	०	०	०	०	०	०	
१२	२५०	०	७९	१७१	०	०	०	०	०	०	०	०	
१३	२७४	०	५३	२२१	०	०	०	०	०	०	०	०	
१४	२६८	०	२७	१६६	७४	०	०	०	०	०	१	०	
१५	२९८	०	४	११४	१५८	२१	०	०	०	०	०	१	
१६-१९	१०२७	०	४२	१४०	३२७	२७९	२२९	९	०	०	०	१	
२०-२४	११९०	१	१०४	१८२	२२५	१२३	४५५	८४	११	०	३	२	
२५-२९	१११८	१	१७४	१७४	२४२	९६	२८५	८२	४३	१	१२	८	
३०-३४	८८८	१	१९३	१४०	१६२	९४	१९१	५१	२७	०	२१	८	
३५-३९	७४२	१	२१३	१२४	११८	६४	११४	३५	२४	०	४२	७	
४०-४४	५७२	०	२०४	८१	७६	४३	७१	२८	७	०	५३	९	
४५-४९	३८८	५	१५०	५३	४०	२०	२५	१२	५	०	६९	९	
५०-५४	३६०	२	१६२	३८	३८	१२	२७	४	४	०	६३	१०	
५५-५९	१७०	०	८४	१३	११	४	४	०	०	०	४३	११	
६०-६४	१२२	१	५५	८	५	६	३	१	२	०	३३	८	
६५-६९	६२	०	२९	८	६	१	२	०	०	१	१२	३	
७०-७४	३५	२	१४	३	३	०	१	०	०	०	१०	२	
७५+	२३	०	९	८	०	१	०	०	०	०	४	१	

१०.५ वर्तमानमा (गणनाको समय) स्कूल जाने र पुरा गरेको शैक्षिक तहअनुसार एसएलसी/एसईई तहभन्दा मुनिको शैक्षिक तह उत्तीर्ण गरेको ५ वर्षदेखि २५ वर्ष उमेरको जनसंख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकाको ५ देखि २५ वर्ष उमेर समूहमा विद्यालयमा उपस्थितिको स्थिति र शैक्षिक तहको तथ्याङ्कले शिक्षा क्षेत्रमा प्रगति र चुनौतीहरूलाई स्पष्ट रूपमा देखाउँछ। कुल ७,७१५ जनाको तथ्यांकअनुसार, विद्यालयमा हाल उपस्थित रहेका विद्यार्थीहरू र विद्यालय छोडेका वा कहिल्यै नपुगेकाहरूबीच शैक्षिक तहमा उल्लेखनीय भिन्नता देखिन्छ। अध्ययनले देखाउँछ कि

धेरै विद्यार्थीहरूले प्रारम्भिक र प्राथमिक तहसम्म शिक्षा प्राप्त गरिरहेका छन्। पूर्व बाल शिक्षा र प्राथमिक तहमा सबैभन्दा धेरै उपस्थितिका तथ्यांकहरू छन्। विद्यालयमा हाल नजाने समूहमा पनि अधिकांशले प्राथमिकदेखि निम्न माध्यमिक तहसम्म शिक्षा प्राप्त गरिसकेका छन्। तर, कहिल्यै विद्यालय नजानेको संख्या २११ रहेको छ जुन अझै पनि शैक्षिक पहुँचमा केही समूहहरू बाहिर परिरहेको देखाउँछ। उमेर समूह अनुसार हेर्दा, कम उमेरका बालबालिकामा विद्यालय जाने दर उच्च छ भने १५ वर्षपछि विद्यालय छोड्ने दर बढेको छ। यसले किशोरावस्थामा शिक्षा छोड्ने समस्या देखाउँछ, जुन आर्थिक, सामाजिक वा पारिवारिक कारणले हुन सक्ने सम्भावना छ। लिङ्गीय दृष्टिले पुरुष र महिलाबीच विद्यालय उपस्थितिमा थोरै भिन्नता छ। पुरुषहरू विद्यालयमा हाल उपस्थित हुने र शिक्षा हासिल गर्ने दरमा केही अगाडि छन्, जबकि महिलाहरूमा कहिलेकाहीं विद्यालय नजाने र शिक्षा छोड्ने दर थोरै बढी देखिन्छ। तर, दुबै लिङ्गमा प्रारम्भिक शिक्षा र प्राथमिक तहमा पहुँच राम्रो छ। शैक्षिक तहका हिसाबले, कक्षा ९-१० सम्म पुगेकाहरूको संख्या विद्यालयमा हाल नजाने समूहमा कम छ, जसले शिक्षा पुरा गर्ने विद्यार्थीहरूको दर वृद्धि भएको सङ्केत गर्छ। तर, उच्च माध्यमिक तह र माथिको शिक्षामा अझै सुधारको आवश्यकता छ। समग्रमा, सिद्धिचरण नगरपालिकामा शिक्षा क्षेत्रमा उल्लेखनीय प्रगति भए पनि किशोरावस्था पछि विद्यालय छोड्ने दर उच्च हुनु चुनौती हो। यसका लागि नीति निर्माताहरूले किशोरावस्थामा विद्यालय जोगाउन लक्षित कार्यक्रमहरू लागू गर्नु आवश्यक छ। साथै, सामाजिक र आर्थिक अवरोध हटाउन अभिभावक र समुदायलाई जागरुक बनाउनु पनि महत्वपूर्ण छ। यस प्रकार, सिद्धिचरण नगरपालिकामा शिक्षा पहुँच र गुणस्तर सुधारका लागि निरन्तर प्रयास जारी रहनुपर्छ ताकि सबै उमेर समूह र लिङ्गका बालबालिका समान रूपमा गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गर्न सकून्।

Age	Total	School Attendance Status																		
		Currently Attending					Currently Not Attending					Attendance not stated								
							Ever Attended													
		Early childhood education (0)	Primary education (1-5)	Lower secondary (6-8)	Upper secondary (9-10)	Other	Level not stated	Early childhood education (0)	Primary education (1-5)	Lower secondary (6-8)	Upper secondary (9-10)	Other	Level not stated	Never Attended	Early childhood education (0)	Primary education (1-5)	Lower secondary (6-8)	Upper secondary (9-10)	Other	Level not stated
उमेर (वर्षमा)	जम्मा	पूर्व बाल शिक्षा	प्राथमिक शिक्षा	निम्न माध्यमिक	कक्षा ९-१०	अन्य	तह उल्लेख नभएको	पूर्व बाल शिक्षा	प्राथमिक शिक्षा	निम्न माध्यमिक	कक्षा ९-१०	अन्य	तह उल्लेख नभएको	कहिल्यै विद्यालय नजाने	पूर्व बाल शिक्षा	प्राथमिक शिक्षा	निम्न माध्यमिक	कक्षा ९-१०	अन्य	तह उल्लेख नभएको
सिद्धिचरण नगरपालिका																				
जम्मा																				
सबै उमेर	७७५	६१८	२५४	१५८	१०६	३	२	४	४८०	६१६	५८२	५	४	२११	०	०	०	०	०	०
५	३८०	३५३	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	२६	०	०	०	०	०	०
६	५०८	१८२	३१७	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	५	०	०	०	०	०	०

Age	Total	School Attendance Status																		
		Currently Attending						Currently Not Attending						Attendance not stated						
								Ever Attended												
		Early childhood education (0)	Primary education (1-5)	Lower secondary (6-8)	Upper secondary (9-10)	Other	Level not stated	Early childhood education (0)	Primary education (1-5)	Lower secondary (6-8)	Upper secondary (9-10)	Other	Level not stated	Never Attended	Early childhood education (0)	Primary education (1-5)	Lower secondary (6-8)	Upper secondary (9-10)	Other	Level not stated
7	४२५	६२	३६३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	३	०	०	०	०	०	०	
८	४५१	१६	४५४	०	०	०	०	०	२	०	०	०	९	०	०	०	०	०	०	
९	४३२	३	४२५	०	०	०	०	०	३	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	
१०	४५१	२	४०३	०	०	०	०	०	४०	०	०	०	६	०	०	०	०	०	०	
११	४२६	०	२७०	१२७	०	०	०	०	२१	५	०	०	३	०	०	०	०	०	०	
१२	५२०	०	१७६	३१४	०	०	०	०	११	११	०	०	५	०	०	०	०	०	०	
१३	५११	०	९८	३८९	०	०	०	०	९	७	०	०	५	०	०	०	०	०	०	
१४	५३३	०	४१	३१९	१४२	१	०	०	८	११	७	०	४	०	०	०	०	०	०	
१५	५२६	०	०	२१४	२६५	०	१	१	१८	१२	९	०	६	०	०	०	०	०	०	
१६	४१९	०	०	१२०	२४३	१	०	०	२५	१८	९	०	३	०	०	०	०	०	०	
१७	२७६	०	०	५१	१७०	०	०	०	१४	१९	१६	०	६	०	०	०	०	०	०	
१८	२६३	०	०	२४	१२९	०	१	०	३८	३५	२५	०	११	०	०	०	०	०	०	
१९	१७५	०	०	२२	५४	०	०	०	२६	४१	२५	०	७	०	०	०	०	०	०	
२०	२३६	०	०	०	२३	१	०	०	४६	६७	७३	२	१	२३	०	०	०	०	०	
२१	१८३	०	०	०	१४	०	०	०	३७	५६	६४	२	०	१०	०	०	०	०	०	
२२	२३३	०	०	०	१०	०	०	१	४२	९४	६९	०	०	१७	०	०	०	०	०	
२३	२०७	०	०	०	३	०	०	०	४६	७०	६८	२	१	१७	०	०	०	०	०	
२४	२६०	०	०	०	७	०	०	०	५२	८६	१०२	१	०	१२	०	०	०	०	०	

Age	Total	School Attendance Status																		
		Currently Attending						Currently Not Attending						Attendance not stated						
								Ever Attended												
		Early childhood education (0)	Primary education (1-5)	Lower secondary (6-8)	Upper secondary (9-10)	Other	Level not stated	Early childhood education (0)	Primary education (1-5)	Lower secondary (6-8)	Upper secondary (9-10)	Other	Level not stated	Never Attended	Early childhood education (0)	Primary education (1-5)	Lower secondary (6-8)	Upper secondary (9-10)	Other	Level not stated
२५	२६७	०	०	०	०	०	०	१	४१	५४	११५	१	२	२३	०	०	०	०	०	०
पुरुष																				
सबै उमेर	३८६९	३२९	१२९३	७५९	५१९	२	०	२	२५९	३२०	२८०	४	१	१०१	०	०	०	०	०	०
५	२१३	१९६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१७	०	०	०	०	०	०
६	२४६	८८	१५३	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	४	०	०	०	०	०	०
७	२१४	३८	१७६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
८	२४८	६	२३८	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	४	०	०	०	०	०	०
९	२०१	१	१९७	०	०	०	०	०	२	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०
१०	२४३	०	२१९	०	०	०	०	०	२१	०	०	०	०	३	०	०	०	०	०	०
११	२१६	०	१४२	५७	०	०	०	०	१३	२	०	०	०	२	०	०	०	०	०	०
१२	२६६	०	१०१	१४६	०	०	०	०	७	८	०	०	०	४	०	०	०	०	०	०
१३	२३६	०	४७	१७३	०	०	०	०	७	२	०	०	०	७	०	०	०	०	०	०
१४	२६४	०	२०	१५७	७१	०	०	०	२	७	४	०	०	३	०	०	०	०	०	०
१५	२४७	०	०	१०३	११३	०	०	१	१४	९	३	०	०	४	०	०	०	०	०	०
१६	२१५	०	०	६६	११४	१	०	०	१७	९	५	०	०	३	०	०	०	०	०	०
१७	१५३	०	०	३०	८९	०	०	०	८	१२	१०	०	०	४	०	०	०	०	०	०
१८	१३८	०	०	१३	७०	०	०	०	२०	१७	१०	०	०	८	०	०	०	०	०	०

Age	Total	School Attendance Status																		
		Currently Attending						Currently Not Attending						Attendance not stated						
								Ever Attended												
		Early childhood education (0)	Primary education (1-5)	Lower secondary (6-8)	Upper secondary (9-10)	Other	Level not stated	Early childhood education (0)	Primary education (1-5)	Lower secondary (6-8)	Upper secondary (9-10)	Other	Level not stated	Never Attended	Early childhood education (0)	Primary education (1-5)	Lower secondary (6-8)	Upper secondary (9-10)	Other	Level not stated
१९	१०७	०	०	१४	३३	०	०	०	१६	२९	१३	०	०	२	०	०	०	०	०	०
२०	१२३	०	०	०	१५	१	०	०	२६	३४	३६	१	०	१०	०	०	०	०	०	०
२१	८९	०	०	०	६	०	०	०	२०	३०	२८	२	०	३	०	०	०	०	०	०
२२	१११	०	०	०	४	०	०	०	२८	४१	३४	०	०	४	०	०	०	०	०	०
२३	९२	०	०	०	१	०	०	०	२०	३६	३१	०	०	४	०	०	०	०	०	०
२४	१३५	०	०	०	३	०	०	०	२५	५०	५०	१	०	६	०	०	०	०	०	०
२५	११२	०	०	०	०	०	०	१	१२	३४	५६	०	१	८	०	०	०	०	०	०
महिला																				
सबै उमेर	३८४	२८	१२५४	८२१	५४१	१	२	२	२२१	२९६	३०२	४	३	११०	०	०	०	०	०	०
५	१६७	१५७	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	९	०	०	०	०	०	०
६	२६२	९४	१६४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	४	०	०	०	०	०	०
७	२१४	२४	१८७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	३	०	०	०	०	०	०
८	२३३	१०	२१६	०	०	०	०	०	२	०	०	०	०	५	०	०	०	०	०	०
९	२३१	२	२२८	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१०	२०८	२	१८४	०	०	०	०	०	१९	०	०	०	०	३	०	०	०	०	०	०
११	२१०	०	१२८	७०	०	०	०	०	८	३	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०
१२	२५४	०	७५	१६८	०	०	०	०	४	३	०	०	०	४	०	०	०	०	०	०

Age	Total	School Attendance Status																		
		Currently Attending						Currently Not Attending						Attendance not stated						
								Ever Attended												
		Early childhood education (0)	Primary education (1-5)	Lower secondary (6-8)	Upper secondary (9-10)	Other	Level not stated	Early childhood education (0)	Primary education (1-5)	Lower secondary (6-8)	Upper secondary (9-10)	Other	Level not stated	Never Attended	Early childhood education (0)	Primary education (1-5)	Lower secondary (6-8)	Upper secondary (9-10)	Other	Level not stated
१३	२७५	०	५१	२१६	०	०	०	०	२	५	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०
१४	२६९	०	२१	१६२	७१	१	०	०	६	४	३	०	०	१	०	०	०	०	०	०
१५	२७९	०	०	१११	१५२	०	१	०	४	३	६	०	०	२	०	०	०	०	०	०
१६	२०४	०	०	५४	१२९	०	०	०	६	९	४	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१७	१२३	०	०	२१	६१	०	०	०	६	७	६	०	०	२	०	०	०	०	०	०
१८	१२५	०	०	११	५९	०	१	०	१६	१६	१५	०	०	३	०	०	०	०	०	०
१९	६८	०	०	८	२१	०	०	०	१०	१२	१२	०	०	५	०	०	०	०	०	०
२०	११३	०	०	०	८	०	०	०	२०	३३	३७	१	१	१३	०	०	०	०	०	०
२१	९४	०	०	०	८	०	०	०	१७	२६	३६	०	०	७	०	०	०	०	०	०
२२	१२२	०	०	०	६	०	०	१	१४	५३	३५	०	०	१३	०	०	०	०	०	०
२३	११५	०	०	०	२	०	०	०	२६	३४	३७	२	१	१३	०	०	०	०	०	०
२४	१२५	०	०	०	४	०	०	०	२७	३६	५२	०	०	६	०	०	०	०	०	०
२५	१५५	०	०	०	०	०	०	०	२९	५०	५९	१	१	१५	०	०	०	०	०	०

१०.६ गणनाको अवधिमा विद्यालय जाने नजाने, गएको वा कहिल्यै नगएको आधारमा जनसंख्या ५-२५ वर्ष उमेरको जनसंख्या

शिक्षा व्यक्तिको जीवनमा मात्र नभएर समाजको समग्र विकासमा पनि आधारशिला हो। यसले व्यक्तिलाई सशक्त बनाउने, सामाजिक भेदभाव घटाउने र राष्ट्रिय समृद्धिमा योगदान पुऱ्याउने महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ। सिद्धिचरण नगरपालिका जस्तो विकासोन्मुख क्षेत्रमा ५ देखि २५ वर्ष उमेर समूहका बालबालिका र युवाहरूको विद्यालय जाने र नजाने अवस्थाको अध्ययनले शिक्षा प्रणालीको पहुँच र प्रभावकारिताको स्पष्ट झलक दिन्छ। राष्ट्रिय तथ्यांक अनुसार, सिद्धिचरण नगरपालिकामा ५ देखि २५ वर्ष उमेर समूहमा करिब ७,७१५ जना युवा छन्, जस मध्ये करिब ७५ प्रतिशतले गणनाको अवधिमा विद्यालय जाने गरेका छन्। यस तथ्यांकले नगरपालिकामा शिक्षा पहुँच राम्रो रहेको देखाउँछ। पुरुष र महिलाको विद्यालय जाने दर लगभग बराबर छ, जसले

लिङ्गीय असमानता घट्ने संकेत दिन्छ। प्रारम्भिक उमेर समूहमा विद्यालय जानेलाई हेर्दा, पाँचदेखि दस वर्षसम्मका बालबालिकामा विद्यालय जाने दर अत्यन्त उच्च छ, जसले शिक्षा अभियान सफल भईरहेको छ भन्ने देखाउँछ। तर, विद्यालय नजानेहरूको संख्या पनि उल्लेखनीय छ। करिब १,६९४ जना युवाहरू विद्यालय नजाने भए पनि पहिले पढ्न/लेख्न जाने गरेका थिए, भने २११ जना युवाहरूले कहिल्यै पढ्न लेख्न नपरेका छन्। यो तथ्यले देखाउँछ कि केही कारणले उनीहरूले शिक्षा छोड्नु परेको छ। विशेष गरी १५ वर्ष भन्दा माथिका उमेर समूहमा विद्यालय नजाने र कहिल्यै नपढेका संख्या बढी छ। यसले युवावस्थामा शिक्षा छोड्ने प्रवृत्ति रहेको र त्यसलाई सुधार्न आवश्यक पहलहरूको आवश्यकता औल्याउँछ। महिलाहरूमा विद्यालय नजाने र साक्षरता नपुगेको संख्या पुरुषहरूको तुलनामा केही बढी छ। यो सामाजिक तथा सांस्कृतिक कारणहरूबाट महिला शिक्षा पछाडि परेको संकेत हो। महिलाको शिक्षा प्राप्तिमा भएका बाधाहरू हटाउन विशेष कार्यक्रम र जनचेतना अभियान अनिवार्य छन्। युवा वर्गमा विद्यालय नजानेका कारणहरू आर्थिक समस्या, पारिवारिक जिम्मेवारी, बालविवाह, स्वास्थ्य समस्या र विद्यालयको दुर्गमता हुन सक्छ। यसलाई ध्यानमा राख्दै पुनः शिक्षामा फर्काउने योजना, व्यवसायिक तालिम र स्वरोजगारसँग जोडिएका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनु आवश्यक छ। सारांशमा, सिद्धिचरण नगरपालिकामा शिक्षा क्षेत्रमा सकारात्मक प्रगति भए तापनि अझै पनि चुनौतीहरू कायम छन्। विद्यालय नजाने र कहिल्यै नपढेका वर्गलाई लक्षित गरी शिक्षा पुनःप्राप्ति, महिला साक्षरता प्रवर्द्धन, र शिक्षा पहुँच विस्तारका लागि योजनाबद्ध प्रयासहरू गरिनुपर्ने देखिन्छ। यसले नगरपालिकाको समग्र विकास र दीगो प्रगतिको आधार तयार पार्नेछ।

उमेर (वर्षमा)	५-२५ वर्ष उमेरका जनसंख्या		जनसंख्या						उल्लेख नभएको	
	पुरुष	महिला	गणना अवधिमा विद्यालय जाने (औपचारिक/अनौपचारिक/स्व:अध्ययन)		गणना अवधिमा विद्यालय नजाने (विगतमा पढ्न/लेख्न गएका)		कहिल्यै पढ्न लेख्न नगएका			
			पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला
सिद्धिचरण नगरपालिका										
सबै उमेर	३८६९	३८४६	२९०२	२९०८	८६६	८२८	१०१	११०	०	०
५	२१३	१६७	१९६	१५७	०	१	१७	९	०	०
६	२४६	२६२	२४१	२५८	१	०	४	४	०	०
७	२१४	२१४	२१४	२११	०	०	०	३	०	०
८	२४८	२३३	२४४	२२६	०	२	४	५	०	०
९	२०१	२३१	१९८	२३०	२	१	१	०	०	०
१०	२४३	२०८	२१९	१८६	२१	१९	३	३	०	०
११	२१६	२१०	१९९	१९८	१५	११	२	१	०	०
१२	२६६	२५४	२४७	२४३	१५	७	४	४	०	०
१३	२३६	२७५	२२०	२६७	९	७	७	१	०	०
१४	२६४	२६९	२४८	२५५	१३	१३	३	१	०	०
१५	२४७	२७९	२१६	२६४	२७	१३	४	२	०	०
१६	२१५	२०४	१८१	१८३	३१	२१	३	०	०	०
१७	१५३	१२३	११९	१०२	३०	१९	४	२	०	०
१८	१३८	१२५	८३	७१	४७	५१	८	३	०	०
१९	१०७	६८	४७	२९	५८	३४	२	५	०	०
२०	१२३	११३	१६	८	९७	९२	१०	१३	०	०
२१	८९	९४	६	८	८०	७९	३	७	०	०
२२	१११	१२२	४	६	१०३	१०३	४	१३	०	०

उमेर (वर्षमा)	५-२५ वर्ष उमेरका जनसंख्या		जनसंख्या						उल्लेख नभएको	
			गणना अवधिमा विद्यालय जाने (औपचारिक/अनौपचारिक/स्व:अध्ययन)		गणना अवधिमा विद्यालय नजाने (विगतमा पढ्न/लेख गएका)		कहिल्यै पढ्न लेख नगएका			
	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला
२३	९२	११५	१	२	८७	१००	४	१३	०	०
२४	१३५	१२५	३	४	१२६	११५	६	६	०	०
२५	११२	१५५	०	०	१०४	१४०	८	१५	०	०

१०.७ अध्ययन गरेको विषयअनुसार पन्द्र वर्षमाथिका दश जोड २ वा सो सरह र सोभन्दा माथिल्लो तह उत्तीर्ण गरेकाको जनसंख्या

शिक्षा र अध्ययन क्षेत्रले कुनै पनि समाजको प्रगति र विकासको दिशा निर्धारण गर्छ। अध्ययन गरिएको विषय र प्राप्त शिक्षा स्तरले व्यक्तिको पेशागत क्षमता, सामाजिक स्थिति र आर्थिक विकासमा प्रभाव पार्ने भएकाले शैक्षिक डाटाको विश्लेषणले जिल्लाको मानव संसाधनको गुणस्तर र विविधता बुझ्न मद्दत पुऱ्याउँछ। यस निबन्धमा सिद्धिचरण नगरपालिकामा १५ वर्षमाथिका जनसंख्याको अध्ययन विषय अनुसारको वितरण र यसको सामाजिक महत्त्वलाई व्यावसायिक रूपमा विश्लेषण गरिएको छ। सिद्धिचरण नगरपालिकाको तथ्याङ्कअनुसार, १५ वर्षमाथि कुल ३,६५० जना व्यक्तिहरूले दसौँ कक्षा वा सो भन्दा माथिको तह उत्तीर्ण गरेका छन्। उनीहरू विभिन्न विषयवस्तुहरूमा अध्ययनरत छन्, जसले समाजको विविध शैक्षिक रुचि र रोजगार सङ्घर्षलाई प्रतिबिम्बित गर्छ। मानविकी तथा समाजशास्त्रमा ३२२ जना, व्यवस्थापनमा ७९८ जना, शिक्षा क्षेत्रमा १,६९२ जना, विज्ञान तथा प्रविधिमा १३२ जना, स्वास्थ्य तथा चिकित्सा शास्त्रमा १९३ जना, ईन्जिनियरिङमा १०६ जना, कानूनमा १९ जना, कृषि, वन, पशु विज्ञान, कम्प्युटर विज्ञान लगायतका अन्य विषयहरूमा पनि उल्लेखनीय संख्यामा विद्यार्थीहरू छन्। विशेष गरी शिक्षा क्षेत्र सबैभन्दा ठूलो संख्यामा विद्यार्थी समेटेको छ, जसले स्पष्ट गर्छ कि सिद्धिचरण नगरपालिकामा शिक्षक तयार पार्ने तालिम र शैक्षिक क्षेत्रमा रुचि बढी रहेको छ। व्यवस्थापन र मानविकी क्षेत्र पनि दोस्रो र तेस्रो स्थानमा रहेका छन्, जसले व्यावसायिक तथा सामाजिक सेवा क्षेत्रप्रति युवाहरूको आकर्षण देखाउँछ। विज्ञान तथा प्रविधिमा तुलनात्मक कम संख्यामा व्यक्तिहरू भए तापनि यो क्षेत्र अहिलेको आधुनिक युगमा निकै महत्त्वपूर्ण छ र भविष्यमा यसमा थप वृद्धि आवश्यक छ। लिङ्गीय दृष्टिले हेर्दा, पुरुष र महिलाबीच विषय छान्ने प्राथमिकतामा भिन्नता देखिन्छ। पुरुषहरूको संख्या १,८१४ रहेको छ जसमा व्यवस्थापन, शिक्षा र ईन्जिनियरिङमा बढी केन्द्रित छन्। महिलाहरूको संख्या १,८३६ छ, जसमा शिक्षा र व्यवस्थापन विषय बढी लोकप्रिय छन्। स्वास्थ्य तथा चिकित्सा, मानविकी, र कानून विषयमा पनि महिलाहरूको उपस्थिति उल्लेखनीय छ। यो तथ्यले महिलाहरू शिक्षाको विभिन्न क्षेत्रमा सक्रिय भैरहेका र नयाँ सामाजिक भूमिका निर्वाह गरिरहेका देखाउँछ। उमेर समूह अनुसार विश्लेषण गर्दा, २० देखि २४ वर्ष उमेर समूह सबैभन्दा ठूलो हो, जहाँ १,०१७ जना विद्यार्थी रहेका छन्। यस समूहमा शिक्षा र व्यवस्थापन क्षेत्रमा बढी संलग्नता देखिन्छ, जुन उनीहरूको व्यावसायिक तयारीको संकेत हो। २५ देखि ३४ वर्ष उमेर समूहमा पनि शिक्षा र व्यवस्थापन प्रमुख छन्, तर ईन्जिनियरिङ, स्वास्थ्य तथा विज्ञानमा केही वृद्धि देखिन्छ, जसले बौद्धिक र व्यावसायिक विविधता बढाएको छ। ३५ वर्षमाथि शिक्षा क्षेत्रमा संख्यात्मक कमी भए तापनि अन्य पेशागत क्षेत्रहरूमा केही संख्यात्मक उपस्थिति देखिन्छ। यो तथ्याङ्कले सिद्ध गर्दछ कि सिद्धिचरण नगरपालिकामा शिक्षा क्षेत्र सबैभन्दा व्यापक छ, जसले शिक्षा सुधार र गुणस्तरीय शिक्षक तयार गर्ने क्षमतामा विश्वास जगाउँछ। व्यवस्थापन क्षेत्रले पनि व्यावसायिक र प्रशासनिक क्षेत्रमा नयाँ अवसरहरू सिर्जना गरेको

छ। तर, विज्ञान, प्रविधि, ईन्जिनियरिङ र स्वास्थ्य क्षेत्रमा अझै पनि लगानी र स्रोत विस्तार आवश्यक छ, किनकि यी क्षेत्रहरू भविष्यको रोजगारी र आर्थिक विकासका प्रमुख आधार हुन्। सिद्धिचरण नगरपालिकाको शैक्षिक क्षेत्र विविध छ र यसले स्थानीय समाजलाई विभिन्न पेशागत क्षेत्रमा सक्षम बनाइरहेको छ। तर, थप अनुसन्धान र नीतिगत पहलमार्फत विज्ञान र प्रविधि, कृषि, वन तथा सूचना प्रविधिमा युवाहरूको संलग्नता बढाउनु पर्ने देखिन्छ। साथै, महिला शिक्षामा भएको प्रगतिको संरक्षण गर्दै नयाँ अवसरहरू सिर्जना गर्नु पनि महत्त्वपूर्ण छ।

Age group	Total	Major field of study												
		Humanities & social sciences	Management	Education	Science and technology	Health/ medical sciences	Engineering	Law	Agriculture	Forestry	Animal sciences/Veterinary/ fisheries	Computing and information technology	Other	Not stated
उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	मानविकी तथा समाजशास्त्र	व्यवस्थापन	शिक्षा	विज्ञान तथा प्रविधि	स्वास्थ्य/चिकित्सा शास्त्र	ईन्जिनियरिङ	कानून	कृषि	वन	पशु विज्ञान/पशु चिकित्सा/मत्स्यपालन	कम्प्युटर/सूचना प्रविधि	अन्य	उल्लेख नभएको
सिद्धिचरण नगरपालिका														
जम्मा														
जम्मा	३६५०	३२२	७९८	१६९२	१३२	१९३	१०६	१९	५३	२७	२९	९	७४	१९६
१५-१९	४२५	२१	१३१	१५४	२१	१४	२९	२	७	९	६	४	३	२४
२०-२४	१०१७	४७	३०६	३९९	५०	४५	४९	१	२४	९	१०	२	१३	६२
२५-२९	७३१	४१	१७४	३५१	३२	५०	१३	१	११	४	७	१	९	३७
३०-३४	५२९	३९	८१	३९९	७	२७	५	१	६	३	१	१	११	२८
३५-३९	३२८	४८	३८	१७३	२	१६	३	१	२	१	२	०	१८	२४
४०-४४	२४५	३९	३५	१२५	६	२१	२	२	०	०	०	०	८	७
४५-४९	१३७	२९	१९	६४	०	५	१	३	१	१	१	१	५	७
५०-५४	१३८	३५	६	६०	११	१०	१	३	१	०	२	०	५	४
५५-५९	४१	९	५	१८	१	१	२	२	०	०	०	०	१	२
६०-६४	२७	५	२	१३	१	३	०	२	०	०	०	०	१	०
६५-६९	१९	६	०	८	१	१	१	१	०	०	०	०	०	१
७०-७४	८	१	१	५	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०
७५+	५	२	०	३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
पुरुष														
जम्मा	१८१४	१९५	४२२	७५७	९१	५९	७९	१५	१९	१६	१९	८	४१	९३
१५-१९	१८७	१२	५२	६५	१०	४	१७	१	४	४	३	४	३	८

Age group	Total	Major field of study												
		Humanities & social sciences	Management	Education	Science and technology	Health/ medical sciences	Engineering	Law	Agriculture	Forestry	Animal sciences/Veterinary/ fisheries	Computing and information technology	Other	Not stated
२०-२४	४६७	२२	१५५	१५८	३१	७	३९	०	८	६	७	२	६	२६
२५-२९	३२१	१७	९६	१३७	२४	१३	९	०	१	३	४	१	४	१२
३०-३४	२६०	२१	४८	१३९	७	१३	५	१	२	१	१	१	५	१६
३५-३९	१५५	२५	२४	७३	२	३	३	०	१	१	१	०	७	१५
४०-४४	१३९	२९	२३	६०	५	१०	२	२	०	०	०	०	४	४
४५-४९	९५	२४	१२	३९	०	३	१	३	१	१	१	०	५	५
५०-५४	१०३	२४	४	४६	९	५	०	३	१	०	२	०	५	४
५५-५९	३७	८	५	१६	१	०	२	२	०	०	०	०	१	२
६०-६४	२१	४	२	१०	१	१	०	२	०	०	०	०	१	०
६५-६९	१७	६	०	७	१	०	१	१	०	०	०	०	०	१
७०-७४	७	१	१	४	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०
७५+	५	२	०	३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
महिला														
जम्मा	१८३६	१२७	३७६	९३५	४१	१३४	२७	४	३४	११	१०	१	३३	१०३
१५-१९	२३८	९	७९	८९	११	१०	१२	१	३	५	३	०	०	१६
२०-२४	५५०	२५	१५१	२४१	१९	३८	१०	१	१६	३	३	०	७	३६
२५-२९	४१०	२४	७८	२१४	८	३७	४	१	१०	१	३	०	५	२५
३०-३४	२६९	१८	३३	१८०	०	१४	०	०	४	२	०	०	६	१२
३५-३९	१७३	२३	१४	१००	०	१३	०	१	१	०	१	०	११	९
४०-४४	१०६	१०	१२	६५	१	११	०	०	०	०	०	०	४	३
४५-४९	४२	५	७	२५	०	२	०	०	०	०	०	१	०	२
५०-५४	३५	११	२	१४	२	५	१	०	०	०	०	०	०	०
५५-५९	४	१	०	२	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०
६०-६४	६	१	०	३	०	२	०	०	०	०	०	०	०	०
६५-६९	२	०	०	१	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०
७०-७४	१	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७५+	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

नोट: जनगणनाबाट प्राप्त शिक्षा तथा साक्षरतासम्बन्धी थप विवरणहरू www.censusnepal.cbs.gov.np मा हेर्न सकिने छ।

खण्ड ११ : वैवाहिक स्थितिसम्बन्धी विवरण

विवाह पुरुष र महिला बीचको दाम्पत्य तथा पारिवारिक जीवनको आधारशिला मात्र नभई मानव सभ्यताको निरन्तरता र सामाजिक संरचनाको मूल स्तम्भ हो। यो बन्धन अनतिक्रम्य र स्वतन्त्र सहमतिमा आधारित पवित्र प्रतिज्ञा हो। जसले दुई व्यक्तिलाई भावनात्मक, सामाजिक, कानुनी तथा आर्थिक रूपमा जोड्दछ। विवाह केवल दुई जनाको व्यक्तिगत निर्णय मात्र नभएर समाज र संस्कृतिको निरन्तरता कायम राख्ने सामूहिक प्रक्रिया पनि हो। राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ का तथ्यांकहरूले देखाउँछन् कि विवाहका कारण मुलुकभित्र मात्र होइन, बाहिर समेत जनसंख्या संरचनामा महत्वपूर्ण परिवर्तन हुन्छ। विवाह दर, विवाहको उमेर, लिङ्गीय अनुपात, पेशागत स्थिति तथा पहिलो विवाहको औसत उमेर जस्ता सूचकहरूले समुदायको सामाजिक तथा आर्थिक गतिशीलता प्रष्ट पार्छन्। विशेषगरी सिद्धिचरण नगरपालिकाको सन्दर्भमा, यस्ता तथ्यांकहरूले यहाँको सांस्कृतिक मूल्य, लैङ्गिक समानता, जनसंख्या वृद्धिदर र पारिवारिक संरचनाको रूपरेखा बुझ्न महत्वपूर्ण आधार प्रदान गर्दछ। यस खण्डमा पेशा, उमेर समूह, लिङ्ग र पहिलो विवाहको उमेरका आधारमा जनसंख्याको विस्तृत विवरण प्रस्तुत गरिएको छ। वडागत विवरणले प्रत्येक भूगोलिक क्षेत्रमा विवाहको स्वरूप र प्रवृत्ति देखाउँछ भने निकायगत विवरणले नीति निर्माण, सामाजिक विकास योजना, र पारिवारिक कल्याण कार्यक्रमहरूका लागि आवश्यक प्रमाणिक आधार उपलब्ध गराउँछ। मानव दृष्टिकोणबाट हेर्दा, विवाह केवल व्यक्तिगत जीवनको एक महत्वपूर्ण मोड मात्र होइन। यो परिवार निर्माणको आरम्भ, सामाजिक एकताको सुदृढीकरण र भविष्यको पुस्ता निर्माणको तयारी हो। यसलाई सहमति, समानता र आपसी सम्मानका मूल्यमा आधारित राख्दा मात्र यो पवित्र बन्धनको वास्तविक अर्थ र महत्त्व कायम रहन्छ।

११.१ पाँच वर्ष उमेर समूह र तिनको वैवाहिक स्थितिअनुसार दश वर्ष र सोभन्दा माथि उमेरका जनसंख्या

पाँच वर्ष उमेर समूह र तिनको वैवाहिक स्थितिअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिकाको जनसंख्या विश्लेषणले यहाँको सामाजिक संरचना र पारिवारिक जीवनको अवस्थाबारे धेरै महत्वपूर्ण सूचनाहरू प्रदान गर्दछ। यो तथ्याङ्कले उमेर समूह अनुसार पुरुष र महिलाबीचको वैवाहिक स्थिति, सम्बन्ध विच्छेद, विधुर वा विधवा भएका व्यक्तिहरूको संख्या, र सामाजिक व्यवहारका विभिन्न पाटोहरूलाई स्पष्ट पार्दछ। सबै उमेर समूह मिलाएर हेर्दा, १० वर्ष र सोभन्दा माथिका उमेर समूहमा कुल जनसंख्या २३,३४६ रहेको छ, जसमा अविवाहित ७,४१६, विवाहिता १४,५८०, विधुर वा विधवा १,१७९, सम्बन्ध विच्छेद ४४, र अलग भएका १२७ छन्। यो तथ्याङ्कले देखाउँछ कि विवाहिता जनसंख्या सबैभन्दा ठूलो हिस्सा हो, जुन सामाजिक रूपमा विवाहलाई अझै पनि प्रमुख संस्था मानिएको छ भन्ने देखाउँछ। उमेर समूहअनुसार विश्लेषण गर्दा, १० देखि १४ वर्ष समूहमा अधिकतम व्यक्तिहरू अविवाहित छन् (२,४३३), जुन उमेर समूह अनुसार स्वाभाविक पनि हो। १५ देखि १९ वर्ष समूहमा पनि धेरैजसो अविवाहित (२,५१७) छन् तर विवाहितको संख्या (१६२) पनि थोरै भए पनि देखिन्छ, जसले केही प्रारम्भिक विवाहको संकेत दिन्छ। २० वर्षदेखि २४ वर्ष उमेर समूहमा विवाहितहरूको संख्या उल्लेख्य रूपमा बढेको छ (९६०), र यो प्रवृत्ति २५ देखि ४९ वर्ष सम्म निरन्तर उच्च छ। यसले यो देखाउँछ कि प्रौढ उमेर समूहमा विवाह सामाजिक जीवनको एक आवश्यक अंग हो। पुरुष र महिलाबीच वैवाहिक स्थितिमा देखिने फरक महत्वपूर्ण छ। पुरुषहरूको संख्या ११,०४३ रहेको छ जसमा ३,९७१ अविवाहित र ६,७६२ विवाहित छन्, जबकि महिलाहरूको संख्या १२,३०३ छ र उनीहरूमध्ये ३,४४५ अविवाहित र ७,८१८ विवाहित छन्। महिलाहरूमा विधवा र सम्बन्ध विच्छेदको संख्या पुरुषहरूको तुलनामा धेरै उच्च छ, जुन सामाजिक संरचना र लैंगिक भेदभावको संकेत हुनसक्छ। उदाहरणका लागि, ६० वर्षभन्दा माथिका उमेर समूहमा महिलाहरूमा विधवा हुनुको प्रतिशत निकै उच्च छ। यो तथ्याङ्कले सामाजिक संरचना, विशेष गरी विवाह, सम्बन्ध विच्छेद र विधवा अवस्थाको सम्बन्धमा लिङ्गीय भेदभाव र उमेर समूहअनुसारको व्यवहारिक परिवर्तनलाई पनि देखाउँछ। महिलाहरूमा सम्बन्ध विच्छेद र विधवा हुनुको उच्च दरले उनीहरूको सामाजिक सुरक्षा र आर्थिक स्थिति कमजोर हुन सक्ने सम्भावना व्यक्त गर्छ। साथै, प्रारम्भिक उमेरमा पनि केही

विवाहहरू हुने तथ्यले सामाजिक चेतना र कानुनी संरक्षणको आवश्यकता औँल्याउँछ। तथ्याङ्कले सिद्धिचरण नगरपालिकाको सामाजिक र पारिवारिक जीवनको विशिष्ट परिप्रेक्ष्य प्रस्तुत गर्दै, समुदायमा लैंगिक समानता, महिलाको सामाजिक सुरक्षा, र विवाह सम्बन्धी कानुनी तथा सामाजिक सुधारका लागि दिशानिर्देशन गर्न महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ। यो विश्लेषणले स्थानीय सरकार, समाजसेवी संस्था र नीति निर्माता सबैका लागि महत्त्वपूर्ण आधार तयार पार्न सहयोग पुऱ्याउँछ।

लिङ्ग	उमेर समूह	जम्मा	वैवाहिक स्थिति अनुसारको जनसंख्या				
			अविवाहित	विवाहित	विधुर वा विधवा	सम्बन्धविच्छेद	अलग भएका
सिद्धिचरण नगरपालिका							
जम्मा	जम्मा	२३३४६	७४१६	१४५८०	११७९	४४	१२७
	१० - १४ वर्ष	२४४१	२४३३	८	०	०	०
	१५ - १९ वर्ष	२६७९	२५१७	१६२	०	०	०
	२० - २४ वर्ष	२३७५	१३९९	९६०	७	३	६
	२५ - २९ वर्ष	२२१४	५५५	१६३५	१०	७	७
	३० - ३४ वर्ष	१८९४	१७३	१६८४	१४	६	१७
	३५ - ३९ वर्ष	१७६३	८१	१६३५	२६	५	१६
	४० - ४४ वर्ष	१६३०	५०	१५२८	३५	५	१२
	४५ - ४९ वर्ष	१४०८	४६	१३०७	४३	४	८
	५० - ५४ वर्ष	१७४५	३०	१६२४	७७	५	९
	५५ - ५९ वर्ष	१३०२	३६	११६३	८७	१	१५
	६० - ६४ वर्ष	१२२३	२७	१०१७	१५६	३	२०
	६५ - ६९ वर्ष	८७७	२४	७१५	१२९	२	७
	७० - ७४ वर्ष	७५२	२२	५४४	१७७	१	८
७५+ वर्ष	१०४३	२३	५९८	४१८	२	२	
पुरुष	जम्मा	११०४३	३९७१	६७६२	२४६	२९	३५
	१० - १४ वर्ष	१२२५	१२२०	५	०	०	०
	१५ - १९ वर्ष	१३४२	१३०६	३६	०	०	०
	२० - २४ वर्ष	११३३	८४८	२८१	२	०	२
	२५ - २९ वर्ष	१०११	३७०	६३३	०	४	४
	३० - ३४ वर्ष	८७३	११२	७४५	३	५	८
	३५ - ३९ वर्ष	७९७	४४	७४१	४	२	६
	४० - ४४ वर्ष	७५८	१९	७२६	७	४	२
	४५ - ४९ वर्ष	६४८	६	६२९	६	४	३
	५० - ५४ वर्ष	८६४	८	८३६	१४	४	२
	५५ - ५९ वर्ष	६१९	१२	५९०	१३	१	३
	६० - ६४ वर्ष	५६७	८	५२४	२९	३	३
	६५ - ६९ वर्ष	४०५	११	३७१	२२	१	०
	७० - ७४ वर्ष	३४६	४	२९९	४२	०	१

लिङ्ग	उमेर समूह	जम्मा	वैवाहिक स्थिति अनुसारको जनसंख्या				
			अविवाहित	विवाहित	विधुर वा विधवा	सम्बन्धविच्छेद	अलग भएका
	७५+ वर्ष	४५५	३	३४६	१०४	१	१
	जम्मा	१२३०३	३४४५	७८१८	९३३	१५	९२
महिला	१० - १४ वर्ष	१२१६	१२१३	३	०	०	०
	१५ - १९ वर्ष	१३३७	१२११	१२६	०	०	०
	२० - २४ वर्ष	१२४२	५५१	६७९	५	३	४
	२५ - २९ वर्ष	१२०३	१८५	१००२	१०	३	३
	३० - ३४ वर्ष	१०२१	६१	९३९	११	१	९
	३५ - ३९ वर्ष	९६६	३७	८९४	२२	३	१०
	४० - ४४ वर्ष	८७२	३१	८०२	२८	१	१०
	४५ - ४९ वर्ष	७६०	४०	६७८	३७	०	५
	५० - ५४ वर्ष	६८१	२२	७८८	६३	१	७
	५५ - ५९ वर्ष	६८३	२४	५७३	७४	०	१२
	६० - ६४ वर्ष	६५६	१९	४९३	१२७	०	१७
	६५ - ६९ वर्ष	४७२	१३	३४४	१०७	१	७
	७० - ७४ वर्ष	४०६	१८	२४५	१३५	१	७
	७५+ वर्ष	५८८	२०	२५२	३१४	१	१

११.२ पाँच वर्ष उमेर समूह र पहिलो विवाह गर्दाको उमेरअनुसार दश वर्ष र सोभन्दा माथिका विवाहित जनसंख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकाको पाँच वर्ष उमेर समूह र पहिलो विवाह गर्दाको उमेरअनुसार दश वर्ष र सोभन्दा माथिका विवाहित जनसंख्या तथ्याङ्कले यहाँको सामाजिक संरचना र पारिवारिक जीवनका विविध आयामहरूलाई उजागर गर्दछ। यस डाटाले विवाहको प्रारम्भिक उमेरदेखि विभिन्न उमेर समूहमा विवाह गर्ने प्रवृत्ति, पुरुष र महिलाबीचको फरक, र विवाहको सामाजिक प्रभावबारे गहिरो दृष्टिकोण दिन्छ। सबै उमेर समूह मिलाएर हेर्दा, १५,९३० जनाले विवाह गरेका छन् जसमा पहिलो विवाह गर्ने उमेर १० वर्षभन्दा कमदेखि ५० वर्षभन्दा माथिसम्म फैलिएको छ। सबैभन्दा ठूलो समूह २१-२४ वर्षको उमेरमा विवाह गर्ने हो (५,४१९ जना), जुन यो उमेरलाई विवाहको सामान्य तथा सामाजिक रूपमा स्वीकार्य चरण देखाउँछ। यसपछि २५-२९ वर्ष (३,७९३ जना) र १८-२० वर्ष (३,१०५ जना) उमेर समूहका विवाहितहरूको संख्या उच्च छ। यो तथ्यले देखाउँछ कि विवाह गर्ने औसत उमेर २० देखि ३० वर्षको बीचमा केन्द्रित छ। प्रारम्भिक बाल्यकाल (१०-१४ वर्ष) मा विवाह गर्ने संख्या न्यून छ, जुन सकारात्मक पक्ष हो, तर केही संख्यामा १० वर्षभन्दा कम उमेरमा पनि विवाह भएका छन्, जसले बालविवाहको समस्या अझै केही हदसम्म कायम रहेको संकेत दिन्छ। पुरुष र महिलाको विवरणले लैंगिक भिन्नता स्पष्ट पारेको छ। पुरुषहरूमा कुल विवाह संख्या ७,०७२ रहेको छ र उनीहरूको पहिलो विवाह गर्ने उमेर मुख्यतः १८-२४ वर्षको बीचमा केन्द्रित छ, जसमा १८-२० र २१-२४ वर्ष उमेर समूहले सबैभन्दा ठूलो हिस्सा ओगटेको छ। महिलाहरूमा विवाह संख्या ८,८५८ छ र उनीहरूमा पनि विवाह गर्ने उमेरको मुख्य केन्द्र १८-२४ वर्षकै हो। तर, महिलाहरूमा प्रारम्भिक उमेरमा (१०-१४ वर्ष र १५-१७ वर्ष) विवाह गर्ने संख्या पुरुषहरूभन्दा बढी छ, जसले बालविवाह रोकथाम र लैंगिक समानताका लागि अझ बढी सचेतना र पहल आवश्यक रहेको देखाउँछ। उमेरसँगै विवाह गर्ने उमेरसम्बन्धी विस्तारै बढ्दो प्रवृत्ति पनि देखिन्छ। उच्च उमेर समूह (३० वर्ष र माथि) मा विवाह गर्नेहरूको संख्या तुलनात्मक रूपमा कम छ, तर ३०-३४, ३५-३९ र ४०-४४ वर्षका समूहमा पनि विवाह गर्नेहरू रहेको तथ्यले दोस्रो विवाह वा केही सामाजिक कारणले विवाहको अवधि बढ्न सक्ने सम्भावना व्यक्त गर्छ। यो तथ्याङ्कले सिद्धिचरण नगरपालिकाको सामाजिक संरचनामा विवाहलाई अत्यन्त महत्वपूर्ण भूमिका रहेको देखाउँछ। तर, बालविवाहका मामिलामा केही चुनौतीहरू रहनु, विशेष गरी महिलाहरूमा प्रारम्भिक उमेरमा विवाह हुने प्रवृत्ति, सामाजिक चेतना

र कानुनी संरक्षणको आवश्यकता औल्याउँछ। यसले बालअधिकार संरक्षण, महिला सशक्तिकरण, र सामाजिक सुधारमा ध्यान दिनुपर्ने स्पष्ट संकेत हो। समग्रमा, यो विश्लेषण स्थानीय सरकार, समुदाय र नीतिनिर्माताहरूलाई विवाहसम्बन्धी नीति निर्माण, लैंगिक समानता प्रवर्द्धन, र बालविवाह न्यूनीकरणका लागि प्रभावकारी रणनीतिहरू अवलम्बन गर्न सहयोग गर्ने महत्त्वपूर्ण आधार तयार पार्दछ। यसले सामाजिक न्याय र मानव अधिकारको दृष्टिले पनि आवश्यक सुधार तथा पहल गर्न प्रेरित गर्छ।

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	पहिलो विवाह गर्दाको उमेर (वर्षमा)											उल्लेख नभएको
		दश वर्षभन्दा मुनि	१०-१४	१५-१७	१८-२०	२१-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९	५०+	
सिद्धिचरण नगरपालिका													
जम्मा													
जम्मा	१५९३०	६०	८२०	३१०५	५४१९	३७९३	१९७८	५४०	१३६	४६	१०	३	२०
१०-१४	८	१	७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१५-१९	१६२	०	११	९२	५९	०	०	०	०	०	०	०	०
२०-२४	९७६	०	२४	२४४	५१३	१९४	०	०	०	०	०	०	१
२५-२९	१६५९	१	४७	२८३	६४६	४९०	१९१	०	०	०	०	०	१
३०-३४	१७२१	१	४३	३१०	५५९	४५०	२९४	६२	०	०	०	०	२
३५-३९	१६८२	०	४२	२९१	६०३	४१६	२४९	७०	९	०	०	०	२
४०-४४	१५८०	१	४७	२८०	५१०	४२२	२०९	८०	२७	३	०	०	१
४५-४९	१३६२	१	३९	२२३	४५७	३३६	२०९	७४	१६	५	१	०	१
५०-५४	१७१५	०	५३	२७०	५४२	४७२	२६२	८०	२१	११	२	०	२
५५-५९	१२६६	०	५०	२१३	४३६	३१९	१६५	५६	१९	३	२	०	३
६०-६४	११९६	४	८७	२२६	३९७	२६०	१४८	४५	१६	११	१	१	०
६५-६९	८५३	१२	९३	१९६	२४४	१६४	९९	२९	७	७	०	१	१
७०-७४	७३०	८	९९	१९१	२११	१२४	६७	२०	७	१	२	०	०
७५+	१०२०	३१	१७८	२८६	२४२	१४६	८५	२४	१४	५	२	१	६
पुरुष													
जम्मा	७०७२	१०	१७६	७०७	२०१३	२२५०	१३७७	३८४	१००	३५	१०	२	८
१०-१४	५	०	५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१५-१९	३६	०	३	१८	१५	०	०	०	०	०	०	०	०
२०-२४	२८५	०	५	४१	१४८	९१	०	०	०	०	०	०	०
२५-२९	६४१	०	६	५५	२१७	२४१	१२२	०	०	०	०	०	०
३०-३४	७६१	०	९	६२	१७४	२६५	२०१	४९	०	०	०	०	१
३५-३९	७५३	०	७	५७	२१०	२५६	१७०	४७	५	०	०	०	१
४०-४४	७३९	०	११	५७	१९७	२४२	१५१	६०	२०	०	०	०	१
४५-४९	६४२	०	७	४४	१६५	१९९	१५५	५४	१२	४	१	०	१
५०-५४	८५६	०	१०	६६	२१४	२८९	१८८	६०	१६	१०	२	०	१
५५-५९	६०७	०	८	५३	१८८	१९०	१११	३८	१४	२	२	०	१

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	पहिलो विवाह गर्दाको उमेर (वर्षमा)											
		दश वर्षभन्दा मुनि	१०-१४	१५-१७	१८-२०	२१-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९	५०+	उल्लेख नभएको
६०-६४	५५९	१	१५	६०	१६६	१७४	९६	२५	१२	८	१	१	०
६५-६९	३९४	३	१९	५१	१०६	१११	७१	२२	४	६	०	१	०
७०-७४	३४२	२	२८	५८	९७	८८	४८	१२	६	१	२	०	०
७५+	४५२	४	४३	८५	११६	१०४	६४	१७	११	४	२	०	२
महिला													
जम्मा	८८५८	५०	६४४	२३९८	३४०६	१५४३	६०१	१५६	३६	११	०	१	१२
१०-१४	३	१	२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१५-१९	१२६	०	८	७४	४४	०	०	०	०	०	०	०	०
२०-२४	६९१	०	१९	२०३	३६५	१०३	०	०	०	०	०	०	१
२५-२९	१०१८	१	४१	२२८	४२९	२४९	६९	०	०	०	०	०	१
३०-३४	९६०	१	३४	२४८	३८५	१८५	९३	१३	०	०	०	०	१
३५-३९	९२९	०	३५	२३४	३९३	१६०	७९	२३	४	०	०	०	१
४०-४४	८४१	१	३६	२२३	३१३	१८०	५८	२०	७	३	०	०	०
४५-४९	७२०	१	३२	१७९	२९२	१३७	५४	२०	४	१	०	०	०
५०-५४	८५९	०	४३	२०४	३२८	१८३	७४	२०	५	१	०	०	१
५५-५९	६५९	०	४२	१६०	२४८	१२९	५४	१८	५	१	०	०	२
६०-६४	६३७	३	७२	१६६	२३१	८६	५२	२०	४	३	०	०	०
६५-६९	४५९	९	७४	१४५	१३८	५३	२८	७	३	१	०	०	१
७०-७४	३८८	६	७१	१३३	११४	३६	१९	८	१	०	०	०	०
७५+	५६८	२७	१३५	२०१	१२६	४२	२१	७	३	१	०	१	४

११.३ आमाको प्रमुख पेशा र उमेर समूहअनुसार १५-४९ वर्ष उमेर भित्रका हाल (गणनाको अवधिमा) सम्मका विवाहित महिलाको जनसंख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा १५ देखि ४९ वर्ष उमेर समूह भित्रका विवाहित महिलाहरूको आमाको प्रमुख पेशा र उमेर समूहअनुसारको तथ्यांकले यो क्षेत्रका महिला श्रमशक्ति र पेशागत संरचनाको महत्त्वपूर्ण पक्ष उजागर गर्दछ। समग्रमा, १०,०८३ जना विवाहित महिलाको आमाको पेशा विवरण अनुसार ठूलो संख्यामा कृषिमा संलग्न छन्, जुन ७,०२२ जना अर्थात् करिब ६९.६ प्रतिशत रहेको छ। यसले कृषिलाई यो क्षेत्रको मुख्य आर्थिक आधार र आमाको पेशाको रूपमा देखाउँछ। कृषिमा संलग्न आमाहरूको संख्या उमेर अनुसार पनि क्रमशः १५-१९ वर्ष समूहमा ३८ जना, २०-२४ वर्षमा ४९८ जना, २५-२९ वर्षमा ९५६ जना, ३०-३४ वर्षमा १२१० जना, ३५-३९ वर्षमा १३६४ जना, ४०-४४ वर्षमा १४७२ जना र ४५-४९ वर्षमा १४८४ जना रहेका छन्। यसबाट स्पष्ट हुन्छ कि उमेर बढ्दै गएसँगै कृषिमा संलग्न आमाहरूको संख्या बढ्ने प्रवृत्ति देखिन्छ। कृषिबाहेकका अन्य प्रमुख पेशाहरूमा सेवा तथा वस्तु विक्री गर्ने कामदार (४९८ जना), व्यवस्थापक (२६१ जना), पेशाविद् (३३६ जना), र सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदार (५६९ जना) रहेका छन्। यी पेशाहरूले महिलाहरूको विविध व्यवसायिक संलग्नता झल्काउँछन्। आर्थिक रूपमा सक्रिय नभएका आमाहरूको संख्या पनि १,१४५ जना छ, जसले परिवारभित्र महिलाहरूले पारिवारिक कामहरूमा बढी संलग्नता जनाउँछ। यो तथ्याङ्क महिला श्रमशक्तिको पूर्ण रूपले उपयोगमा अझै केही चुनौतीहरू रहेको सङ्केत गर्दछ। यस तथ्याङ्कले सामाजिक र आर्थिक रूपमा महिला श्रमशक्ति अझ विस्तारित र विविध हुनुपर्ने

आवश्यकतालाई औँल्याउँछ। कृषिलाई प्रमुख पेशाका रूपमा रहँदै गर्दा सेवा, व्यवस्थापन र अन्य व्यवसायमा महिलाहरूको संलग्नता बढाएर समग्र आर्थिक विकासमा महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्न सकिन्छ। साथै, आर्थिक रूपमा सक्रिय नभएका महिलाहरूलाई लक्षित गरी सीप विकास र रोजगार सिर्जना कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नुपर्ने आवश्यकता पनि देखिन्छ। यस विश्लेषणले सिद्धिचरण नगरपालिकामा महिलाहरूको पेशागत विविधता र उमेर अनुसारको पेशागत अवस्थालाई उजागर गर्दै, महिला सशक्तिकरण र आर्थिक समावेशनका लागि ठोस योजना निर्माण गर्ने दिशामा सहायक बन्न सक्छ।

आमाको प्रमुख पेशा	हालसम्म (गणनाको अवधि) विवाहित महिला	आमाको उमेर समूह						
		१५ - १९	२० - २४	२५ - २९	३० - ३४	३५ - ३९	४० - ४४	४५ - ४९
सिद्धिचरण नगरपालिका								
जम्मा	१००८३	५७	६६९	१४५४	१८४०	२११७	२०७३	१८७३
सशस्त्र बल	२	०	०	२	०	०	०	०
व्यवस्थापक	२६१	०	९	३७	३३	७९	७३	३०
पेशाविद्	३३६	०	५	४४	६५	११३	७६	३३
प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्	८४	०	६	१२	२६	१५	१९	६
कार्यालय सहायकहरू	४४	०	२	१०	९	९	१२	२
सेवा तथा वस्तु बिक्री गर्ने कामदार	४९८	१	२८	७३	११३	१४८	८६	४९
दक्ष कृषि, वन र माछापालनका कामदार	७०२२	३८	४९८	९५६	१२१०	१३६४	१४७२	१४८४
शिल्पकला तथा कारिगरी	१०७	०	३	२२	३१	१९	२३	९
कारखाना तथा यन्त्र प्रचालक जडान गर्ने कामदारहरू	१५	०	१	३	४	७	०	०
सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरू	५६९	६	४०	९२	१३०	१३१	९२	७८
पेशा उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०
आर्थिक रूपमा सक्रिय नभएको	११४५	१२	७७	२०३	२१९	२३२	२२०	१८२

११.४ पहिलो विवाहको लिङ्गानुसार औषत उमेर

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजाअनुसार सिद्धिचरण नगरपालिकामा विवाह गर्दाको औषत उमेरले यहाँको सामाजिक संरचना, सांस्कृतिक मान्यताहरू र लैंगिक भेदभावका पक्षहरूलाई स्पष्ट रूपमा प्रतिबिम्बित गर्दछ। समग्र रूपमा, सिद्धिचरण नगरपालिकामा विवाह गर्दाको औषत उमेर २०.४ वर्ष रहेको छ, जसमा पुरुषको औषत उमेर २२.२ वर्ष र महिलाको औषत उमेर १९ वर्ष रहेको तथ्याङ्कले देखाउँछ कि पुरुषहरूले महिलाभन्दा औषतमा करिब तीन वर्ष ढिलो विवाह गर्ने गर्छन्। यो अन्तराल सामाजिक तथा सांस्कृतिक परम्पराहरूसँग जोडिएको छ, जहाँ परम्परागत रूपमा पुरुषहरूले केही उमेर पुगेपछि मात्र विवाह गर्ने चलन रहेको छ भने महिलाहरू अपेक्षाकृत छिटो विवाह गर्ने अवस्था पाइन्छ। यसले महिला अधिकार, शिक्षा र स्वास्थ्य सम्बन्धी क्षेत्रमा अझै सुधार आवश्यक रहेको सङ्केत गर्छ। वडा अनुसारको विश्लेषणमा पनि विभिन्नता देखिन्छ। वडा नम्बर ६ मा विवाहको औषत उमेर सबैभन्दा उच्च छ ' २१ वर्ष समग्रमा, पुरुषका लागि २२ वर्ष र महिलाका लागि २०.१ वर्ष। यसले सम्भावित रूपमा सो वडामा शिक्षा, जागरूकता र सामाजिक विकासका कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन भइरहेका हुन सक्ने संकेत दिन्छ। विपरीत, वडा २ मा विवाहको औषत उमेर सबैभन्दा कम छ ' १९.५ वर्ष, जसमा पुरुष २१.२ वर्ष र महिला १८.१ वर्षमा विवाह गर्ने देखिन्छ, यो स्थानमा अझै परम्परागत विवाह व्यवहार बढी कायम रहेको हुन सक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ।

समग्र विश्लेषणले देखाउँछ कि सिद्धिचरण नगरपालिकामा अझै पनि महिलाको विवाहको औसत उमेर कम हुनुले बालविवाह र समयपूर्व विवाह जस्ता सामाजिक चुनौतीहरू कायम रहन सक्ने खतरा छ। यसले महिलाको शिक्षा, स्वास्थ्य र सामाजिक स्वतन्त्रतामा प्रभाव पार्नसक्छ। साथै, पुरुषहरूले पनि अपेक्षाकृत कम उमेरमै विवाह गर्न थाले भने, सामाजिक विकास र आर्थिक समृद्धिमा दीर्घकालीन प्रभाव पर्ने सम्भावना छ। त्यसैले, यस नतिजालाई मध्यनजर गर्दै स्थानीय सरकार, सामुदायिक संगठन र शिक्षण संस्थाहरूले महिला सशक्तिकरण, शिक्षा पहुँच, लैङ्गिक समानता र बालविवाह रोकथामका लागि रणनीतिक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न आवश्यक छ। यसले विवाहको सही उमेर निर्धारणमा सामाजिक चेतना बढाउन र दाम्पत्य जीवनलाई मजबुत बनाउन मद्दत गर्नेछ। निष्कर्षमा, सिद्धिचरण नगरपालिकाको विवाहको औसत उमेरले यहाँको सामाजिक विकासको स्तरलाई प्रतिबिम्बित गर्दछ र यसलाई अझ उन्नत र समानतामूलक बनाउन साझा प्रयास आवश्यक छ।

क्षेत्र	वडा	विवाहको औसत उमेर (वर्षमा)		
		जम्मा	पुरुष	महिला
सोलुखुम्बु जिल्ला	जम्मा	२०	२१.५	१८.८
सिद्धिचरण नगरपालिका	जम्मा	२०.४	२२.२	१९
	१	१९.५	२०.९	१८.४
	२	१९.५	२१.२	१८.१
	३	२०.७	२२.५	१९.१
	४	२०.९	२३.२	१९.२
	५	२०.३	२२.१	१९
	६	२१	२२	२०.१
	७	२०.८	२२	१९.७
	८	२०	२१.६	१८.८
	९	२०.२	२२	१८.८
	१०	१९.९	२१.६	१८.६
	११	२०.९	२२.८	१९.४
१२	२१.४	२३.७	१९.५	

११.५ लिङ्गानुसार १५ वर्ष उमेर अघि हुने बाल विवाहको अवस्था

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को तथ्यांकअनुसार ओखलढुंगा जिल्लामा १५ वर्ष उमेरअघि हुने बाल विवाहको अवस्था निकै उल्लेखनीय छ। जिल्लाभरि २०-२४ वर्ष उमेर समूहमा ४१,९१९ जनसंख्या रहेको छ, जसमा पुरुष २,७८० र महिला १३,५५२ रहेका छन्। १५ वर्ष उमेरअघि विवाह गर्नेहरू जम्मा ८,८४६ रहेकोमा पुरुष ५,५९६ र महिला २,७,९६ रहेका छन्। बाल विवाह दर पुरुषमा २४% र महिलामा ५७% छ, जसले जिल्लामा अझै पनि बाल विवाहको व्यापकता रहेको देखाउँछ। तर सिद्धिचरण नगरपालिकाको तथ्यांकलाई हेर्दा, २०-२४ वर्ष उमेरका कुल ३८० जनामा पुरुष ३५३ र महिला ० जनाको संख्या देखिन्छ। यस नगरपालिकामा १५ वर्ष मुनि विवाह गर्नेहरूको संख्या पुरुष र महिला दुवैमा शून्य छ। बाल विवाह दर पुरुषमा १% र महिलामा ०% रहेको छ, जसले बाल विवाहको अवस्था अत्यन्त कम वा लगभग समाप्ति तर्फ रहेको सङ्केत गर्दछ। वडा अनुसार हेर्दा पनि बाल विवाहको संख्या नगण्य देखिन्छ। उदाहरणका लागि, वडा नं १, २, ३, ४ मा बाल विवाहको घटना छैन भने वडा ५ देखि १२ सम्मका वडाहरूमा सानोतिनो मात्रामा महिला बाल विवाहको संख्या देखिन्छ तर प्रतिशत निकै कम छ। यसले सामाजिक चेतना, शिक्षा र कानुनी कदमहरूले बाल विवाहलाई निकै घटाएको बुझ्न सकिन्छ। समग्रमा, सिद्धिचरण नगरपालिकामा बाल विवाह विरुद्ध प्रभावकारी कदमहरू चालिएका छन् र यहाँको सामाजिक संरचना बाल विवाहको विरुद्धमा प्रगतिशील देखिन्छ। यद्यपि, केही सानोतिनो घटना हुन सक्ने स्थानहरूमा अझै सतर्कता र सचेतनाको आवश्यकता छ।

यस तथ्यांकबाट प्रेरित हुँदै, स्थानीय सरकार, समुदाय र अन्य सरोकारवालाहरूले बाल विवाह अन्त्यका लागि निरन्तर प्रयास गर्नुपर्नेछ। यसले बालबालिकाको अधिकार सुनिश्चित गर्ने मात्र नभई दीर्घकालीन सामाजिक विकास र लैंगिक समानतामा योगदान पुर्याउनेछ। निष्कर्षमा, सिद्धिचरण नगरपालिकाको बाल विवाहको अवस्था ओखलढुंगा जिल्लाभन्दा धेरै सुरक्षित र सुधारिएको छ, तर पूर्ण रूपमा अन्त्य गर्न अझै सक्रिय रणनीति र समन्वित पहल आवश्यक छ।

क्षेत्र	वडा	२०-२४ वर्ष उमेरका जनसंख्या			१५ वर्ष उमेर अघि विवाह गर्ने जनसंख्या			बाल विवाह दर (प्रतिशतमा)		
		जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला
ओखलढुंगा जिल्ला	जम्मा	४१९१९	२७८०	१३५५२	८८४६	५५९६	३५	५७	२४	२७९६
सिद्धिचरण नगरपालिका	जम्मा	३८०	३५३	०	०	०	०	०	१	०
	१	५०८	१८२	३१७	०	०	०	०	०	१
	२	४२८	६२	३६३	०	०	०	०	०	०
	३	४८१	१६	४५४	०	०	०	०	०	२
	४	४३२	३	४२५	०	०	०	०	०	३
	५	४५१	२	४०३	०	०	०	०	०	४०
	६	४२६	०	२७०	१२७	०	०	०	०	२१
	७	५२०	०	१७६	३१४	०	०	०	०	११
	८	५११	०	९८	३८९	०	०	०	०	९
	९	५३३	०	४१	३१९	१४२	१	०	०	८
	१०	५२६	०	०	२१४	२६५	०	१	१	१८
	११	४१९	०	०	१२०	२४३	१	०	०	२५
१२	२७६	०	०	५१	१७०	०	०	०	१४	

११.६ १८ वर्षभन्दा पहिले लिङ्गानुसार बालविवाह गर्ने जनसंख्याको स्थिति

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को तथ्यांकअनुसार सोलुखुम्बु जिल्लामा १८ वर्षभन्दा पहिले लिङ्गानुसार हुने बालविवाहको अवस्था निकै चुनौतीपूर्ण छ। जिल्लामा २०-२४ वर्ष उमेर समूहमा जम्मा १५,८०२ जनसंख्या रहेको छ, जसमा पुरुष १,४७८ र महिला २,४१८ छन्। १८ वर्षभन्दा पहिले विवाह गर्नेहरूको संख्या जम्मा ९,०२९ रहेको छ, जसमा पुरुष ४३४ र महिला ४७३ जना छन्। बाल विवाह दर पुरुषमा ७०% र महिलामा १९२% देखिएको छ, जसले बाल विवाह अझै पनि जिल्लामा व्यापक समस्या रहेको पुष्टि गर्दछ। तर सिद्धिचरण नगरपालिकामा २०-२४ वर्ष उमेर समूहमा कुल २,३७५ जनसंख्या रहेको छ, जसमा पुरुष १,१३३ र महिला १,२४२ जना छन्। १८ वर्षभन्दा पहिले विवाह गर्नेहरूको संख्या २६८ रहेको छ, जसमा पुरुष ४६ र महिला २२२ छन्। बाल विवाह दर समग्रमा ११.२८% रहेको छ, पुरुषमा ४.०६% र महिलामा १७.८७% रहेको तथ्याङ्कले देखाउँछ कि महिला बालबालिकामा बाल विवाहको प्रतिशत बढी छ, यद्यपि यो सोलुखुम्बु जिल्लाभन्दा कम हो। वडा अनुसार विश्लेषण गर्दा वडा नं १ मा १६.११% बाल विवाह दर रहेको छ, जसमा पुरुष १०.५३% र महिला २२.३५% छन्। वडा ४ मा सबैभन्दा उच्च महिला बाल विवाह दर (२३.७६%) देखिन्छ। यो वडामा महिला बाल विवाह अझै प्रचलित छ। अन्य वडाहरूमा बाल विवाह दर ६.७१% देखि १५.६८% को बीचमा छ, जहाँ पुरुष बाल विवाह दर सामान्यतया कम छ भने महिलामा बढी देखिन्छ। यस तथ्याङ्कले सिद्धिचरण नगरपालिकामा बाल विवाह पूर्णरूपले अन्त्य हुन नसकेको र महिला बालबालिकामा यो समस्या अझै कायम रहेको देखाउँछ। बाल विवाहका कारण महिला शिक्षा, स्वास्थ्य र सामाजिक अधिकारहरूमा बाधा पुग्ने भएकाले यस विषयमा लक्षित कार्यक्रम र सचेतना आवश्यक छ। अतः, स्थानीय सरकार, शिक्षा संस्था, समुदाय र गैरसरकारी संस्थाहरूले समन्वित रूपमा बाल विवाह रोकथामका लागि अझ प्रभावकारी पहल गर्नुपर्नेछ। यसले महिला सशक्तिकरण, शिक्षा विस्तार र लैंगिक समानताको दिशामा ठोस योगदान दिनेछ।

निष्कर्षमा, सिद्धिचरण नगरपालिकामा बाल विवाहको अवस्था सोलुखुम्बु जिल्लाको तुलनामा राम्रो भए पनि अझै सुधार आवश्यक छ र सबै तहमा निरन्तर प्रयास आवश्यक रहनेछ।

क्षेत्र	वडा	२०-२४ वर्ष उमेरका जनसंख्या			१८ वर्ष उमेर अघि विवाह गर्ने जनसंख्या			बाल विवाह दर (प्रतिशतमा)		
		जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला
सोलुखुम्बु जिल्ला	जम्मा	१५८०२	१४७८	२४१८	९०२९	४३४	४७३	२४८	७०	१९२
सिद्धिचरण नगरपालिका	जम्मा	२३७५	११३३	१२४२	२६८	४६	२२२	११.२८	४.०६	१७.८७
	१	१८०	९५	८५	२९	१०	१९	१६.११	१०.५३	२२.३५
	२	१९३	९०	१०३	३०	७	२३	१५.५४	७.७८	२२.३३
	३	१७९	७५	१०४	२५	२	२३	१३.९७	२.६७	२२.१२
	४	१८५	८४	१०१	२९	५	२४	१५.६८	५.९५	२३.७६
	५	२९७	१४७	१५०	२६	३	२३	८.७५	२.०४	१५.३३
	६	२०१	१०४	९७	१९	३	१६	९.४५	२.८८	१६.४९
	७	२६८	१५३	११५	२७	१०	१७	१०.०७	६.५४	१४.७८
	८	१०३	३७	६६	१४	१	१३	१३.५९	२.७	१९.७
	९	१८९	८४	१०५	१६	१	१५	८.४७	१.१९	१४.२९
	१०	१५९	६९	९०	१८	३	१५	११.३२	४.३५	१६.६७
	११	२७२	१२४	१४८	२५	१	२४	९.१९	०.८१	१६.२२
१२	१४९	७१	७८	१०	०	१०	६.७१	०	१२.८२	

नोट: राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ बाट प्राप्त वैवाहिकस्थितिसम्बन्धी थप विवरणहरू www.censusnepal.cbs.gov.np मा हेर्न सकिने छ।

खण्ड १२ : बालबालिका (जन्मदर्ता तथा बसाइ स्थितिसमेत) सम्बन्धी विवरण

नेपालको राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ बाट प्राप्त तथ्याङ्कका आधारमा सिद्धिचरण नगरपालिकाको बालबालिकासम्बन्धी विवरणहरू समेटिएका तालिकाहरू यस खण्डमा प्रस्तुत गरिएको छ। बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५ अनुसार नेपालमा १८ वर्षभन्दा कम उमेरका व्यक्तिहरूलाई बालबालिका भनी परिभाषित गरिएको छ। सोही परिभाषालाई आधार मानी, यस खण्डमा बालबालिका भन्नाले ० देखि १७ वर्ष उमेर समूहका जनसंख्यालाई समेटेर विवरणहरू प्रस्तुत गरिएको छ।

१२.१ घरको स्वामित्वको प्रकारअनुसार बालबालिका भएका/नभएका घरपरिवार संख्या

क्षेत्र	बालबालिका भएका वा नभएका घरपरिवार	जम्मा	स्वामित्वको प्रकार			
			आफ्नै	भाडामा	संस्थागत	अन्य
सिद्धिचरण नगरपालिका	जम्मा घरपरिवार	७१२६	६८६३	२२५	१२	२६
	बालबालिका नभएका घरपरिवार संख्या	२६२५	२५४४	६८	७	६
	बालबालिका भएका घरपरिवार संख्या	४५०१	४३१९	१५७	५	२०

१२.२ घरको छानाको प्रकारअनुसार बालबालिका भएका/नभएका घरपरिवार संख्या

बालबालिका भएका वा नभएका घरपरिवार	जम्मा	छानाको प्रकार							
		जस्ता	सिमेन्ट ढलान	खर/पराल छवाली	टायल/खपड/झिँगटी	ढुङ्गा/स्लेट	काठ फल्याक	माटो	अन्य
सिद्धिचरण नगरपालिका									
जम्मा घरपरिवार	७१२६	५९४३	५५७	४०५	११	१८४	१५	०	११
बालबालिका नभएका घरपरिवार संख्या	२६२५	२१४८	१८१	१९२	३	८९	७	०	५
बालबालिका भएका घरपरिवार संख्या	४५०१	३७९५	३७६	२१३	८	९५	८	०	६

१२.३ मुख्य पिउने पानीको स्रोतअनुसार बालबालिका भएका/नभएका घरपरिवार संख्या

बालबालिका भएका वा नभएका घरपरिवार	जम्मा	Main source of drinking water								
		धारा पाइप (घर परिसर भित्र)	धारा पाइप (घर परिसर बाहिर)	ट्युबवेल हाते पम्प	ढाकिएको इनार वा कुवा	खुला इनार वा कुवा	मुल/धारा	खोला/झरना	जार/बोटल	अन्य
सिद्धिचरण नगरपालिका										
जम्मा घरपरिवार	७१२६	४९५९	१७७८	०	१७	११३	२०१	३६	१४	८
बालबालिका नभएका घरपरिवार संख्या	२६२५	१८१०	६६१	०	७	४०	८२	१४	७	४
बालबालिका भएका घरपरिवार संख्या	४५०१	३१४९	१११७	०	१०	७३	११९	२२	७	४

१२.४ बालबालिका सम्बन्धी घरको संरचना अनुसार पारिवारिक विवरण, राष्ट्रिय जनगणना २०७८

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ का तथ्यांकका आधारमा सिद्धिचरण नगरपालिकामा घरको संरचना र बालबालिका भएका वा नभएका घरपरिवारको स्थिति हेर्दा स्पष्ट हुन्छ कि अधिकांश घरहरू पक्की संरचनामा छन्। कुल ७,१२६ घरपरिवारमध्ये ८९% भन्दा बढी (६,३५१) पक्की घरमा बसोबास गर्छन्, जबकि अर्ध-पक्की घर ७४७ (१०% जति) छन्। कच्ची घर केवल २७ र अन्य संरचना १ मात्र भेटिन्छ, जसले यहाँको आवास संरचनामा भौतिक सुधारको उच्च स्तर देखाउँछ। बालबालिका नभएका घरपरिवार २,६२५ मध्ये पनि पक्की घरको अनुपात अत्यधिक छ (२,३४२ घर, करिब ८९%), र अर्ध-पक्की घर २७३ छन्। त्यस्तै, बालबालिका भएका ४,५०१ घरपरिवारमध्ये ४,००९ (८९% भन्दा बढी) पक्की घरमा छन्, अर्ध-पक्की ४७४, कच्ची १८ र अन्य संरचना शून्य। यो तथ्यांकले देखाउँछ कि सिद्धिचरण नगरपालिकामा, बालबालिका भएको वा नभएको घरपरिवारको आवास संरचनामा उल्लेखनीय अन्तर छैन। पक्की संरचनामा उच्च प्रतिशतले भूकम्पपछिको पुनर्निर्माण र आवास सुधारको सफलता झल्काउँछ, जसले विशेषगरी बालबालिका भएका परिवारहरूको सुरक्षित बसोबास सुनिश्चित गर्न मद्दत पुर्याएको छ। साथै, कच्ची र असुरक्षित संरचनाको न्यूनता भविष्यमा आवासीय जोखिम घटाउने संकेत हो।

बालबालिका भएका वा नभएका घरपरिवार	जम्मा	घरको संरचना			
		पक्की	अर्ध-पक्की	कच्ची	अन्य
सबै घरपरिवार	७१२६	६३५१	७४७	२७	१
बालबालिका नभएको घरपरिवार	२६२५	२३४२	२७३	९	१
बालबालिका भएको घरपरिवार	४५०१	४००९	४७४	१८	०

१२.५ जन्म दर्ताको अवस्था अनुसार पाँच वर्ष र सोभन्दा मुनिका बालबालिकाको वडागत संख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकामा ५ वर्ष र सोभन्दा मुनिका बालबालिकामध्ये अधिकांशको जन्म दर्ता गरिएको छ, तर अझै पनि उल्लेखनीय संख्या बिना दर्ता रहेका छन्। कुल २,१५६ बालबालिकामध्ये १,६७६ (७७.७%) को जन्म दर्ता भएको छ भने ४८० (२२.३%) को दर्ता भएको छैन। वडागत रूपमा हेर्दा सबैभन्दा उच्च जन्म दर्ता दर वडा नं. ११ मा छ (९३% भन्दा बढी), जहाँ २६० मध्ये २४२ बालबालिकाको दर्ता भएको छ। सबैभन्दा कम जन्म दर्ता दर वडा नं. ६ मा देखिन्छ, जहाँ २७८ बालबालिकामध्ये करिब ४०% बिना दर्ता छन्। वडा नं. १, ७, १० र ११ मा दर्ता दर अपेक्षाकृत उच्च छ भने वडा नं. ४, ५, ६, ८ मा कम छ। यसबाट देखिन्छ कि नगरपालिकामा जन्म दर्ता सचेतना र पहुँच राम्रो भए पनि केही वडामा अझै पहुँच र जागरूकता वृद्धि गर्नुपर्ने आवश्यकता छ।

वडा	जन्मदर्ता गरेको/नगरेको	५ वर्ष र सो भन्दा माथिको जनसंख्या		
		जम्मा	पुरुष	महिला
सिद्धिचरण नगरपालिका				
सबै वडा	जम्मा	२१५६	११४५	१०११
	जन्म दर्ता गरेको	१६७६	८९४	७८२
	जन्म दर्ता नगरेको	४८०	२५१	२२९
१	जम्मा	१५४	८६	६८
	जन्म दर्ता गरेको	१२७	७०	५७
	जन्म दर्ता नगरेको	२७	१६	११
२	जम्मा	२३६	१३८	९८
	जन्म दर्ता गरेको	१८१	१०५	७६
	जन्म दर्ता नगरेको	५५	३३	२२
३	जम्मा	१५९	८४	७५

वडा	जन्मदर्ता गरेको/नगरेको	५ वर्ष र सो भन्दा माथिको जनसंख्या		
		जम्मा	पुरुष	महिला
सिद्धिचरण नगरपालिका				
	जन्म दर्ता गरेको	११७	६२	५५
	जन्म दर्ता नगरेको	४२	२२	२०
४	जम्मा	२०५	१०४	१०१
	जन्म दर्ता गरेको	१३७	७१	६६
	जन्म दर्ता नगरेको	६८	३३	३५
५	जम्मा	२०३	१०३	१००
	जन्म दर्ता गरेको	१४५	७३	७२
	जन्म दर्ता नगरेको	५८	३०	२८
६	जम्मा			
	जन्म दर्ता गरेको	१६७	८४	८३
	जन्म दर्ता नगरेको	१११	६०	५१
७	जम्मा	१७८	१०४	७४
	जन्म दर्ता गरेको	१५२	८७	६५
	जन्म दर्ता नगरेको	२६	१७	९
८	जम्मा	१२९	६७	६२
	जन्म दर्ता गरेको	१०१	५२	४९
	जन्म दर्ता नगरेको	२८	१५	१३
९	जम्मा	१५०	९०	६०
	जन्म दर्ता गरेको	११८	७२	४६
	जन्म दर्ता नगरेको	३२	१८	१४
१०	जम्मा	१६९	८२	८७
	जन्म दर्ता गरेको	१४४	७२	७२
	जन्म दर्ता नगरेको	२५	१०	१५
११	जम्मा	२६०	१३३	१२७
	जन्म दर्ता गरेको	२४२	१२३	११९
	जन्म दर्ता नगरेको	१८	१०	८
१२	जम्मा	१४६	७०	७६
	जन्म दर्ता गरेको	१०१	४७	५४
	जन्म दर्ता नगरेको	४५	२३	२२

१२.६ अठार वर्ष मुनिका बालबालिकाको बसाइ स्थितिसम्बन्धी विवरण (वडागत)

सिद्धिचरण नगरपालिकामा अठार वर्ष मुनिका बालबालिकाको बसाइस्थितिको विस्तृत तथ्यांकले यहाँका बालबालिकाको परिवारिक संरचना र सामाजिक परिवेशको महत्वपूर्ण तस्वीर प्रस्तुत गर्दछ। कुल ८,०४९ बालबालिकामध्ये अधिकांश (६,४९२ जना, करिब ८०.६%) बालबालिका दुवै आमाबुवासँगै बस्दै आएका छन्, जसले पारिवारिक एकता र अभिभावकत्वको सकारात्मक संकेत दिन्छ। यद्यपि, करिब २०% बालबालिका विभिन्न कारणले अभिभावकहरूबाट टाढा वा अन्य संरक्षकको साथ बस्ने अवस्था छ, जसले सामाजिक र आर्थिक चुनौतीहरूको संकेत गर्छ। विशेष गरी, आमासँग मात्र बस्ने बालबालिका संख्या १,१९९

(१४.९%) रहेको छ भने बुबासँग मात्र बस्ने बालबालिका संख्या १०६ (१.३%) छ। यसले आमाको संरक्षक भूमिकालाई प्राथमिकता दिने सामाजिक परम्परा वा परिस्थिति झल्काउँछ। सौतेनी संरक्षकसँग बस्ने बालबालिका संख्या न्यून छ (बुबा र सौतेनी आमासँग २५ र आमा र सौतेनी बुबासँग ५ जना), जुन परिवारमा विभाजन वा पुनर्विवाहका सामाजिक प्रभावहरूको प्रतिबिम्ब हो। सामाजिक सुरक्षाको दृष्टिले, २०७ जना बालबालिका अन्य नातेदारसँग बस्ने स्थिति छ, जुन बाल संरक्षण र परामर्शको आवश्यकतालाई देखाउँछ। रोजगारदातासँग बस्ने ३ बालबालिका बालश्रम वा असुरक्षित बालजीवनको संकेत हुन सक्ने भएकाले यसमा विशेष ध्यान आवश्यक छ। वडागत विभाजनले वडाहरूबीच बालबालिकाको बसाइस्थितिमा भिन्नता देखाउँछ; जस्तै वडा ११ मा दुवै अभिभावकसँग बस्ने बालबालिकाको प्रतिशत उच्च छ भने वडा २ र ५ मा आमासँग मात्र बस्ने अनुपात बढी छ। यसले क्षेत्रीय सामाजिक परिस्थिति र परिवार संरचनामा भिन्नता देखाउँछ। लैङ्गिक आधारमा हेर्दा, बालक र बालिकाबीच बसाइस्थितिमा खासै ठूलो फरक छैन, तर केही वडाहरूमा महिलाको आमासँग मात्र बस्ने संख्या पुरुषभन्दा केही बढी छ। यो पारिवारिक संरचनामा महिलाको संरक्षण र हेरचाहमा आमाको भूमिकालाई दर्शाउँछ। यस तथ्यांकले सिद्धिचरण नगरपालिकामा बालबालिकाको पारिवारिक संरचना, सामाजिक सुरक्षा, र सम्भावित जोखिमहरूलाई स्पष्ट बनाउँछ। दुवै अभिभावकसँग बस्ने बालबालिकाको संख्या उच्च भए पनि एकल अभिभावक वा अन्य संरक्षकसँग बस्ने बालबालिकाको उचित संरक्षण र सहयोगका लागि नीति तथा कार्यक्रम आवश्यक छ। बालश्रम, अभिभावकविहीनता, र पारिवारिक विखण्डनजस्ता चुनौतीहरूसँग जुध्न सामाजिक सुरक्षा सञ्जालहरूलाई सुदृढ पार्न यो तथ्यांक महत्वपूर्ण आधार बन्न सक्छ। यस आधारमा बाल संरक्षण, अभिभावक सहयोग, तथा सामाजिक सुरक्षा योजना निर्माण गर्दा यस डाटाको व्यापक विश्लेषण र लक्षित हस्तक्षेप आवश्यक देखिन्छ।

वडा	लिङ्ग	जम्मा	अठार वर्ष मुनिका बालबालिकाको बसाइ स्थितिसम्बन्धी विवरण								
			आमा बुबा दुवैसँग	आमासँग मात्र	बुबासँग मात्र	बुबा र सौतेनी आमासँग	आमा र सौतेनी बुबासँग	अन्य नातेदारसँग	रोजगारदातासँग	अन्य	उल्लेख नभएको
सिद्धिचरण नगरपालिका											
सबै	जम्मा	८०४९	६४९२	११९९	१०६	२५	५	२०७	३	११	१
	पुरुष	४०७२	३३०६	६०३	४५	१६	१	९८	१	२	०
	महिला	३९७७	३१८६	५९६	६१	९	४	१०९	२	९	१
१	जम्मा	५६७	४९८	५५	०	१	०	१३	०	०	०
	पुरुष	२८३	२५१	२८	०	१	०	३	०	०	०
	महिला	२८४	२४७	२७	०	०	०	१०	०	०	०
२	जम्मा	८४८	६५०	१७९	५	१	१	१९	१	०	०
	पुरुष	४२६	३२४	९०	४	०	०	७	१	०	०
	महिला	४२२	३२६	८९	१	१	१	१२	०	०	०
३	जम्मा	६२६	४६४	११४	१६	२	०	२७	०	२	१
	पुरुष	३२७	२४२	६२	६	२	०	१४	०	१	०
	महिला	२९९	२२२	५२	१०	०	०	१३	०	१	१
४	जम्मा	७५१	५७३	१३२	१०	४	०	२७	०	५	०
	पुरुष	३८८	३०५	६१	४	३	०	१४	०	१	०
	महिला	३६३	२६८	७१	६	१	०	१३	०	४	०
५	जम्मा	८६०	७००	११०	१९	२	०	२९	०	०	०
	पुरुष	४३५	३५०	५९	८	०	०	१८	०	०	०
	महिला	४२५	३५०	५१	११	२	०	११	०	०	०

वडा	लिंग	जम्मा	अठार वर्ष मुनिका बालबालिकाको बसाइ स्थितिसम्बन्धी विवरण								
			आमा बुबा दुवैसँग	आमासँग मात्र	बुबासँग मात्र	बुबा र सौतेनी आमासँग	आमा र सौतेनी बुबासँग	अन्य नातेदारसँग	रोजगारदाता सँग	अन्य	उल्लेख नभएको
६	जम्मा	६०७	५५०	३५	५	०	०	१७	०	०	०
	पुरुष	३०७	२७९	२०	१	०	०	७	०	०	०
	महिला	३००	२७१	१५	४	०	०	१०	०	०	०
७	जम्मा	६६७	५३८	८६	२४	२	१	१५	१	०	०
	पुरुष	३५२	२९२	४८	९	१	०	२	०	०	०
	महिला	३१५	२४६	३८	१५	१	१	१३	१	०	०
८	जम्मा	४५१	३२३	११०	३	२	२	११	०	०	०
	पुरुष	२२६	१६०	५४	१	१	१	९	०	०	०
	महिला	२२५	१६३	५६	२	१	१	२	०	०	०
९	जम्मा	५२०	४०३	९४	४	७	१	११	०	०	०
	पुरुष	२५९	२०२	४४	३	५	०	५	०	०	०
	महिला	२६१	२०१	५०	१	२	१	६	०	०	०
१०	जम्मा	५६३	४११	१२५	११	०	०	१५	०	१	०
	पुरुष	२७१	२०५	५४	६	०	०	६	०	०	०
	महिला	२९२	२०६	७१	५	०	०	९	०	१	०
११	जम्मा	१०१७	९२८	७३	५	२	०	८	१	०	०
	पुरुष	५१५	४६३	४४	३	२	०	३	०	०	०
	महिला	५०२	४६५	२९	२	०	०	५	१	०	०
१२	जम्मा	५७२	४५४	९४	४	२	०	१५	०	३	०
	पुरुष	२८३	२३३	३९	०	१	०	१०	०	०	०
	महिला	२८९	२२१	५५	४	१	०	५	०	३	०

१२.७ बसाइ स्थिति तथा उमेर समूहअनुसार अठार वर्ष मुनिका बालबालिकाको विवरण

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	अठार वर्षभन्दा मुनिको जनसंख्याको बसाइ								
		आमा बुबा दुवैसँग	आमासँग मात्र	बुबासँग मात्र	बुबा र सौतेनी आमासँग	आमा र सौतेनी बुबासँग	अन्य नातेदारसँग	रोजगारदाता सँग	अन्य	उल्लेख नभएको
सिद्धिचरण नगरपालिका										
जम्मा										
जम्मा	२,३५२	२,०५३	१७९	४१	९	०	६३	२	५	०
१ वर्षभन्दा मुनि	७७	७१	५	१	०	०	०	०	०	०
१-४	४५८	४२०	२८	४	१	०	५	०	०	०
५-९	६९४	६०७	५१	१२	६	०	१८	०	०	०
१०-१४	६९८	५९५	६१	१४	२	०	२१	१	४	०
१५-१७	४२५	३६०	३४	१०	०	०	१९	१	१	०

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	अठार वर्षभन्दा मुनिको जनसंख्याको बसाइ								
		आमा बुबा दुवैसँग	आमासँग मात्र	बुबासँग मात्र	बुबा र सौतेनी आमासँग	आमा र सौतेनी बुबासँग	अन्य नातेदारसँग	रोजगारदाता सँग	अन्य	उल्लेख नभएको
पुरुष										
जम्मा	१,२४३	१,०७३	१०४	२४	२	०	३८	१	१	०
१ वर्षभन्दा मुनि	३९	३७	१	१	०	०	०	०	०	०
१-४	२४६	२२४	१६	३	०	०	३	०	०	०
५-९	३७७	३२०	३५	८	२	०	१२	०	०	०
१०-१४	३५१	२९८	३२	७	०	०	१४	०	०	०
१५-१७	२३०	१९४	२०	५	०	०	९	१	१	०
महिला										
जम्मा	१,१०९	९८०	७५	१७	७	०	२५	१	४	०
१ वर्षभन्दा मुनि	३८	३४	४	०	०	०	०	०	०	०
१-४	२१२	१९६	१२	१	१	०	२	०	०	०
५-९	३१७	२८७	१६	४	४	०	६	०	०	०
१०-१४	३४७	२९७	२९	७	२	०	७	१	४	०
१५-१७	१९५	१६६	१४	५	०	०	१०	०	०	०

१२.८ बसाइ स्थिति तथा साक्षरता अवस्थाअनुसार अठार वर्ष मुनिका बालबालिकाको विवरण

सिद्धिचरण नगरपालिकामा साक्षरता अवस्था र अठार वर्षभन्दा मुनिको बालबालिकाको बसाइको सम्बन्धलाई विश्लेषण गर्दा केही महत्त्वपूर्ण पक्षहरू देखिन्छन्। सबैभन्दा पहिले, कुल जनसंख्यामा ६२७३ जना छन् जसमा ६१५८ जना (९८%) साक्षर छन् भने ११५ जना (२%) निरक्षर छन्। पुरुष र महिलाको साक्षरता दर पनि लगभग समान छ; पुरुषमा ३०७५ जना साक्षर (९८%) र ६५ जना निरक्षर (२%) छन् भने महिलामा ३०८३ जना साक्षर (९८%) र ५० जना निरक्षर (२%) छन्। अठार वर्षभन्दा मुनिका बालबालिकाको बसाइको हिसाबले हेर्दा अधिकांश बालबालिका आमाबुवासँगै बस्ने गरेका छन्। कुलमा ४९९३ जना आमाबुबा दुवैसँग बस्छन्, जुन ७९% भन्दा बढी हो। त्यसपछि ९५० जना मात्र आमासँग बस्ने, ९७ जना मात्र बुबासँग बस्ने, र अन्य थोरै विकल्पहरूमा बस्नेहरू छन्। यो तथ्यांकले देखाउँछ कि साक्षर आमाहरू र बाबुहरूले आफ्ना बालबालिकालाई मुख्यतः आफैँसँगै राखेर चलन छ। साक्षरता दर उच्च भएकाले बालबालिकाको हेरचाह र पालनपोषणमा पनि सकारात्मक प्रभाव पर्ने सम्भावना छ। निरक्षर आमाबुबाहरूका बालबालिकाको बसाइ केही फरक देखिन्छ, जहाँ आमासँग मात्र वा बुबासँग मात्र बस्ने बालबालिकाको संख्या साक्षरभन्दा कम छ, तर संख्या थोरै भएकाले धेरै अर्थपूर्ण निष्कर्ष निकाल्न गाह्रो छ। सिद्धिचरण नगरपालिकामा साक्षरता दर उच्च छ र बालबालिका प्रायः आमाबुवासँगै बस्ने भएकाले परिवारिक एकता र बालबालिकाको समुचित संरक्षणमा राम्रो अवस्थाको संकेत देखिन्छ। यसले सामाजिक तथा आर्थिक विकासमा सकारात्मक भूमिका खेल्न सक्छ।

साक्षरता अवस्था	जम्मा	अठार वर्षभन्दा मुनिको जनसंख्याको बसाइ								
		आमा बुबा दुवैसँग	आमासँग मात्र	बुबासँग मात्र	बुबा र सौतेनी आमासँग	आमा र सौतेनी बुबासँग	अन्य नातेदारसँग	रोजगारदाता सँग	अन्य	उल्लेख नभएको
सिद्धिचरण नगरपालिका										
जम्मा										

साक्षरता अवस्था	जम्मा	अठार वर्षभन्दा मुनिको जनसंख्याको बसाइ								
		आमा बुबा दुवैसँग	आमासँग मात्र	बुबासँग मात्र	बुबा र सौतेनी आमासँग	आमा र सौतेनी बुबासँग	अन्य नातेदारसँग	रोजगारदाता सँग	अन्य	उल्लेख नभएको
जम्मा	६२७३	४९९३	९५०	९७	२४	४	१९०	३	११	१
साक्षर	६१५८	४९११	९३०	८८	२४	४	१८७	३	१०	१
निरक्षर	११५	८२	२०	९	०	०	३	०	१	०
साक्षरता अवस्था उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
पुरुष										
जम्मा	३१४०	२५१०	४८०	४१	१६	०	९०	१	२	०
साक्षर	३०७५	२४६०	४७२	३६	१६	०	८९	१	१	०
निरक्षर	६५	५०	८	५	०	०	१	०	१	०
साक्षरता अवस्था उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
महिला										
जम्मा	३१३३	२४८३	४७०	५६	८	४	१००	२	९	१
साक्षर	३०८३	२४५१	४५८	५२	८	४	९८	२	९	१
निरक्षर	५०	३२	१२	४	०	०	२	०	०	०
साक्षरता अवस्था उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

१२.९ लिङ्गका आधारमा घरपरिवार तथा बालबालिका संख्या

क्षेत्र	जम्मा	बालबालिका भएका घरपरिवार संख्या	बालबालिका		
			जम्मा	पुरुष	महिला
सिद्धिचरण नगरपालिका	७१२६	४५०१	८०४९	४०७२	३९७७

१२.१० उमेर तथा लिङ्गका आधारमा बालबालिका संख्या

सिद्धिचरण नगरपालिकाको उमेर समूह अनुसारको जनसंख्या विवरणले यहाँको बालबालिका र किशोरावस्थाको सामाजिक संरचना बुझ्न मद्दत गर्दछ। कुल जनसंख्या २७,३५१ रहेको यस नगरपालिकामा ० देखि १७ वर्षसम्मका बालबालिका ८,०४९ छन्, जुन कुल जनसंख्याको लगभग २९% हो। यसले युवा जनसंख्या यहाँको सामाजिक विकास र आगामी पुस्ताको लागि ठूलो स्रोत रहेको देखाउँछ। बालबालिकालाई उमेरका आधारमा तीन प्रमुख समूहमा विभाजन गर्न सकिन्छ ' पूर्व बाल्यावस्था (०-५ वर्ष), मध्य बाल्यावस्था (६-१२ वर्ष), र किशोरावस्था (१३-१७ वर्ष)। पूर्व बाल्यावस्थामा २,१५६ बालबालिका छन्, जहाँ पुरुष (१,१४५) र महिला (१,०११) बीच केही अन्तर छ। बालबालिकाको प्रारम्भिक उमेरमा पुरुष संख्या महिला भन्दा बढी देखिन्छ, जुन सामान्यतया जन्म दर र सामाजिक कारणहरूले प्रभावित हुनसक्छ। मध्य बाल्यावस्थामा ३,२४६ बालबालिका छन्, यहाँ पुरुष (१,६३४) र महिला (१,६१२) लगभग बराबर छन्। यो उमेर समूहमा शिक्षा, स्वास्थ्य, तथा सामाजिक गतिविधिहरूमा संलग्नता बढी हुने हुँदा, यस उमेर समूहको संख्या स्थिर रहनु राम्रो संकेत हो। किशोरावस्थामा २,६४७ किशोरहरू छन्, जसमा महिला (१,३५४) पुरुष (१,२९३) भन्दा थोरै बढी छन्। किशोरावस्थामा महिलाको संख्या बढी हुनु सामाजिक र प्रजनन स्वास्थ्यमा केन्द्रीत कार्यक्रमहरूको आवश्यकता देखाउँछ। आयु अनुसारको तथ्यांकले सिद्ध गर्दछ कि सिद्धिचरण नगरपालिकामा युवा वर्गको अनुपात उच्च छ, जसले यस क्षेत्रको दीर्घकालीन विकासका लागि मानव स्रोतको सम्भावना देखाउँछ। तर, यिनीहरूका शिक्षा,

स्वास्थ्य सेवा, तथा रोजगारको पहुँच सुनिश्चित गर्न नीति निर्माताहरूले विशेष ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ। साथै, बालबालिका र किशोरावस्थाको लैङ्गिक समानता र समावेशी विकासमा जोड दिनु आवश्यक छ ताकि महिला बालबालिकाको सामाजिक सहभागिता र सशक्तिकरणलाई बढावा दिइयोस्। यो जनसंख्या संरचनाले नगरपालिकाको सामाजिक, आर्थिक र शैक्षिक विकासका लागि सकारात्मक संकेत प्रस्तुत गर्दछ। आगामी योजनाहरूमा युवा केन्द्रित कार्यक्रमहरू लागू गरी स्वास्थ्य, शिक्षा र सुरक्षा सम्बन्धी सेवाहरू प्रभावकारी बनाउन जरुरी छ। यसले सिद्धिचरण नगरपालिकालाई दीगो विकासको बाटोमा अगाडि बढ्न सहयोग पुऱ्याउनेछ।

उमेर	बालबालिका		
	जम्मा	पुरुष	महिला
सिद्धिचरण नगरपालिका			
सबै उमेरका (००-१००+ वर्ष)	२७३५१	१३०९७	१४२५४
जम्मा (००-१७ वर्ष)	८०४९	४०७२	३९७७
Early childhood-पूर्व बाल्यावस्था (००-०५ वर्ष)	२१५६	११४५	१०११
०० वर्ष	३०२	१६१	१४१
०१ वर्ष	३५१	१९१	१६०
०२ वर्ष	३६३	१८६	१७७
०३ वर्ष	३६३	१८७	१७६
०४ वर्ष	३९७	२०७	१९०
०५ वर्ष	३८०	२१३	१६७
Middle childhood-मध्य बाल्यावस्था (०६-१२ वर्ष)	३२४६	१६३४	१६१२
०६ वर्ष	५०८	२४६	२६२
०७ वर्ष	४२८	२१४	२१४
०८ वर्ष	४८१	२४८	२३३
०९ वर्ष	४३२	२०१	२३१
१० वर्ष	४५१	२४३	२०८
११ वर्ष	४२६	२१६	२१०
१२ वर्ष	५२०	२६६	२५४
Adolescence-किशोरावस्था (१३-१७ वर्ष)	२६४७	१२९३	१३५४
१३ वर्ष	५११	२३६	२७५
१४ वर्ष	५३३	२६४	२६९
१५ वर्ष	५७०	२७०	३००
१६ वर्ष	५४०	२६९	२७१
१७ वर्ष	४९३	२५४	२३९

१२.११ दश वर्षदेखि सत्र वर्षका बालबालिकाको रोजगारीको अवस्था

सिद्धिचरण नगरपालिकामा १० देखि १७ वर्ष उमेरका बालबालिकाको रोजगार स्थिति सम्बन्धी तथ्याङ्कले यहाँका बालबालिकाको सामाजिक र आर्थिक जीवनमा रोजगारीको भूमिका स्पष्ट रूपमा उजागर गरेको छ। यस तथ्यांक अनुसार, कुल ४,०४४ बालबालिकामध्ये ५०३ जना (१२.४४%) घरपरिवार बाहिर काम गर्ने अवस्थामा छन् भने ९९३ जना (२४.५५%) घर परिवारभित्र काममा संलग्न छन्। बाँकी २,५४८ जना (६३.०१%) बालबालिकाले कुनै काम गर्दैनन्। उमेर र वडागत आधारमा विश्लेषण गर्दा बालबालिकाको काम गर्ने दरमा ठूलो भिन्नता देखिन्छ। उदाहरणका लागि, वडा नम्बर ५ मा घरपरिवार बाहिर काम गर्ने बालबालिकाको प्रतिशत १५.९४% छ भने, घर परिवारमा काम गर्ने ३.४९% मात्र छन् र ८०.५७% बालबालिका काम नगर्ने अवस्थामा छन्। यसको अर्थ वडा ५ मा बालबालिकाको रोजगारी दर बढी छ तर घर परिवारभित्र काम गर्नेहरूको संख्या कम छ। अर्कोतर्फ, वडा ६ मा मात्र ५.४% बालबालिका घरपरिवार बाहिर काम गर्दछन्, तर ६५.७१% बालबालिका घर परिवारमा काममा संलग्न छन्, जसले देखाउँछ कि यहाँ बालबालिकाको मुख्य काम घर परिवारमा नै केन्द्रित छ। लिङ्गीय हिसाबले हेर्दा, पुरुष बालबालिकाको संख्या २०१८ रहेको छ भने महिला बालबालिका २०२६ छन्। धेरै वडामा पुरुष बालबालिकाहरू घर परिवार बाहिर काममा संलग्न हुन बढी देखिन्छन्, जस्तै वडा २ मा ४३ जना पुरुष बालबालिका बाहिर काम गर्दछन् जबकि महिला १५२ जना घर परिवारमा काम गरिरहेकी छन्। यसले के संकेत गर्छ भने पुरुष बालबालिका बाहिरी रोजगारीमा बढी सहभागी हुन इच्छुक वा बाध्य छन् भने महिला बालबालिका घरायसी काममा बढी संलग्न छन्। सिद्धिचरण नगरपालिकामा बालबालिकाको रोजगार दर ३७.९९% छ (घर परिवार बाहिर र भित्रको काम गर्नेहरू जोड्दा), जसले यस क्षेत्रमा बालश्रमको अवस्था अझै पनि चिन्ताजनक रहेको देखाउँछ। साथै, अधिकांश बालबालिका काम नगर्ने समूहमा छन्, जसले शिक्षामा संलग्न हुन सक्ने सम्भावनालाई पनि जनाउँछ। तथापि, बालबालिकाको सुरक्षा र स्वास्थ्यको दृष्टिले घर परिवार बाहिर काम गर्ने बालबालिकालाई विशेष ध्यान दिनु आवश्यक छ, किनभने उनीहरू जोखिमपूर्ण र असुरक्षित कार्यमा संलग्न हुन सक्ने सम्भावना बढी हुन्छ। यस तथ्यांकको आधारमा, नीति निर्माताहरूले बालबालिकाको शिक्षा, स्वास्थ्य र सुरक्षा सुनिश्चित गर्नका लागि घर परिवार बाहिर काम गर्ने बालबालिकालाई लक्षित गरेर सचेतना अभियान, सिप विकास कार्यक्रम र बालश्रम नियन्त्रण कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नु जरूरी छ। साथै, घरायसी काममा संलग्न बालबालिकाको श्रमका लागि पारिवारिक सहयोग र सामाजिक संरचनामा सुधार ल्याउनुपर्ने देखिन्छ, ताकि बालबालिकाले शिक्षा प्राप्तमा बाधा नपरोस् र उनीहरूको सर्वांगीण विकास हुन सको

वडा	१०-१७ वर्ष उमेरका बालबालिका संख्या			Work-काम			Work %-कामको दर (प्रतिशतमा)		
	जम्मा	पुरुष	महिला	घरपरिवारबाहेकको काम गर्ने	घर परिवारको काम गर्ने	काम नगर्ने	घरपरिवारबाहेकको काम गर्ने	घर परिवारको काम गर्ने	काम नगर्ने
सिद्धिचरण नगरपालिका									
जम्मा	४०४४	२०१८	२०२६	५०३	९९३	२५४८	१२.४४	२४.५५	६३.०१
१	२९१	१४१	१५०	३०	१४१	१२०	१०.३१	४८.४५	४१.२४
२	४१७	२००	२१७	४३	१५२	२२२	१०.३१	३६.४५	५३.२४
३	३०३	१६०	१४३	३७	४१	२२५	१२.२१	१३.५३	७४.२६
४	३५६	१८६	१७०	५७	२८	२७१	१६.०१	७.८७	७६.१२
५	४५८	२२५	२३३	७३	१६	३६९	१५.९४	३.४९	८०.५७
६	३१५	१५२	१६३	१७	२०७	९१	५.४	६५.७१	२८.८९
७	३५४	१७९	१७५	४१	१८१	१३२	११.५८	५१.१३	३७.२९
८	२२६	११४	११२	३१	४६	१४९	१३.७२	२०.३५	६५.९३

वडा	१०-१७ वर्ष उमेरका बालबालिका संख्या			Work-काम			Work %-कामको दर (प्रतिशतमा)		
	जम्मा	पुरुष	महिला	घरपरिवारबाहेकको काम गर्ने	घर परिवारको काम गर्ने	काम नगर्ने	घरपरिवारबाहेकको काम गर्ने	घर परिवारको काम गर्ने	काम नगर्ने
सिद्धिचरण नगरपालिका									
९	२५३	१२२	१३१	३४	१८	२०१	१३.४४	७.११	७९.४५
१०	२७२	१२५	१४७	२३	११२	१३७	८.४६	४१.१८	५०.३७
११	५०४	२६३	२४१	७६	२४	४०४	१५.०८	४.७६	८०.१६
१२	२९५	१५१	१४४	४१	२७	२२७	१३.९	९.१५	७६.९५

नोट: राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ बाट प्राप्त बालबालिकाको जन्मदर्ता तथा बसाइ स्थितिसम्बन्धी थप विवरणहरू www.censusnepal.cbs.gov.np मा हेर्न सकिने छ।

खण्ड १३ : आर्थिक क्रियाकलाप र रोजगारी

आर्थिक क्रियाकलाप भन्नाले उत्पादन, वितरण, विनिमय र उपभोग जस्ता आर्थिक गतिविधिहरूलाई जनाउँछ। यी गतिविधिहरूले समाजको आर्थिक संरचना र विकासमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्छन्। त्यसै गरी रोजगारी भनेको व्यक्तिले आफ्नो सीप र दक्षताको उपयोग गरी आयआर्जनका लागि गर्ने आर्थिक गतिविधि हो। यस अन्तर्गत मानिसहरूले अरूका लागि काम गर्छन् र यसको सट्टामा पारिश्रमिक पाउँछन्। यस खण्डमा राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ बाट प्राप्त नतिजाको आधारमा सिद्धिचरण नगरपालिकाको आर्थिक काम गरेको अवधि, पेशा, संलग्न उद्योग, रोजगार तथा बेरोजगार जनसंख्या, साक्षरताको अवस्था/उत्तीर्ण गरेको शैक्षिक तह, आर्थिक रूपमा सक्रियता, रोजगारको क्षेत्र, आर्थिक रूपमा सक्रिय नहुनुको कारण लगायतका आर्थिक गतिविधिसम्बन्धी विवरणलाई विविध शीर्षकहरूमा प्रस्तुत गरिएको छ।

१३.१ दश वर्ष र सो भन्दा माथिका आर्थिक रूपमा सक्रिय रहेका र सक्रिय रूपमा नरहेका जनसंख्या

क्षेत्र तथा लिङ्ग	जम्मा	१० वर्ष र सो भन्दा बढी उमेरका जनसंख्या	आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्न				
			आर्थिक रूपमा सक्रिय रहेको			आर्थिक रूपमा सक्रिय नरहेको	आर्थिक क्रियाकलाप उल्लेख नभएको
			प्रायः सक्रिय		प्रायः सक्रिय नरहेको		
			रोजगार	बेरोजगार			
सबै वडा (सिद्धिचरण न.पा.)	जम्मा	२३३४६	१११६५	८६७	५३३५	५९७७	२
	पुरुष	११०४३	५७१०	५१६	२२२७	२५९०	०
	महिला	१२३०३	५४५५	३५१	३१०८	३३८७	२
वडा नम्बर १	जम्मा	१६१३	१०४५	७	३२७	२३४	०
	पुरुष	७८९	५३६	३	१४७	१०३	०
	महिला	८२४	५०९	४	१८०	१३१	०
वडा नम्बर २	जम्मा	२३३५	१२२३	१०	६०९	४९२	१
	पुरुष	१०८९	६२३	५	२३२	२२९	०
	महिला	१२४६	६००	५	३७७	२६३	१
वडा नम्बर ३	जम्मा	१८८०	७१०	१७६	६५५	३३९	०
	पुरुष	८९९	३३१	१०९	२७७	१८२	०
	महिला	९८१	३७९	६७	३७८	१५७	०
वडा नम्बर ४	जम्मा	२२८७	९६५	४४	५०१	७७७	०
	पुरुष	१०५०	५०७	३२	१५८	३५३	०
	महिला	१२३७	४५८	१२	३४३	४२४	०
वडा नम्बर ५	जम्मा	२५१६	१०१८	२९	३४१	११२७	१
	पुरुष	११८७	६०८	१५	१२३	४४१	०
	महिला	१३२९	४१०	१४	२१८	६८६	१
वडा नम्बर ६	जम्मा	१७३०	६९२	२	७३९	२९७	०
	पुरुष	८३२	३५६	१	३५४	१२१	०
	महिला	८९८	३३६	१	३८५	१७६	०
वडा नम्बर ७	जम्मा	१९७२	१०६०	३०९	३७२	२३१	०
	पुरुष	९८४	५११	१९८	१७५	१००	०

क्षेत्र तथा लिङ्ग	१० वर्ष र सो भन्दा बढी उमेरका जनसंख्या	आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्न					
		आर्थिक रूपमा सक्रिय रहेको				आर्थिक रूपमा सक्रिय नरहेको	आर्थिक क्रियाकलाप उल्लेख नभएको
		प्रायः सक्रिय		प्रायः सक्रिय नरहेको			
		रोजगार	बेरोजगार				
	महिला	९८८	५४९	१११	१९७	१३१	०
वडा नम्बर ८	जम्मा	१३४६	८१४	२	१८६	३४४	०
	पुरुष	६०५	३५९	१	९३	१५२	०
	महिला	७४१	४५५	१	९३	१९२	०
वडा नम्बर ९	जम्मा	१७१५	१०३५	४४	२४०	३९६	०
	पुरुष	७८४	४७८	२५	१०४	१७७	०
	महिला	९३१	५५७	१९	१३६	२१९	०
वडा नम्बर १०	जम्मा	१५२३	३३०	१२३	७५५	३१५	०
	पुरुष	६८४	१६३	६४	३१६	१४१	०
	महिला	८३९	१६७	५९	४३९	१७४	०
वडा नम्बर ११	जम्मा	२८२८	१४४१	८६	४२४	८७७	०
	पुरुष	१३७१	७९३	४८	१७२	३५८	०
	महिला	१४५७	६४८	३८	२५२	५१९	०
वडा नम्बर १२	जम्मा	१६०१	८३२	३५	१८६	५४८	०
	पुरुष	७६९	४४५	१५	७६	२३३	०
	महिला	८३२	३८७	२०	११०	३१५	०

१३.२ गणनाको अवधिदेखि अघिको १२ महिनासम्म आर्थिक काम गरेको अवधि (महिना) तथा उमेर समूहअनुसारको दश वर्ष र सो भन्दा माथिका जनसंख्या

आर्थिक क्रियाकलापमा सक्रिय रहेको महिना	जम्मा	उमेर समूह											
		१०-१४	१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९	५०-५४	५५-५९	६०-६४	६५+
सिद्धिचरण नगरपालिका													
जम्मा													
जम्मा	७४९१	६९८	६७७	७०७	८४१	७९७	७९१	६६५	५११	५०५	३६५	३०२	६३२
६ महिना वा सोभन्दा धेरै	३१९६	४	३७	२४९	४४६	४४७	४६३	४२२	३०८	३२१	२०६	१४६	१४७
३-६ महिना	१४५८	६२	६३	१२१	१६५	१९९	१९८	१४१	१३०	१०८	८६	७९	१०६
३ महिना भन्दा कम	७१७	९६	९५	८६	७७	७३	५७	५३	४३	४१	२७	२४	४५
काम नगरेको	२१२०	५३६	४८२	२५१	१५३	७८	७३	४९	३०	३५	४६	५३	३३४
पुरुष													
जम्मा	३७२९	३५१	३५८	३३९	४२४	३९७	४१६	३३४	२८१	२५०	१८०	१३६	२६३
६ महिना वा सोभन्दा धेरै	१७४१	१	१६	१२४	२५०	२४५	२७०	२३३	१८३	१६०	११४	६९	७६
३-६ महिना	६९१	३३	२९	५५	८१	९२	१०३	६८	६२	५४	३४	३३	४७
३ महिना भन्दा कम	३७४	४७	५५	४५	४१	४२	२८	२३	२५	२४	१२	१६	१६
काम नगरेको	९२३	२७०	२५८	११५	५२	१८	१५	१०	११	१२	२०	१८	१२४
महिला													
जम्मा	३७६२	३४७	३१९	३६८	४१७	४००	३७५	३३१	२३०	२५५	१८५	१६६	३६९
६ महिना वा सोभन्दा धेरै	१४५५	३	२१	१२५	१९६	२०२	१९३	१८९	१२५	१६१	९२	७७	७१
३-६ महिना	७६७	२९	३४	६६	८४	१०७	९५	७३	६८	५४	५२	४६	५९
३ महिना भन्दा कम	३४३	४९	४०	४१	३६	३१	२९	३०	१८	१७	१५	८	२९
काम नगरेको	११९७	२६६	२२४	१३६	१०१	६०	५८	३९	१९	२३	२६	३५	२१०

१३.३ दश वर्ष र सो भन्दा माथिका व्यक्तिले गणनाको समयदेखि अघिको १२ महिनासम्म गरेको आर्थिक क्रियाकलापको पेशाअनुसारको जनसंख्या

कार्य गरेको महिना	जम्मा	पेशा									
		सशस्त्र बल	व्यवस्थापक	पेशाविद्हरु	प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्हरु	कार्यालय सहायकहरु	सेवा तथा वस्तु बिक्री गर्ने कामदारहरु	दक्ष कृषि, वन र माछापालनका कामदार	शिल्पकला तथा कारिगरी	कारखाना तथा यन्त्र प्रचालक जडान गर्ने कामदारहरु	सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरु
सिद्धिचरण नगरपालिका											

कार्य गरेको महिना	जम्मा	पेशा										
		सशस्त्र बल	व्यवस्थापक	पेशाविद्हरू	प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्हरू	कार्यालय सहायकहरू	सेवा तथा वस्तु बिक्री गर्ने कामदारहरू	दक्ष कृषि, वन र माछापालनका कामदार	शिल्पकला तथा कारिगरी	कारखाना तथा गन्ध प्रचालक जडान गर्ने कामदारहरू	सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरू	उल्लेख नभएको
जम्मा												
जम्मा	५३७१	२	१११२	१७३	४६	९७	९६९	१७५१	२०१	४४	९७३	३
६ महिना र सो भन्दा बढी	३१९६	२	७९५	१५६	३९	८५	५५३	१०३७	१६८	४४	३१५	२
३-६ महिना	१४५८	०	२५३	१२	४	८	३००	५३३	२५	०	३२२	१
< ३ महिना	७१७	०	६४	५	३	४	११६	१८१	८	०	३३६	०
पुरुष												
जम्मा	२८०६	२	४८१	१०८	२०	५१	८३५	६१३	१८३	४२	४६९	२
६ महिना र सो भन्दा बढी	१७४१	२	३६२	९७	१७	४४	४७३	३८३	१५१	४२	१६९	१
३-६ महिना	६९१	०	१००	७	१	६	२५४	१५८	२५	०	१३९	१
< ३ महिना	३७४	०	११९	४	२	१	१०८	७२	७	०	१६१	०
महिला												
जम्मा	२५६५	०	६३१	६५	२६	४६	१३४	११३८	१८	२	५०४	१
६ महिना र सो भन्दा बढी	१४५५	०	४३३	५९	२२	४१	८०	६५४	१७	२	१४६	१
३-६ महिना	७६७	०	१५३	५	३	२	४६	३७५	०	०	१८३	०
< ३ महिना	३४३	०	४५	१	१	३	८	१०९	१	०	१७५	०

१३.४ दश वर्ष र सो भन्दा माथिका व्यक्तिले गणनाको समयदेखि अधिको १२ महिनासम्म गरेको आर्थिक क्रियाकलापको औद्योगिक क्षेत्रअनुसारको जनसंख्या

औद्योगिक क्षेत्र	खोटेहाड सिद्धिचरण नगरपालिका जनसंख्या (काम गरेका अवधि)											
	जम्मा			पुरुष			महिला					
	जम्मा	६ महिना वा बढी	३-६ महिना	३ महिनाभन्दा कम	जम्मा	६ महिना वा बढी	३-६ महिना	३ महिनाभन्दा कम	जम्मा	६ महिना वा बढी	३-६ महिना	३ महिनाभन्दा कम

औद्योगिक क्षेत्र	खोटेहाड सिद्धिचरण नगरपालिका जनसंख्या (काम गरेका अबधि)											
	जम्मा				पुरुष				महिला			
	जम्मा	६ महिना वा बढी	३-६ महिना	३ महिनाभन्दा कम	जम्मा	६ महिना वा बढी	३-६ महिना	३ महिनाभन्दा कम	जम्मा	६ महिना वा बढी	३-६ महिना	३ महिनाभन्दा कम
जम्मा	५३७१	३१९६	१४५८	७१७	२८०६	१७४१	६९१	३७४	२५६५	१४५५	७६७	३४३
कृषि, वन तथा माछापालन	२०५३	११५२	६३८	२६३	७४२	४३८	१९३	१११	१३११	७४	४४५	१५२
खानी तथा उत्खनन	९	५	०	१	५	४	०	१	४	४	०	०
औद्योगिक उत्पादन (Manufacturing)	५९	५२	५	२	४७	४०	५	२	१२	१२	०	०
बिजुली, ग्यास, बाफ तथा वातानुकूलित सेवा	३९	३७	०	२	३७	३५	०	२	२	२	०	०
पानीको आपूर्ति, ढलनिकास, फोहोर व्यवस्थापन र शुद्धीकरणका क्रियाकलापहरू	१६	१५	१	०	१६	१५	१	०	०	०	०	०
निर्माण (Construction)	३१७	१६५	७७	७५	२४८	१५७	४७	४४	६९	८	३०	३१
थोक एवम् खुद्रा व्यापार, मोटरगाडी तथा मोटरसाइकल मर्मत सम्भारका कार्यहरू	५१३	२३५	१३३	१४५	२४९	१३७	६०	५२	२६४	९८	७३	९३
यातायात तथा भण्डारण	५४	४३	८	३	५०	४१	६	३	४	२	२	०
आवास तथा भोजन सेवासम्बन्धी क्रियाकलापहरू	९०६	६१४	२५२	४०	३३५	२२९	९४	१२	५७१	३८५	१५८	२८
सूचना तथा सञ्चार	४	४	०	०	३	३	०	०	१	१	०	०
वित्तीय तथा बीमासम्बन्धी क्रियाकलापहरू	६५	६४	०	१	४२	४१	०	१	२३	२३	०	०
घरजग्गा कारोबारका व्यावसायिक क्रियाकलापहरू	२	२	०	०	२	२	०	०	०	०	०	०
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरू	५	४	१	०	४	३	१	०	१	१	०	०
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरू	८०३	४२१	२६३	११९	७६०	३९४	२५०	११६	४३	२७	१३	३
सार्वजनिक प्रशासन तथा सुरक्षा, अनिवार्य सुरक्षासम्बन्धी क्रियाकलापहरू	६६	५८	४	४	४९	४३	३	३	१७	१५	१	१

औद्योगिक क्षेत्र	खोटेहाड सिद्धिचरण नगरपालिका जनसंख्या (काम गरेका अवधि)											
	जम्मा				पुरुष				महिला			
	जम्मा	६ महिना वा बढी	३-६ महिना	३ महिनाभन्दा कम	जम्मा	६ महिना वा बढी	३-६ महिना	३ महिनाभन्दा कम	जम्मा	६ महिना वा बढी	३-६ महिना	३ महिनाभन्दा कम
शिक्षा	११२	१०६	६	०	६५	६२	३	०	४७	४४	३	०
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यका क्रियाकलापहरू	६२	५१	९	२	२३	१९	३	१	३९	३२	६	१
कला, मनोरञ्जन तथा मनोविद्	६	६	०	०	५	५	०	०	१	१	०	०
अन्य सेवा प्रदान गर्ने क्रियाकलापहरू	१४२	४५	४४	५३	७९	३५	२०	२४	६३	१०	२४	२९
घरपरिवारका घरायसी क्रियाकलापहरू, आफ्ना प्रयोगका लागि छुट्याउन नसकिने विभिन्न वस्तु तथा सेवाहरू उत्पादन गर्ने क्रियाकलापहरू	१२९	१०८	१५	६	४१	३४	५	२	८८	७४	१०	४
बाह्य संघ संस्था एवम् यसका अंगहरूका क्रियाकलापहरू	५	५	०	०	४	४	०	०	१	१	०	०
उल्लेख नभएको	४	१	२	१	०	०	०	०	४	१	२	१

१३.५ दश वर्ष र सो भन्दा माथिका आर्थिक कृयाकलापमा सक्रिय रहेको अवधि र कामको खोजीको अवस्था अनुसारको जनसंख्या

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा जनसंख्या	काम गरेको महिना र कामको खोजीको अवस्था												
		३-५ महिना काम गरेको				३ महिनाभन्दा कम काम गरेको				काम नगरेको				
		कामको खोजी गरेको (पूर्ण समय)	कामको खोजी गरेको (आंशिक)	कामको खोजी नगरेको	उल्लेख नभएको	कामको खोजी गरेको (पूर्ण समय)	कामको खोजी गरेको (आंशिक)	कामको खोजी नगरेको	उल्लेख नभएको	कामको खोजी गरेको (पूर्ण समय)	कामको खोजी गरेको (आंशिक)	कामको खोजी नगरेको	उल्लेख नभएको	
सिद्धिचरण नगरपालिका														
जम्मा														
जम्मा	७४९१	३१९६	१३७	४२९	८८८	४	७२	९६	५४५	४	४७	५८	२०१४	१
१०-१४	६९८	४	२	२	५८	०	०	१	९५	०	७	०	५२९	०
१५-१९	६७७	३७	३	३	५७	०	१	५	८९	०	२	५	४७५	०
२०-२४	७०७	२४९	११	२०	८९	१	५	१०	७०	१	१३	१२	२२६	०
२५-२९	८४१	४४६	२३	५४	८८	०	१०	१२	५४	१	७	९	१३७	०
३० - ३४	७९७	४४७	२७	६८	१०३	१	१३	१६	४४	०	३	१०	६५	०

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा जनसंख्या	काम गरेको महिना र कामको खोजीको अवस्था													
		६ महिना वा सो भन्दा बढी समय काम गरेको	३-५ महिना काम गरेको				३ महिनाभन्दा कम काम गरेको				काम नगरेको				
			कामको खोजी गरेको (पूर्ण समय)	कामको खोजी गरेको (आंशिक)	कामको खोजी नगरेको	उल्लेख नभएको	कामको खोजी गरेको (पूर्ण समय)	कामको खोजी गरेको (आंशिक)	कामको खोजी नगरेको	उल्लेख नभएको	कामको खोजी गरेको (पूर्ण समय)	कामको खोजी गरेको (आंशिक)	कामको खोजी नगरेको		उल्लेख नभएको
३५-३९	७९१	४६३	२३	६२	११३	०	१४	१३	२९	१	४	३	६६	०	
४०-४४	६६५	४२२	१२	५१	७७	१	९	१०	३४	०	२	२	४५	०	
४५-४९	५११	३०८	१५	५३	६२	०	७	७	२९	०	३	१	२६	०	
५०-५४	५०५	३२१	९	४५	५४	०	११	८	२१	१	१	६	२८	०	
५५-५९	३६५	२०६	५	३६	४४	१	१	६	२०	०	१	६	३९	०	
६०-६४	३०२	१४६	१	२०	५८	०	१	५	१८	०	२	१	४९	१	
६५+	६३२	१४७	६	१५	८५	०	०	३	४२	०	२	३	३२९	०	
पुरुष															
जम्मा	३७२९	१७४१	१०५	२२१	३६२	३	५९	५७	२५७	१	३५	२७	८६०	१	
१०-१४	३५१	१	२	२	२९	०	०	१	४६	०	७	०	२६३	०	
१५-१९	३५८	१६	१	३	२५	०	०	४	५१	०	०	३	२५५	०	
२०-२४	३३९	१२४	८	१०	३७	०	४	६	३४	१	८	७	१००	०	
२५-२९	४२४	२५०	२१	२४	३६	०	८	७	२६	०	४	३	४५	०	
३०-३४	३९७	२४५	२१	३३	३७	१	९	१२	२१	०	२	३	१३	०	
३५-३९	४१६	२७०	१७	३६	५०	०	१२	४	१२	०	३	१	११	०	
४०-४४	३३४	२३३	१०	२९	२८	१	७	४	१२	०	२	१	७	०	
४५-४९	२८१	१८३	१०	२७	२५	०	६	५	१४	०	३	०	८	०	
५०-५४	२५०	१६०	७	२४	२३	०	११	५	८	०	१	३	८	०	
५५-५९	१८०	११४	४	१४	१५	१	१	३	८	०	१	३	१६	०	
६०-६४	१३६	६९	०	११	२२	०	१	५	१०	०	२	१	१४	१	
६५+	२६३	७६	४	८	३५	०	०	१	१५	०	२	२	१२०	०	
महिला															
जम्मा	३७६२	१४५५	३२	२०८	५२६	१	१३	३९	२८८	३	१२	३१	११५४	०	
१०-१४	३४७	३	०	०	२९	०	०	०	४९	०	०	०	२६६	०	
१५-१९	३१९	२१	२	०	३२	०	१	१	३८	०	२	२	२२०	०	
२०-२४	३६८	१२५	३	१०	५२	१	१	४	३६	०	५	५	१२६	०	
२५-२९	४१७	१९६	२	३०	५२	०	२	५	२८	१	३	६	९२	०	
३०-३४	४००	२०२	६	३५	६६	०	४	४	२३	०	१	७	५२	०	
३५-३९	३७५	१९३	६	२६	६३	०	२	९	१७	१	१	२	५५	०	
४०-४४	३३१	१८९	२	२२	४९	०	२	६	२२	०	०	१	३८	०	
४५-४९	२३०	१२५	५	२६	३७	०	१	२	१५	०	०	१	१८	०	

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा जनसंख्या	काम गरेको महिना र कामको खोजीको अवस्था													
		६ महिना वा सो भन्दा बढी समय काम गरेको	३-५ महिना काम गरेको				३ महिनाभन्दा कम काम गरेको				काम नगरेको				
			कामको खोजी गरेको (पूर्ण समय)	कामको खोजी गरेको (आंशिक)	कामको खोजी नगरेको	उल्लेख नभएको	कामको खोजी गरेको (पूर्ण समय)	कामको खोजी गरेको (आंशिक)	कामको खोजी नगरेको	उल्लेख नभएको	कामको खोजी गरेको (पूर्ण समय)	कामको खोजी गरेको (आंशिक)	कामको खोजी नगरेको	उल्लेख नभएको	
५०-५४	२५५	१६१	२	२१	३१	०	०	३	१३	१	०	३	२०	०	
५५-५९	१८५	९२	१	२२	२९	०	०	३	१२	०	०	३	२३	०	
६०-६४	१६६	७७	१	९	३६	०	०	०	८	०	०	०	३५	०	
६५+	३६९	७१	२	७	५०	०	०	२	२७	०	०	१	२०९	०	

१३.६ दश वर्ष र सो भन्दा माथिका आर्थिक रूपमा सक्रिय रहेका व्यक्तिहरूको आर्थिक कृयाकलापमा सक्रियताको अवस्थाअनुसारको जनसंख्या

उमेर समूह (वर्षमा)	१० वर्ष र सो भन्दा बढी उमेरका जनसंख्या		आर्थिक कृयाकलापमा संलग्न									
			आर्थिक रूपमा सक्रिय रहेको						आर्थिक रूपमा सक्रिय नरहेको		आर्थिक क्रियाकला उल्लेख नभएको	
			प्रायः सक्रिय			प्रायः सक्रिय नरहेको						
			पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला
सिद्धिचरण नगरपालिका												
जम्मा	३७२९	३७६२	१९६२	१६६३	१९९	५७	७०३	८८४	८६०	११५४	५	४
१०-१४ वर्ष	३५१	३४७	३	३	९	०	७६	७८	२६३	२६६	०	०
१५-१९ वर्ष	३५८	३१९	१९	२१	१	५	८३	७३	२५५	२२०	०	०
२०-२४ वर्ष	३३९	३६८	१३४	१३५	२०	९	८४	९७	१००	१२६	१	१
२५-२९ वर्ष	४२४	४१७	२७४	२२६	३३	७	७२	९१	४५	९२	०	१
३०-३४ वर्ष	३९७	४००	२७८	२३७	३२	११	७३	१००	१३	५२	१	०
३५-३९ वर्ष	४१६	३७५	३०६	२१९	३२	९	६७	९१	११	५५	०	१
४०-४४ वर्ष	३३४	३३१	२६२	२११	१९	४	४५	७८	७	३८	१	०
४५-४९ वर्ष	२८१	२३०	२१०	१५१	१९	६	४४	५५	८	१८	०	०
५०-५४ वर्ष	२५०	२५५	१८४	१८२	१९	२	३९	५०	८	२०	०	१
५५-५९ वर्ष	१८०	१८५	१२८	११४	६	१	२९	४७	१६	२३	१	०
६०-६४ वर्ष	१३६	१६६	८०	८६	३	१	३८	४४	१४	३५	१	०
६५-६९ वर्ष	१००	११७	५०	४०	३	२	१५	२९	३२	४६	०	०
७०-७४ वर्ष	७१	१११	१६	२२	१	०	१७	३१	३७	५८	०	०
७५+ वर्ष	९२	१४१	१८	१६	२	०	२१	२०	५१	१०५	०	०

१३.७ साक्षरता अवस्था/शैक्षिक उपलब्धि र आर्थिक क्रियाकलापको आधारमा दश वर्ष र सो भन्दा माथिका जनसंख्या

साक्षरताको अवस्था/शैक्षिक	जम्मा	प्रायः सक्रिय रहेको	प्रायः सक्रिय नरहेको	आर्थिक रूपमा	उल्लेख
---------------------------	-------	---------------------	----------------------	--------------	--------

उपलब्धी							सक्रिय नरहेको		नभएको	
	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला
सिद्धिचरण नगरपालिका										
जम्मा	३७२९	३७६२	२९६९	१७२०	७०३	८८४	८६०	११५४	५	४
निरक्षर	६५९	१३६९	४३९	७२४	११०	३१४	११०	३२९	०	२
पढ्न र लेख्न नसक्ने	६३९	१३३३	४२२	६९१	१०८	३११	१०९	३२९	०	२
पढ्न मात्र सक्ने	२०	३६	१७	३३	२	३	१	०	०	०
साक्षर	३०७०	२३९३	१७२२	९९६	५९३	५७०	७५०	८२५	५	२
प्रारम्भिक बाल शिक्षा (०)	२	६	०	२	०	३	२	१	०	०
प्राथमिक (१-५)	९३२	७९२	५४४	३५०	१८३	१७६	२०३	१८६	२	०
निम्न माध्यमिक (६-८)	६७९	५१९	३५४	१९५	१४०	११८	१८४	२०६	१	०
कक्षा ९, १०, टेस्ट पास	५०४	३५६	२८५	१२४	९७	९७	१२२	१३५	०	०
एसएलसी वा सो सरह	१८०	१४८	८९	४५	३०	३६	६१	६७	०	०
प्रवीणता प्रमाणपत्र वा सो सरह	४८७	३९९	२६८	१५८	१०१	९५	११८	१४४	०	२
स्नातक वा सो सरह	१३७	११२	७९	४२	२२	२४	३५	४६	१	०
स्नातकोत्तर, सो सरह वा सो भन्दा बढी	७६	६८	५०	२८	११	१४	१४	२६	१	०
अन्य	१	१	१	०	०	०	०	१	०	०
तह नभएको	४४	४७	३७	३८	२	२	५	७	०	०
तह उल्लेख नभएको	१६	१५	७	९	३	२	६	४	०	०
कहिल्यै विद्यालय नगएको	१२	१०	८	५	४	३	०	२	०	०
साक्षरताको अवस्था उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

१३.८ पेशा र उमेर समूहका आधारमा दश वर्ष र सो भन्दा माथिका आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या

पेशा	सबै उमेर	उमेर समूह (वर्षमा)											
		१०-१४	१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९	५०-५४	५५-५९	६०-६४	६५ वर्ष सो भन्दा माथि
सिद्धिचरण नगरपालिका													
जम्मा													
जम्मा	५,३७१	१६२	१९५	४५६	६८८	७९९	७९८	६९६	४८१	४७०	३१९	२४९	२९८
सशस्त्र बल	२	०	०	०	०	१	१	०	०	०	०	०	०
व्यवस्थापक	१,११२	०	६	६२	१३७	१७४	१८७	१७५	११८	११८	६१	५२	२२
पेशाविद्	१७३	०	३	२७	२८	३६	२०	१७	१३	११	७	४	७
प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्	४६	०	०	११	१२	९	६	२	०	४	१	१	०
कार्यालय सहायकहरू	९७	०	४	२१	३१	१२	१२	८	२	२	४	१	०

पेशा	सबै उमेर	उमेर समूह (वर्षमा)											६५ वर्ष सो भन्दा माथि
		१०-१४	१५ - १९	२०-२४	२५ - २९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९	५०-५४	५५-५९	६०-६४	
सेवा तथा वस्तु बिक्री गर्ने कामदार	९६९	१	१५	८३	१८५	१७३	१७२	९८	११४	६६	३३	२१	८
दक्ष कृषि, वन र माछापालन कामदार	१,७५१	४४	४८	१११	१६४	१६२	१८८	२०३	१६१	१८५	१६९	१३६	१८०
शिल्पकला तथा कारिगरी	२०१	०	१	१३	२२	३४	३७	३४	१९	२०	१३	३	५
कारखाना तथा यन्त्र प्रचालक जडान गर्ने कामदारहरु	४४	०	०	७	५	८	६	५	४	९	०	०	०
सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरु	९७३	११६	११७	१२१	१०४	११०	८९	७३	५०	५५	३१	३१	७६
पेशा उल्लेख नभएको	३	१	१	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०
पुरुष													
जम्मा	२,८०६	८१	१००	२२४	३७२	३७९	४०१	३२४	२७०	२३८	१६०	११८	१३९
सशस्त्र बल	२	०	०	०	०	१	१	०	०	०	०	०	०
व्यवस्थापक	४८१	०	२	२१	५१	७१	७७	७९	५८	५१	२६	३१	१४
पेशाविद्	१०८	०	०	१४	१५	१७	१५	१३	८	९	७	४	६
प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्	२०	०	०	६	४	२	३	२	०	२	१	०	०
कार्यालय सहायकहरु	५१	०	०	११	१७	७	५	५	१	२	२	१	०
सेवा तथा वस्तु बिक्री गर्ने कामदार	८३५	१	१२	६७	१५५	१४७	१५२	९१	१०३	५८	२६	१६	७
दक्ष कृषि, वन र माछापालन कामदार	६१३	२२	२६	३०	६०	४२	६५	५९	५४	६२	६९	५०	७४
शिल्पकला तथा कारिगरी	१८३	०	१	१०	१८	३०	३२	३३	१९	२०	१३	३	४
कारखाना तथा यन्त्र प्रचालक जडान गर्ने कामदारहरु	४२	०	०	७	५	८	६	४	४	८	०	०	०
सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरु	४६९	५७	५९	५८	४७	५४	४५	३७	२३	२६	१६	१३	३४
पेशा उल्लेख नभएको	२	१	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०
महिला													

पेशा	सबै उमेर	उमेर समूह (वर्षमा)											
		१०-१४	१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९	५०-५४	५५-५९	६०-६४	६५ वर्ष सो भन्दा माथि
जम्मा	२,५६५	८१	९५	२३२	३१६	३४०	३१७	२९२	२११	२३२	१५९	१३१	१५९
सशस्त्र बल	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
व्यवस्थापक	६३१	०	४	४१	८६	१०३	११०	९६	६०	६७	३५	२१	८
पेशाविद्	६५	०	३	१३	१३	१९	५	४	५	२	०	०	१
प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्	२६	०	०	५	८	७	३	०	०	२	०	१	०
कार्यालय सहायकहरु	४६	०	४	१०	१४	५	७	३	१	०	२	०	०
सेवा तथा वस्तु बिक्री गर्ने कामदार	१३४	०	३	१६	३०	२६	२०	७	११	८	७	५	१
दक्ष कृषि, वन र माछापालन कामदार	१,१३८	२२	२२	८१	१०४	१२०	१२३	१४४	१०७	१२३	१००	८६	१०६
शिल्पकला तथा कारिगरी	१८	०	०	३	४	४	५	१	०	०	०	०	१
कारखाना तथा यन्त्र प्रचालक जडान गर्ने कामदारहरु	२	०	०	०	०	०	०	१	०	१	०	०	०
सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरु	५०४	५९	५८	६३	५७	५६	४४	३६	२७	२९	१५	१८	४२
पेशा उल्लेख नभएको	१	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

१३.९ काम गर्ने उद्योग र उमेर समूहगत रूपमा १० दश वर्ष र सो भन्दा माथिको आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या विवरण

उद्योग	सबै उमेर	उमेर समूह (वर्षमा)											
		१०-१४	१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९	५०-५४	५५-५९	६०-६४	६५ वर्ष र बढी
सिद्धिचरण नगरपालिका													
जम्मा													
जम्मा	५३७	१६२	१९५	४५६	६८८	७१९	७१८	६१६	४८१	४७०	३१९	२४९	२९८
कृषि, वन तथा माछापालन	२०५३	७५	९०	१४६	१८९	१९४	२१७	२२९	१८१	२०५	१७५	१५०	२०२
खानी तथा उत्खनन	९	०	०	०	१	०	०	०	१	३	१	२	१
औद्योगिक उत्पादन (Manufacturing)	५९	०	०	३	८	११	११	९	३	१	६	४	३
बिजुली, ग्यास, बाफ तथा वातानुकूलित सेवा	३९	०	०	५	४	७	५	५	५	८	०	०	०

उद्योग	सबै उमेर	उमेर समूह (वर्षमा)											६५ वर्ष र बढी
		१०-१४	१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९	५०-५४	५५-५९	६०-६४	
पानीको आपूर्ति, ढलनिकास, फोहोर व्यवस्थापन र शुद्धीकरणका क्रियाकलापहरू	१६	०	०	१	६	३	३	२	०	०	०	०	१
निर्माण (Construction)	३१७	१४	२०	३२	३६	४६	४४	४०	२६	२५	१५	७	१२
थोक एवम् खुद्रा व्यापार, मोटरगाडी तथा मोटरसाइकल मर्मत सम्भारका कार्यहरू	५१३	४८	३७	४२	४९	५१	५९	७०	४५	३६	२४	२०	३२
यातायात तथा भण्डारण	५४	१	१	४	१२	११	८	८	२	४	१	१	१
आवास तथा भोजन सेवासम्बन्धी क्रियाकलापहरू	९०६	१	१३	६३	१२७	१५६	१५२	११५	८६	९६	४७	३५	१५
सूचना तथा सञ्चार	४	०	०	२	०	०	०	१	०	१	०	०	०
वित्तीय तथा बीमासम्बन्धी क्रियाकलापहरू	६५	०	०	२१	२३	८	७	४	१	१	०	०	०
घरजग्गा कारोबारका व्यावसायिक क्रियाकलापहरू	२	०	०	०	१	०	०	०	०	०	१	०	०
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरू	५	०	०	२	०	२	१	०	०	०	०	०	०
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरू	८०३	०	७	६५	१५४	१३४	१५३	८८	९९	५७	२६	१५	५
सार्वजनिक प्रशासन तथा सुरक्षा, अनिवार्य सुरक्षासम्बन्धी क्रियाकलापहरू	६६	०	०	८	१०	१६	१३	७	१	४	४	३	०
शिक्षा	११२	०	३	१९	१७	२५	११	१३	११	८	४	१	०
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यका क्रियाकलापहरू	६२	०	०	१०	१६	१८	८	१	२	४	१	२	०
कला, मनोरञ्जन तथा मनोविद्	६	०	०	१	०	२	१	१	०	०	०	१	०
अन्य सेवा प्रदान गर्ने क्रियाकलापहरू	१४२	२२	१६	१२	१४	१४	११	९	७	८	१०	४	१५
घरपरिवारका घरायसी क्रियाकलापहरू, आफ्ना प्रयोगका लागि छुट्याउन नसकिने विभिन्न वस्तु तथा सेवाहरू उत्पादन गर्ने क्रियाकलापहरू	१२९	१	८	२०	१८	१९	१३	१४	११	७	३	४	११
बाह्य संघ संस्था एवम् यसका अंगहरूका क्रियाकलापहरू	५	०	०	०	३	२	०	०	०	०	०	०	०
उद्योग उल्लेख नभएको	४	०	०	०	०	०	१	०	०	२	१	०	०
पुरुष													
जम्मा	२८०६	८१	१००	२२४	३७२	३७९	४०१	३२४	२७०	२३८	१६०	११८	१३९
कृषि, वन तथा माछापालन	७४२	४१	४२	४३	७०	५३	७९	६९	६५	७०	७१	५६	८३
खानी तथा उत्खनन	५	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१

उद्योग	सबै उमेर	उमेर समूह (वर्षमा)											६५ वर्ष र बढी
		१०-१४	१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९	५०-५४	५५-५९	६०-६४	
औद्योगिक उत्पादन (Manufacturing)	४७	०	०	२	४	९	९	९	३	१	६	३	१
विजुली, ग्यास, बाफ तथा वातानुकूलित सेवा	३७	०	०	५	४	७	४	५	५	७	०	०	०
पानीको आपूर्ति, ढलनिकास, फोहोर व्यवस्थापन र शुद्धीकरणका क्रियाकलापहरू	१६	०	०	१	६	३	३	२	०	०	०	०	१
निर्माण (Construction)	२४८	५	१२	२२	२९	३८	३७	३६	२१	२३	१३	३	९
थोक एवम् खुद्रा व्यापार, मोटरगाडी तथा मोटरसाइकल मर्मत सम्भारका कार्यहरू	२४९	२३	१९	२४	२३	२०	२०	३९	२७	१९	१०	११	१४
यातायात तथा भण्डारण	५०	१	१	४	१०	१०	८	७	२	४	१	१	१
आवास तथा भोजन सेवासम्बन्धी क्रियाकलापहरू	३३५	१	६	१९	४०	५९	५८	४१	३३	३७	१५	१८	८
सूचना तथा सञ्चार	३	०	०	१	०	०	०	१	०	१	०	०	०
वित्तीय तथा बीमासम्बन्धी क्रियाकलापहरू	४२	०	०	१३	१४	५	४	४	१	१	०	०	०
घरजग्गा कारोबारका व्यावसायिक क्रियाकलापहरू	२	०	०	०	१	०	०	०	०	०	१	०	०
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरू	४	०	०	२	०	१	१	०	०	०	०	०	०
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरू	७६०	०	७	५९	१४१	१२८	१४८	८४	९५	५४	२५	१४	५
सार्वजनिक प्रशासन तथा सुरक्षा, अनिवार्य सुरक्षासम्बन्धी क्रियाकलापहरू	४९	०	०	३	६	१४	११	५	१	३	४	२	०
शिक्षा	६५	०	०	१०	६	१३	७	१०	८	६	४	१	०
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यका क्रियाकलापहरू	२३	०	०	५	६	४	३	०	१	२	०	२	०
कला, मनोरञ्जन तथा मनोविद्	५	०	०	१	०	१	१	१	०	०	०	१	०
अन्य सेवा प्रदान गर्ने क्रियाकलापहरू	७९	१०	१०	४	७	८	६	५	३	६	८	३	९
घरपरिवारका घरायसी क्रियाकलापहरू, आफ्ना प्रयोगका लागि छुट्याउन नसकिने विभिन्न वस्तु तथा सेवाहरू उत्पादन गर्ने क्रियाकलापहरू	४१	०	३	६	२	५	२	६	४	३	१	२	७
बाह्य संघ संस्था एवम् यसका अंगहरूका क्रियाकलापहरू	४	०	०	०	३	१	०	०	०	०	०	०	०
उद्योग उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
महिला													

उद्योग	सबै उमेर	उमेर समूह (वर्षमा)											
		१०-१४	१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९	५०-५४	५५-५९	६०-६४	६५ वर्ष र बढी
जम्मा	२५६५	८१	९५	२३२	३१६	३४०	३१७	२९२	२११	२३२	१५९	१३१	१५९
कृषि, वन तथा माछापालन	१३११	३४	४८	१०३	११९	१४१	१३८	१६०	११६	१३५	१०४	९४	११९
खानी तथा उत्खनन	४	०	०	०	१	०	०	०	०	२	०	१	०
औद्योगिक उत्पादन (Manufacturing)	१२	०	०	१	४	२	२	०	०	०	०	१	२
बिजुली, ग्यास, बाफ तथा वातानुकूलित सेवा	२	०	०	०	०	०	१	०	०	१	०	०	०
पानीको आपूर्ति, ढलनिकास, फोहोर व्यवस्थापन र शुद्धीकरणका क्रियाकलापहरू	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
निर्माण (Construction)	६९	९	८	१०	७	८	७	४	५	२	२	४	३
थोक एवम् खुद्रा व्यापार, मोटरगाडी तथा मोटरसाइकल मर्मत सम्भारका कार्यहरू	२६४	२५	१८	१८	२६	३१	३९	३१	१८	१७	१४	९	१८
यातायात तथा भण्डारण	४	०	०	०	२	१	०	१	०	०	०	०	०
आवास तथा भोजन सेवासम्बन्धी क्रियाकलापहरू	५७१	०	७	४४	८७	९७	९४	७४	५३	५९	३२	१७	७
सूचना तथा सञ्चार	१	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
वित्तीय तथा बीमासम्बन्धी क्रियाकलापहरू	२३	०	०	८	९	३	३	०	०	०	०	०	०
घरजग्गा कारोबारका व्यावसायिक क्रियाकलापहरू	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरू	१	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरू	४३	०	०	६	१३	६	५	४	४	३	१	१	०
सार्वजनिक प्रशासन तथा सुरक्षा, अनिवार्य सुरक्षासम्बन्धी क्रियाकलापहरू	१७	०	०	५	४	२	२	२	०	१	०	१	०
शिक्षा	४७	०	३	९	११	१२	४	३	३	२	०	०	०
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यका क्रियाकलापहरू	३९	०	०	५	१०	१४	५	१	१	२	१	०	०
कला, मनोरञ्जन तथा मनोविद्	१	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
अन्य सेवा प्रदान गर्ने क्रियाकलापहरू	६३	१२	६	८	७	६	५	४	४	२	२	१	६
घरपरिवारका घरायसी क्रियाकलापहरू, आफ्ना प्रयोगका लागि छुट्याउन नसकिने विभिन्न वस्तु तथा सेवाहरू उत्पादन गर्ने क्रियाकलापहरू	८८	१	५	१४	१६	१४	११	८	७	४	२	२	४

उद्योग	सबै उमेर	उमेर समूह (वर्षमा)											
		१०-१४	१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९	५०-५४	५५-५९	६०-६४	६५ वर्ष र बढी
बाह्य संघ संस्था एवम् यसका अंगहरुका क्रियाकलापहरु	१	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
उद्योग उल्लेख नभएको	४	०	०	०	०	०	१	०	०	२	१	०	०

१३.१० मुख्य उद्योग र मुख्य पेशाअनुसार दश वर्ष र सोभन्दा बढी उमेरका आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या

उद्योग	जम्मा व्यक्ति	पेशा										
		सशस्त्र बल	व्यवस्थापक	पेशाविद्	प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्	कार्यालय सहायक	सेवा तथा वास्तु बिक्री कामदार	दक्ष कृषि, वन र मत्स्यपालन कामदार	शिल्पकला तथा कारिगरी	कारखाना र यन्त्र प्रचालक जडान गर्ने कामदार	सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरु	उल्लेख नभएको
सिद्धिचरण नगरपालिका												
जम्मा												
जम्मा	५३७१	२	१११२	१७३	४६	९७	९६९	१७५१	२०१	४४	९७३	३
कृषि, वन तथा माछापालन	२०५३	०	२६	१	०	३	५	१७५०	०	१	२६७	०
खानी तथा उत्खनन	९	०	३	०	०	०	०	०	०	०	६	०
औद्योगिक उत्पादन (Manufacturing)	५९	०	५	०	१	०	३	०	४३	२	५	०
विजुली, ग्यास, बाफ तथा वातानुकूलित सेवा	३९	०	२	०	०	१	५	०	०	३०	१	०
पानीको आपूर्ति, ढलनिकास, फोहोर व्यवस्थापन र शुद्धीकरणका क्रियाकलाहरु	१६	०	६	०	१	१	३	०	५	०	०	०
निर्माण (Construction)	३१७	०	८	१	०	०	१	०	१३२	०	१७४	१
थोक एवम् खुद्रा व्यापार, मोटरगाडी तथा मोटरसाइकल मर्मत सम्भारका कार्यहरु	५१३	०	२२५	०	१	०	७८	०	५	०	२०४	०
यातायात तथा भण्डारण	५४	०	५	०	०	६	४	०	१	८	३०	०

उद्योग	जम्मा व्यक्ति	पेशा										
		सशस्त्र बल	व्यवस्थापक	पेशाविद्	प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्	कार्यालय सहायक	सेवा तथा वस्तु बिक्री कामदार	दक्ष कृषि, वन र मत्स्यपालन कामदार	शिल्पकला तथा कारिगरी	कारखाना र यन्त्र प्रचालक जडान गर्ने कामदार	सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरु	उल्लेख नभएको
आवास तथा भोजन सेवासम्बन्धी क्रियाकलापहरु	९०६	०	७५८	२	१	२७	१०९	०	४	०	४	१
सूचना तथा सञ्चार	४	०	१	०	१	१	०	०	०	१	०	०
वित्तीय तथा बीमासम्बन्धी क्रियाकलापहरु	६५	०	५	२	४	३८	१५	०	१	०	०	०
घरजग्गा कारोबारका व्यावसायिक क्रियाकलापहरु	२	०	०	१	०	०	१	०	०	०	०	०
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरु	५	०	२	१	२	०	०	०	०	०	०	०
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरु	८०३	०	२०	४	५	१०	७१४	०	०	१	४९	०
सार्वजनिक प्रशासन तथा सुरक्षा, अनिवार्य सुरक्षासम्बन्धी क्रियाकलापहरु	६६	२	२२	३	८	६	२१	०	०	०	४	०
शिक्षा	११२	०	७	९६	०	२	०	०	०	०	७	०
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यका क्रियाकलापहरु	६२	०	२	२८	२१	२	३	०	०	०	६	०
कला, मनोरञ्जन तथा मनोविद्	६	०	१	१	०	०	०	०	४	०	०	०
अन्य सेवा प्रदान गर्ने क्रियाकलापहरु	१४२	०	७	३३	१	०	७	०	६	०	८७	१
घरपरिवारका घरायसी क्रियाकलापहरु, आफ्ना प्रयोगका	१२९	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१२८	०

उद्योग	जम्मा व्यक्ति	पेशा										
		सशस्त्र बल	व्यवस्थापक	पेशाविद	प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्	कार्यालय सहायक	सेवा तथा वस्तु बिक्री कामदार	दक्ष कृषि, वन र मत्स्यपालन कामदार	शिल्पकला तथा कारिगरी	कारखाना र यन्त्र प्रचालक जडान गर्ने कामदार	सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरु	उल्लेख नभएको
लागि छुट्याउन नसकिने विभिन्न वस्तु तथा सेवाहरु उत्पादन गर्ने क्रियाकलापहरु												
बाह्य संघ संस्था एवम् यसका अंगहरुका क्रियाकलापहरु	५	०	४	०	०	०	०	०	०	०	१	०
उद्योग उल्लेख नभएको	४	०	३	०	०	०	०	१	०	०	०	०
पुरुष												
जम्मा	२८०६	२	४८१	१०८	२०	५१	८३५	६१३	१८३	४२	४६९	२
कृषि, वन तथा माछापालन	७४२	०	१६	१	०	०	५	६१३	०	१	१०६	०
खानी तथा उत्खनन	५	०	२	०	०	०	०	०	०	०	३	०
औद्योगिक उत्पादन (Manufacturing)	४७	०	२	०	१	०	३	०	३५	२	४	०
बिजुली, ग्यास, बाफ तथा वातानुकूलित सेवा	३७	०	२	०	०	१	४	०	०	२९	१	०
पानीको आपूर्ति, ढलनिकास, फोहोर व्यवस्थापन र शुद्धीकरणका क्रियाकलापहरु	१६	०	६	०	१	१	३	०	५	०	०	०
निर्माण (Construction)	२४८	०	६	१	०	०	०	०	१२५	०	११५	१
थोक एवम् खुद्रा व्यापार, मोटरगाडी तथा मोटरसाइकल मर्मत सम्भारका कार्यहरु	२४९	०	१२४	०	०	०	३५	०	५	०	८५	०

उद्योग	जम्मा व्यक्ति	पेशा										
		सशस्त्र बल	व्यवस्थापक	पेशाविद्	प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्	कार्यालय सहायक	सेवा तथा वस्तु बिक्री कामदार	दक्ष कृषि, वन र मत्स्यपालन कामदार	शिल्पकला तथा कारिगरी	कारखाना र यन्त्र प्रचालक जडान गर्ने कामदार	सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरु	उल्लेख नभएको
यातायात तथा भण्डारण	५०	०	५	०	०	६	३	०	१	७	२५	०
आवास तथा भोजन सेवासम्बन्धी क्रियाकलापहरु	३३५	०	२६६	२	१	१४	५०	०	१	०	१	०
सूचना तथा सञ्चार	३	०	१	०	०	१	०	०	०	१	०	०
वित्तीय तथा बीमासम्बन्धी क्रियाकलापहरु	४२	०	४	२	२	१८	१५	०	१	०	०	०
घरजग्गा कारोवारका व्यावसायिक क्रियाकलापहरु	२	०	०	१	०	०	१	०	०	०	०	०
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरु	४	०	१	१	२	०	०	०	०	०	०	०
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरु	७६०	०	१७	४	२	३	६९१	०	०	१	४२	०
सार्वजनिक प्रशासन तथा सुरक्षा, अनिवार्य सुरक्षासम्बन्धी क्रियाकलापहरु	४९	२	१५	१	६	४	१९	०	०	०	२	०
शिक्षा	६५	०	५	५५	०	१	०	०	०	०	४	०
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यका क्रियाकलापहरु	२३	०	१	१२	४	२	१	०	०	०	३	०
कला, मनोरञ्जन तथा मनोविद्	५	०	१	०	०	०	०	०	४	०	०	०
अन्य सेवा प्रदान गर्ने क्रियाकलापहरु	७९	०	३	२८	१	०	५	०	६	०	३५	१
घरपरिवारका घरायसी	४१	०	०	०	०	०	०	०	०	१	४०	०

उद्योग	जम्मा व्यक्ति	पेशा										
		सशस्त्र बल	व्यवस्थापक	पेशाविद	प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्	कार्यालय सहायक	सेवा तथा वस्तु बिक्री कामदार	दक्ष कृषि, वन र मत्स्यपालन कामदार	शिल्पकला तथा कारिगरी	कारखाना र यन्त्र प्रचालक जडान गर्ने कामदार	सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरु	उल्लेख नभएको
क्रियाकलापहरु, आफ्ना प्रयोगका लागि छुट्याउन नसकिने विभिन्न वस्तु तथा सेवाहरु उत्पादन गर्ने क्रियाकलापहरु												
बाह्य संघ संस्था एवम् यसका अंगहरुका क्रियाकलापहरु	४	०	४	०	०	०	०	०	०	०	०	०
उद्योग उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
महिला												
जम्मा	२५६५	०	६३१	६५	२६	४६	१३४	११३८	१८	२	५०४	१
कृषि, वन तथा माछापालन	१३११	०	१०	०	०	३	०	११३७	०	०	१६१	०
खानी तथा उत्खनन	४	०	१	०	०	०	०	०	०	०	३	०
औद्योगिक उत्पादन (Manufacturing)	१२	०	३	०	०	०	०	०	८	०	१	०
विजुली, ग्यास, बाफ तथा वातानुकूलित सेवा	२	०	०	०	०	०	१	०	०	१	०	०
पानीको आपूर्ति, ढलनिकास, फोहोर व्यवस्थापन र शुद्धीकरणका क्रियाकलापहरु	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
निर्माण (Construction)	६९	०	२	०	०	०	१	०	७	०	५९	०
थोक एवम् खुद्रा व्यापार, मोटरगाडी तथा मोटरसाइकल	२६४	०	१०१	०	१	०	४३	०	०	०	११९	०

उद्योग	जम्मा व्यक्ति	पेशा										
		सशस्त्र बल	व्यवस्थापक	पेशाविद	प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्	कार्यालय सहायक	सेवा तथा वस्तु बिक्री कामदार	दक्ष कृषि, वन र मत्स्यपालन कामदार	शिल्पकला तथा कारिगरी	कारखाना र यन्त्र प्रचालक जडान गर्ने कामदार	सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरु	उल्लेख नभएको
मर्मत सम्भारका कार्यहरु												
यातायात तथा भण्डारण	४	०	०	०	०	०	१	०	०	१	२	०
आवास तथा भोजन सेवासम्बन्धी क्रियाकलापहरु	५७१	०	४९२	०	०	१३	५९	०	३	०	३	१
सूचना तथा सञ्चार	१	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
वित्तीय तथा बीमासम्बन्धी क्रियाकलापहरु	२३	०	१	०	२	२०	०	०	०	०	०	०
घरजग्गा कारोबारका व्यावसायिक क्रियाकलापहरु	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरु	१	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरु	४३	०	३	०	३	७	२३	०	०	०	७	०
सार्वजनिक प्रशासन तथा सुरक्षा, अनिवार्य सुरक्षासम्बन्धी क्रियाकलापहरु	१७	०	७	२	२	२	२	०	०	०	२	०
शिक्षा	४७	०	२	४१	०	१	०	०	०	०	३	०
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यका क्रियाकलापहरु	३९	०	१	१६	१७	०	२	०	०	०	३	०
कला, मनोरञ्जन तथा मनोविद्	१	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०
अन्य सेवा प्रदान गर्ने क्रियाकलापहरु	६३	०	४	५	०	०	२	०	०	०	५२	०

उद्योग	जम्मा व्यक्ति	पेशा											
		सशस्त्र बल	व्यवस्थापक	पेशाविद	प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्	कार्यालय सहायक	सेवा तथा वस्तु बिक्री कामदार	दक्ष कृषि, वन र मत्स्यपालन कामदार	शिल्पकला तथा कारिगरी	कारखाना र यन्त्र प्रचालक जडान गर्ने कामदार	सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरु	उल्लेख नभएको	
घरपरिवारका घरायसी क्रियाकलापहरु, आफना प्रयोगका लागि छुट्याउन नसकिने विभिन्न वस्तु तथा सेवाहरु उत्पादन गर्ने क्रियाकलापहरु	८८	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
बाह्य संघ संस्था एवम् यसका अंगहरुका क्रियाकलापहरु	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०
उद्योग उल्लेख नभएको	४	०	३	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०

१३.११ साक्षरताको अवस्था/उत्तीर्ण गरेको शैक्षिक तह र मुख्य पेशाअनुसार दश वर्ष र सो भन्दा बढी उमेरका आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या

साक्षरता अवस्था/ उत्तीर्ण शैक्षिक तह	जम्मा व्यक्ति	मुख्य पेशा										
		सशस्त्र बल	व्यवस्थापक	पेशाविद	प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्	कार्यालय सहायक	सेवा तथा वस्तु बिक्री कामदार	दक्ष कृषि, वन र मत्स्यपालन कामदार	शिल्पकला तथा कारिगरी	कारखाना र यन्त्र प्रचालक जडान गर्ने कामदार	सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरु	उल्लेख नभएको
सिद्धिचरण नगरपालिका												
जम्मा												
जम्मा	५३७१	२	१११२	१७३	४६	९७	९६९	१७५१	२०१	४४	९७३	३
निरक्षर	१५६९	०	२२८	८	१	७	११८	८४०	५०	२	३१५	०
पढ्न र लेख्न नसक्ने	१५१४	०	२१६	८	१	७	११६	८०२	४९	२	३१३	०

साक्षरता अवस्था/ उत्तीर्ण शैक्षिक तह	जम्मा व्यक्ति	मुख्य पेशा										
		सशाल बाल	व्यवस्थापक	पेशाविद्	प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्	कार्यालय सहायक	सेवा तथा वस्तु बिक्री कामदार	दक्ष कृषि, वन र मत्स्यपालन कामदार	शिल्पकला तथा कारिगरी	कारखाना र यन्त्र प्रचालक जडान गर्ने कामदार	सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरु	उल्लेख नभएको
पढ्न मात्र सक्ने	५५	०	१२	०	०	०	२	३८	१	०	२	०
साक्षर	३८०२	२	८८४	१६५	४५	९०	८५१	९११	१५१	४२	६५८	३
प्रारम्भिक बाल शिक्षा (०)	५	०	२	०	०	०	१	१	०	०	१	०
प्राथमिक (१-५)	१२३७	०	२८८	२२	२	१०	२५८	३६९	६८	८	२११	१
निम्न माध्यमिक (६-८)	७९८	०	१४९	७	१	८	२१४	२०९	३१	१०	१६७	२
कक्षा ९, १०, टेस्ट पास	५८६	०	१५२	५	६	१४	१४९	१३९	२३	६	९२	०
एसएलसी वा सो सरह	१९८	१	५६	७	३	८	४७	३०	६	२	३८	०
प्रवीणता प्रमाणपत्र वा सो सरह	६०१	०	१३४	४४	१६	३०	१३८	११२	१६	१२	९९	०
स्नातक वा सो सरह	१५९	०	३९	४२	९	१०	२२	९	०	३	२५	०
स्नातकोत्तर, सो सरह वा सो भन्दा बढी	९७	१	२१	३२	७	१०	८	५	०	०	१३	०
अन्य	१	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०
तह नभएको	७९	०	३१	४	०	०	६	२८	४	१	५	०
तह उल्लेख नभएको	२१	०	७	२	१	०	५	३	०	०	३	०
कहिल्यै विद्यालय नगएको	२०	०	५	०	०	०	२	६	३	०	४	०
साक्षरताको अवस्था उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
पुरुष												
जम्मा	२८०६	२	४८१	१०८	२०	५१	८३५	६१३	१८३	४२	४६९	२
निरक्षर	५३७	०	४१	६	१	३	८५	२२१	४८	२	१३०	०
पढ्न र लेख्न नसक्ने	५१८	०	३७	६	१	३	८३	२११	४७	२	१२८	०
पढ्न मात्र सक्ने	१९	०	४	०	०	०	२	१०	१	०	२	०
साक्षर	२२६९	२	४४०	१०२	१९	४८	७५०	३९२	१३५	४०	३३९	२
प्रारम्भिक बाल शिक्षा (०)	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
प्राथमिक (१-५)	७१७	०	१०९	१८	१	७	२३४	१५७	६३	७	१२०	१
निम्न माध्यमिक (६-८)	४८९	०	७२	६	०	५	१८८	९१	२६	१०	९०	१
कक्षा ९, १०, टेस्ट पास	३७३	०	८४	१	३	७	१३८	६९	२२	६	४३	०
एसएलसी वा सो सरह	११७	१	३३	३	२	५	३९	१२	६	२	१४	०

साक्षरता अवस्था/ उत्तीर्ण शैक्षिक तह	जम्मा व्यक्ति	मुख्य पेशा										
		सशाल बल	व्यवस्थापक	पेशाविद्	प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्	कार्यालय सहायक	सेवा तथा वस्तु बिक्री कामदार	दक्ष कृषि, वन र मत्स्यपालन कामदार	शिल्पकला तथा कारिगरी	कारखाना र यन्त्र प्रचालक जडान गर्ने कामदार	सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरु	उल्लेख नभएको
प्रवीणता प्रमाणपत्र वा सो सरह	३५४	०	८३	२३	७	१४	११४	४०	१२	१२	४९	०
स्नातक वा सो सरह	९८	०	२८	२५	३	६	१८	४	०	२	१२	०
स्नातकोत्तर, सो सरह वा सो भन्दा बढी	५९	१	१३	२३	३	४	७	२	०	०	६	०
अन्य	१	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०
तह नभएको	३९	०	१२	२	०	०	५	१३	४	१	२	०
तह उल्लेख नभएको	१०	०	३	१	०	०	५	०	०	०	१	०
कहिल्यै विद्यालय नगएको	१२	०	३	०	०	०	१	४	२	०	२	०
साक्षरताको अवस्था उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
महिला												
जम्मा	२५६५	०	६३१	६५	२६	४६	१३४	११३८	१८	२	५०४	१
निरक्षर	१०३२	०	१८७	२	०	४	३३	६१९	२	०	१८५	०
पढ्न र लेख्न नसक्ने	९९६	०	१७९	२	०	४	३३	५९१	२	०	१८५	०
पढ्न मात्र सक्ने	३६	०	८	०	०	०	०	२८	०	०	०	०
साक्षर	१५३३	०	४४४	६३	२६	४२	१०१	५१९	१६	२	३१९	१
प्रारम्भिक बाल शिक्षा (०)	५	०	२	०	०	०	१	१	०	०	१	०
प्राथमिक (१-५)	५२०	०	१७९	४	१	३	२४	२१२	५	१	९१	०
निम्न माध्यमिक (६-८)	३०९	०	७७	१	१	३	२६	११८	५	०	७७	१
कक्षा ९, १०, टेस्ट पास	२१३	०	६८	४	३	७	११	७०	१	०	४९	०
एसएलसी वा सो सरह	८१	०	२३	४	१	३	८	१८	०	०	२४	०
प्रवीणता प्रमाणपत्र वा सो सरह	२४७	०	५१	२१	९	१६	२४	७२	४	०	५०	०
स्नातक वा सो सरह	६१	०	११	१७	६	४	४	५	०	१	१३	०
स्नातकोत्तर, सो सरह वा सो भन्दा बढी	३८	०	८	९	४	६	१	३	०	०	७	०
तह नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
तह उल्लेख नभएको	४०	०	१९	२	०	०	१	१५	०	०	३	०
कहिल्यै विद्यालय नगएको	११	०	४	१	१	०	०	३	०	०	२	०

साक्षरता अवस्था/ उत्तीर्ण शैक्षिक तह	जम्मा व्यक्ति	मुख्य पेशा										
		सशस्त्र बल	व्यवस्थापक	पेशाविद्	प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्	कार्यालय सहायक	सेवा तथा वस्तु बिक्री कामदार	दक्ष कृषि, वन र मत्स्यपालन कामदार	शिल्पकला तथा कारिगरी	कारखाना र यन्त्र प्रचालक जडान गर्ने कामदार	सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरु	उल्लेख नभएको
अन्य	८	०	२	०	०	०	१	२	१	०	२	०
साक्षरताको अवस्था उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

१३.१२ साक्षरताको अवस्था /उत्तीर्ण गरेको शैक्षिक तह र मुख्य उद्योगअनुसार दश वर्ष र सो भन्दा बढी उमेरका आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या

आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्याको साक्षरताको अवस्थाले कुनै पनि स्थानको अर्थोपार्जनको आर्थिक सम्पन्नता र दक्षताको अवस्थालाई चित्रण गर्दछ। यस उपखण्डमा सिद्धिचरण नगरपालिकाको मानिसको साक्षरता अवस्था तथा उत्तीर्ण गरेको शैक्षिक तह र तिनले काम गर्ने प्रमुख उद्योगको बारेमा दुई तालिकामा विभाजन गरी तथ्याङ्क प्रस्तुत गरिएको छ। पहिलो तालिकामा कृषि, वन र माछापालन, खानी तथा उत्खनन, औद्योगिक उत्पादन (Manu-facturing), विद्युत, ग्यास, बाफ तथा वातानुकूलित सेवा, पानीको आपूर्ति, ढलनिकास, फोहोर व्यवस्थापन र ढ्ढीकरणका क्रियाकलापहरु, निर्माण (Cons-truction), थोक एवम् खुद्रा व्यापार, मोटरगाडी तथा मोटरसाइकल मर्मत सम्भारका कार्यहरु, यातायात तथा भण्डारण, आवास तथा भोजन सेवासम्बन्धी क्रियाकलापहरु, सूचना र सञ्चार, वित्तीय तथा बीमासम्बन्धी क्रियाकलापहरुसम्बन्धी तथ्याङ्क र दोस्रो तालिकामा घरजग्गा कारोबारका व्यावसायिक क्रियाकलापहरु, पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरु, प्रशासनिक र सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरु, सार्वजनिक प्रशासन तथा सुरक्षा, अनिवार्य सुरक्षासम्बन्धी क्रियाकलापहरु, शिक्षा, मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य, कला, मनोरञ्जन तथा मनोविद्, अन्य सेवा प्रदान गर्ने क्रियाकलापहरु, घरपरिवारका घरायसी क्रियाकलापहरु, आफ्ना प्रयोगका लागि छुट्याउन नसकिने विविध वस्तु तथा सेवाहरु उत्पादन गर्ने क्रियाकलापहरु, बाह्य संघसंस्था एवम् यसका अंगहरुको क्रियाकलापहरुसम्बन्धी तथ्याङ्क उल्लेख गरिएको छ।

तालिका १/२

साक्षरता अवस्था/	जम्मा	उद्योग
------------------	-------	--------

उत्तीर्ण गरेको शैक्षिक तह			कृषि, वन र माछापालन	खानी तथा उखानन	औद्योगिक उत्पादन (Manu-facturing)	विद्युत, ग्यास, बाफ तथा वातानुकूलित सेवा	पानीको आपूर्ति, ढलनिकास, फोहोर व्यवस्थापन र ढीकरणका क्रियाकलापहरू	निर्माण (Cons-truction)	थोक एवम् खुद्रा ब्यापार, मोटरगाडी तथा मोटरसाइकल मर्मत सम्भारका कार्यहरू	यातायात तथा भण्डारण	आवास तथा भोजन सेवासम्बन्धी क्रियाकलापहरू	सूचना र सञ्चार	वित्तीय तथा बीमासम्बन्धी क्रियाकलापहरू
सिद्धिचरण नगरपालिका													
जम्मा													
जम्मा	५३७	२०५३	९	५९	३९	१६	३१७	५१३	५४	९०६	४	६५	
निरक्षर	१५६९	९५६	२	१०	२	१	१०३	११४	१६	१८७	०	१	
पढ्न र लेख्न नसक्ने	१५१४	९१७	२	१०	२	१	१००	११०	१६	१८०	०	१	
पढ्न मात्र सक्ने	५५	३९	०	०	०	०	३	४	०	७	०	०	
साक्षर	३८०२	१०९७	७	४९	३७	१५	२१४	३९९	३८	७१९	४	६४	
प्रारम्भिक बाल शिक्षा (०)	५	२	०	०	०	०	०	२	०	१	०	०	
प्राथमिक (१-५)	१२३७	४३१	३	२२	५	३	८७	१२४	१५	२३२	०	४	
निम्न माध्यमिक (६-८)	७९८	२५१	१	८	८	१	५१	८३	५	१३७	१	८	
कक्षा ९, १०, टेस्ट पास	५८६	१६९	१	५	६	२	३२	५८	६	१२८	१	८	
एसएलसी वा सो सरह	१९८	४२	१	४	३	२	४	३१	१	३९	१	३	
प्रवीणता प्रमाणपत्र वा सो सरह	६०१	१४१	१	८	११	६	२६	५५	६	११२	१	२०	
स्नातक वा सो सरह	१५९	१५	०	१	२	०	३	२०	२	३०	०	१०	
स्नातकोत्तर, सो सरह वा सो भन्दा बढी	९७	८	०	०	०	१	५	४	१	१३	०	११	
अन्य	१	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	
तह नभएको	७९	२८	०	०	१	०	४	१३	१	१८	०	०	
तह उल्लेख नभएको	२१	३	०	०	०	०	०	३	१	६	०	०	
कहिल्यै विद्यालय नगएको	२०	७	०	१	०	०	२	६	०	३	०	०	
साक्षरताको अवस्था उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
पुरुष													
जम्मा	२८०६	७४२	५	४७	३७	१६	२४८	२४९	५०	३३५	३	४२	
निरक्षर	५३७	२६०	१	७	२	१	७८	३१	१५	२६	०	१	
पढ्न र लेख्न नसक्ने	५१८	२५०	१	७	२	१	७५	२९	१५	२४	०	१	
पढ्न मात्र सक्ने	१९	१०	०	०	०	०	३	२	०	२	०	०	
साक्षर	२२६९	४८२	४	४०	३५	१५	१७०	२१८	३५	३०९	३	४१	

साक्षरता अवस्था/ उत्तीर्ण गरेको शैक्षिक तह	जम्मा	उद्योग										
		कृषि, वन र माछापालन	खानी तथा उत्खनन	औद्योगिक उत्पादन (Manu-facturing)	विद्युत, रयास, बाफ तथा वातानुकूलित सेवा	पानीको आपूर्ति, ढलनिकास, फोहोर व्यवस्थापन र ढीकरणका क्रियाकलापहरू	निर्माण (Cons-truction)	शोक एवम् खुद्रा व्यापार, मोटरगाडी तथा मोटरसाइकल मर्मत सम्भारका कार्यहरू	यातायात तथा भण्डारण	आवास तथा भोजन सेवासम्बन्धी क्रियाकलापहरू	सूचना र सञ्चार	वित्तीय तथा बीमासम्बन्धी क्रियाकलापहरू
प्रारम्भिक बाल शिक्षा (०)	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
प्राथमिक (१-५)	७१७	१८७	२	२१	४	३	७८	७०	१४	७०	०	३
निम्न माध्यमिक (६-८)	४८९	११५	०	५	८	१	४०	४३	४	५९	१	५
कक्षा ९, १०, टेस्ट पास	३७३	८१	१	४	६	२	२५	३३	६	६६	१	७
एसएलसी वा सो सरह	११७	१४	१	४	३	२	३	१४	१	२१	०	२
प्रवीणता प्रमाणपत्र वा सो सरह	३५४	५८	०	४	११	६	१६	३५	५	५७	१	९
स्नातक वा सो सरह	९८	६	०	१	१	०	१	१२	२	१८	०	९
स्नातकोत्तर, सो सरह वा सो भन्दा बढी	५९	४	०	०	०	१	२	२	१	८	०	६
अन्य	१	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
तह नभएको	३९	१३	०	०	१	०	४	५	१	५	०	०
तह उल्लेख नभएको	१०	०	०	०	०	०	०	१	१	३	०	०
कहिल्यै विद्यालय नगएको	१२	४	०	१	०	०	१	३	०	२	०	०
साक्षरताको अवस्था उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
महिला												
जम्मा	२५६५	१३११	४	१२	२	०	६९	२६४	४	५७१	१	२३
निरक्षर	१०३२	६९६	१	३	०	०	२५	८३	१	१६१	०	०
पढ्न र लेख्न नसक्ने	९९६	६६७	१	३	०	०	२५	८१	१	१५६	०	०
पढ्न मात्र सक्ने	३६	२९	०	०	०	०	०	२	०	५	०	०
साक्षर	१५३३	६१५	३	९	२	०	४४	१८१	३	४१०	१	२३
प्रारम्भिक बाल शिक्षा (०)	५	२	०	०	०	०	०	२	०	१	०	०
प्राथमिक (१-५)	५२०	२४४	१	१	१	०	९	५४	१	१६२	०	१
निम्न माध्यमिक (६-८)	३०९	१३६	१	३	०	०	११	४०	१	७८	०	३
कक्षा ९, १०, टेस्ट पास	२१३	८८	०	१	०	०	७	२५	०	६२	०	१
एसएलसी वा सो सरह	८१	२८	०	०	०	०	१	१७	०	१८	१	१

साक्षरता अवस्था/ उत्तीर्ण गरेको शैक्षिक तह	जम्मा	उद्योग										
		कृषि, वन र माछापालन	खानी तथा उत्खनन	औद्योगिक उत्पादन (Manu-facturing)	विद्युत, रयास, बाफ तथा वातानुकूलित सेवा	पानीको आपूर्ति, ढलनिकास, फोहोर व्यवस्थापन र ढीकरणका क्रियाकलापहरू	निर्माण (Cons-truction)	शोक एवम् खुद्रा व्यापार, मोटरगाडी तथा मोटरसाइकल मर्मत सम्भारका कार्यहरू	यातायात तथा भण्डारण	आवास तथा भोजन सेवासम्बन्धी क्रियाकलापहरू	सूचना र सञ्चार	वित्तीय तथा बीमासम्बन्धी क्रियाकलापहरू
प्रवीणता प्रमाणपत्र वा सो सरह	२४७	८३	१	४	०	०	१०	२०	१	५५	०	११
स्नातक वा सो सरह	६१	९	०	०	१	०	२	८	०	१२	०	१
स्नातकोत्तर, सो सरह वा सो भन्दा बढी	३८	४	०	०	०	०	३	२	०	५	०	५
अन्य	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
तह नभएको	४०	१५	०	०	०	०	०	८	०	१३	०	०
तह उल्लेख नभएको	११	३	०	०	०	०	०	२	०	३	०	०
कहिल्यै विद्यालय नगएको	८	३	०	०	०	०	१	३	०	१	०	०
साक्षरताको अवस्था उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

तालिका २/२

साक्षरता अवस्था/ उत्तीर्ण गरेको शैक्षिक तह	जम्मा	उद्योग										
		घरजग्गा कारोबारका व्यावसायिक क्रियाकलापहरू	पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरू	प्रशासनिक र सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरू	सार्वजनिक प्रशासन तथा सुरक्षा, अनिवार्य सुरक्षासम्बन्धी क्रियाकलापहरू	शिक्षा	मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	कला, मनोरञ्जन तथा मनोविद्	अन्य सेवा प्रदान गर्ने क्रियाकलापहरू	घरपरिवारका घरायसी क्रियाकलापहरू, आफ्ना प्रयोगका लागि छुट्याउन नसकिने विविध वस्तु तथा सेवाहरू उत्पादन गर्ने क्रियाकलापहरू	बाह्य संघसंस्था एवम् यसका अंगहरूको क्रियाकलापहरू	उल्लेख नभएको
सिद्धिचरण नगरपालिका												
जम्मा												
जम्मा	५३७१	२	५	८०३	६६	११२	६२	६	१४२	१२९	५	४

साक्षरता अवस्था/ उत्तीर्ण गरेको शैक्षिक तह	जम्मा	उद्योग										
		घरजर्गा कारोबारका व्यावसायिक क्रियाकलापहरू	पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरू	प्रशासनिक र सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरू	सार्वजनिक प्रशासन तथा सुरक्षा, अनिवार्य सुरक्षासम्बन्धी क्रियाकलापहरू	शिक्षा	मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	कला, मनोरञ्जन तथा मनोविद्	अन्य सेवा प्रदान गर्ने क्रियाकलापहरू	घरपरिवारका घरायसी क्रियाकलापहरू, आफ्ना प्रयोगका लागि छुट्याउन नसकिने विविध वस्तु तथा सेवाहरू उत्पादन गर्ने क्रियाकलापहरू	बाह्य संघसंस्था एवम् यसका अंगहरूको क्रियाकलापहरू	उल्लेख नभएको
निरक्षर	१५६९	०	०	९३	२	२	३	१	२५	४६	०	२
पढ्न र लेख्न नसक्ने	१५१४	०	०	९१	२	२	३	१	२५	४६	०	२
पढ्न मात्र सक्ने	५५	०	०	२	०	०	०	०	०	०	०	०
साक्षर	३८०२	२	५	७१०	६४	११०	५९	५	११४	८३	५	२
प्रारम्भिक बाल शिक्षा (०)	५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
प्राथमिक (१-५)	१२३७	१	०	२२१	११	७	५	१	३६	२७	१	१
निम्न माध्यमिक (६-८)	७९८	०	०	१८६	६	५	१	०	२३	२३	०	०
कक्षा ९, १०, टेस्ट पास	५८६	०	२	१२३	८	६	५	०	१५	११	०	०
एसएलसी वा सो सरह	१९८	०	०	३८	८	५	२	१	८	४	०	१
प्रवीणता प्रमाणपत्र वा सो सरह	६०१	०	१	१११	१७	३४	१७	२	१९	१२	१	०
स्नातक वा सो सरह	१५९	१	०	१६	९	२६	१६	१	३	१	३	०
स्नातकोत्तर, सो सरह वा सो भन्दा बढी	९७	०	२	५	५	२६	९	०	५	२	०	०
अन्य	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
तह नभएको	७९	०	०	५	०	०	२	०	४	३	०	०
तह उल्लेख नभएको	२१	०	०	४	०	१	२	०	१	०	०	०
कहिल्यै विद्यालय नगएको	२०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०
साक्षरताको अवस्था उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
पुरुष												
जम्मा	२८०६	२	४	७६०	४९	६५	२३	५	७९	४१	४	०
निरक्षर	५३७	०	०	८२	०	१	२	१	१२	१७	०	०
पढ्न र लेख्न नसक्ने	५१८	०	०	८०	०	१	२	१	१२	१७	०	०
पढ्न मात्र सक्ने	१९	०	०	२	०	०	०	०	०	०	०	०
साक्षर	२२६९	२	४	६७८	४९	६४	२१	४	६७	२४	४	०
प्रारम्भिक बाल शिक्षा (०)	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

साक्षरता अवस्था/ उत्तीर्ण गरेको शैक्षिक तह	जम्मा	उद्योग										
		घरजग्गा कारोबारका व्यावसायिक क्रियाकलापहरू	पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरू	प्रशासनिक र सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरू	सार्वजनिक प्रशासन तथा सुरक्षा, अनिवार्य सुरक्षासम्बन्धी क्रियाकलापहरू	शिक्षा	मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	कला, मनोरञ्जन तथा मनोविद्	अन्य सेवा प्रदान गर्ने क्रियाकलापहरू	घरपरिवारका घरायसी क्रियाकलापहरू, आफ्ना प्रयोगका लागि छुट्याउन नसकिने विविध वस्तु तथा सेवाहरू उत्पादन गर्ने क्रियाकलापहरू	बाह्य संघसंस्था एवम् यसका अंगहरूको क्रियाकलापहरू	उल्लेख नभएको
प्राथमिक (१-५)	७१७	१	०	२१७	९	३	२	१	२३	९	०	०
निम्न माध्यमिक (६-८)	४८९	०	०	१७७	५	५	०	०	१३	८	०	०
कक्षा ९, १०, टेस्ट पास	३७३	०	२	१२०	५	२	१	०	१०	१	०	०
एसएलसी वा सो सरह	११७	०	०	३५	७	३	२	०	४	१	०	०
प्रवीणता प्रमाणपत्र वा सो सरह	३५४	०	१	१०२	१४	१८	५	२	६	३	१	०
स्नातक वा सो सरह	९८	१	०	१३	५	१५	७	१	२	१	३	०
स्नातकोत्तर, सो सरह वा सो भन्दा बढी	५९	०	१	४	४	१८	४	०	४	०	०	०
अन्य	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
तह नभएको	३९	०	०	५	०	०	०	०	४	१	०	०
तह उल्लेख नभएको	१०	०	०	४	०	०	०	०	१	०	०	०
कहिल्यै विद्यालय नगएको	१२	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०
साक्षरताको अवस्था उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
महिला												
जम्मा	२५६५	०	१	४३	१७	४७	३९	१	६३	८८	१	४
निरक्षर	१०३२	०	०	११	२	१	१	०	१६	२९	०	२
पढ्न र लेख्न नसक्ने	९९६	०	०	११	२	१	१	०	१६	२९	०	२
पढ्न मात्र सक्ने	३६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
साक्षर	१५३३	०	१	३२	१५	४६	३८	१	४७	५९	१	२
प्रारम्भिक बाल शिक्षा (०)	५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
प्राथमिक (१-५)	५२०	०	०	४	२	४	३	०	१३	१८	१	१
निम्न माध्यमिक (६-८)	३०९	०	०	९	१	०	१	०	१०	१५	०	०
कक्षा ९, १०, टेस्ट पास	२१३	०	०	३	३	४	४	०	५	१०	०	०
एसएलसी वा सो सरह	८१	०	०	३	१	२	०	१	४	३	०	१
प्रवीणता प्रमाणपत्र वा	२४७	०	०	९	३	१६	१२	०	१३	९	०	०

साक्षरता अवस्था/ उत्तीर्ण गरेको शैक्षिक तह	जम्मा	उद्योग										
		घरजग्गा कारोबारका व्यावसायिक क्रियाकलापहरू	पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरू	प्रशासनिक र सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरू	सार्वजनिक प्रशासन तथा सुरक्षा, अनिवार्य सुरक्षासम्बन्धी क्रियाकलापहरू	शिक्षा	मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	कला, मनोरञ्जन तथा मनोविद्	अन्य सेवा प्रदान गर्ने क्रियाकलापहरू	घरपरिवारका घरायसी क्रियाकलापहरू, आफ्ना प्रयोगका लागि छुट्याउन नसकिने विविध वस्तु तथा सेवाहरू उत्पादन गर्ने क्रियाकलापहरू	बाह्य संघसंस्था एवम् यसका अंगहरूको क्रियाकलापहरू	उल्लेख नभएको
सो सरह												
स्नातक वा सो सरह	६१	०	०	३	४	११	९	०	१	०	०	०
स्नातकोत्तर, सो सरह वा सो भन्दा बढी	३८	०	१	१	१	८	५	०	१	२	०	०
अन्य	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
तह नभएको	४०	०	०	०	०	०	२	०	०	२	०	०
तह उल्लेख नभएको	११	०	०	०	०	१	२	०	०	०	०	०
कहिल्यै विद्यालय नगएको	८	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
साक्षरताको अवस्था उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

१३.१३ रोजगारीको अवस्था र उमेर समूहअनुसार दश वर्ष र सो भन्दा बढी उमेरका आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या

रोजगारीको अवस्था	सबै उमेर समूह	उमेर समूह (उमेर वर्षमा)											
		१०-१४	१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९	५०-५४	५५-५९	६०-६४	६५+
सिद्धिचरण नगरपालिका													
जम्मा													
सबै अवस्थाका	५,३७१	१६२	१९५	४५६	६८८	७१९	७१८	६१६	४८१	४७०	३१९	२४९	२९८
अरुको काम गर्ने	१,९९६	१७	४८	२२२	३५२	३४४	३०१	२२७	१७७	१४८	७८	४८	३४
रोजगारदाता	२०८	०	०	१०	२२	३६	३१	२६	२५	२३	१४	१०	११
आफ्नै काम गर्ने	२,६७०	३४	५७	१५२	२६८	३१४	३५९	३४०	२६२	२८३	२१८	१७८	२०५
परिवारलाई सघाउने मात्र	४९५	१११	९०	७२	४६	२५	२७	२३	१५	१६	९	१३	४८
उल्लेख नभएको	२	०	०	०	०	०	०	०	२	०	०	०	०
पुरुष													
सबै अवस्थाका	२,८०६	८१	१००	२२४	३७२	३७९	४०१	३२४	२७०	२३८	१६०	११८	१३९

रोजगारीको अवस्था	सबै उमेर समूह	उमेर समूह (उमेर वर्षमा)											
		१०-१४	१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९	५०-५४	५५-५९	६०-६४	६५+
अरुको काम गर्ने	१,४८२	७	२८	१४०	२४४	२५०	२४८	१८२	१४१	१२०	६५	३४	२३
रोजगारदाता	१२०	०	०	७	१५	१९	२०	१५	१९	११	४	६	४
आफ्नै काम गर्ने	९९५	२०	२०	४७	९४	१०३	१२७	११९	१०५	१०४	८७	७५	९४
परिवारलाई सघाउने मात्र	२०८	५४	५२	३०	१९	७	६	८	४	३	४	३	१८
उल्लेख नभएको	१	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०
महिला													
सबै अवस्थाका	२,५६५	८१	९५	२३२	३१६	३४०	३१७	२९२	२११	२३२	१५९	१३१	१५९
अरुको काम गर्ने	५१४	१०	२०	८२	१०८	९४	५३	४५	३६	२८	१३	१४	११
रोजगारदाता	८८	०	०	३	७	१७	११	११	६	१२	१०	४	७
आफ्नै काम गर्ने	१,६७५	१४	३७	१०५	१७४	२११	२३२	२२१	१५७	१७९	१३१	१०३	१११
परिवारलाई सघाउने मात्र	२८७	५७	३८	४२	२७	१८	२१	१५	११	१३	५	१०	३०
उल्लेख नभएको	१	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०

१३.१४ मुख्य पेशा र रोजगारको अवस्थाअनुसार दश वर्ष र सो भन्दा बढी उमेरका आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या

पेशा	जम्मा	रोजगारको अवस्था				
		अरुको काम गर्ने	रोजगारदाता	आफ्नै काम गर्ने	परिवारलाई सघाउने मात्र	उल्लेख नभएको
सिद्धिचरण नगरपालिका						
जम्मा						
जम्मा	५३७१	१९९६	२०८	२६७०	४९५	२
सशस्त्र बल	२	२	०	०	०	०
व्यवस्थापक	१११२	२४६	१४८	७१७	०	१
पेशाविद्	१७३	१६४	२	५	१	१
प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्	४६	४३	०	३	०	०
कार्यालय सहायकहरु	९७	६७	७	१८	५	०
सेवा तथा वस्तु बिक्री गर्ने कामदार	९६९	७७३	३७	१२१	३८	०
दक्ष कृषि, वन र माछापालनका कामदार	१७५१	३१	७	१५२८	१८५	०
शिल्पकला तथा कारिगरी	२०१	१६२	३	३४	२	०
कारखाना तथा यन्त्र प्रचालक जडान गर्ने कामदारहरु	४४	३९	१	४	०	०
सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरु	९७३	४६७	३	२३९	२६४	०
पेशा उल्लेख नभएको	३	२	०	१	०	०

पेशा	जम्मा	रोजगारको अवस्था				
		अरुको काम गर्ने	रोजगारदाता	आफ्नै काम गर्ने	परिवारलाई सघाउने मात्र	उल्लेख नभएको
पुरुष						
जम्मा	२८०६	१४८२	१२०	९९५	२०८	१
सशस्त्र बल	२	२	०	०	०	०
व्यवस्थापक	४८१	१२६	७१	२८४	०	०
पेशाविद्	१०८	१०२	१	३	१	१
प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्	२०	१८	०	२	०	०
कार्यालय सहायकहरू	५१	३६	६	७	२	०
सेवा तथा वस्तु बिक्री गर्ने कामदार	८३५	७२०	३५	६४	१६	०
दक्ष कृषि, वन र माछापालनका कामदार	६१३	१३	२	५९७	८१	०
शिल्पकला तथा कारिगरी	१८३	१५४	१	२७	१	०
कारखाना तथा यन्त्र प्रचालक जडान गर्ने कामदारहरू	४२	३८	१	३	०	०
सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरू	४६९	२७१	३	८८	१०७	०
पेशा उल्लेख नभएको	२	२	०	०	०	०
महिला						
जम्मा	२५६५	५१४	८८	१६७५	२८७	१
सशस्त्र बल	०	०	०	०	०	०
व्यवस्थापक	६३१	१२०	७७	४३३	०	१
पेशाविद्	६५	६२	१	२	०	०
प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्	२६	२५	०	१	०	०
कार्यालय सहायकहरू	४६	३१	१	११	३	०
सेवा तथा वस्तु बिक्री गर्ने कामदार	१३४	५३	२	५७	२२	०
दक्ष कृषि, वन र माछापालनका कामदार	११३८	१८	५	१०११	१०४	०
शिल्पकला तथा कारिगरी	१८	८	२	७	१	०
कारखाना तथा यन्त्र प्रचालक जडान गर्ने कामदारहरू	२	१	०	१	०	०
सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरू	५०४	१९६	०	१५१	१५७	०
पेशा उल्लेख नभएको	१	०	०	१	०	०

१३.१५ रोजगारको संस्थागत क्षेत्र र उमेर समूहअनुसार दश वर्ष र सो भन्दा माथिका आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या

उमेर समूह	जम्मा	रोजगारको संस्थागत क्षेत्र					
		सरकारी	वित्तीय निकाय	गैरवित्तीय निकाय	घरपरिवारको सेवा गर्ने गैरनाफामूलक संस्था	घरायसी काम	उल्लेख नभएको
सिद्धिचरण नगरपालिका							
जम्मा							
जम्मा	५३७१	१८२	६५	२६२४	१४	२४८४	२
१०-१४ वर्ष	१६२	०	०	९४	०	६८	०
१५-१९ वर्ष	१९५	२	०	११२	०	८१	०
२०-२४ वर्ष	४५६	२२	२१	२३०	१	१८२	०
२५-२९ वर्ष	६८८	३१	२३	३६८	०	२६६	०
३०-३४ वर्ष	७१९	४३	८	३९७	३	२६८	०
३५-३९ वर्ष	७१८	२६	७	३६७	२	३१५	१
४०-४४ वर्ष	६१६	२२	४	२८६	३	३०१	०
४५-४९ वर्ष	४८१	११	१	२४४	२	२२३	०
५०-५४ वर्ष	४७०	१३	१	२१७	२	२३६	१
५५-५९ वर्ष	३१९	७	०	१२६	०	१८६	०
६०-६४ वर्ष	२४९	५	०	८६	०	१५८	०
६५-६९ वर्ष	१३७	०	०	३५	१	१०१	०
७०-७४ वर्ष	८५	०	०	३०	०	५५	०
७५+ वर्ष	७६	०	०	३२	०	४४	०
पुरुष							
जम्मा	२८०६	११४	४२	१६२९	१०	१००९	२
१०-१४ वर्ष	८१	०	०	४८	०	३३	०
१५-१९ वर्ष	१००	०	०	५६	०	४४	०
२०-२४ वर्ष	२२४	१०	१३	१४१	१	५९	०
२५-२९ वर्ष	३७२	१५	१४	२३३	०	११०	०
३०-३४ वर्ष	३७९	२८	५	२४६	१	९९	०
३५-३९ वर्ष	४०१	१७	४	२५०	२	१२७	१
४०-४४ वर्ष	३२४	१६	४	१८१	३	१२०	०
४५-४९ वर्ष	२७०	९	१	१७५	१	८४	०
५०-५४ वर्ष	२३८	८	१	१२५	१	१०२	१
५५-५९ वर्ष	१६०	७	०	७४	०	७९	०
६०-६४ वर्ष	११८	४	०	५०	०	६४	०
६५-६९ वर्ष	६६	०	०	१९	१	४६	०
७०-७४ वर्ष	३३	०	०	१४	०	१९	०
७५+ वर्ष	४०	०	०	१७	०	२३	०

उमेर समूह	जम्मा	रोजगारको संस्थागत क्षेत्र					
		सरकारी	वित्तीय निकाय	गैरवित्तीय निकाय	घरपरिवारको सेवा गर्ने गैरनाफामूलक संस्था	घरायसी काम	उल्लेख नभएको
महिला							
जम्मा	२५६५	६८	२३	९९५	४	१४७५	०
१०-१४ वर्ष	८१	०	०	४६	०	३५	०
१५-१९ वर्ष	९५	२	०	५६	०	३७	०
२०-२४ वर्ष	२३२	१२	८	८९	०	१२३	०
२५-२९ वर्ष	३१६	१६	९	१३५	०	१५६	०
३०-३४ वर्ष	३४०	१५	३	१५१	२	१६९	०
३५-३९ वर्ष	३१७	९	३	११७	०	१८८	०
४०-४४ वर्ष	२९२	६	०	१०५	०	१८१	०
४५-४९ वर्ष	२११	२	०	६९	१	१३९	०
५०-५४ वर्ष	२३२	५	०	९२	१	१३४	०
५५-५९ वर्ष	१५९	०	०	५२	०	१०७	०
६०-६४ वर्ष	१३१	१	०	३६	०	९४	०
६५-६९ वर्ष	७१	०	०	१६	०	५५	०
७०-७४ वर्ष	५२	०	०	१६	०	३६	०
७५+ वर्ष	३६	०	०	१५	०	२१	०

१३.१६ साक्षरता अवस्था/उत्तीर्ण गरेको शैक्षिक तह र रोजगारको संस्थागत क्षेत्रका आधारमा १० वर्ष र सो भन्दा माथि उमेरका आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या

पेशा	जम्मा	रोजगारको संस्थागत क्षेत्र					
		सरकारी	वित्तीय निकाय	गैरवित्तीय निकाय	घरपरिवारको सेवा गर्ने गैरनाफामूलक संस्था	घरायसी काम	उल्लेख नभएको
सिद्धिचरण नगरपालिका							
जम्मा							
जम्मा	५३७१	१८२	६५	२६२४	१४	२४८४	२
निरक्षर	१५६९	७	१	५०९	१	१०५१	०
पढ्न र लेख्न नसक्ने	१५१४	७	१	५०१	१	१००४	०
पढ्न मात्र सक्ने	५५	०	०	८	०	४७	०
साक्षर	३८०२	१७५	६४	२११५	१३	१४३३	२
प्रारम्भिक बाल शिक्षा (०)	५	०	०	३	०	२	०
प्राथमिक (१-५)	१२३७	१८	४	६५२	३	५६०	०
निम्न माध्यमिक (६-८)	७९८	७	८	४६५	५	३१३	०
कक्षा ९, १०, टेस्ट पास	५८६	१६	८	३४८	१	२१२	१
एसएलसी वा सो सरह	१९८	१२	३	११९	१	६२	१

पेशा	जम्मा	रोजगारको संस्थागत क्षेत्र					
		सरकारी	वित्तीय निकाय	गैरवित्तीय निकाय	घरपरिवारको सेवा गर्ने गैरनाफामूलक संस्था	घरायसी काम	उल्लेख नभएको
प्रवीणता प्रमाणपत्र वा सो सरह	६०१	५४	२०	३५०	२	१७५	०
स्नातक वा सो सरह	१५९	३७	१०	९०	१	२१	०
स्नातकोत्तर, सो सरह वा सो भन्दा बढी	९७	३१	११	३९	०	१६	०
अन्य	१	०	०	१	०	०	०
तह नभएको	७९	०	०	३०	०	४९	०
तह उल्लेख नभएको	२१	०	०	११	०	१०	०
कहिल्यै विद्यालय नगएको	२०	०	०	७	०	१३	०
साक्षरताको अवस्था उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०
पुरुष							
जम्मा	२८०६	११४	४२	१६२९	१०	१००९	२
निरक्षर	५३७	३	१	२०९	१	३२३	०
पढ्न र लेख्न नसक्ने	५१८	३	१	२०४	१	३०९	०
पढ्न मात्र सक्ने	१९	०	०	५	०	१४	०
साक्षर	२२६९	१११	४१	१४२०	९	६८६	२
प्राथमिक (१-५)	७१७	१२	३	४३२	२	२६८	०
निम्न माध्यमिक (६-८)	४८९	६	५	३२३	४	१५१	०
कक्षा ९, १०, टेस्ट पास	३७३	८	७	२४९	०	१०८	१
एसएलसी वा सो सरह	११७	९	२	७७	१	२७	१
प्रवीणता प्रमाणपत्र वा सो सरह	३५४	३३	९	२३६	२	७४	०
स्नातक वा सो सरह	९८	२१	९	५५	०	१३	०
स्नातकोत्तर, सो सरह वा सो भन्दा बढी	५९	२२	६	२२	०	९	०
अन्य	१	०	०	१	०	०	०
तह नभएको	३९	०	०	१५	०	२४	०
तह उल्लेख नभएको	१०	०	०	६	०	४	०
कहिल्यै विद्यालय नगएको	१२	०	०	४	०	८	०
प्रारम्भिक बाल शिक्षा (०)	०	०	०	०	०	०	०
साक्षरताको अवस्था उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०
महिला							

पेशा	जम्मा	रोजगारको संस्थागत क्षेत्र					
		सरकारी	वित्तीय निकाय	गैरवित्तीय निकाय	घरपरिवारको सेवा गर्ने गैरनाफामूलक संस्था	घरायसी काम	उल्लेख नभएको
जम्मा	२५६५	६८	२३	९९५	४	१४७५	०
निरक्षर	१०३२	४	०	३००	०	७२८	०
पढ्न र लेख्न नसक्ने	९९६	४	०	२९७	०	६९५	०
पढ्न मात्र सक्ने	३६	०	०	३	०	३३	०
साक्षर	१५३३	६४	२३	६९५	४	७४७	०
प्रारम्भिक बाल शिक्षा (०)	५	०	०	३	०	२	०
प्राथमिक (१-५)	५२०	६	१	२२०	१	२९२	०
निम्न माध्यमिक (६-८)	३०९	१	३	१४२	१	१६२	०
कक्षा ९, १०, टेस्ट पास	२१३	८	१	९९	१	१०४	०
एसएलसी वा सो सरह	८१	३	१	४२	०	३५	०
प्रवीणता प्रमाणपत्र वा सो सरह	२४७	२१	११	११४	०	१०१	०
स्नातक वा सो सरह	६१	१६	१	३५	१	८	०
स्नातकोत्तर, सो सरह वा सो भन्दा बढी	३८	९	५	१७	०	७	०
तह नभएको	४०	०	०	१५	०	२५	०
तह उल्लेख नभएको	११	०	०	५	०	६	०
कहिल्यै विद्यालय नगएको	८	०	०	३	०	५	०
अन्य	०	०	०	०	०	०	०
साक्षरताको अवस्था उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०

१३.१७ मुख्य पेशा र काम गरेको संस्थागत क्षेत्र अनुसार दश वर्ष र सो भन्दा बढी उमेरका आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या

पेशा	जम्मा	रोजगारको संस्थागत क्षेत्र					
		सरकारी	वित्तीय निकाय	गैरवित्तीय निकाय	घरपरिवारको सेवा गर्ने गैरनाफामूलक संस्था	घरायसी काम	उल्लेख नभएको
सिद्धिचरण नगरपालिका							
जम्मा							
जम्मा	५३७१	१८२	६५	२६२४	१४	२४८४	२
सशस्त्र बल	२	२	०	०	०	०	०
व्यवस्थापक	१११२	३२	५	७७४	३	२९८	०
पेशाविद्	१७३	९०	२	५१	४	२६	०
प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्	४६	१३	४	२५	२	२	०

पेशा	जम्मा	रोजगारको संस्थागत क्षेत्र					
		सरकारी	वित्तीय निकाय	गैरवित्तीय निकाय	घरपरिवारको सेवा गर्ने गैरनाफामूलक संस्था	घरायसी काम	उल्लेख नभएको
कार्यालय सहायकहरू	९७	८	३८	३७	०	१३	१
सेवा तथा वस्तु बिक्री गर्ने कामदार	९६९	२२	१५	८२१	२	१०९	०
दक्ष कृषि, वन र माछापालनका कामदार	१७५१	१	०	१७१	०	१५७८	१
शिल्पकला तथा कारिगरी	२०१	०	१	११३	०	८७	०
कारखाना तथा यन्त्र प्रचालक जडान गर्ने कामदारहरू	४४	०	०	३९	१	४	०
सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरू	९७३	१४	०	५९१	२	३६६	०
पेशा उल्लेख नभएको	३	०	०	२	०	१	०
पुरुष							
जम्मा	२८०६	११४	४२	१६२९	१०	१००९	२
सशस्त्र बल	२	२	०	०	०	०	०
व्यवस्थापक	४८१	२४	४	३५३	१	९९	०
पेशाविद्	१०८	५०	२	३३	३	२०	०
प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्	२०	६	२	९	१	२	०
कार्यालय सहायकहरू	५१	५	१८	२०	०	७	१
सेवा तथा वस्तु बिक्री गर्ने कामदार	८३५	२०	१५	७३१	२	६७	०
दक्ष कृषि, वन र माछापालनका कामदार	६१३	०	०	५३	०	५५९	१
शिल्पकला तथा कारिगरी	१८३	०	१	१०५	०	७७	०
कारखाना तथा यन्त्र प्रचालक जडान गर्ने कामदारहरू	४२	०	०	३८	१	३	०
सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरू	४६९	७	०	२८६	२	१७४	०
पेशा उल्लेख नभएको	२	०	०	१	०	१	०
महिला							
जम्मा	२५६५	६८	२३	९९५	४	१४७५	०
सशस्त्र बल	०	०	०	०	०	०	०
व्यवस्थापक	६३१	८	१	४२१	२	१९९	०
पेशाविद्	६५	४०	०	१८	१	६	०
प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्	२६	७	२	१६	१	०	०
कार्यालय सहायकहरू	४६	३	२०	१७	०	६	०
सेवा तथा वस्तु बिक्री गर्ने कामदार	१३४	२	०	९०	०	४२	०
दक्ष कृषि, वन र माछापालनका कामदार	११३८	१	०	११८	०	१०१९	०
शिल्पकला तथा कारिगरी	१८	०	०	८	०	१०	०

पेशा	जम्मा	रोजगारको संस्थागत क्षेत्र					
		सरकारी	वित्तीय निकाय	गैरवित्तीय निकाय	घरपरिवारको सेवा गर्ने गैरनाफामूलक संस्था	घरायसी काम	उल्लेख नभएको
कारखाना तथा यन्त्र प्रचालक जडान गर्ने कामदारहरु	२	०	०	१	०	१	०
सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरु	५०४	७	०	३०५	०	१९२	०
पेशा उल्लेख नभएको	१	०	०	१	०	०	०

१३.१८ मुख्य उद्योग तथा रोजगारको संस्थागत क्षेत्रअनुसार दश वर्ष र सो भन्दा माथिका आर्थिक रुपमा सक्रिय जनसंख्या

उद्योग	जम्मा	रोजगारको संस्थागत क्षेत्र					
		सरकारी	वित्तीय निकाय	गैरवित्तीय निकाय	घरपरिवारको सेवा गर्ने गैरनाफामूलक संस्था	घरायसी काम	उल्लेख नभएको
सिद्धिचरण नगरपालिका							
जम्मा							
जम्मा	५३७१	१८२	६५	२६२४	१४	२४८४	२
कृषि, वन तथा माछापालन	२०५३	७	०	३४७	०	१६९८	१
खानी तथा उत्खनन	९	०	०	९	०	०	०
औद्योगिक उत्पादन (Manufacturing)	५९	०	०	३६	०	२३	०
बिजुली, ग्यास, बाफ तथा वातानुकूलित सेवा	३९	०	०	३६	२	१	०
पानीको आपूर्ति, ढलनिकास, फोहोर व्यवस्थापन र शुद्धीकरणका क्रियाकलापहरु	१६	०	०	१६	०	०	०
निर्माण (Construction)	३१७	०	०	१७७	१	१३९	०
थोक एवम् खुद्रा व्यापार, मोटरगाडी तथा मोटरसाइकल मर्मत सम्भारका कार्यहरु	५१३	०	०	३९०	०	१२३	०
यातायात तथा भण्डारण	५४	०	०	३१	०	२३	०
आवास तथा भोजन सेवासम्बन्धी क्रियाकलापहरु	९०६	०	०	६६९	३	२३३	१
सूचना तथा सञ्चार	४	०	०	४	०	०	०
वित्तीय तथा बीमासम्बन्धी क्रियाकलापहरु	६५	०	६५	०	०	०	०
घरजग्गा कारोबारका व्यावसायिक क्रियाकलापहरु	२	०	०	२	०	०	०
पेशागत, वैज्ञानिक तथा	५	०	०	४	०	१	०

उद्योग	जम्मा	रोजगारको संस्थागत क्षेत्र					
		सरकारी	वित्तीय निकाय	गैरवित्तीय निकाय	घरपरिवारको सेवा गर्ने गैरनाफामूलक संस्था	घरायसी काम	उल्लेख नभएको
प्राविधिक क्रियाकलापहरू							
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरू	८०३	०	०	७४७	२	५४	०
सार्वजनिक प्रशासन तथा सुरक्षा, अनिवार्य सुरक्षासम्बन्धी क्रियाकलापहरू	६६	६६	०	०	०	०	०
शिक्षा	११२	८४	०	२७	०	१	०
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यका क्रियाकलापहरू	६२	२०	०	३६	४	२	०
कला, मनोरञ्जन तथा मनोविद्	६	०	०	४	०	२	०
अन्य सेवा प्रदान गर्ने क्रियाकलापहरू	१४२	१	०	५२	२	८७	०
घरपरिवारका घरायसी क्रियाकलापहरू, आफ्ना प्रयोगका लागि छुट्याउन नसकिने विभिन्न वस्तु तथा सेवाहरू उत्पादन गर्ने क्रियाकलापहरू	१२९	०	०	३५	०	९४	०
बाह्य संघ संस्था एवम् यसका अंगहरूका क्रियाकलापहरू	५	४	०	०	०	१	०
उद्योग उल्लेख नभएको	४	०	०	२	०	२	०
पुरुष							
जम्मा	२८०६	११४	४२	१६२९	१०	१००९	२
कृषि, वन तथा माछापालन	७४२	५	०	१४२	०	५९४	१
खानी तथा उत्खनन	५	०	०	५	०	०	०
औद्योगिक उत्पादन (Manufacturing)	४७	०	०	३०	०	१७	०
विजुली, ग्यास, बाफ तथा वातानुकूलित सेवा	३७	०	०	३४	२	१	०
पानीको आपूर्ति, ढलनिकास, फोहोर व्यवस्थापन र शुद्धीकरणका क्रियाकलापहरू	१६	०	०	१६	०	०	०
निर्माण (Construction)	२४८	०	०	११८	१	१२९	०
थोक एवम् खुद्रा व्यापार, मोटरगाडी तथा मोटरसाइकल मर्मत सम्भारका कार्यहरू	२४९	०	०	२०२	०	४७	०
यातायात तथा भण्डारण	५०	०	०	२९	०	२१	०
आवास तथा भोजन सेवासम्बन्धी क्रियाकलापहरू	३३५	०	०	२५८	२	७४	१

उद्योग	जम्मा	रोजगारको संस्थागत क्षेत्र					
		सरकारी	वित्तीय निकाय	गैरवित्तीय निकाय	घरपरिवारको सेवा गर्ने गैरनाफामूलक संस्था	घरायसी काम	उल्लेख नभएको
सूचना तथा सञ्चार	३	०	०	३	०	०	०
वित्तीय तथा बीमासम्बन्धी क्रियाकलापहरू	४२	०	४२	०	०	०	०
घरजग्गा कारोबारका व्यावसायिक क्रियाकलापहरू	२	०	०	२	०	०	०
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरू	४	०	०	३	०	१	०
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरू	७६०	०	०	७०९	२	४९	०
सार्वजनिक प्रशासन तथा सुरक्षा, अनिवार्य सुरक्षासम्बन्धी क्रियाकलापहरू	४९	४९	०	०	०	०	०
शिक्षा	६५	४९	०	१६	०	०	०
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यका क्रियाकलापहरू	२३	६	०	१५	१	१	०
कला, मनोरञ्जन तथा मनोविद्	५	०	०	३	०	२	०
अन्य सेवा प्रदान गर्ने क्रियाकलापहरू	७९	१	०	३२	२	४४	०
घरपरिवारका घरायसी क्रियाकलापहरू, आफ्ना प्रयोगका लागि छुट्याउन नसकिने विभिन्न वस्तु तथा सेवाहरू उत्पादन गर्ने क्रियाकलापहरू	४१	०	०	१२	०	२९	०
बाह्य संघ संस्था एवम् यसका अंगहरूका क्रियाकलापहरू	४	४	०	०	०	०	०
उद्योग उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०
महिला							
जम्मा	२५६५	६८	२३	९९५	४	१४७५	०
कृषि, वन तथा माछापालन	१३११	२	०	२०५	०	११०४	०
खानी तथा उत्खनन	४	०	०	४	०	०	०
औद्योगिक उत्पादन (Manufacturing)	१२	०	०	६	०	६	०
बिजुली, ग्यास, बाफ तथा वातानुकूलित सेवा	२	०	०	२	०	०	०
पानीको आपूर्ति, ढलनिकास, फोहोर व्यवस्थापन र शुद्धीकरणका क्रियाकलापहरू	०	०	०	०	०	०	०
निर्माण (Construction)	६९	०	०	५९	०	१०	०

उद्योग	जम्मा	रोजगारको संस्थागत क्षेत्र					
		सरकारी	वित्तीय निकाय	गैरवित्तीय निकाय	घरपरिवारको सेवा गर्ने गैरनाफामूलक संस्था	घरायसी काम	उल्लेख नभएको
थोक एवम् खुद्रा व्यापार, मोटरगाडी तथा मोटरसाइकल मर्मत सम्भारका कार्यहरु	२६४	०	०	१८८	०	७६	०
यातायात तथा भण्डारण	४	०	०	२	०	२	०
आवास तथा भोजन सेवासम्बन्धी क्रियाकलापहरु	५७१	०	०	४११	१	१५९	०
सूचना तथा सञ्चार	१	०	०	१	०	०	०
वित्तीय तथा बीमासम्बन्धी क्रियाकलापहरु	२३	०	२३	०	०	०	०
घरजग्गा कारोबारका व्यावसायिक क्रियाकलापहरु	०	०	०	०	०	०	०
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरु	१	०	०	१	०	०	०
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरु	४३	०	०	३८	०	५	०
सार्वजनिक प्रशासन तथा सुरक्षा, अनिवार्य सुरक्षासम्बन्धी क्रियाकलापहरु	१७	१७	०	०	०	०	०
शिक्षा	४७	३५	०	११	०	१	०
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यका क्रियाकलापहरु	३९	१४	०	२१	३	१	०
कला, मनोरञ्जन तथा मनोविद्	१	०	०	१	०	०	०
अन्य सेवा प्रदान गर्ने क्रियाकलापहरु	६३	०	०	२०	०	४३	०
घरपरिवारका घरायसी क्रियाकलापहरु, आफ्ना प्रयोगका लागि छुट्याउन नसकिने विभिन्न वस्तु तथा सेवाहरु उत्पादन गर्ने क्रियाकलापहरु	८८	०	०	२३	०	६५	०
बाह्य संघ संस्था एवम् यसका अंगहरुका क्रियाकलापहरु	१	०	०	०	०	१	०
उद्योग उल्लेख नभएको	४	०	०	२	०	२	०

१३.१९ आर्थिक रूपमा बढी सक्रिय नहुनुको मुख्य कारणअनुसार गणनाको समय भन्दा १२ महिना पहिले कुनै पनि आर्थिक काम नगर्ने वा ६ महिनाभन्दा कम समय काम गर्ने १० वर्ष र सो भन्दा बढी उमेरको जनसंख्या

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	आर्थिक रूपमा काम नगर्नुको प्रमुख कारण							
		विद्यार्थी	घरायसी काम (घर धन्दा)	घरायसी कर्म (पारिवारिक हेरचाह)	वृद्ध	आपाङ्गता भएको/रोग	पेन्सन /आय	सामाजिक कार्य /स्वयंसेवक	अन्य

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	आर्थिक रूपमा काम नगर्नुको प्रमुख कारण								
		विद्यार्थी	घरायसी काम (घर धन्दा)	घरायसी कर्म (पारिवारिक हेरचाह)	वृद्ध	आपाङ्गता भएको/रोग	पेन्सन /आय	सामाजिक कार्य /स्वयंसेवक	अन्य	उल्लेख नभएको
सिद्धिचरण नगरपालिका										
जम्मा										
जम्मा	४२९५	१३०५	१०८१	३४२	४०६	५२	६	१४	१०६८	२१
१०-१४	६९४	५६६	८	०	०	१	०	०	११९	०
१५-१९	६४०	४९०	२४	५	०	०	०	०	११८	३
२०-२४	४५८	२०१	१००	२६	०	४	०	२	१२४	१
२५-२९	३९५	४४	१५७	५३	०	५	०	१	१३१	४
३०-३४	३५०	१	१६१	६१	०	२	१	३	११८	३
३५-३९	३२८	२	१५२	५६	०	३	०	३	१०९	३
४०-४४	२४३	१	१०९	४१	०	७	०	३	८१	१
४५-४९	२०३	०	९०	३७	०	१	०	०	७४	१
५०-५४	१८४	०	९८	२१	०	५	०	०	५८	२
५५-५९	१५९	०	८१	१८	०	९	२	०	४७	२
६०-६४	१५६	०	५४	१५	४९	३	२	२	३०	१
६५-६९	१३९	०	३४	५	७४	६	१	०	१९	०
७०-७४	१४६	०	९	३	११३	५	०	०	१६	०
७५+	२००	०	४	१	१७०	१	०	०	२४	०
पुरुष										
जम्मा	१९८८	६६३	३७०	१०३	१५३	२१	६	९	६५३	१०
१०-१४	३५०	२८१	८	०	०	१	०	०	६०	०
१५-१९	३४२	२६६	१०	१	०	०	०	०	६३	२
२०-२४	२१५	९१	४५	२	०	१	०	१	७४	१
२५-२९	१७४	२३	४४	१९	०	३	०	१	८४	०
३०-३४	१५२	०	४९	१६	०	२	१	२	८१	१
३५-३९	१४६	१	५४	१६	०	२	०	१	७२	०
४०-४४	१०१	१	३१	११	०	१	०	२	५४	१
४५-४९	९८	०	३४	१२	०	०	०	०	५१	१
५०-५४	९०	०	३७	९	०	१	०	०	४२	१
५५-५९	६६	०	२२	६	०	५	२	०	२९	२
६०-६४	६७	०	२३	५	१६	०	२	२	१८	१
६५-६९	५७	०	१०	३	३२	३	१	०	८	०
७०-७४	५६	०	२	२	४५	१	०	०	६	०
७५+	७४	०	१	१	६०	१	०	०	११	०
महिला										
जम्मा	२३०७	६४२	७११	२३९	२५३	३१	०	५	४१५	११

उमेर समूह (वर्षमा)	जम्मा	आर्थिक रूपमा काम नगर्नुको प्रमुख कारण								
		विद्यार्थी	घरायसी काम (घर धन्दा)	घरायसी कर्म (पारिवारिक हेरचाह)	वृद्ध	आपाङ्गता भएको/रोग	पेन्सन/आय	सामाजिक कार्य/स्वयंसेवक	अन्य	उल्लेख नभएको
१०-१४	३४४	२८५	०	०	०	०	०	०	५९	०
१५-१९	२९८	२२४	१४	४	०	०	०	०	५५	१
२०-२४	२४३	११०	५५	२४	०	३	०	१	५०	०
२५-२९	२२१	२१	११३	३४	०	२	०	०	४७	४
३०-३४	१९८	१	११२	४५	०	०	०	१	३७	२
३५-३९	१८२	१	९८	४०	०	१	०	२	३७	३
४०-४४	१४२	०	७८	३०	०	६	०	१	२७	०
४५-४९	१०५	०	५६	२५	०	१	०	०	२३	०
५०-५४	९४	०	६१	१२	०	४	०	०	१६	१
५५-५९	९३	०	५९	१२	०	४	०	०	१८	०
६०-६४	८९	०	३१	१०	३३	३	०	०	१२	०
६५-६९	८२	०	२४	२	४२	३	०	०	११	०
७०-७४	९०	०	७	१	६८	४	०	०	१०	०
७५+	१२६	०	३	०	११०	०	०	०	१३	०

१३.२० साक्षरता अवस्था/उत्तीर्ण गरेको तहअनुसार पछिल्लो १२ महिनामा कुनै पनि आर्थिक काम नगर्ने वा ६ महिनाभन्दा कम समय काम गर्ने दश वर्ष र सो भन्दा माथि उमेरको जनसंख्या

साक्षरता अवस्था/उत्तीर्ण शैक्षिक तह	जम्मा	आर्थिक रूपमा काम नगर्नुको प्रमुख कारण								
		विद्यार्थी	घरायसी काम (घर धन्दा)	घरायसी कर्म (पारिवारिक हेरचाह)	वृद्ध	आपाङ्गता भएको/रोग	पेन्सन/आय	सामाजिक कार्य/स्वयंसेवक	अन्य	उल्लेख नभएको
सिद्धिचरण नगरपालिका										
जम्मा										
जम्मा	४२९५	१३०५	१०८१	३४२	४०६	५२	६	१४	१०६८	२१
निरक्षर	१०४७	०	३४४	१०१	३३८	३४	०	२	२२१	७
पढ्न र लेख्न नसक्ने	१०४०	०	३४०	१००	३३८	३४	०	२	२१९	७
पढ्न मात्र सक्ने	७	०	४	१	०	०	०	०	२	०
साक्षर	३२४८	१३०५	७३७	२४१	६८	१८	६	१२	८४७	१४
प्रारम्भिक बाल शिक्षा (०)	६	१	३	०	१	०	०	०	१	०
प्राथमिक (१-५)	९२८	२८२	२५६	८५	४८	१०	०	४	२३६	७
निम्न माध्यमिक (६-८)	७७३	३५३	१४७	५७	७	५	३	२	१९९	०
कक्षा ९, १०, टेस्ट पास	५१७	२२९	१०८	३५	३	१	१	२	१३७	१
एसएलसी वा सो सरह	२२६	११२	४९	११	१	०	१	०	५१	१

साक्षरता अवस्था/उत्तीर्ण शैक्षिक तह	जम्मा	आर्थिक रुपमा काम नगर्नुको प्रमुख कारण								
		विद्यार्थी	घरायसी काम (घर धन्दा)	घरायसी कर्म (पारिवारिक हेरचाह)	बुद्ध	आपाङ्गता भएको/रोग	पेन्सन/आय	सामाजिक कार्य/स्वयंसेवक	अन्य	उल्लेख नभएको
प्रवीणता प्रमाणपत्र वा सो सरह	५३६	२२८	१२२	३१	०	०	०	१	१५१	३
स्नातक वा सो सरह	१४४	५९	२९	१०	०	०	०	३	४१	२
स्नातकोत्तर, सो सरह वा सो भन्दा बढी	७१	३१	१४	७	१	०	१	०	१७	०
अन्य	१	०	०	०	०	०	०	०	१	०
तह नभएको	१९	१	४	३	५	१	०	०	५	०
तह उल्लेख नभएको	१८	९	३	१	०	१	०	०	४	०
कहिल्यै विद्यालय नगएको	९	०	२	१	२	०	०	०	४	०
साक्षरताको अवस्था उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
पुरुष										
जम्मा	१९८८	६६३	३७०	१०३	१५३	२१	६	९	६५३	१०
निरक्षर	२९९	०	५१	२६	१०३	११	०	१	१०४	३
पढ्न र लेख्न नसक्ने	२९५	०	५०	२५	१०३	११	०	१	१०२	३
पढ्न मात्र सक्ने	४	०	१	१	०	०	०	०	२	०
साक्षर	१६८९	६६३	३१९	७७	५०	१०	६	८	५४९	७
प्रारम्भिक बाल शिक्षा (०)	२	१	१	०	०	०	०	०	०	०
प्राथमिक (१-५)	४९९	१४८	१०७	२९	३६	४	०	४	१६६	५
निम्न माध्यमिक (६-८)	४११	१७७	६३	२३	५	४	३	१	१३५	०
कक्षा ९, १०, टेस्ट पास	२७२	१२५	५१	९	२	१	१	२	८०	१
एसएलसी वा सो सरह	११४	५९	२३	२	१	०	१	०	२८	०
प्रवीणता प्रमाणपत्र वा सो सरह	२७३	१०७	५७	७	०	०	०	१	१००	१
स्नातक वा सो सरह	६६	२९	१०	३	०	०	०	०	२४	०
स्नातकोत्तर, सो सरह वा सो भन्दा बढी	३०	१२	६	२	०	०	१	०	९	०
तह नभएको	८	०	०	१	५	०	०	०	२	०
तह उल्लेख नभएको	१०	५	०	१	०	१	०	०	३	०
कहिल्यै विद्यालय नगएको	४	०	१	०	१	०	०	०	२	०
अन्य	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
साक्षरताको अवस्था	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

साक्षरता अवस्था/उत्तीर्ण शैक्षिक तह	जम्मा	आर्थिक रुपमा काम नगर्नुको प्रमुख कारण								
		विद्यार्थी	घरायसी काम (घर धन्दा)	घरायसी कर्म (पारिवारिक हेरचाह)	वृद्ध	आपाङ्गता भएको/रोग	पेन्सन/आय	सामाजिक कार्य/स्वयंसेवक	अन्य	उल्लेख नभएको
उल्लेख नभएको										
महिला										
जम्मा	२३०७	६४२	७११	२३९	२५३	३१	०	५	४१५	११
निरक्षर	७४८	०	२९३	७५	२३५	२३	०	१	११७	४
पढ्न र लेख्न नसक्ने	७४५	०	२९०	७५	२३५	२३	०	१	११७	४
पढ्न मात्र सक्ने	३	०	३	०	०	०	०	०	०	०
साक्षर	१५५९	६४२	४१८	१६४	१८	८	०	४	२९८	७
प्रारम्भिक बाल शिक्षा (०)	४	०	२	०	१	०	०	०	१	०
प्राथमिक (१-५)	४२९	१३४	१४९	५६	१२	६	०	०	७०	२
निम्न माध्यमिक (६-८)	३६२	१७६	८४	३४	२	१	०	१	६४	०
कक्षा ९, १०, टेस्ट पास	२४५	१०४	५७	२६	१	०	०	०	५७	०
एसएलसी वा सो सरह	११२	५३	२६	९	०	०	०	०	२३	१
प्रवीणता प्रमाणपत्र वा सो सरह	२६३	१२१	६५	२४	०	०	०	०	५१	२
स्नातक वा सो सरह	७८	३०	१९	७	०	०	०	३	१७	२
स्नातकोत्तर, सो सरह वा सो भन्दा बढी	४१	१९	८	५	१	०	०	०	८	०
अन्य	१	०	०	०	०	०	०	०	१	०
तह नभएको	११	१	४	२	०	१	०	०	३	०
तह उल्लेख नभएको	८	४	३	०	०	०	०	०	१	०
कहिल्यै विद्यालय नगएको	५	०	१	१	१	०	०	०	२	०
साक्षरताको अवस्था उल्लेख नभएको	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

१३.२१ आर्थिक रुपमा सक्रिय नहुनुको कारणअनुसार पछिल्लो १२ महिनामा कुनै पनि आर्थिक काम नगर्नु वा ६ महिनाभन्दा कम समय काम गर्ने दश वर्ष र सो भन्दा माथि उमेरको जनसंख्या

काम गरेको महिना	जम्मा	आर्थिक काम नगर्नुको प्रमुख कारण								
		विद्यार्थी	घरायसी काम (घर धन्दा)	घरायसी कर्म (पारिवारिक हेरचाह)	वृद्ध	आपाङ्गता भएको/रोग	पेन्सन/आय	सामाजिक कार्य/स्वयंसेवक	अन्य	उल्लेख नभएको

सिद्धिचरण नगरपालिका										
जम्मा										
जम्मा	४२९५	१३०५	१०८१	३४२	४०६	५२	६	१४	१०६८	२१
३-६ महिना	१४५८	५४	६६६	२०८	५८	१४	०	७	४४४	७
< ३ महिना	७१७	७४	१०४	३८	१२	०	१	५	४७९	४
काम नगरेको	२१२०	११७७	३११	९६	३३६	३८	५	२	१४५	१०
पुरुष										
जम्मा	१९८८	६६३	३७०	१०३	१५३	२१	६	९	६५३	१०
३-६ महिना	६९१	२९	२६६	८२	२७	६	०	३	२७६	२
< ३ महिना	३७४	३८	३१	९	६	०	१	५	२८३	१
काम नगरेको	९२३	५९६	७३	१२	१२०	१५	५	१	९४	७
महिला										
जम्मा	२३०७	६४२	७११	२३९	२५३	३१	०	५	४१५	११
३-६ महिना	७६७	२५	४००	१२६	३१	८	०	४	१६८	५
< ३ महिना	३४३	३६	७३	२९	६	०	०	०	१९६	३
काम नगरेको	११९७	५८१	२३८	८४	२१६	२३	०	१	५१	३

नोट: आर्थिक क्रियाकलापसम्बन्धी थप विवरण राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को वेबसाइट www.censusnepal.cbs.gov.np वा राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको वेबसाइट www.nsonepal.gov.np बाट अध्ययन गर्न सकिने छ।

खण्ड १४ : कृषि, वन तथा वातावरण तथ्याङ्क

नेपालमा विक्रम सम्वत् २०१८ सालदेखि प्रत्येक दश-दश वर्षमा कृषिगणना सञ्चालन हुँदै आएको छ। यही क्रमको सातौँ राष्ट्रिय कृषिगणना, २०७८ सालमा तत्कालीन केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागद्वारा सम्पन्न भएको छ। २०७८ सालको यो कृषिगणना संघीयता पछिको पहिलो कृषिगणना हो र विगतका कृषिगणनाहरूले कृषि संरचना, कृषि गतिविधि तथा कृषि उत्पादनसम्बन्धी विवरण जिल्ला तह सम्म मात्र दिदै आएकोमा यसपटक संघीय ढाँचा अनुसारका ७५३ वटै नगरपालिका/गाउँपालिका तहसम्मको तथ्याङ्क उपलब्ध गराएको छ। यस खण्डमा राष्ट्रिय कृषिगणना, २०७८ बाट प्राप्त नतिजाको आधारमा सिद्धिचरण नगरपालिकाको कृषक परिवार, जग्गाको स्वामित्व, जग्गाको उपयोग, अस्थायी तथा स्थायी बाली लागेको क्षेत्र, सिँचाइको स्थिति, प्रमुख बालीहरूमा कृषि सामग्रीको प्रयोग, पाल्तु चौपाया तथा पन्छी, कृषि कामदार, कृषि तालिम, कृषि उत्पादन लगायतका विवरणहरू प्रस्तुत गरिएको छ।

१४.१ सिद्धिचरण नगरपालिकाका कृषक परिवार संख्या, क्षेत्रफल, कित्ता संख्या तथा सिँचित क्षेत्रफल

कृषक परिवारको जम्मा संख्या	कृषक परिवारले चलन गरेको जग्गाको जम्मा क्षेत्रफल (हेक्टर)	जम्मा कित्ता संख्या	औषत कित्ता संख्या	सिँचित क्षेत्रफल (हेक्टर)
६४८८	३६६२.२	१६३४३	२.५	४४१.४

१४.२ सिद्धिचरण नगरपालिकाको कृषि चलनले चलन गरेको जग्गाको उपभोग

कृषक परिवारको जम्मा संख्या	कृषक परिवारले चलन गरेको जग्गाको जम्मा क्षेत्रफल (हेक्टर.)	एक प्रकारको स्वामित्व						एकभन्दा बढी प्रकारको स्वामित्व	
		परिवारको हकको जग्गामात्र कमाउने		अरुको हकको जग्गामात्र कमाउने		अन्य प्रकारको उपभोगअन्तरगत		परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)
		परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)		
६४८८	३६६२.२	५७४९	३३७१.५	१३६	७.४	०	६०३	२८३.२	

१४.३ सिद्धिचरण नगरपालिकामा कृषिचलनले चलन गरेको जग्गाको उपयोग

कृषक परिवारको जम्मा संख्या	कृषक परिवारले चलन गरेको जग्गाको जम्मा क्षेत्रफल (हेक्टर)	जम्मा खेतीयोग्य जग्गा		अस्थायी बाली लागेको जग्गा		अन्य खेतीयोग्य जग्गा		स्थायी बाली लागेको जग्गा		स्थायी चौरचरन, निजि वनवनेलो, पोखरी तथा अन्य जग्गा	
		परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)
६४८८	३६६२.२	६३००	२७९२.१	६२५१	२३६६.४	१९२१	४२५.७	३०४	३०.४	६४८८	८३९.७

१४.४.१ सिद्धिचरण नगरपालिकामा तहअनुसार पाल्तु चौपाया तथा पन्छीको संख्या र कृषक परिवार

कृषक परिवारको जम्मा संख्या	पाल्तु चौपाया											पाल्तु पन्छी					
	गाई/गोरु		रोगा/भैसी		बाखा/च्याङ्ग्रा		भेडा/भैली	सुरुर/बंगुर			अन्य पशु		कुखुरा		अन्य पन्छी		
	कृषक परिवारको जम्मा संख्या	कृषक परिवार संख्या	कृषक परिवार संख्या	कृषक परिवार संख्या	कृषक परिवार संख्या	कृषक परिवार संख्या	कृषक परिवार संख्या	कृषक परिवार संख्या	कृषक परिवार संख्या	कृषक परिवार संख्या	कृषक परिवार संख्या	कृषक परिवार संख्या	कृषक परिवार संख्या	कृषक परिवार संख्या	कृषक परिवार संख्या	कृषक परिवार संख्या	
६४८८	५८८२	२८५६	६२१७	३३५९	६६३५	४३२२	२६६४७	११६	२७८	१०७१	२३१२	९३	१२८	४५२३	६२०५९	२०८	११७६३

१४.४.२ सिद्धिचरण नगरपालिकाको अस्थायी बाली लागेका जग्गाको क्षेत्रफल तथा कृषक परिवार संख्या

खाद्यन्न		कोसे/दाल बाली		कन्दमुल बाली		तेल बाली		तरकारी बाली		अन्य अस्थायी बाली	
परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)
६१४६	३६७५.७	२३८०	१६१.९	२८०२	२३३.३	२६१	१०.९	२९००	८३.३	२५१५	६५.१

१४.५ बगैँचाको रुपमा लगाइएका जम्मा स्थायी बालीको क्षेत्रफल, बोट संख्या, छरिएर रहेका बोट संख्या र कृषक परिवार संख्या

जम्मा कृषक परिवार संख्या	कृषक परिवारले चलन गरेको गगाको जम्मा क्षेत्रफल (हेक्टर)	कृषक परिवार संख्या	बगैँचाको रुपमा लगाइएका जम्मा स्थायी बालीको क्षेत्रफल (हेक्टर)	स्थायी बाली						छरिएका बोट संख्या	
				बगैँचाको रुपमा लगाइएका						फल लाग्ने उमेरको	फल नलाग्ने उमेरको
				फल लाग्ने उमेरको			फल नलाग्ने उमेरको				
				परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)	बोट संख्या	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)	बोट संख्या	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)
६४८८	६३६२.२	३८३३	३०.४	२३५	१३.३	४८७७	२३२	१७.१	३७७८	१८३३२	२३७४९

१४.५.१ बगैँचाको रुपमा लगाइएका मुख्य स्थायी बालीको क्षेत्रफल, बोट संख्या, छरिएर रहेका बोट र कृषक परिवार संख्या

कृषक परिवार संख्या	सुन्तला			कागती			
	बगैँचाको रुपमा लगाइएका		छरिएका बोट संख्या	कृषक परिवार संख्या	बगैँचाको रुपमा लगाइएका		छरिएका बोट संख्या
	क्षेत्रफल (हेक्टर)	बोट संख्या			क्षेत्रफल (हेक्टर)	बोट संख्या	
१८३३	१२.५	१५५६	१३३०४	८३०	६.२	१२८७	६३९२

१४.५.२ बगैँचाको रुपमा लगाइएका मुख्य स्थायी बालीको क्षेत्रफल, बोट संख्या, छरिएर रहेका बोट संख्या र कृषक परिवार संख्या

कृषक परिवार संख्या	आँप			छरिएका बोट संख्या	कृषक परिवार संख्या	केरा		छरिएका बोट संख्या
	बगैँचाको रुपमा लगाइएका		कृषक परिवार संख्या			बगैँचाको रुपमा लगाइएका		
	क्षेत्रफल (हेक्टर)	बोट संख्या				क्षेत्रफल (हेक्टर)	बोट संख्या	
९०४	२.१	९३८	४८५६	११६८	२.५	२२२८	१०९७५	

१४.६ प्रमुख बालीहरुमा कृषि सामग्री (बीउविजन, विषादी, मल) प्रयोग गर्ने कृषक परिवार संख्या

जम्मा कृषक परिवार संख्या	धान							
	कृषक परिवार संख्या	विजनको किसिम			कीटनाशक विषादीको प्रयोग गर्ने कृषक परिवार संख्या	मलको प्रयोग		
		प्रयोग गर्ने कृषक परिवार संख्या				कृषक परिवार संख्या		
		स्थानीय	उन्नत	वर्णशंकर (हाइब्रिड)		स्थानीय/ जैविक मल	खनिज/ रासायनिक मल	दुवै
६४८८	१६४३	१५९७	४६	०	२३	१२४८	४६	३४८

१४.६.१ प्रमुख बालीहरुमा कृषि सामग्री (बीउविजन, विषादी, मल) प्रयोग गर्ने कृषक परिवार संख्या

जम्मा कृषक परिवार संख्या	मकै							
	कृषक परिवार संख्या	विजनको किसिम			कीटनाशक विषादीको प्रयोग गर्ने कृषक परिवार संख्या	मलको प्रयोग		
		प्रयोग गर्ने कृषक परिवार संख्या				कृषक परिवार संख्या		
		स्थानीय	उन्नत	वर्णशंकर (हाइब्रिड)		स्थानीय/ जैविक मल	खनिज/ रासायनिक मल	दुवै
६४८८	६०२२	५१६३	८६०	०	७५३	६३५५	२२०	२१४७

१४.६.२ प्रमुख बालीहरुमा कृषि सामग्री (बीउविजन, विषादी, मल) प्रयोग गर्ने कृषक परिवार संख्या

जम्मा कृषक परिवार संख्या	गहुँ							
	कृषक परिवार संख्या	विजनको किसिम		कीटनाशक विषादीको प्रयोग गर्ने कृषक परिवार संख्या	मलको प्रयोग			
		प्रयोग गर्ने कृषक परिवार संख्या			कृषक परिवार संख्या			
		स्थानीय	उन्नत		स्थानीय/ जैविक मल	खनिज/ रासायनिक मल	दुवै	
६४८८	९५१	९४०	१२	५८	८७०	२३	५८	

१४.७ पाल्तु चौपाया तथा पन्छीको संख्या र कृषक परिवार

जम्मा कृषक परिवार संख्या	पशु चौपाया पाल्ने कृषक परिवारको जम्मा संख्या	पाल्तु चौपाया							पाल्तु पन्छी								
		गाई /गोरु	रौगा /भैसी	बाबा /च्याङ्ग्रा	भैडा /भैडी	सुर्गुर /बंगुर	अन्य पशु	कुखुरा	अन्य पन्छी								
		कृषक परिवार संख्या	गाई/गोरु संख्या	कृषक परिवार संख्या	रौगा/भैसी संख्या	कृषक परिवार संख्या	बाबा/च्याङ्ग्रा संख्या	कृषक परिवार संख्या	भैडा/भैडी संख्या	कृषक परिवार संख्या	सुर्गुर/बंगुर संख्या	कृषक परिवार संख्या	अन्य पशु संख्या	कृषक परिवार संख्या	कुखुरा संख्या	कृषक परिवार संख्या	अन्य पन्छी संख्या
६४८८	५८८२	२५५६	६२१७	३३५९	६६३५	४३२२	२६६४७	११६	२७८	१०७१	२३१२	९३	१२८	४५२३	६६०५९	२०८	११७६३

१४.८ कृषि कामदारको किसिमअनुसार कामदारहरुको संख्या र कामदार प्रयोग गर्ने कृषक परिवार संख्या

जम्मा कृषक परिवार संख्या	स्थायी कामदार				अस्थायी कामदार			
	कामदार प्रयोग गर्ने कृषक परिवार संख्या	स्थायी कामदार संख्या			कामदार प्रयोग गर्ने कृषक परिवार संख्या	अस्थायी कामदारको व्यक्ति दिन		
		जम्मा	पुरुष	महिला		जम्मा	पुरुष	महिला
६४८८	२३	३५	१२	२३	३६२५	१०७५०८	३५११७	७२३९२

१४.८.१ कृषि कामदारको किसिमअनुसार कामदारहरुको संख्या र कामदार प्रयोग गर्ने कृषक परिवार संख्या

जम्मा कृषक परिवार संख्या	पर्मा लगाएका कामदार				ठेक्कामा लगाएका कामदार			
	कामदार प्रयोग गर्ने कृषक परिवार संख्या	पर्मा लगाएका कामदारको व्यक्ति दिन			कामदार प्रयोग गर्ने कृषक परिवार संख्या	ठेक्कामा लगाएका कामदारको व्यक्ति दिन		
		जम्मा	पुरुष	महिला		जम्मा	पुरुष	महिला
६४८८	३७९६	९९९३६	३८३६४	६१५७१	२३	८५९	३९४	४६४

१४.९ कृषि ऋण, थप ऋणको आवश्यकता, बीमा तथा अनुदान प्राप्त गर्ने कृषक परिवार संख्या

जम्मा कृषक परिवार संख्या	कृषि ऋण लिएका कृषक परिवार संख्या	कृषि ऋण/थप ऋणको आवश्यकता उल्लेख गर्ने कृषक परिवार संख्या	कृषि क्रियाकलापको लागि बिमा गरेका कृषक परिवार संख्या	कृषि कार्यको लागि सरकारी अनुदान प्राप्त गरेका कृषक परिवार संख्या
६४८८	११४८	२५१९	५८०	१३९

१४.१० जलवायु परिवर्तन बारे जानकारी राख्ने र कृषि कार्यमा जलवायु परिवर्तनले पुऱ्याएको प्रभावअनुसार कृषक परिवार संख्या

जम्मा कृषक परिवार संख्या	जलवायु परिवर्तन बारे थाहा हुने कृषक परिवार संख्या	कृषि कार्यमा जलवायु परिवर्तनले पुऱ्याएको प्रभाव उल्लेख गर्ने कृषक परिवार संख्या	कृषि कार्यमा जलवायु परिवर्तनले पुऱ्याएको प्रभावअनुसार कृषक परिवार संख्या									
			कृषि उत्पादनमा बृद्धि	कृषि उत्पादनमा बृद्धि	फल/ फसलको आकारमा परिवर्तन	स्वादमा परिवर्तन	बाली लगाउने समयमा फरक	धेरै वा कम वर्षा	रोग/ किराको प्रकोपमा बृद्धि	बिडिड समयमा परिवर्तन	प्रजातिको लोप/ उत्थान	कुनै
६४८८	३७७३	३२४४	२७६७	१५६	३५७	५९३	९७२	१३९३	१९३४	१२	१२	०

१४.११ कृषि चलनबाट निस्किएका फोहोरको निम्नानुसार व्यवस्थापन गरेका कृषक परिवार संख्या

जम्मा कृषक परिवार संख्या	कृषि चलनबाट निस्किएका फोहोरको निम्नानुसार व्यवस्थापन गरेका कृषक परिवार संख्या						
	गाडेर	जलाएर	फोहोर व्यवस्थापकलाई पठाएर	कम्पोष्ट बनाएर	इन्धनको रुपमा प्रयोग गरेर	अन्य तरिकाले व्यवस्थापन गरेर	कुनै व्यवस्थापन नगरेको
२३१							

६४८८	२५३२	१८२०	१४५	२७०५	७८	१४११	८५०
------	------	------	-----	------	----	------	-----

१४.१२ लिङ्गानुसार मुख्य कृषकको संख्या तथा कृषक परिवारको जनसंख्या

जम्मा कृषक परिवार संख्या	लिङ्गानुसार मुख्य कृषक संख्या		कृषक परिवारको जनसंख्या	
	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला
६४८८	४१६३	२३२५	११२९१	११८६५

१४.१३ लिङ्गानुसार कृषि तालिम, कृषि कार्यसम्बन्धी निर्णयमा सहभागिता तथा कृषि क्रियाकलापमा सरदर दिएको समयअनुसार १० वर्ष वा सोभन्दा माथि उमेरका कृषक परिवारको जनसंख्या

औपचारिक कृषि तालिम लिएका कृषक परिवारको जनसंख्या	कृषि कार्यसम्बन्धी निर्णयमा सहभागिता जनाउने कृषक परिवारको जनसंख्या	कृषि क्रियाकलापमा सरदर दिएको समयअनुसार कृषक परिवारको जनसंख्या											
		कम (<४०%)		करिब आधा (४०%-५९%)		धेरै (६०%-९९%)		सबै (१००%)		समय नै नदिएको			
पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला		
७७८	१२०९	६८१९	६५४५	३१६७	२९७५	२५५०	२६५५	२४६३	३१०५	८४७	११८३	१०९५	८८१

१४.१४ कृषि चलनमा परिवारमूली र कृषि चलनको स्थिति

जम्मा कृषक परिवार संख्या	परिवारमूली		कृषि चलनको स्थिति		
	मुख्य कृषक आफै परिवारमूली	परिवारमूली अन्य व्यक्ति	एक-चलन परिवार	बहु-चलन परिवार	साझा-चलन परिवार
६४८८	६२४५	२४३	६४३०	५८	०

१४.१५ कृषि चलनको प्रमुख उत्पादन/क्रियाकलापअनुसार कृषक परिवार संख्या

जम्मा कृषक परिवार संख्या	कृषि चलनको प्रमुख उत्पादन/क्रियाकलापअनुसार कृषक परिवार संख्या						
	खाद्यान्न बाली	तरकारी बाली	फलफूल बाली	नगदे बाली	पशुपालन	पन्छीपालन	अन्य
६,४८८	५,६९९	९३	०	४५६	१३९	०	१२

१४.१६ कृषि चलनबाट भएको प्रमुख उत्पादनको मुख्य प्रयोगअनुसार कृषक परिवार संख्या

जम्मा कृषक परिवार संख्या	कृषि उत्पादनको मुख्य प्रयोगअनुसार कृषक परिवार संख्या			
	सबै घरायसी उपभोग	मुख्य घरायसी उपभोग र केही बिक्री	मुख्य बिक्री र केही घरायसी उपभोग	सबै बिक्री
६,४८८	३८२९	२६०१	५८	०

१४.१७ कृषक परिवारको आम्दानीको मुख्य स्रोत, आफ्नै कृषि उत्पादनबाट भएको आम्दानीले मात्र वर्षभरि परिवारलाई खान नपुग्ने कृषि चलनको अवस्था तथा परिवारलाई खान नपुग्ने अवधिअनुसार कृषक परिवार संख्या

जम्मा कृषक परिवार संख्या	कृषक परिवारको आम्दानीको मुख्य स्रोत		कृषि उत्पादनबाट भएको आम्दानीले मात्र वर्षभरि परिवारलाई खान नपुग्ने कृषक परिवार संख्या	परिवारलाई खान नपुग्ने अवधिअनुसार कृषक परिवार संख्या			
	कृषि	गैर कृषि		१ देखि ३ महिना	४ देखि ६ महिना	७ देखि ९ महिना	१० देखि १२ महिना
६,४८८	५९४१	५४७	४५४०	२००८	२४१६	१०४	१२

नोट: कृषिसम्बन्धी थप तथ्याङ्क राष्ट्रिय कृषिगणना, २०७८ को वेबसाइट www.agricensusnepal.gov.np, राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को वेबसाइट www.censusnepal.cbs.gov.np वा राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको वेबसाइट www.nsonepal.gov.np मा उपलब्ध रहेको छ।

खण्ड १५ : उद्योग तथा वाणिज्य

उद्योग भनेको कुनै विशेष क्षेत्रमा ठूलो मात्रामा सामानको उत्पादन वा सेवाहरू वृहत रूपमा प्रदान गर्ने मानवीय कार्य हो। साथै, सीप र साधनको प्रयोग गरी सानो वा ठूलो परिमाणमा वस्तुहरू उत्पादन गर्ने प्रक्रियालाई पनि उद्योग भनिन्छ। उद्योगहरूले गुणस्तरीय उत्पादनलाई सस्तो मूल्यमा उपलब्ध गराउँछन्। जसले रोजगारी सिर्जना, निर्यात प्रवर्द्धन र देशको आर्थिक विकासमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँछ। उद्योगलाई देश विकासको मेरुदण्डका रूपमा लिन सकिन्छ, किनकि यसले बेरोजगारी घटाएर गरिबी निवारणमा ठूलो भूमिका खेल्छ। औद्योगिक विकासबिना पूर्वाधारको विकास सम्भव हुँदैन। यस सन्दर्भमा राष्ट्रिय आर्थिक गणना, २०७५ को नतिजाका आधारमा सिद्धिचरण नगरपालिकाको वडागत प्रतिष्ठानहरू, नेपाल स्ट्याण्डर्ड इन्डस्ट्रियल क्लासिफिकेसन (NSIC) अनुसार र आकारका आधारमा व्यावसायिक प्रतिष्ठानहरू, तिनमा संलग्न व्यक्तिहरू, उद्योग र वाणिज्यसँग सम्बन्धित विवरणहरू यस खण्डमा समेटिएका छन्।

१५.१.१ वडागत व्यावसायिक प्रतिष्ठान र संलग्न जनशक्ति विवरण

क्षेत्र	व्यावसायिक प्रतिष्ठानको संख्या	संलग्न व्यक्तिको संख्या		
		जम्मा	पुरुष	महिला
सिद्धिचरण नगरपालिका	१,४४२	५,६२२	२,९८३	२,६३९
वडा नम्बर १	३०	१६५	६१	१०४
वडा नम्बर २	७७	२३५	१३३	१०२
वडा नम्बर ३	२८	११५	५८	५७

वडा नम्बर ४	९८	४६५	२३३	२३२
वडा नम्बर ५	३७	१०६	५४	५२
वडा नम्बर ६	४२	१४६	७४	७२
वडा नम्बर ७	५०	१६२	८१	८१
वडा नम्बर ८	५२	३०३	१२७	१७६
वडा नम्बर ९	६४	३१७	१६१	१५६
वडा नम्बर १०	३७	३६८	९८	२७०
वडा नम्बर ११	४९३	१,७७३	१,०१८	७५५
वडा नम्बर १२	४३४	१,४६७	८८५	५८२

१५.१.२ एनएसआइसी (NSIC) अनुसार व्यावसायिक प्रतिष्ठान* र संलग्न व्यक्तिको संख्या

नेपालस्तरीय औद्योगिक वर्गीकरण		न.पा.को जम्मा
जम्मा	प्रतिष्ठानको संख्या	१४४२
	संलग्न व्यक्तिको संख्या	५६२२
कृषि, वन र माछापालन (A)	प्रतिष्ठानको संख्या	४०
	संलग्न व्यक्तिको संख्या	२६७
औद्योगिक उत्पादन (C)	प्रतिष्ठानको संख्या	९८
	संलग्न व्यक्तिको संख्या	२५२
खानी तथा उत्खनन, विद्युत, ग्यास, पानीको आपूर्ति र निर्माण (B+D+E+F)	प्रतिष्ठानको संख्या	१२
	संलग्न व्यक्तिको संख्या	१३१
थोक तथा खुद्रा व्यापार: मोटर गाडी र मोटरसाइकल मर्मत (G)	प्रतिष्ठानको संख्या	७४
	संलग्न व्यक्तिको संख्या	१३८९
यातायात, भण्डार, सूचना तथा सञ्चार (H+J)	प्रतिष्ठानको संख्या	१८
	संलग्न व्यक्तिको संख्या	१०४
आवास तथा खानाको सेवासम्बन्धी क्रियाकलापहरू (I)	प्रतिष्ठानको संख्या	१९५
	संलग्न व्यक्तिको संख्या	४३३
वित्तीय तथा बीमासम्बन्धी क्रियाकलापहरू (K)	प्रतिष्ठानको संख्या	४९
	संलग्न व्यक्तिको संख्या	८६७
शिक्षा (P)	प्रतिष्ठानको संख्या	७४
	संलग्न व्यक्तिको संख्या	७०२
मानव स्वास्थ्य र सामाजिक कार्यसम्बन्धी क्रियाकलापहरू (Q)	प्रतिष्ठानको संख्या	४८
	संलग्न व्यक्तिको संख्या	४५०
घरजग्गा कारोबार, पेशाविद्, वैज्ञानिक, प्रशासनिक, कला, मनोरञ्जन र अन्य (L+M+N+R+S)	प्रतिष्ठानको संख्या	१६४
	संलग्न व्यक्तिको संख्या	१०२७

*प्रतिष्ठान: एउटा निश्चित वा एकल स्थानमा अवस्थित वा स्थापना गरिएको आर्थिक एकाइलाई प्रतिष्ठान भनिन्छ। यस्ता प्रतिष्ठानले मुख्यतया एकै प्रकारको मात्र आर्थिक क्रियाकलाप सञ्चालन गरेका हुन्छन्। प्रतिष्ठान कुनै पनि आकार, प्रकार र किसिमको आर्थिक एकाइ हुन सक्दछ।

१५.१.३ संलग्न जनशक्तिको संख्याअनुसार वडागत व्यावसायिक प्रतिष्ठान र संलग्न व्यक्तिको संख्या

जम्मा		१ जना		२ जना		३-९ जना		१० जना र सो भन्दा बढी	
प्रतिष्ठानको संख्या	संलग्न व्यक्तिको संख्या	प्रतिष्ठानको संख्या	संलग्न व्यक्तिको संख्या	प्रतिष्ठानको संख्या	संलग्न व्यक्तिको संख्या	प्रतिष्ठानको संख्या	संलग्न व्यक्तिको संख्या	प्रतिष्ठानको संख्या	संलग्न व्यक्तिको संख्या
सिद्धिचरण नगरपालिका									
१,४४२	४०५	५९५	३३४	१०८	१,४४२	४०५	५९५	३३४	१०८

नोट: राष्ट्रिय आर्थिक गणना, २०७५ बाट प्राप्त अन्य विवरण राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको वेबसाइट [www. nsonpal.gov.np](http://www.nsonpal.gov.np) मा गई अध्ययन गर्न सकिने छ।

खण्ड १६ : विविध

यस खण्डमा माथिका क्षेत्रगत विषयहरूको विवरणबाहेक अन्य आवश्यक जानकारी प्रस्तुत गरिएको छ। राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयसम्बन्धी विवरण, तथ्याङ्कका १० प्रमुख सिद्धान्त तथा तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, ओखलढुंगाको परिचयात्मक जानकारी राखिएको छ।

१६.१ राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयसम्बन्धी विवरण

१६.१.१ राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको परिचय

केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग (CBS) तथ्याङ्क ऐन, २०१५ अन्तर्गत तथ्याङ्क सङ्कलन, सङ्ग्रह, प्रशोधन, विश्लेषण, प्रकाशन र प्रसारका लागि केन्द्रीय निकायको रूपमा वि.सं. २०१५ साल पुस १७ गते स्थापना भएको थियो। यो विभागले सुरुमा अर्थ मन्त्रालय, त्यसपछि अर्थ आर्थिक विषय मन्त्रालयअन्तर्गत रहँदै पछिल्लो समय राष्ट्रिय योजना आयोग मातहत रहेर कार्यसम्पादन गरेको थियो। यसले मुख्यतया जनगणना र सर्वेक्षणमार्फत समयसापेक्ष र भरपर्दो सामाजिक-आर्थिक तथ्याङ्कहरू उत्पादन गर्दै आएको तथ्य स्मरणीय छ। केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग स्थापना गर्नुको मुख्य उद्देश्य आवधिक विकास योजना, नीति तर्जुमा र निर्णय निर्माणमा आवश्यक तथ्याङ्क राष्ट्रिय योजना आयोग र अन्य सरकारी निकायहरूलाई उपलब्ध गराउनु हो। विक्रम सम्वत् २०७९ भाद्र २८ मा नयाँ तथ्याङ्क ऐन, २०७९ जारी गरियो। यस ऐनले विगतको केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागलाई राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयमा स्तरोन्नति गर्ने प्रावधान राख्यो। फलस्वरूप विक्रम सम्वत् २०७९ आश्विन २७ गते राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको स्थापना भयो। हाल यो कार्यालय प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रपरिषद्को कार्यालयअन्तर्गत रहेको छ। विगतमा केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागको नेतृत्व महानिर्देशक (राजपत्राकित प्रथम श्रेणी प्राविधिक) बाट भएको थियो भने हाल राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको नेतृत्व प्रमुख तथ्याङ्क अधिकारी (राजपत्राकित विशिष्ट श्रेणी, सचिव) बाट भइरहेको छ। समग्र रूपमा राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीको प्रभावकारी सञ्चालनका लागि यस कार्यालयको भूमिका सधैं निर्णायक हुन्छ। तथ्याङ्क प्रदायक, तथ्याङ्क उत्पादक र प्रयोगकर्ताहरूबीच निरन्तर सहकार्य र सुसम्बन्ध राख्दै नेपालको तथ्याङ्कीय प्रणालीको विकास र सुदृढीकरणमा राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय प्रतिबद्ध रहेको छ।

१६.१.२ राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको दीर्घकालीन सौच

"समन्वयात्मक, क्रियाशील र सबल राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीको स्थापना।"

१६.१.३ राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको लक्ष्य

"समन्वयात्मक विकास र समृद्धिसम्बन्धी नीतिका लागि संघीय शासन प्रणालीसापेक्ष गुणस्तरीय तथ्याङ्क उत्पादन, व्यवस्थापन र आपूर्ति पद्धति विकास गर्ने।"

१६.१.४ राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको रणनीतिक उद्देश्य

- तथ्याङ्कीय क्रियाकलापमा संलग्न नेपाल सरकारका केन्द्रीय निकाय लगायत प्रदेश र स्थानीय तहहरूको बीचमा समन्वय स्थापना गरी संघीय संरचना अनुरूपको तथ्याङ्क प्रणालीको विकास गर्ने।
- तथ्यमा आधारित नीति निर्माण तथा विकास व्यवस्थापन र प्रयोगकर्ताको माग सम्बोधन गर्न विश्वसनीय र गुणस्तरीय तथ्याङ्क उत्पादन गरी नियमित आपूर्ति व्यवस्था मिलाउने।
- तथ्याङ्कीय कार्य व्यवस्थापनका लागि कानूनी र प्रक्रियागत सुधार गरी संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने।

१६.१.५ राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको उद्देश्य

- योजना तथा नीति तर्जुमाका लागि सरकारलाई समयमै गुणस्तरीय तथ्याङ्क उपलब्ध गराउने र देशको सामाजिक-आर्थिक अवस्थाको जानकारी लिने।
- संकलित डाटाको प्रशोधन, विश्लेषण, प्रकाशन, प्रसार र संरक्षण।
- तथ्याङ्कीय विसंगतिहरूबाट बच्ने, डाटा सङ्कलन, प्रशोधन र विश्लेषणमा संलग्न विभिन्न निकायहरूसँग समन्वय गर्ने।
- तथ्याङ्कीय गतिविधिहरूमा अग्रणी भूमिका निर्वाह गर्दै मानक तथ्याङ्कीय प्रणालीको विकास गर्ने।
- तथ्याङ्कीय जनशक्तिको विकास गर्ने।

१६.१.६ राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको मुख्य कार्यहरू

- ❑ योजना र नीति तर्जुमा गर्न सरकारलाई आवश्यक तथ्याङ्क उपलब्ध गराउने।
- ❑ सामाजिक-आर्थिक क्षेत्रसँग सम्बन्धित डाटाको सङ्कलन, प्रशोधन र विश्लेषण।
- ❑ भरपर्दो डाटा सङ्कलन र कार्यान्वयनको लागि परिभाषा र वैज्ञानिक विधिहरू विकास गर्ने।
- ❑ विभिन्न तथ्याङ्क सङ्कलन एजेन्सीहरूलाई समन्वय गर्ने र समान तथ्याङ्कहरू उत्पन्न गर्न र एकीकृत तथ्याङ्क प्रणालीको विकास गर्ने प्रयासहरूको दोहोरपन घटाउने।
- ❑ सरकारको आवश्यकताअनुसार विभिन्न तथ्याङ्कीय क्षेत्रको अनुसन्धान गरी यी तथ्याङ्कहरू उत्पादन गर्ने।
- ❑ तथ्याङ्कीय अभिलेखहरूको संरक्षण।
- ❑ थप वैज्ञानिक, भरपर्दो र उपयोगी डाटा सङ्कलन, प्रशोधन र विश्लेषण विधि बनाउन नयाँ प्रविधिहरूको अन्वेषण।
- ❑ राष्ट्रिय स्तरको तथ्याङ्कको गुणस्तरमा निरन्तरता र एकरूपता कायम गरी विभिन्न निकायसँग समन्वय गर्ने।
- ❑ राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा तथ्याङ्कीय क्षेत्रमा तालिम, गोष्ठी र कार्यशालाको आयोजना गर्ने।
- ❑ विभिन्न तथ्याङ्कीय गतिविधि नियन्त्रण र समन्वय गर्न सल्लाहकार भूमिका खेल्ने।
- ❑ आधारभूत तथ्याङ्कीय जनशक्तिको विकास गर्ने।
- ❑ तथ्याङ्क समन्वय कार्यालयमार्फत् नियमित र भरपर्दो तथ्याङ्क उपलब्ध गराउने प्रणालीको विकास र कार्यान्वयन गर्ने।

१६.२ आधिकारिक तथ्याङ्कका १० प्रमुख सिद्धान्तहरू

सन् १९८० को दशकको अन्त्यमा मध्य युरोपका देशहरूमा वैज्ञानिक र भरपर्दो तथ्याङ्क उत्पादन गर्न आधिकारिक तथ्याङ्कलाई डोच्याउने सिद्धान्तहरूको महसुस भयो। सन् १९९१ मा युरोपेली तथ्याङ्कविद्हरूको सम्मेलन (Conference of European Statistician, CES) ले आधिकारिक तथ्याङ्कका आधारभूत सिद्धान्तहरू विकसित गर्‍यो जुन सन् १९९२ मा युरोपेली आर्थिक आयोग (Economic Commission of Europe, ECE) को मन्त्रीस्तरबाट अंगीकार गरियो। सन् १९९४ मा संयुक्त राष्ट्र संघीय तथ्याङ्क आयोग (United Nations Statistical Commission) ले यी सिद्धान्तहरू अनुमोदन गर्‍यो। सन् २०१३ मा यी सिद्धान्तहरू प्रतिपादन भएको समयदेखिका घटनाक्रमलाई समेटि तथ्याङ्क आयोगले आफ्नो बयालीसौं सत्रमा आधिकारिक तथ्याङ्कका आधारभूत सिद्धान्तहरूको संशोधित प्रस्तावना स्वीकृत गर्‍यो। सोही बैठकको सिफारिसमा आर्थिक तथा सामाजिक परिषद्ले तथ्याङ्कका आधारभूत सिद्धान्तसम्बन्धी मस्यौदा प्रस्ताव पेश गर्‍यो जुन संयुक्त राष्ट्र संघको महासभाले २९ जनवरी २०१४ मा अनुमोदन गर्‍यो। यी सिद्धान्तहरूलाई संयुक्त राष्ट्र संघको आधिकारिक तथ्याङ्कका आधारभूत सिद्धान्त (UNFPOS) भनिन्छ। देशमा वैज्ञानिक र भरपर्दो तथ्याङ्क उत्पादन गर्न यी सिद्धान्तहरू अझै पनि सान्दर्भिक छन्। यी सिद्धान्तहरूले आधिकारिक तथ्याङ्कका विविध पक्षहरूलाई समेटेका छन्। देशको तथ्याङ्क प्रणाली आधिकारिक तथ्याङ्कका आधारभूत सिद्धान्तद्वारा निर्देशित हुन्छ जुन विश्वव्यापी तथ्याङ्क प्रणालीको आधारस्तम्भ हो। यहाँ आधिकारिक तथ्याङ्कका १० आधारभूत सिद्धान्तहरू संक्षिप्त रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ।

सिद्धान्त १: प्रासङ्गिकता, निष्पक्षता र समान पहुँच (Relevance, Impartiality and Equal Access)

लोकतान्त्रिक समाजको सूचना प्रणालीमा आधिकारिक तथ्याङ्क एक अपरिहार्य तत्व हो जसले सरकार अर्थतन्त्र र आम नागरिकहरूलाई आर्थिक, सामाजिक, जनसांख्यिक र वातावरणीय अवस्थाको बारेमा सूचना उपलब्ध गराउँछ। नागरिकको सूचनाको हकको सम्मान गर्दै आधिकारिक तथ्याङ्कीय निकायहरूले व्यावसायिक उपयोगिता भएका तथ्याङ्क संकलन गरी निष्पक्ष रूपमा नागरिकहरूलाई उपलब्ध गराउनु पर्दछ।

सिद्धान्त २: व्यावसायिक मापदण्ड, वैज्ञानिक सिद्धान्तहरू र व्यावसायिक नैतिकता (Professional Standards, Scientific Principles, and Professional Ethic)

आधिकारिक तथ्याङ्कहरूमा विश्वसनीयता कायम राख्नका लागि तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन, भण्डारण र प्रस्तुतीकरणका प्रक्रिया निर्धारण गर्दा आधिकारिक तथ्याङ्कीय निकायहरूले वैज्ञानिक सिद्धान्त, व्यावसायिक आचार र व्यावसायिक सौचबाट निर्णय लिनुपर्छ।

सिद्धान्त ३: जवाफदेहिता र पारदर्शिता (Accountability and Transparency)

तथ्याङ्कको सही अर्थ लगाउने काम सहज तुल्याउन तथ्याङ्कीय निकायहरूले तथ्याङ्कका स्रोत, विधि र प्रक्रियाको विवरण वैज्ञानिक मापदण्डअनुसार प्रस्तुत गर्नुपर्दछ।

सिद्धान्त ४: दुरुपयोगको रोकथाम (Prevention of Misuse)

तथ्याङ्कको गलत व्याख्या र दुरुपयोग भएमा त्यसको खण्डन गर्न सक्ने अधिकार तथ्याङ्कीय निकायहरूलाई छ।

सिद्धान्त ५: आधिकारिक तथ्याङ्कको स्रोत (Sources of Official Statistics)

तथ्याङ्कीय प्रयोजनका लागि सर्वेक्षण, प्रशासनिक अभिलेख लगायत सबै प्रकारका तथ्याङ्कका स्रोतहरूबाट विवरणहरू लिन सकिन्छ। तथ्याङ्कीय निकायहरूले स्रोत चयन गर्दा गुणस्तर, समय, लागत र उत्तरदाताको बोझलाई विचार गरी उपयुक्त स्रोत चयन गर्नुपर्दछ।

सिद्धान्त ६: गोपनीयता (Confidentiality)

तथ्याङ्कीय निकायहरूले तथ्याङ्क उत्पादनका लागि सङ्कलन गरिएका व्यक्तिगत विवरणहरू प्राकृतिक वा कानुनी व्यक्ति ज-जसको भए पनि एकदम गोप्य राख्नुपर्दछ। केवल तथ्याङ्कीय प्रयोजनका लागि मात्र यस्ता विवरणहरू प्रयोग गर्नुपर्दछ।

सिद्धान्त ७: कानून (Legislation)

तथ्याङ्क प्रणाली सञ्चालन गर्ने ऐन, नियम र आदेश सबै सार्वजनिक गर्नुपर्दछ।

सिद्धान्त ८: राष्ट्रिय समन्वय (National Coordination)

तथ्याङ्क प्रणालीमा स्थिरता र दक्षता हासिल गर्नका लागि देशभित्रका सबै तथ्याङ्कीय निकायहरूबीचको समन्वय आवश्यक हुन्छ।

सिद्धान्त ९: अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डको उपयोग (Use of International Standards)

प्रत्येक देशका तथ्याङ्कीय निकायहरूले अन्तर्राष्ट्रिय अवधारणा, वर्गीकरण र विधि प्रयोग गरेमा सबै सरकारी तहहरूमा तथ्याङ्क प्रणालीमा सामञ्जस्यता र दक्षता अभिवृद्धि हुन्छ।

सिद्धान्त १०: अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग (International Cooperation)

तथ्याङ्कमा द्विपक्षीय र बहुपक्षीय सहयोगले सबै देशहरूमा आधिकारिक तथ्याङ्क प्रणालीको सुधार गर्न सघाउ पुऱ्याउँछ। तथ्याङ्कको गुणस्तर कायम राख्न तथा राष्ट्रिय एवं अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा तथ्याङ्कहरू तुलनायोग्य बनाउन आधिकारिक तथ्याङ्कका यी आधारभूत सिद्धान्तहरूको अनुशरण गर्नु आवश्यक छ। नेपालको तथ्याङ्क प्रणालीमा पनि यी सिद्धान्तहरूको अनुशरण गरी आधिकारिक तथ्याङ्कहरूको सङ्कलन, सङ्ग्रह, विश्लेषण, भण्डारण र वितरण गर्ने प्रयत्न गरिएको पाइन्छ।

स्रोत: नेपालको राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणाली, २०८०, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयबाट प्रकाशित

१६.३ नेपालको जनगणनाहरू-एक झल्को

साल (वि.सं.)	विशेषता
१९६८	देशको जम्माजम्मी जनसंख्या देखाउने नेपालको पहिलो जनगणना, यो गणनालाई केवल मुडगन्ती भन्ने गरिएको छ। यो पहिलो गणना र यसपछि वि.सं. १९७७, १९८७ र १९९८ सालमा सम्पन्न भएका अरु तीनवटा जनगणनाहरूको मोठ अङ्कमात्र प्राप्त भएको छ।
२००८	२००८ सालमा देशको पाँचौँ जनगणनाको तयारी हुँदाहुँदै राणाशासन विरुद्धको जनआन्दोलनले गर्दा गणनाको स्थलगत काम बीचैमा रोकियो।
२००९	वैज्ञानिक आधारमा गरिने जनगणनाको महत्वलाई बुझेर पहिलो पटक अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता अनुरूपका अवधारणा,

	परिभाषा एवं रीति-विधानलाई अनुशरण गरेर २००९ सालमा देशको पाँचौँ गणना सञ्चालन भयो तर यसमा एउटा 'खोट' रह्यो। आवश्यक स्रोत र साधनको कमीले गर्दा यो गणना देशभरमा एकै पटक हुन सकेन।
२०११	२००९ सालमा गणना गर्न बाँकी रहेका पूर्वको महोत्तरी जिल्ला र पश्चिम खण्डको जनगणना २०११ सालमा आएर सम्पन्न भयो र दुई फरक-फरक सालमा गरेर देशभरको गणना भएकोले यसलाई २००९-११ को जनगणना भन्ने गरिएको छ।
२०१८	अन्तर्राष्ट्रिय प्रचलनअनुसार देशभर एकै पटक वैज्ञानिक हिसाबले सम्पन्न भएको पहिलो जनगणना मानिएको छ। यसपछिका सबै गणनाहरू दश वर्षको अन्तरमा पछाडिको अङ्क '८' आउने सालमा सम्पन्न हुँदै आएका छन्। पछिल्ला गणनाहरूमा विज्ञान र प्रविधिमा छिटोछिटो उल्लेख्य रूपमा भएको विकासले प्रभाव पार्दै आएको छ।
२०२८	पहिलो पटक जनगणनाको लगत कम्प्युटरका माध्यमले प्रशोधन गरियो।
२०३८	जनगणनाको गुणस्तर जाँचका लागि पहिलो पटक गणनोत्तर सर्वेक्षण गरियो।
२०४८	जातजातिअनुसारको जनसंख्या थाहा भयो। संविधानमा जनगणना उल्लेख भएपछिको यो पहिलो जनगणना हो।
२०५८	नमूना छनोट विधि मिसाएर जनगणना गरियो। केही जिल्लामा माओवादी विद्रोहको विपरीत प्रभाव पऱ्यो। पहिलो पटक राष्ट्रिय दिवसको रूपमा जनगणना दिवस मनाइयो।
२०६८	यसले नेपालको जनगणना इतिहासमा सय वर्ष पूरा गर्‍यो। यसमा पनि नमूना छनोट विधि मिसाइयो। पहिलो पटक पशुपक्षीको पूर्ण गणना भएको थियो।
२०७८	जनगणनाको इतिहासमा १२ औँ र देशमा संघीय लोकतान्त्रिक प्रणाली लागू भएपछिको पहिलो जनगणना हो। यसपटक सबै विषयको पूर्ण गणना भयो। साथै सामुदायिक विवरण समेत संकलन गरिएको थियो। कोभिडको महामारीले गर्दा मुख्य प्रश्नावली भनें स्थलगत कार्य पहिले निर्धारित मिति (असार १ देखि १५ सम्म) को सट्टा कार्तिक २५ देखि मार्ग (मंसिर) ९ सम्म सञ्चालन भएको थियो।

साभार: राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय, थापाथली, काठमाडौँको जनगणना विशेष प्रकाशन 'नेपालमा जनगणना'

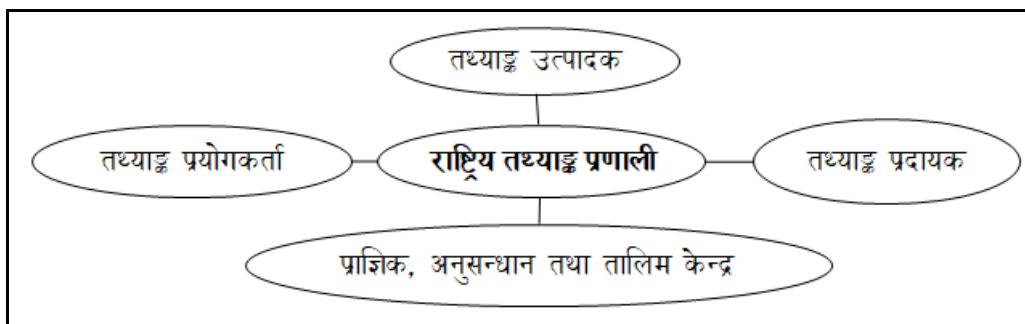
१६.४ नेपालको तथ्याङ्क प्रणाली र यसका अङ्गहरू

सुरुका दिनहरूमा परम्परागत केन्द्रीकृत प्रणालीबाट नेपालको तथ्याङ्क प्रणाली स्थापित भएको भए तापनि हाल नेपालको संविधानले स्पष्ट रूपमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकार सूचीमा छुट्टाछुट्टै तथ्याङ्कीय क्रियाकलापको जिम्मेवारी प्रदान गरेबमोजिम विकेन्द्रित रूपमा तथ्याङ्कीय गतिविधिहरू सञ्चालनमा रहेका छन्। तसर्थ हाल नेपालको तथ्याङ्क प्रणाली तेर्सो (Horizontal) र ठाडो (Vertical) दुवै किसिमले विकेन्द्रित रूपमा सञ्चालित छ। सोही बमोजिम तथ्याङ्क ऐन, २०७९ तथा नियमावली २०८० लागू भइसकेको अवस्था छ।

नेपालको संविधानको अनुसूची ५, ६ र ८ मा क्रमशः संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको तथ्याङ्कीय अधिकारहरूको सूची तोकिदिएको छ। यस अवस्थामा तीनवटै सरकारमा तथ्याङ्कीय गतिविधि विस्तार हुँदै गएको र सरकारी, अर्धसरकारी, गैर सरकारी, निजी क्षेत्र तथा अनुसन्धानकर्ता, सञ्चार जगत, नागरिक समाज लगायत सर्वाङ्गीण खाँचो र चासोको विषय भएकोले तथ्याङ्कको माग दिनानुदिन बढ्दै गइरहेको छ। यस परिप्रेक्ष्यमा राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीलाई थप प्रभावकारी र परिष्कृत बनाउँदै सबल र सक्षम प्रणालीको रूपमा स्थापित गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ। यसका लागि यस प्रणालीका अभिन्न अङ्गहरूका बारेमा सामान्य जानकारी राख्नु सान्दर्भिक हुन्छ। तलको चित्रमा प्रस्तुत गरिएबमोजिम राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीका मुख्यगरी चारवटा प्रमुख अङ्गहरू रहेका हुन्छन्। तथ्याङ्क प्रदायकहरू तथ्याङ्कका स्रोत हुन्। जस्तै: व्यक्ति, घरपरिवार, प्रतिष्ठान, संघ संस्था आदिले आफू र आफूसँग सम्बन्धित विवरणमार्फत् तथ्याङ्क प्रदान गरिरहेका हुन्छन् भने यस्ता तथ्याङ्क प्रदायकबाट सूचना संकलन गरेर तथ्याङ्क उत्पादकहरूले तथ्याङ्क उत्पादन गरिरहेका हुन्छन्। यसरी उत्पादित तथ्याङ्कको प्रयोग सम्बन्धित प्रयोगकर्ताहरूले गर्दछन्। सरकारी तथा अर्धसरकारी निकाय जस्तै: राष्ट्रिय योजना आयोग, विभिन्न विषयगत मन्त्रालय तथा मातहतका संस्थाहरू, संवैधानिक निकाय, स्थानीय सरकारलगायत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्था, निजी क्षेत्र, अनुसन्धानकर्ता, अध्येता, विद्यार्थी, पत्रकार, नागरिक समाज र सर्वसाधारण नागरिकसमेत तथ्याङ्कका प्रमुख प्रयोगकर्ता हुन्। यसैगरी तथ्याङ्क प्रणालीको अर्को प्रमुख अङ्गका रूपमा विश्वविद्यालय,

क्याम्पस, अनुसन्धान तथा तालिम केन्द्रलाई लिन सकिन्छ। यस्ता निकाय तथा केन्द्रहरूले तथ्याङ्क विकासका लागि अध्ययन अनुसन्धानमार्फत् तथ्याङ्कको उत्पादन, व्यवस्थापन, प्रसार तथा प्रयोगका विविध विषयमा निरन्तर पृष्ठपोषण गरिरहेका हुन्छन्। यसरी तथ्याङ्क प्रणालीका यी चारवटै अङ्गहरूले एक आपसमा परस्पर अन्तरसम्बन्धित र परिपूरक हुँदै बलियो तथ्याङ्क प्रणालीको स्वरूप निर्धारण गरेका हुन्छन्।

चित्र: तथ्याङ्क प्रणाली र यसका अङ्गहरू

१६.५ तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, खोटाङसम्बन्धी विवरण

यस उप-खण्डमा तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, ओखलढुंगाको परिचय, स्वीकृत दरबन्दी विवरण, सांगठनिक संरचना, कार्यहरू, नागरिक बडापत्रसम्बन्धी जानकारी प्रस्तुत गरिएको छ।

१६.५.१ तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, खोटाङको परिचय

नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्को मिति २०८०/०९/१२ को निर्णयअनुसार प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय अन्तर्गत रहेको राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको मातहतका साविक ३३ वटा तथ्याङ्क कार्यालयहरू खारेजी भई १८ ओटा तथ्याङ्क समन्वय कार्यालयहरूको स्थापना भएको (१८ ओटा तथ्याङ्क कार्यालयको नाम, कार्य क्षेत्रसम्बन्धी विवरण अनुसूची-१ मा दिइएको छ) र सो मध्ये एकको रूपमा यस तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, ओखलढुंगाको स्थापना भएको हो। यस कार्यालय ओखलढुंगा जिल्लाको दिक्तेलरुपाकोटमझुवागढी नगरपालिकामा रहेको छ। मुलुकको विकासको नीति तथा योजना निर्माणका लागि आवश्यक तथ्य तथ्याङ्क संकलन तथा अन्य तथ्याङ्कीय गतिविधिहरू संचालन गर्ने भूमिका खेल्ने कार्यालयको रूपमा स्थापित यस कार्यालयको कार्य क्षेत्र ओखलढुंगा, ओखलढुङ्गा, सोलुखुम्बु र भोजपुर गरी चार जिल्ला रहेको छ।

१६.५.२ तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, खोटाङको स्वीकृत दरबन्दी विवरण

क्र.सं.	पद	सेवा	समूह	श्रेणी	संख्या
१	तथ्याङ्क समन्वय अधिकारी	आर्थिक योजना तथा तथ्याङ्क	तथ्याङ्क	रा.प.द्वितीय प्राविधिक	१
२	तथ्याङ्क अधिकृत	आर्थिक योजना तथा तथ्याङ्क	तथ्याङ्क	रा.प.तृतीय प्राविधिक	२
३	सुपरिवेक्षक	आर्थिक योजना तथा तथ्याङ्क	तथ्याङ्क	रा.प.अन.प्रथम प्राविधिक	४
४	गणक	आर्थिक योजना तथा तथ्याङ्क	तथ्याङ्क	रा.प.अन.द्वितीय प्राविधिक	३
५	सह-लेखापाल	नेपाल प्रशासन	लेखा	रा.प.अन.द्वितीय	१
६	खरिदार	नेपाल प्रशासन	सामान्य प्रशासन	रा.प.अन.द्वितीय	२
७	कार्यालय सहयोगी	नेपाल प्रशासन	सामान्य प्रशासन	श्रेणीविहीन	२
जम्मा					१५

१६.५.३ तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, खोटाङको सांगठनिक संरचना

१६.५.४ तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, खोटाङबाट सम्पन्न हुने मुख्य-मुख्य कार्यहरू

- ❑ वार्षिक स्वीकृत कार्यक्रम बमोजिम विभिन्न क्षेत्रका प्राथमिक तथा द्वितीय तथ्याङ्क संकलन गरी राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयमा पठाउने
- ❑ राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयबाट आफ्नो कार्य क्षेत्रमा सञ्चालन गरिने गणना एवं सर्वेक्षणमा संलग्न हुने
- ❑ राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयबाट जिल्लास्तरमा सञ्चालन हुने तालिम गोष्ठीहरूमा सघाउ पु-याउने र स्थानीय स्तरमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न आवश्यक पर्ने तालिम सञ्चालन गर्ने
- ❑ कार्य क्षेत्र अन्तर्गतका जिल्ला तथा पालिका स्तरको तथ्याङ्क प्रोफाइल तयार गर्ने
- ❑ जिल्लास्तरीय तथ्याङ्कीय क्रियाकलापहरूको समन्वय गर्ने
- ❑ जिल्लास्थित विभिन्न सरकारी, गैरसरकारी तथा संघ संस्थाका कार्यालयहरूसँग समन्वय गर्ने

१६.५.५ तथ्याङ्क समन्वय कार्यालयको स्थापना कालदेखि हालसम्मका कार्यालय प्रमुखहरूको नामावली

क्र. सं.	पद	कार्यालय प्रमुखको नाम थर	अवधि	
			देखि	सम्म
१	नि. तथ्याङ्क समन्वय अधिकारी	सन्तोष कोइराला	२०८१.०४.०१	२०८१.१२.०६
२	तथ्याङ्क समन्वय अधिकारी	विकाश मल्ल	२०८१.१२.०७	हालसम्म

१६.५.६ हाल (२०८२ श्रावण) कार्यरत कर्मचारीहरूको नामावली विवरण

आर्थिक वर्ष २०८१/०८२ देखि स्थापना भएको यस तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, खोटाङमा कार्यरत कर्मचारीको विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ।

क्र.सं.	पद	कर्मचारीको नाम थर	ठेगाना	कार्यालयमा हाजिर मिति
१	तथ्याङ्क समन्वय अधिकारी	विकाश मल्ल	भक्तपुर न.पा.-२,भक्तपुर	२०८१/१२/०७

क्र.सं.	पद	कर्मचारीको नाम थर	ठेगाना	कार्यालयमा हजर मिति
२	तथ्याङ्क अधिकृत	विमल कुमार यादव	शहिद नगर न.पा.-६, धनुषा	२०८१/१२/०४
३	तथ्याङ्क अधिकृत	सन्तोष कोइराला	विराटनगर म.न.पा.-६, मोरङ	२०८१/०४/०१
४	सुपरिवेक्षक	सुवाशा राई	खोटेहाड गा.पा.-५, खोटाङ	२०८१/०४/०४
५	खरिदार	नारायण राई	कमल गा.पा.-७, झापा	२०८१/०४/०१
६	खरिदार	मनोज दंगाल	लेटाङ न.पा.-९, मोरङ	२०८१/०४/०१
७	सह लेखापाल	दिनेश खत्री	दि.रु.म.न.पा.-१, खोटाङ	२०८२/०३/०४
८	का.स. पाँचौ तह	लक्ष्मी प्रसाद मोक्तान	भोजपुर न.पा.-५, भोजपुर	२०८१/०४/०१
९	का.स. करार	पन्ना देवी आचार्य	दि.रु.म.न.पा.-१, खोटाङ	२०८१/१०/१३

१६.५.७ तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय खोटाङबाट जारी भएको नागरिक बडापत्र

श्रेष्ठ सरकार
प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय

तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, खोटाङ

(खोटाङ, अखिलढुङ्गा, सोलुखुम्बु र भोजपुर)

तात्कालिक बडापत्र

क्र.सं.	सेवाका प्रकार	पेश गर्नुपर्ने कागजात	सेवा प्राप्त गर्न		लाग्ने दस्तुर	जिम्मेवार फाँट/कर्मचारी	नैफियत
			लाग्ने समय				
१	गणना समन्वयी सूच्य कोठा उत्पाद विधी	सूच्य कोठा तथ्याङ्कको प्रयोगको प्रयोग बुझाई सिधित निवेदन र निवेदकको परिचय पत्रको प्रतिलिपी	राजस्व प्राप्त भएको ३ कार्यादिभित्र	(क) नेपाल प्लान विद्यालय- ब्याण्ड विधिविद्यालयका विद्यार्थी रु ५,०००।-	तथ्याङ्क समन्वय अधिकारी वा निको संकेको बढिकृत		
				(ख) नेपाल प्लान विद्यालय- ब्याण्ड विधिविद्यालयका विद्यार्थी बढेक जस नेपाली नागरिक रु ५,०००।-			
				(ग) सरकारी विद्यालय/समाजसेवा केन्द्रका विद्यार्थी रु २,०००।-			
२	सर्वेक्षण समन्वयी सूच्य कोठा उत्पाद विधी	सूच्य कोठा तथ्याङ्कको प्रयोगको प्रयोग बुझाई सिधित निवेदन र निवेदकको परिचय पत्रको प्रतिलिपी	राजस्व प्राप्त भएको ३ कार्यादिभित्र	(क) नेपाल प्लान विद्यालय- ब्याण्ड विधिविद्यालयका विद्यार्थी रु २२,०००।-	तथ्याङ्क समन्वय अधिकारी वा निको संकेको बढिकृत		
				(ख) नेपाल प्लान विद्यालय- ब्याण्ड विधिविद्यालयका विद्यार्थी बढेक जस नेपाली नागरिक रु २०००।-			
				(ग) सरकारी विद्यालय- समाजसेवा केन्द्रका विद्यार्थी रु २,०००।-			
३	सरकारी निकाय वा सार्वजनिक संस्थाबाट उत्पाद समन्वयी कार्यामा सहयोग गर्ने	सिधित निवेदन र निवेदकको प्रतिलिपी			तथ्याङ्क समन्वय अधिकारी वा निको संकेको बढिकृत	लाग्ने छर्प समन्वित निकाय वा संस्थाले व्यहोर्नु पर्ने	
४	प्रकाशन विवरण	सिधित निवेदन र निवेदकको परिचय पत्रको प्रतिलिपी	निवेदन प्राप्त भएकै दिन	निरुद्ध	प्रकाशन करि		
५	पुस्तकालय सेवा	परिचय सुन्ने कागजात	कार्यालय समयभित्र	निरुद्ध	प्रकाशन करि		

सुचना अधिकारी तथा सुचना व्यवस्थापन अधिकृत: सुवास राई
सम्पर्क नम्बर: ९८६२०८३९९
ईमेल: subasashrai@gmail.com

तात्कालिक निकाय: राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय
सम्पर्क नम्बर: ०१-४२४५९४६
ईमेल: info@scokhotang.gov.np

दफ्तर: सप्त ञ्जणेश्वरी लक्ष्मी चरणको लक्ष्मी बस्तीको फोन नम्बर ०३१-५११०४, ईमेल ठेगाना: scokhotang104@gmail.com

अनुसूची-१

तथ्याङ्क समन्वय कार्यालयहरूको कार्यालय रहने स्थान, कार्य क्षेत्र र समन्वय गर्नुपर्ने स्थानीय तह संख्या

क्र. स.	प्रदेश	कार्यालय रहने स्थान	कार्य क्षेत्र		समन्वय गर्नुपर्ने स्थानीय तहको संख्या
			जिल्लाको नाम	जिल्ला संख्या	
१	कोशी	विराटनगर, मोरङ	मोरङ, सुनसरी, उदयपुर, धनकुटा, तेहथुम, संखुवासभा	६	६०
२	कोशी	इलाम, इलाम	इलाम, पाँचथर, ताप्लेजुङ, झापा	४	४२
३	कोशी	दिक्तेल, ओखलढुंगा	ओखलढुंगा, ओखलढुङ्गा, सोलुखुम्बु, भोजपुर	४	३५
४	मधेश	जनकपुर, धनुषा	धनुषा, सप्तरी, सिराहा, महोत्तरी	४	६८
५	मधेश	वीरगञ्ज, पर्सा	पर्सा, बारा, रौतहट, सर्लाही	४	६८
६	बागमती	हेटौंडा, मकवानपुर	मकवानपुर, चितवन, सिन्धुली	३	२६
७	बागमती	धुलिखेल, काभ्रेपलाञ्चोक	काभ्रेपलाञ्चोक, सिन्धुपाल्चोक, रामेछाप, दोलखा	४	४२
८	बागमती	काठमाडौं, काठमाडौं	काठमाडौं, ललितपुर, भक्तपुर, धादिङ, नुवाकोट, रसुवा	६	५१
९	गण्डकी	पोखरा, कास्की	कास्की, तनहुँ, नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पूर्व)	३	२३
१०	गण्डकी	गोरखा, गोरखा	गोरखा, लमजुङ, मनाङ	३	२३
११	गण्डकी	बागलुङ, बागलुङ	बागलुङ, स्याङ्जा, पर्वत, म्याग्दी, मुस्ताङ	५	३९
१२	लुम्बिनी	भैरहवा, रुपन्देही	रुपन्देही, नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चिम), कपिलवस्तु	३	३३
१३	लुम्बिनी	तानसेन, पाल्पा	पाल्पा, गुल्मी, अर्घाखाँची	३	२८
१४	लुम्बिनी	घोराही, दाङ	दाङ, बाँके, बर्दिया, रोल्पा, प्युठान, रुकुम (पूर्वी भाग)	६	४८
१५	कर्णाली	विरेन्द्रनगर, सुर्खेत	सुर्खेत, सल्यान, जाजरकोट, रुकुम (पश्चिम भाग), दैलेख	५	४३
१६	कर्णाली	खलङ्गा, जुम्ला	जुम्ला, मुगु, कालिकोट, हुम्ला, डोल्पा	५	३६
१७	सुदुर पश्चिम	धनगढी, कैलाली	कैलाली, कञ्चनपुर, डडेल्धुरा, बैतडी, बझाङ, दार्चुला	६	६०
१८	सुदुर पश्चिम	दिपायल, डोटी	डोटी, अछाम, बाजुरा	३	२८
जम्मा				७७	७५३

सन्दर्भ सामग्रीहरू

१. राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को नतिजा प्रतिवेदनहरू, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय, थापाथली काठमाडौं।
२. सिद्धिचरण नगरपालिका, ओखलढुंगाको वस्तुगत विवरण।
३. सिद्धिचरण नगरपालिका, ओखलढुंगाका विभिन्न प्रतिवेदन तथा प्रकाशनहरू।
४. www.nsonepal.gov.np
५. www.censusnepal.cbs.gov.np
६. www.agricensusnepal.gov.np
७. www.sthaniya.gov.np
८. www.scokhotang.nsonepal.gov.np

केही शब्दावली र तिनका पूरा रूप

गा.पा.- गाउँपालिका	न.पा.- नगरपालिका
गा.वि.स.- गाउँ विकास समिति	वि.सं.- विक्रम सम्बत्
कि.मि.- किलोमिटर	हे.- हेक्टर
WASH- Water, Sanitation and Hygiene	RM- Rural Municipality
NSIC - Nepal Standard Industrial Classification (नेपालस्तरीय औद्योगिक वर्गीकरण)	

तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, खोटाङको अनुरोध

अनुरोध

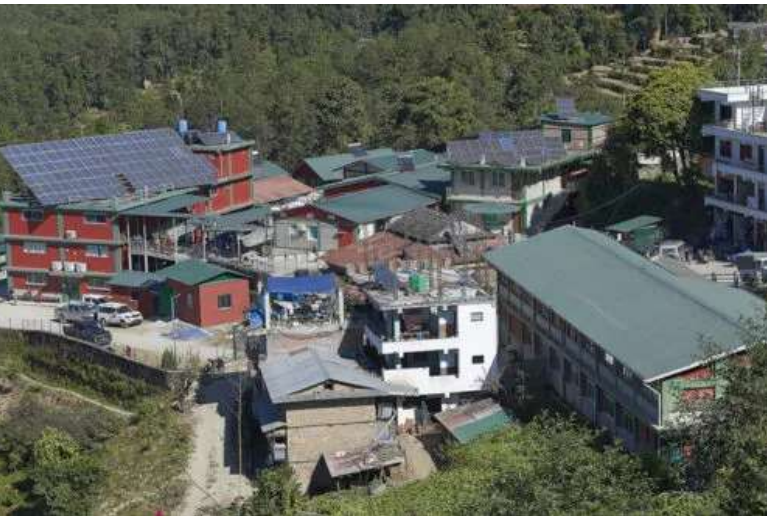
यथार्थ तथ्याङ्कले मुलुकको आर्थिक विकास तथा योजना निर्माणमा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्ने भएकोले राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय र यस कार्यालयबाट समय-समयमा सञ्चालन गरिने गणना, सर्वेक्षण र लगत सूची संकलन कार्यका लागि खटिई आउने कर्मचारीहरूलाई सत्य विवरणहरू उपलब्ध गराई मुलुकको सर्वाङ्गीण विकासमा सहयोग गर्नु हुन हार्दिक अनुरोध छ। तपाईंले उपलब्ध गराउनु भएको तथ्याङ्क तथा विवरणहरू तथ्याङ्क ऐन, २०७९ बमोजिम गोप्य रहने र केवल तथ्याङ्कीय प्रयोजनका लागि मात्र एकीकृत रूपमा प्रयोग हुने छन्।

साथै यस कार्यालय तथा राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको तथ्याङ्कीय प्रकाशनहरूमा भएका कुनै विषयमा जानकारी तथा गुनासोको लागि कार्यालयको फोन नम्बर ०३६-५९०९०४, ईमेल ठेगाना scokhotang@nsonepal.gov.np तथा वेबसाईट <https://scokhotang.nsonepal.gov.np> मा सम्पर्क गरी आवश्यक पृष्ठपोषणका लागि समेत अनुरोध छ।

ओखलढुङ्गा जिल्लाका श्रष्टाहरु

नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) को २०७१।०१।२५ को निर्णयानुसार ओखलढुङ्गा जिल्लामा नगरपालिका घोषणा गर्दा सिद्धिचरण नगरपालिकाको नामकरण युगकवि सिद्धिचरण श्रेष्ठको सम्मानमा गरिएको हो। उनको जन्म वि.सं. १९६८ जेठ ९ मा ओखलढुङ्गा (हाल सिद्धिचरण नगरपालिका वडा नं. १२) मा भएको थियो। नेपालको साहित्यिक क्षेत्रमा उनको योगदान र ख्यातिको कदर गर्दै यो नगरपालिकाको नाम सिद्धिचरण राखिएको हो।

नेपाल सरकार
प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय
तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, खोटाङ
(खोटाङ, ओखलढुङ्गा, सोलुखुम्बु र भोजपुर)
फोन नं :- ०३६५९०१०४
E-mail: scokhotang104@gmail.com
website: www.scokhotang.nsonpal.gov.np